

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK SPOR YÖNETİMİNDE KENDİNE ÖZGÜ BİR YAPILANMA:
TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

M. Aytaç Özelci

0510030001

Anabilim Dalı: HUKUK

Program: KAMU HUKUKU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tayfun AKGÜNER

AĞUSTOS 2007

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SPORUN ÖRGÜTLENMESİ

I. TÜRKİYE İDMAN CEMİYETLERİ İTTİFAKI'NIN KURULMASINDAN ÖNCEKİ DÖNEM

A. Genel Olarak	4
B. İstanbul Futbol Birliği	7
1. Hukuksal Statüsü	7
2. Kuruluş Amaçları	9
3. Görevleri.....	9
4. Örgütün İdari Yapısı.....	10
a. Merkez Örgütü	10
(1) Yürütme Kurulu	12
(2) Yargıçlar Kurulu	12
(3) Kulüpler.....	12
b. Taşra Örgütü.....	13
C. İstanbul Futbol Kulüpleri Ligi.....	13
1. Hukuksal Statüsü	13
2. Kuruluş Amaçları	14
3. Görevleri.....	14
4. Örgüt Yapısı	15
a. Merkez Örgütü	15
(1) Yürütme Kurulu	15
(2) Kulüpler.....	17
D. Cuma Futbol Ligi	18
1. Hukuksal Statüsü.....	18

2. Kuruluş Amaçları	18
3. Görevleri.....	19
4. Örgütün İdari Yapısı.....	20
a. Merkez Örgütü	20
(1) Genel Kurul	20
(2) Yürütme Kurulu	20
(3) Genel Denetçi	21
(4) Kulüpler.....	21
b. Taşra Örgütü.....	21

II. TÜRKİYE İDMAN CEMİYETLERİ İTTİFAKI

A. Hukuksal Statüsü.....	21
B. Kuruluş Amaçları	22
C. Görevleri.....	23
D. Örgütün İdari Yapısı.....	24
1. Merkez Örgütü	24
a. Genel Merkez	24
b. Genel Kongre	25
c. Federasyonlar	26
2. Taşra Örgütü.....	27
a. Bölge Merkezi (Mıntıka Merkezi)	27
b. Bölge Spor Kurulları (Mıntıka İdman Heyetleri).....	28
c. Bölge Kongresi.....	28
d. Spor Kulüpleri	29

III. TÜRK SPOR KURUMU

A. Hukuksal Statüsü.....	30
B. Kuruluş Amaçları	31
C. Görevleri.....	31
D. Örgütün İdari Yapısı.....	32
1. Merkez Örgütü	32
a. Büyük Kongre	32

b. Genel Başkan ve Genel Merkez Kurulu.....	33
c. Federasyonlar	34
2. Taşra Örgütü.....	34
a. Spor Bölgeleri	34
b. Bölge Kongresi.....	35
c. Lig Kurulları.....	36
d. Spor Çevreleri	36
e. Spor Kulüpleri	36
f. Spor Yuvaları	37

IV. BEDEN TERBİYESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

A. Hukuksal Statüsü.....	39
B. Kuruluş Amaçları	40
C. Görevleri.....	41
D. Örgüt İdari Yapısı.....	43
1. Merkez Örgütü ve Danışma Kurulu	43
2. İl Örgütü ve İl Danışma Kurulu	44

V. GENÇLİK VE SPOR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

A. Hukuksal Statüsü.....	44
B. Kuruluş Amaçları	45
C. Görevleri.....	46
D. Örgüt İdari Yapısı.....	48
1. Merkez Örgütü	48
2. Taşra Örgütü.....	49
3. Sürekli Kurullar	49
4. Spor Federasyonlar.....	49
a. Federasyonların Kurulması	49
b. Federasyonların Görevleri.....	49
c. Federasyonların Örgütlenmesi	50
d. Özerk Spor Federasyonları.....	51

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SPOR YÖNETİMİNDE KENDİNE ÖZGÜ BİR YAPILANMA: TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU

A. Spor ve Hukuk.....	53
1. Sporun Tanımı.....	53
2. Spor-Hukuk İlişkisi ve Spor Hukuku	55
B. Sosyal Bir Hak Olarak “Spor Hakkı”nın Anayasalarımızdaki Yeri ve 1982 Anayasası Düzenlemesi.....	58
1. Genel Olarak Sosyal Haklar	58
2. “Spor Hakkı”nın Anayasalarımızdaki Yeri ve 1982 Anayasası Düzenlemesi.....	60
C. Bir Spor Dalı Olarak Futbol ve Hukuk	65
D. Türkiye Futbol Federasyonu’nun Hukuksal Statüsü.....	67
1. Kanunla Örgütlenme Süreci ve Yapısal Değişim	67
2. (TFF)’nin Tüzelkişilik Sorunu	71
a. Genel Olarak Tüzelkişilik Kavramı	71
b. Tüzelkişilerin Türleri.....	73
(1) Özel Hukuk Tüzelkişileri	73
(2) Kamu Hukuku Tüzelkişileri	76
c. Kamu Hukuku ve Özel Hukuk Tüzelkişileri Arasındaki Temel Ayrımlar	78
d. Yargı Kararları ve Öğretiye Göre (TFF)’nin Tüzelkişiliği	84
(1) Öğretiye Göre (TFF)’nin Tüzelkişiliği.....	84
(2) Tüzelkişilik Konusunda Görüşümüz	86
3. (TFF)’nin Özerkliği.....	90
a. Özerkliğin Anlamı ve Kapsamı	90
b. (TFF)’nin Özerk Yapısı ve Sonuçları.....	94
4. (TFF)’nin Hukuksal Statüsünün Saptanması Açısından İki Karşılaştırma	96

a. Bağımsız İdari Otoriteler İle Karşılaştırma.....	96
(1) Genel Olarak Bağımsız İdari Otoriteler ve Bunların Ortaya Çıkış Nedenleri	96
(2) Bağımsız İdari Otoritelerin Özellikleri	98
(3) Türkiye'deki Bağımsız İdari Otoriteler ve Bunların Türk İdari Yapısındaki Konumu	101
(4) Türkiye Futbol Federasyonu Bağımsız İdari Otorite Midir?	104
b. Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları (Kamu Kurumları) İle Karşılaştırma	105
(1) Genel Olarak Hizmet Yerinden Yönetim Kavramı.....	105
(2) Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşlarının (Kamu Kurumlarının) Türleri ve Özellikleri.....	107
(3) Türkiye Futbol Federasyonu Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşu (Kamu Kurumu) Olarak Kabul Edilebilir Mi?.....	110
E. Türkiye Futbol Federasyonu'nun Örgüt Yapısı	114
1. Federasyonun Merkez Örgütü	114
a. Genel Kurul	114
b. Başkan ve Başkanvekilleri	115
c. Yönetim Kurulu.....	117
d. Denetleme Kurulu	118
e. Tahkim Kurulu	119
(1) Tahkim Kurulu'nun Yapısı ve İşlevi	119
(2) Tahkim Kurulu Kararlarının Hukuksal Niteliği ve Sonuçları.....	125
f. Merkez Hakem Kurulu.....	132
g. Yan Kurullar.....	134
h. İdari Birimler.....	134
2. Federasyonun Yurtiçi Örgütü	134
3. Federasyonun Yurtdışı Örgütü	135
F. Türkiye Futbol Federasyonu'nun Mali (Parasal) Yapısı.....	135
1. Federasyonun Bütçesi	135
2. Federasyonun Gelirleri.....	136

3. Federasyonun Giderleri	137
G. Türkiye Futbol Federasyonu ile Kulüpler, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ve Devlet Bakanlığı Arasındaki İlişki	138
SONUÇ	144
KAYNAKÇA	150

KISALTMALAR

a.g.m. : adı geçen m

a.g.y.	: adı geçen ya
AÜHF	: Ankara Üni
AÜSBF	: Ankara Ünive
AYM	: Anayasa Ma
AMKD	: Anayasa Mah
BDDK	: Bankacılık I
BİO	: Bağımsız İd
Bkz.	: Bakınız
BTGM	: Beden Terb
CAS	: Court Of Ar
CFL	: Cuma Futbo
FIFA	: Fédération I
GSÜ	: Galatasaray
GSGM	: Gençlik ve S
HUMK	: Hukuk Usulü
İFB	: İstanbul Fut
İFKL	: İstanbul Fut
RG	: Resmi Gaze
TBBD	: Türkiye Bar
TBMM	: Türkiye Büyü
TFF	: Türkiye Fut
TİCİ	: Türkiye İdm
TMOK	: Türkiye Mil
TSK	: Türk Spor K
t.y.	: Tarih Yok
UEFA	: Union of Eu
UM	: Uyuşmazlık
YHGK	: Yargıtay Hu
vd.	:ve devamı
y.y.	: Yayınevi yo

KISALTMALAR

a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.y.	: adı geçen yapıt
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu
BİO	: Bağımsız İdari Otorite
Bkz.	: Bakınız
BTGM	: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü
CAS	: Court Of Arbitration For Spor
CFL	: Cuma Futbol Ligi
FIFA	: Fédération Internationale de Football Association
GSÜ	: Galatasaray Üniversitesi
GSGM	: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İFB	: İstanbul Futbol Birliği
İFKL	: İstanbul Futbol Kulüpleri Ligi
MÜSBE	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
RG	: Resmi Gazete
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TFF	: Türkiye Futbol Federasyonu
TİCİ	: Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı
TMOK	: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi
TSK	: Türk Spor Kurumu
t.y.	: tarih yok
UEFA	: Union of European Football Associations
UM	: Uyuşmazlık Mahkemesi
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
y.y.	: yayın yeri yok
vd.	:ve devamı

GİRİŞ

Genel anlamda, belli kurallar içinde bedensel ve zihinsel gelişim amacıyla, boş zamanları değerlendirme aracı olarak tanımlanan sporun, Dünyada ve Türkiye'deki gelişimine bakıldığında, artık boş zamanları değerlendirme ya da hoşça zaman geçirmenin bir aracı olmanın yanında toplumsal, ekonomik ve hukuksal yönlerden de irdelenmesi zorunluluğu doğan bir olgu konumuna geldiği görülmektedir. Günümüzde spor etkinlikleri, kişiler açısından kazanç elde edilen bir uğraş alanı; spor kulüpleri açısından varlıklarını sürdürebilmenin ekonomik bir aracı; ülkeler bağlamında da ulusal ve uluslararası ilişkileri düzenleyen, etkileyen ya da kısmen biçimlendiren bir durumdadır.

Ülkemizde, sporun tarihsel gelişimi incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan önceki dönemde, kişilerin yoğun ilgisinin o dönemin geleneksel spor dallarına (güreş, okçuluk, atçılık gibi) yöneldiğini görmekteyiz. Ancak özellikle (20)'inci yüzyılın başlarında tüm dünyada olduğu gibi Türk toplumunda da futbol büyük bir ilgi görmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti döneminde özellikle politik ve dinsel nedenlerle futbolun kişiler arasında oynanması engellenmiş ve bu engeller ağır yaptırımlara bağlanmıştır. Bu nedenle Cumhuriyet öncesi dönemde futbol çoğunlukla yabancılar tarafından oynanmaktaydı. Öte yandan İngiliz ve Rumların kendi aralarında Moda, Kuşdili ve Baklatarlası çayırılarında oynadıkları futbol maçları Kadıköy ve çevresinde oturan Türk gençlerinin de ilgisini çekmekteydi. Ancak ailelerde egemen olan bağnazlık zihniyetinin yanı sıra baskıcı rejimin amansız baskısı Türk gençlerini bu yolda engelleyen iki önemli etkendi. Buna karşın, futbolla ilgilenen Türk gençleri arasında her türlü tehlikeyi göze alanlarda vardı. Bunlardan Fuad Hüsnü ve Reşat Danyal beyler ilk Türk futbol takımını ortaya çıkarmışlardı. Ancak bunu büyük bir gizlilik içinde gerçekleştirdikleri gibi, her türlü tedbiri de elden bırakmamışlar ve takımlarına bir İngiliz adı vererek dönemin gizli servis ajanlarının dikkatinden kaçmak yoluna gitmişlerdi. İşte bu nedenle ilk Türk futbol takımı "*Black Stocking (Siyah Çoraplılar)*" adıyla ortaya çıkmıştır¹.

¹ "*Türk Futbol Tarihi*" Cilt 1-2, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, İkinci Baskı, 2003, İstanbul, s.9-10.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, Cumhuriyet öncesi dönemde “*Cemiyetler Kanunu*” hükümleri uyarınca hukuksal varlık kazanmış olan spor kulüpleri, bir araya gelerek yeni ve ilk kez bir spor örgütü-birliği kurmuşlardır. Türk spor yönetiminin bir bütün olarak ilk kez hukuksal bir varlık biçiminde ortaya çıkışı kabul edilen “*Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı*” döneminden başlayarak, “*Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü*” ve “*Türkiye Futbol Federasyonu*” (ve daha sonra öteki federasyonlar) dönemine kadar geçen süreçte, Türk spor yönetimi, değişik hukuksal görünümler altında örgütlenmiştir.

“*Türk Spor Yönetiminde Kendine Özgü Bir Yapılanma: Türkiye Futbol Federasyonu*” başlıklı yüksek lisans tezimin konusunu, Türk spor tarihinde yer edinmiş ve daha sonra hukuksal yaşamlarına son verilen spor örgütleri ile günümüz Türk futbol yönetiminin hukuksal yapısının incelenmesi oluşturmaktadır. Tez çalışmasında amacımız, günümüz Türk spor yönetimine gelinceye kadar geçen süreçte yer alan spor örgütlerini hukuksal açıdan ve kurumsal yönden inceleyerek, Türk spor yönetiminin gelişiminin nasıl bir süreç izlediğini ortaya koymak, günümüzde ise Türk spor yönetiminde yer edinen kuruluşları özellikle Türkiye Futbol Federasyonu’nu hukuksal açıdan ayrıntılı biçimde incelemektir.

Bu amaçla, yüksek lisans tez çalışması iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk resmi spor örgütü olan “*Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı*”nın 1923 yılında kurulmasından önceki ve sonraki dönem ayırımına gidilecek ve bu doğrultuda 1923 yılından önce kurulan spor birlikleri-yönetimleri tek tek incelenecektir. Ardından, “*Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı*”, “*Türk Spor Kurumu*”, “*Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü*” ve son olarak “*Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü*” dönemleri ayrı başlıklarda ele alınacaktır. Sözü edilen spor örgütlerinin incelenmesinde, örgütlerin hukuksal statüleri, kuruluş amaçları, görev ve yetkileri ile örgüt yapısı ayrıca ele alınacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde “*Türkiye Futbol Federasyonu*” incelenecektir. Bu bölümde öncelikle futbol ve hukukun karşılıklı etkileşimi, spor hukuku ve futbol hukukundan söz edilecektir. Bu bölümde, “*Türkiye Futbol Federasyonu*” incelenirken Federasyon’un, “*Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü*”nün yapısı içinde yer aldığı dönem ile kanunla ayrı bir tüzelkişilik kazanması dönemi ayrı ayrı ele alınacaktır. Ayrıca “*Türkiye Futbol Federasyonu*”nun kanunla örgütlenme süreci ve yapısal değişiminin nasıl gerçekleştiğinden söz edilecektir. Öte yandan, “*Türkiye Futbol Federasyonu*”nun hukuksal statüsünün

saptanması amacıyla, öğreti ve yargı kararları ışığında, Federasyon'un "*tüzelkişiliği*" ile "*özerkliği*" konuları ele alındıktan sonra, "*Türkiye Futbol Federasyonu*", "*Bağımsız İdari Otoriteler*" ve "*Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları*" ile karşılaştırılacaktır.

Son olarak bu bölümde, "*Türkiye Futbol Federasyonu*"nun idari ve ekonomik yapısı incelenecek, Federasyon ile futbol kulüpleri, "*Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü*" ve spordan sorumlu Devlet bakanlığı arasındaki hukuksal ilişkiler irdelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SPORUN ÖRGÜTLENMESİ

I. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın (TİCİ) Kuruluşundan Önceki Dönem

A. Genel Olarak

Osmanlı Devleti döneminde spor etkinlikleri, bugünkü anlamıyla spor kulüpleri biçimde örgütlenmemişti. Genel olarak, Osmanlı Devletinde spor, ikisi sporcunun korunarak düzenli aralıklarla yapılacak karşılaşmalara hazırlanmasını öngören kalıcı, diğeri ise spor karşılaşmalarının düzenlenmesi işini üstlenen geçici üç kurumdan oluşmaktaydı. Bu kurumlar şunlardı: *Spor Tekkesi*; genel anlamda spor kampı ya da spor okulu niteliği taşımakta olup, spor dallarına ve yörelerine göre örgütlenmişlerdi (Güreş Tekkesi gibi). *Spor Vakıfları*; bu uygulamada bir çeşit esnaf ve sanatkâr örgütü olan Ahi Örgütünün yönettiği gençlerin birer sportmen olarak yetişmesini öngören çok sporlu (güreş, okçuluk, binicilik gibi) ve çok sporculu merkezler olarak, vakıf gelirlerini spora ve özellikle kendi sporcusuna kullanan gönüllü örgütlenmedir. *Spor Etkinliği Organizatörlüğü*; çeşitli tekke ve vakıfların koruduğu ve desteklediği sporcuların belirli dal, alan ve günlerde yarışmasını amaçlayan bir kurum olarak görülmektedir².

² Osmanlı Devletinde spor etkinlikleri konusunda bkz. Mustafa Keten, "*Türkiye'de Spor*", Yeniden Düzenlenmiş İkinci Baskı,1993, Ankara, s.36 vd.; Kurthan Fişek, "*Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi*" AÜSBF Yayınları, No.445, 1980, Ankara, s.247 vd.; Mehmet Cankalp;" *Sporda Yönetim ve Organizasyon*", Nobel Yayınevi, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Ankara, 2005, s.3 vd.; Ergun Hiçyılmaz, "*Türk Spor Tarihi*", 1974, İstanbul, s.30 vd.; "*Morpa Spor Ansiklopedisi*", Cilt 2, s.120.; Haluk San, Tevfik Ünsi, Samim Var, "*Futbol Ansiklopedisi*", Ticaret Postası Matbaası, 1963, İstanbul, s.18 vd.; Rüştü Dağlaroğlu, Haluk San," *Türk Futbol Tarihi*", Türk Ticaret Bankası Yayınları, 1960, Ankara, s. 3 vd.; "*Spor'da Yönetim Teşkilatlanma ve Organizasyonlar*" Milli Eğitim Basımevi, Yayın No.35, 1986, Ankara ,s. 41 vd.; Doğan Yıldız, "*Çağlar Boyu Türkler'de Spor*" Telebasım, 2002, İstanbul, s. 50 vd.; Özbay Güven, "*Türkler'de*

Onyedinci yüzyılda Osmanlı Türklerinde spor konusunda teşkilatlanma (örgütlenme) en gelişmiş bir düzeye ulaşmıştır. İkinci Sultan Mahmut zamanında (1808-1839), çok büyük bir gelişme göstermiş, okçuluk, güreş, tüfek atışı, binicilik ve tomak oyunu gibi sporlar oldukça ilgi ile yapılmıştır ve takip edilmiştir. Bu dönemde Enderun, “*Spor ve Musiki Akademisi*” haline gelmiştir³.

Ondokuzuncu yüzyılın özellikle son çeyreğinde oluşmaya başlayan yeni kurumlar, eski kurumların yeni koşullara uyarlanması “*örgütsel*” ürünleri değil, eskiyle hiç ilgileri bulunmayan ve çıkış noktası olarak Tanzimat batıcılığını esas alan “*yönetmel*” düzenlemelerdir. Harp akademisi ve askeri liselerde gerekli alet ve tesisler yaptırılmak suretiyle jimnastik dersinin konulmasını, futbolda Moda, Elpis, Imogene ve Kadıköy kulüplerinin bir araya gelerek “*İstanbul Futbol Birliği*” ni kurmalarına bağlayan (1863-1903) dönemde spor biçimsel eğitim düzeniyle bütünleşmiş durumdadır⁴.

Son olarak yirminci yüzyıla gelindiğinde kitlelerin büyük bir ilgisinin her geçen gün futbola yoğunlaştığını görmekteyiz. Hem sporun Türkiye’deki ilk yönetmel örgütlenmelerine damgasını vuran somut bir gerçek, hem de günümüz Türkiye’sinin spor yaşamında ilk etkisiyle iz süren bir gelenek olarak, yirminci yüzyılla birlikte “*spor*” artık futbol olmuştur⁵.

Türklerde futbolun gelişimini kısaca ele almak gerekirse şu saptamalarda bulunabiliriz⁶: Eski Türkler, günümüzde futbol adı verilen oyunun, büyük benzeri olan bir türünü oynuyorlardı. Çeşitli kaynaklarda adı “*Tepük*” olarak geçen bu oyunun ilkel kuralları bile, günümüzdeki

Spor Kültürü” Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Birinci Basım, Sayı:57, 1992, Ankara; Atif Kahraman, “*Osmanlı Devletinde Spor*”, Kültür Bakanlığı Başvuru Eserleri, 1995, Ankara.

³ Enderun’daki öğrenciler koşullarda okuyup yazmak ve esasları belirtilmiş eğitim sistemini öğrenmekten başka devamlı savaşlarda hükümdarla binicilikte bulunacakları göz önünde tutularak, keman keşlik (ok atmak), cündilik (süvarilik), cirit bazlık (mızrak talimi) tüfek kullanıp atmak, silaha ilişkin tüm işleri öğrenmek ve çevik olmak, iyi ata binmek, at üzerinde iyi silah kullanmayı öğrenmek gibi, tüm zamanlarını boş geçirmeyerek devamlı bir çalışmaya bağlı tutulmuşlardı. *Keten*; a.g.y.,s.31-39

⁴ Beden eğitimi-spor bütünleşmesi ve ona bağlı olarak sporun “*biçimsel*” eğitim örgütünün içinde yer alması, sporun kendi özgüçlerinin devinmesi (hareketi) sonucu ulaşılmış bir durum değil, Tanzimat yenilikçilerinin 1789 Fransız Devrimi sonrasında oluşan tüm anayasal, yasal, siyasal, ekonomik, kültürel, yönetmel, eğitmel vb. kurum ve kavramlarla birlikte Fransız “*spor*” modelinin de Osmanlı Devletine aktarılmasının uzantısıdır. *Fişek*; a.g.y.,s.262

⁵ *Fişek*;a.g.y.,264.

⁶ Türklerde futbolun tarihsel gelişimi konusunda ayrıntı için bkz., “*Türk Futbol Tarihi*” ,a.g.y.,s.5 vd., *Güven*;a.g.y., s.37 vd., *Yıldız*;a.g.y.,s.50, *Kahraman*; a.g.y.,s.670 vd., *Hiçyılmaz*;a.g.y.,s.33 vd., *San, Ünsi, Var*;a.g.y.,s.18 vd., *Dağlaroğlu, San*; a.g.y., 3 vd., *Keten*; a.g.y.,33 vd., *Morpa Ansiklopedisi*;s.120 vd.

futbol oyununun kurallarını anımsatıyordu. Kaşgarlı Mahmut'un Araplara Türk dilini öğretmek için yazdığı ünlü eseri "*Divan-ı Lügat-it Türk*" adlı eserinde, kurşun eritilerek oval biçimde kalıplara dökülür ve üzerine keçi kılı, keçe ya da başka bir şey sarılır ve bu büyükçe topa ayakla teperek oynanır demektedir. Tepük oyununun Türklerde yüzyıllarca oynandığına ilişkin bilgiler içeren başka eserler de bulunmaktadır. Seyyid Ali Ekber'in yazdığı "*Hıyat-ı Name*", "*Baybars Tarihi*", "*Tarih-i Timur*" adlı eserlerde de Türklerin içi hava ile doldurulmuş kuzu derisinden yapılmış bir topu ayakla oynadıklarından söz edilir.

Modern futbol oyunun Türkler arasında yayılması ise Tepük oyunun aksine biraz zaman almıştır. Bunun nedeni ise, Osmanlı Devletinin idari ve sosyal yapısıdır. Bu yapı Osmanlı Devletinde gençlerin bir araya gelerek dernek etkinliğinde bulunmalarını engelliyordu. Aynı dönemde Avrupa'da futbol kulüpleri serbestçe etkinlikte bulunurken, Osmanlı Devleti'nde spor etkinlikleri padişahın baskısı ve denetimi altındaydı. Çünkü, bu kulüplerin siyasal etkinlikte bulunmalarından korkuyorlardı.

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, tütün ve pamuk ticareti için Osmanlı Devleti'ne gelen kimi İngiliz ailelerinin, büyük liman kentlerine (İzmir, İstanbul) yerleşmesiyle Türkler futbolla tanışmışlardı. Türkiye'de futbol karşılaşmaları öncelikle İzmir'de başlamıştır. 1890 yılının başında, İzmir'de, "*Football Club Smyrna-İzmir Futbol Kulübü*" adı altında ilk futbol kulübü kurulmuştur. Bu futbol kulübü ilk futbol maçını 24.01.1895 tarihinde oynamıştır. İzmir'den sonra İstanbul'daki İngilizler de futbola 1897'den sonra başlamışlardı. İstanbul'daki futbol etkinliklerine öncülük yapan kişiler Henry Pears ve James Lafontaine'dir. İstanbul'da ilk futbol kulübü 1902 yılında kurulmuştur. 1902 yılında J. Lafontaine ve arkadaşları tarafından kurulan "*Kadıköy Futbol Kulübü(Cadikeuy Football Club)*" adındaki kulüpte İngilizler ve Rumlar yer almaktaydı. Kadıköy Futbol Kulübü, İstanbul'un futbol dalı ile ün salmış ve yaşamış ilk yerli futbol örgütüdür. Kadıköy Futbol Kulübüne üye İngilizlerden bazıları, kimi anlaşmazlıklar nedeniyle bu Kulüp'ten ayrılarak 1903 yılında İngilizlerden kurulu "*Moda Futbol Kulübü'nü (Moda Football Club)*" kurmuşlardır. İstanbul'un Kadıköy semtinde, Kadıköy ve Moda futbol kulüplerinden sonra 1904'de Kadıköylü Rum gençleri üçüncü futbol kulübü olarak "*Elpis-Ümit Futbol Kulübü*"nü oluşturmuşlardır. Aynı dönemde İngilizlerin İstanbul limanında bulunan "*Imogene*" adlı savaş gemisinin personeli de bir futbol takımı kurmuştu.

İstanbul'da futbol takımlarının sayısının artması üzerine, İngiliz futbolcu ve Kadıköy Futbol Kulübünün kurucusu J. Lafontaine'nin girişimleriyle “*İstanbul Futbol Ligi- Constantinople Football Ligue*” ortaya çıktı. İstanbul Futbol Ligi, yukarıda sayılan İstanbul takımlarının katılımıyla 1903-1904 sezonunda başladı. Tek devreli bu ligin ilk şampiyonu “*Imogene*” kulübü olmuştur.

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak incelenecek olan spor örgütlenmeleri, İstanbul Futbol Birliği (Ligi) gibi, ilk zamanlarda tek spor dalında (futbolda) başlamıştı. Kısaca, 1903–1922 yılları arasında kurulan spor örgütleri farklı isimlerle birbirlerinin devamı ve seçeneği olarak kurulmuş olsalar bile, benzer özellikler taşıyan örgütlerdir. Bu örgütlerin tümü, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın (TİCİ'nin) kuruluşuna kadar geçen sürede yalnızca futbol kulüplerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktaydı. Federatif (yerel-bölgesel) bir yapıda görünen bu futbol örgütlenmeleri İstanbul dışında herhangi bir etkinlikte bulunmamışlardır. Türk spor tarihinde ilk resmi ve merkezi, tüm ülke genelinde çok sporlu bir örgüt olarak Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) 22.05.1922'de kurulmuştu. Bu açıdan Türkiye'deki spor örgütlenmelerinin incelenmesinde (TİCİ)'den önceki ve sonraki dönem ayırımına gidilmesinde yarar olacağını düşünmekteyim.

Buna göre (TİCİ)'nin kuruluşundan önceki dönemi (1903-1922) sırasıyla inceleyelim:

B. İstanbul Futbol Birliği (İFB)

1. Hukuksal Statüsü

1903 yılına gelindiğinde İstanbul'da dört futbol kulübü bulunmaktaydı. İstanbul'da futbol takımlarının sayısının artması üzerine Kadıköy Futbol Kulübü'nün kurucusu ve aynı zamanda futbolcu ve hakem olan J.Lafontaine'nin önderliğinde, 17.05.1903 tarihinde, bir futbol ligi kuruldu. İstanbul Futbol Birliği (Ligi)⁷ olarak anılan bu yapı Moda, Elpis, Imogene ve

⁷ Sporda kullanıldığı anlamıyla, “*lig*” Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gibi coğrafya esasına göre yatay, ülkelerin büyük bölümünde ise güçlerine göre sınıflandırılmış takımların oluşturdukları değişik kümelerin alt alta dizilmeleriyle dikey olarak örgütlenen, yöneticileri “*federe*” birimlerin (kulüpler) temsilcilerince seçilen tek-sporlu, “*federatif*” amaç birlikleridir. Bu açıdan bakıldığında 17.03.1903 yılında dört futbol kulübünün birleşerek oluşturdukları İstanbul Futbol Birliği, sözlük anlamıyla “*lig*”, ama aynı zamanda, kulüplere dayalı,

Kadıköy Futbol Kulüplerinden oluşan kulüplerüstü gönüllü bir birlikti. İstanbul Futbol Birliği'nin kuruluş döneminde yürürlükteki hukuksal düzende spor kulüplerinin kuruluşu ve işleyişine ilişkin bir yasal düzenleme olmadığından, bu Birlik ve üyesi olan futbol kulüplerinin bugünkü hukuksal anlamıyla bir tüzelkişilikleri bulunmamaktaydı. Spor örgütlenmesinin tanımı⁸ esas alındığında bu Birlik yerel düzeyde örgütlenen, ülkenin bütününe kapsamayan ve yalnızca İstanbul'da kurulan futbol kulüplerinin düzensiz aralıklarla yaptıkları karşılaşmalarının bir düzen ve programa bağlaması amacını güttüğünden, gerçek anlamda bir Federasyon tipinde görünmemektedir. Sözü edildiği gibi dönemin hukuksal düzeninde spor kulüplerinin kurulması ve hukuksal bir kimlik kazanmaları olanaklı olmadığından (İFB), tam anlamıyla ve bugünkü anlamıyla bir spor örgütlenmesi değildi.

(İFB)'nin hukuksal statüsünü, 03.08.1908 (29 Recep 1327) tarihli Cemiyetler Kanunu'nun yürürlüğe girmesine kadar geçen süre içinde ekonomik amaç gütmeyen ve yalnızca spor etkinliğinde bulunmayı hedef alan gönüllü bir birlik olarak saptamıştık. Bu durum Cemiyetler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle⁹ son bulmuş ve (İFB), yeni hukuksal düzenlemeye göre yeniden yapılanmıştır. Bu dönemde (1909-1910) Birliğe üye olan futbol kulüpleri artık Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre oluşan ve özel hukuk tüzelkişiliğine sahip bir dernek statüsündeydi.

kulüpler üstü yetkiler kullanan çok sporlu bir "*federatif*" üst yönetime doğru atılmış ilk adımdır. *Fişek*;a.g.y.,s.275.

⁸ Sporda örgütlenmeyi tanımlarsak: spora ilişkin amaçlar doğrultusunda geniş kapsamlı bir işin ya da işlerin görülebilmesi için kurulan spor hizmet kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlara bağlı olarak aynı amaçlar doğrultusunda kuruluş bünyesinde görev alan hizmet kollarına ise teşekkül denir. "*Spor'da Yönetim Teşkilatlanma ve Organizasyonlar*", Yayın No.35, Milli Eğitim Basımevi, 1996, Ankara,s.28.

⁹ Osmanlı Devleti'nde İkinci Meşrutiyetten önce cemiyetleri (dernek) ilgilendiren herhangi bir kaide (kural) konulmuş değildi; zira (çünkü) cemiyetlere (dernek) düşman olan istibdat idaresi (tek bir yöneticinin toplumu baskı altında yönetmesine dayanan düzen. Ali Püsküllüoğlu, "*Türkçe Sözlük*" Doğan Kitap, Güncelleştirilmiş Dördüncü Baskı,2002, İstanbul,s.823), bunların devlet içinde bir varlık olmasını arzu etmediği için, o devirde cemiyetleri (dernek) düzenleyen kanun ve kaide (kural) konulması bahis mevzuu (söz konusu) olamazdı. Sadece (yalnızca) 1850 tarihli Ticaret Kanunu, bazı ticari şirketlerin (ortaklıkların) şahsiyetini (kişiliğini) kabul etmiş ki, cemiyetler (dernek) tabiatıyla (doğal olarak) bunun çevresi içene giremezdi. 1876 Kanuni Esasi cemiyetler (dernek) hakkında herhangi bir hüküm ihtiva etmemekte (kapsamamakta) idi. 1909 yılında tadil (yeninden düzenlenen) olunan bu Kanun, ahlaka aykırı veya gizli cemiyetlerin (dernek) yasak olması gibi kimi kayıt ve şartlarla (koşullarla) vatandaşlara cemiyet (dernek) kurma haklarını kabul etti. 3 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu da bu sahayı (alanı) düzenledi. Hıfzı V.Velidedeoğlu, Aytekin M.Ataay, "*Türk Cemiyetler Hukuku*" İsmail Akgün Matbaası, 1956, İstanbul, s.8 vd.

2. Kuruluş Amaçları

17.05.1903 tarihinde kurulan (İFB)'nin 1908 tarihli Ana Sözleşmesi'nde¹⁰ belirlenen kuruluş amaçları arasında şunlar yer almaktadır:

- İstanbul'da kurulan Kadıköy, Moda, Elpis ve Imogene Futbol Kulüplerinin kendi aralarında düzensiz aralıklarla yaptıkları futbol karşılaşmalarını bir düzen içine almak,
- Futbola karşı her geçen gün artan ilgiyi geniş kitlelere yaymak,
- Kurulmuş ya da kurulacak olan futbol kulüplerini tek bir lig altında toplamak,
- Futbol sezonunun başlangıç ve bitiş tarihlerini, karşılaşmaların yer, gün ve saatini ayrıca hakemlerini saptamak¹¹,
- Lig fikstürünün aksamadan uygulanmasını sağlamak,

(İFB)'nin ve futbol karşılaşmalarının yönetiminde ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümünde esas alınmış bulunan İngiliz Futbol Birliği (Football Association) kurallarını uygulamaktır.

3. Görevleri

(İFB)'nin Ana Sözleşme ile belirlenen görevleri özetle şunlardır¹²:

- (İFB)'yi ve futbol karşılaşmaları ile ilgili tüm konularda kararlar almak,
- Karşılaşmaların yer, gün, saat ve hakemlerini saptamak,
- (İFB)'ye katılmak isteyen öteki futbol kulüplerinin başvurularını inceleyerek karara bağlamak,
- Oyuncularla kulüpleri arasında oluşacak uyuşmazlıkları çözmek, oyuncuların kulüp değiştirmelerini, birinci lige yükselme ya da ikinci kümeye düşürme

¹⁰ İstanbul Futbol Birliği (Ligi)'in kuruluş amaçları hakkında ayrıntı bilgi için bkz. *Fişek*; a.g.e., s.515

¹¹ İstanbul Futbol Birliği (Ligi) adıyla kurulan bu ligde maçlar Pazar günleri, bugünkü Fenerbahçe Stadi'nin bulunduğu "Papazın Çayırı" denen yerde yapılırdı. Türk futbol tarihindeki ilk futbol karşılaşmalarının hakemleri aynı zamanda kulüplerde yer alan oyunculardı. Bu yıllarda, İstanbul Bakırköy'deki, Baruthane, Yenibahçe'deki Hastane, Paşabahçe'de Sultaniye, Anadoluhisarı, Büyükdere ve Baltalimanı Çayırı ile Topkapı Sarayı çevresindeki Sarayıçi'nde, Üniversite Bahçesi'nde, Harbiye Nezareti'nde, Taksim'deki Talimhane'de, Bozdoğan Kemerı yakınındaki Saraçhane'de, Karagümruk'teki Çukurbostan Sahası'nda futbol karşılaşmaları yapılmaktaydı. *Yıldız*; a.g.y., s.633.

¹² Ayrıntı bilgi için bkz., *Fişek*, a.g.y., s.516 vd.

işlemlerini Ana Sözleşmeye uygun bir biçimde yerine getirilmesini sağlamak ve denetlemek,

- Profesyonellik yasağını uygulamak,
- Ana Sözleşme’de saptanan (İFB)’nin temel ilkelerine, kurallarına aykırı davranan oyuncu ve kulüpler hakkında yaptırımlar uygulamaktır.

(İFB) Yürütme Kurulu tarafından yerine getirilen bu görevler “*teknik*” ve “*idari*” olarak ikiye ayrılabilir. (İFB)’nin yukarıda hukuksal statüsünden söz edilirken, bu yapının tam anlamıyla bir federasyon tipi bir spor örgütlenmesi olmadığını ve Cemiyetler Kanunu’nun yürürlüğe girmesine kadar geçen sürede hukuksal varlık kazanamadığını saptamıştık. Ancak hukuksal statü böyle olmakla birlikte (İFB)’nin Ana Sözleşme ile üstlendiği görevlere bakılırsa bu örgütlenmenin asıl amacının yalnızca futbol karşılaşmalarının bir düzen içinde yürütülmesi değil bunun da ötesinde kulüpler ve oyuncular üzerinde sevk ve idare yetkisini kullanmak olduğunu görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında Birlik, bir federasyon örgütlenmesine doğru atılan ilk adım sayılabilir.

4. Örgütün İdari Yapısı

a. Merkez Örgütü

(1) Yürütme Kurulu

İstanbul Futbol Birliği’nin yürütme organı bir başkan, bir başkan yardımcısı, bir genel sekreter ve yeter sayıda seçilmiş üyeden oluşur. Yürütme Kurulu, “*Görevler*” başlığı altında sıralanan etkinliklerin yönetim ve denetlenmesinden sorumludur. İstanbul Futbol Birliği Yürütme Kurulu’nun Ana Sözleşme ile saptanan görevlerinden kimileri şunlardır¹³:

- Liglerin ana-sözleşmeye ve yerleşik kurallara uygun biçimde yürütmesini sağlamak ve bu konuda kesin kararlar almak,
- Yürütme Kurulu, lig üyesi kulüplere kayıtlı olmayan üç yansız kişiden oluşan bir “*Yargıçlar Kurulu*”nu seçer. Bu Kurul tarafından alınacak kararlara karşı çıkan, kararlara eleştiri getiren ya da uymayan kulüpleri ligden çıkartmak,

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz.Fişek;a.g.y., s.515 vd.

- Birliğe üye olmak için ilk kez başvuran kulüplerin durumlarını inceleyerek karara bağlamak, İkinci Küme'ye kayıtlarını yapmak¹⁴,
- Futbol sezonu sonunda en düşük puanı toplayan birinci küme takımını ikinci kümeye düşürmek, en yüksek puanı alan ikinci küme takımını birinci kümeye çıkartmak,
- Her kulübün, futbol sezonunun açılmasından önce 25 Ağustos günü, üye-oyuncularının bir listesini Yürütme Kurulu Genel Sekreterliğine vermesini sağlamak, bu tarihten sonra adı bildirilen bir oyuncunun durumunu incelemek ve daha önce başka bir kulübe kayıtlı olmadığını saptarsa, oyuncu listesine ekleyerek “*oynama izni*” kararını yazıyla ilgili kulübe bildirmek,
- Bir oyuncunun futbol sezonu içinde kulüp değiştirmesini ve aynı anda iki kulübe birden üye olmasını önlemek,
- Karşılaşmaların Kadıköy'deki “*Papazın Bağı (şimdiki Fenerbahçe Stadında)*” alanında ve İngiltere Futbol Birliği kurallarına göre yapılmasını sağlamak,
- Futbol sezonunu Eylül ayının ilk Pazar günü açılmasını, anılan gün ve saatler arasında oyun alanında bulunmayan kulüpleri hükmen yenik sayıldığına karar vermek,
- Üye kulüplerin gösterecekleri ikişer aday arasından ya da doğrudan doğruya kendisi saptayarak maçların hakemlerini görevlendirmek,
- Profesyonellik yasağına uyulmasını sağlamak,
- Sezon sonunda en çok puanı toplayan kulübün birinciliğini onaylamak ve ödülleri vermek,
- Teknik ya da idari etkinliklerden kaynaklanan uyuşmazlıklar hakkında kesin kararlar almaktır.

(İFB) Yürütme Kurulu tarafından yerine getirilmesi istenen bu görevler tek tek ele alındığında, (İFB)'nin kuruluş amacı, hizmet alanı, personel gereksinimi ve kulüplere dayalı örgüt yapısıyla bu görevlerin yerine getirilmesinde büyük sorunlarla karşılaşabilirdi. Birliğin kurucu öğeleri olan kulüplerin etkisi ve yönlendirmesi ile etkinliğine devam eden (İFB)'nin bu görevleri yerine getirirken karşılaştığı kimi sorunlar şunlardı: (İFB)'nin kurucuları arasında

¹⁴ (İFB), 1909-1910 futbol sezonu başında, o tarihlerde (1908 yılı ve sonrası) kurulan Vefa, Beykoz, Süleymaniye, Anadolu, Türk İdman Ocağı, Hilal, Nişantaşı, Türk Gücü, Anadoluhisarı, Telefoncular, Ramblers ve Progres kulüplerinin Birliğe katılma istemlerini reddetmiştir. *Fişek*;a.g.y.,283. Başvuru istemleri reddedilen futbol kulüpleri daha sonraki tarihlerde yeni bir lig için bir araya geleceklerdi. Sözü edilen kulüplerin kuruluş tarihleri ve aşamaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Hiçyılmaz*;a.g.y.,43 vd,

yer alan Kadıköy Futbol Kulübü'nün Yürütme Kurulu, aynı zamanda Birlik Yönetim Kurulu'nu oluşturmaktaydı. Bu durum yukarıda sayılan kimi görev ve yetkilerin kullanılmasında bu Kulüp lehine sonuçlar doğurmaktaydı. (İFB)'nin ilerleyen dönemlerinde bu durumun olumsuz etkisi kendini iyice göstermişti. Örneğin, 1910-1911 futbol sezonu başlarken Fenerbahçe Futbol Kulübü o günkü Birlik Yönetiminde söz sahibi olmasından yararlanarak Birlik etkinliklerinde yeni kararlar almıştı. Alınan kararların kulübün aleyhine olduğu savında bulunan Yusuf Ziya Öniş'in bütün çabalarına karşın, alınan kararlar değiştirilmeyince, bu durumu protesto etmek amacıyla Galatasaray Futbol Kulübü, 1910-1911 sezonunda maçlara çıkamama kararı almıştır¹⁵.

(2) Yargıçlar Kurulu

Yargıçlar Kurulu, Birlik üyesi kulüplere kayıtlı olmayan ve Birlik Yürütme Kurulunca seçilen üç kişiden oluşur. Birlik işleri ve özellikle lig karşılaşmaları konusunda, bu kurulun alacağı kararlar kesin ve bağlayıcıdır. Üç yargıcın alacağı kararlara karşı çıkan, yazılı ya da sözlü eleştiri yöneltilen kulüpler ligden çıkartılırdı. Yargıçlar Kurulu Birlik Yürütme Kurulunca seçilmekle birlikte, görünürde, Birlik Yürütme Kurulu karşısında özerkti¹⁶.

(3) Kulüpler

“*Hukuksal Statü*” başlığı altında sıralanan Moda, Elpis, Imogene ve Kadıköy Futbol Kulüpleri, İstanbul Futbol Birliği'nin kurucu kulüpleridir. Bu kulüplerin kuruluş dönemlerinde (3 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu'ndan önceki dönemde) dernekler hukuku ve dernek kurma hakkı konusunda herhangi bir düzenleme bulunmadığından, bu kulüplerin bugünkü anlamıyla tüzelkişilikleri yoktur. Ancak Cemiyetler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle Birlik üyesi kulüpler birer özel hukuk tüzelkişisi olarak etkinliklerine devam etmişlerdir. 1909-1910 futbol sezonunda yer alan kulüpler bu hukuksal statü ile Birlik'te yer almışlardı.

¹⁵ (İFB)'nin hukuksal durumunun yarattığı ileri sürülen olumsuz sonuçlar konusunda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Ali Rıza Ertuğ, “*Türkiye Futbol Tarihi*” BTGM Ankara Bölge Müdürlüğü Yayını, 1977, Ankara,s.13 vd.,

¹⁶ Fişek; a.g.y.,s.517.

b. Taşra Örgütü

Moda, Elpis, Imogene ve Kadıköy kulüplerinin bir araya gelmesiyle oluşan, daha sonra 1908 yılında Galatasaray¹⁷, Fenerbahçe¹⁸, Strugglers¹⁹, Yasson, Dork ve Tatavla²⁰,nın eklenmesiyle üye sayısı dokuzaya yükselen iki lig biçiminde etkinliğine devam eden İstanbul kuruluşlu Futbol Birliği'nin taşra örgütü bulunmamaktadır.

C. İstanbul Futbol Kulüpleri Ligi (İFKL)

1. Hukuksal Statüsü

1909 tarihinde Cemiyetler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle (İFB), 12.11.1910 tarihinde yeniden örgütlenme sürecine girmiştir. Kadıköy, Fenerbahçe, Galatasaray, Progress ve Strugglers kulüpleri bir araya gelerek (İFKL)'yi kurmuşlardır. (İFKL)'nin Başkanlığını Horace Armitage'ın, ikinci Başkanlığı Ali Sami Yen'in ve Genel Sekreterliği de Jean Myslides'in yapmışlardır. (İFKL)'nin 1910 tarihli kuruluş Ana Sözleşmesi²¹ incelendiğinde (İFKL)'nin, (İFB) gibi tek spor dalı (futbol) üzerine kurulan, yalnızca İstanbul'da kurulan futbol kulüplerinin örgütlenmesi sonucu oluşan ve tüzelkişiliği bulunmayan bir yapı ortaya koyduğunu görmekteyiz. Öte yandan (İFKL)'nin üyesi bulunduğu futbol kulüpleri Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre hukuksal varlık kazanmış ve dernek statüsünde olan özel hukuk tüzel kişileri idi. Üye kulüplerinin tüzelkişiliği bulunmasına karşın (İFKL)'nin bir tüzelkişiliği bulunmamaktaydı.

¹⁷ 1905 yılında, o dönemki adıyla Galatasaray Mektebi Sultanisi olan Galatasaray Lisesi öğrencilerinden olan Ali Sami (Yen)'nin girişimleriyle Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Kulübü kurulmuştur. Kulübün kurucuları arasında şu isimler bulunmaktaydı: Ali Sami (Yen), Asım Tefik (Sonumut), Emin Bülent (Serdaroğlu)... Galatasaray Türk spor tarihinde kurulan ilk Türk futbol takımıdır.

¹⁸ Fenerbahçe 1908 tarihli Cemiyetler Kanunu'na göre ilk tescil edilen futbol kulübüdür. *Hiçyılmaz*;a.g.y.,s.38.

¹⁹ Bu kulüpte 1908 yılında kurulmuş bir Rum takımıdır. Strugglers İngilizce "mücadeleci" anlamına gelmektedir. *Hiçyılmaz*;a.g.y.,s.43

²⁰ 6 Nisan 1896 günü İstanbul'un şimdiki Kurtuluş adı ile anılan eski Tatavla semtinde Rum vatandaşlar Tatavla Heraklis Jimnastik kulübünü kurmuş ve açılış törenini yapmışlardı. Böylece İstanbul'un ilk spor kulübü olan mavi beyaz renkli Tatavla önceleri bir jimnastik kulübü iken, işgal ve mütareke (birakışma-ateşkes) devrinde futbolu da programına almıştı. *Hiçyılmaz*;a.g.y.,s.49.

²¹ (İFKL)'nin Ana Sözleşmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Fişek*;a.g.y., s. 517-522.

2. Kuruluş Amaçları

(İFKL)'nin de kuruluş amaçları, (İFB)'nin kuruluş amaçlarıyla aynı doğrultuydu. İstanbul'da her geçen gün artan ve Cemiyetler Kanunu ile birlikte hukuksal bir varlık olarak kurulmuş bulunan futbol kulüpleri arasında her yönden tam bir işbirliği sağlamak (İFKL)'nin temel amaçları arasında yer almaktaydı.

Fişek, (İFKL)'nin önemi şu biçimde açıklamıştır: “(İFKL), tarihsel açıdan öncelinin yönetsel yanlışlarını yinelememek için gösterilen özene karşın, savaş koşullarının ve kötü bir yönetsel mirasın etkisiyle çok sınırlı biçimde işlerlik kazanması; siyasal açıdan önemi, bir önceki dönemde dolaylı olarak var olan devlet denetiminin açık ve doğrudan bir biçim alması; örgütsel-yönetsel önemi de, 1922 yılında Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'yla birlikte oluşacak ilk çok-sporlu ulusal yönetimin tek-sporlu kentsel kostümlü provasını yapmasıdır.”²²

3. Görevleri

1910 tarihli Ana Sözleşmede yer alan görevlerden bazıları şunlardır:

- (İFKL)'yi ve bu örgütün düzenlediği futbol karşılaşmalarını ilgilendiren tüm konularda karar almak,
- Futbol sezonunun süresi içinde açılıp kapanmasını sağlamak,
- Karşılaşmaların sıra, gün, saat ve hakemlerini saptamak, lig maçlarına katılmak için futbol sezonu açılmadan başvuran kulüplerin durumlarını değerlendirerek karara bağlamak
- Oyuncu-kulüp ilişkilerini, kulüp değiştirmelerini ve karşılaşmaların ertelenmesini denetlemek; ana sözleşmeye ve birlik yerleşik kurallarına aykırı davranışları cezalandırmak; gerek doğduğunda üye kulüpler adına hareket edebilmekle birlikte, (İFB) modelinden farklı olarak, lig işlerinin yönetim, denetim ve yürütülmesinde kulüplere belli bir özerklik tanıyarak Birlik yetkilerini yol göstericilikle sınırlamaktır²³.

²² Fişek; a.g.y., s. 284.

²³ Fişek; a.g.y., s. 518.

4. Örgütün İdari Yapısı

a. Merkez Örgütü

(1) Yürütme Kurulu

(İFKB) Ligi Yürütme Kurulu bir Başkan, bir Başkan Yardımcısı, bir Genel Sekreter ve o yıl ligde yer alan her kulübün göndereceği ikişer temsilciden oluşurdu. Birlik başkanının bulunmaması durumunda yerine başkan yardımcısı bakar; başkan yardımcısı aynı zamanda birliğin saymanıdır. Yürütme Kurulu'na kulüpler adına katılan temsilcileri ilgili kulübün Yönetim Kurulu Başkanı görevlendirirdi. Yürütme Kurulu başkan, başkan yardımcısı ve genel sekreterini kulüp temsilcileri oy çokluğuyla seçerlerdi. Görev süresi bir yıl olan ve her yıl futbol sezonu başında seçimi yenilenen kurulda kulüplerin tek oy hakkı vardı. Sözlü ya da yazılı toplantı çağrısı bir kulübün başkanına ya da kaptanına yapılmış ve buna karşın kulüp toplantıya temsilcilerini göndermemişse, anılan kulüp, o toplantı için oy hakkını yitirirdi ve toplantıda alınan karara uymak zorundaydı.

Ana sözleşme çerçevesinde Yürütme Kurulu'nun görevleri arasında şunlar yer almaktaydı:

- (İFKL)'ne katılmak isteyen kulüplerin başvurularını incelemek ve başvuruları karara bağlamak,
- Futbol sezonu açıldıktan sonra kulüplerin birleşmesi yasağına uyulmasını sağlamak,
- Futbol sezonu açıldıktan sonra ligden ayrılan, sonra da dönme kararı alan kulüpleri o tarihler arasında oynamadıkları maçlarda hükmen yenik sayıldığını karara bağlamak,
- (İFKL)'ye üye kulüplerin oyuncu listelerini futbol sezonu açılmadan toplamak ve bir oyuncunun aynı yıl içinde iki ayrı kulüpte oynamasını önlemek,
- Daha önceden saptanan oyuncu listesine yeni girecek olan oyuncuların maçlara çıkmalarına izin vermek,
- Karşılaşmalarının İngiliz Futbol Birliği kurallarına göre yapılmasını sağlamak ve kazanan takıma iki, beraberliğe birer, yenilgiye de sıfır puan vererek sezon sonunda en çok puan toplayan takımı birinci (şampiyon) ilan etmek,

- Karşılaşmaya çıkmayan ya da yarıda bırakan takımları hükmen (3-0) yenik saymak, sezonun bitiminde başarı sıralaması yaparken, ligden çekilmiş bulunan kulüpleri topladıkları puan ne olursa olsun sıralama dışı bırakmak,
- Karşılaşacak iki kulübün adı üstünde anlaştıkları ve başlama vuruşundan en az bir saat önce bildirdikleri kişiyi hakem olarak görevlendirmek, hakem konusunda kulüpler anlaşamazlarsa, kulüplerin önereceği değişik uyrukluktan ikişer aday toplam dört kişi arasından, adçekme yoluyla ve birliğin Başkan, Başkan Yardımcısı ve Genel Sekreteri gözetiminde görevlendirme yapmak, hakemlik yapabilecek kişilerin bir listesini tutmak,
- Karşılaşma sırasında olaylar olmuş ya da kurallar çiğnenmişse, bu konudaki hakem raporunu görüşür ve gerekli işlemleri yapmak, maçlarda olay çıkaran ya da kural çiğneyen takımlar olmuşsa, ilgili kulüplerinin arasında dostluk ve barışın yeniden sağlanması konusunda çaba göstermeleri için çağrıda bulunmak,
- Futbol sezonu açıldıktan sonra yapılması istenen Ana Sözleşme değişiklikleri hakkında bağlayıcı kararlar almaktır²⁴.

(İFB) ile bu Birliğin yeniden örgütlenmesi sonucu oluşan (İFKL)'nin hukuksal statüleri, kuruluş amaçları, görev ve örgüt yapıları birlikte incelendiğinde, her iki örgütlenme arasında kimi benzer ve farklı noktaların bulunduğunu görmekteyiz. Öncelikle her iki örgüt, tek bir spor dalı (futbol) üzerine kurulmuş ve yalnızca İstanbul'daki futbol etkinliklerini düzen altına almayı amaç edinmişlerdi. Öte yandan bu örgütlerin kuruluş dönemlerinde yürürlükte bulunan hukuksal düzende (Mecelle'de) iki ya da daha fazla spor kulübünün aynı amaç için birleşmelerinden oluşan kuruluşların bir hukuksal tanımı bulunmadığından, her iki Birlik de gönüllü birer kuruluş olarak kalmıştır. Her iki örgütün de kurucu sözleşmelerinde belirlenen görev ve yetkiler Birlik Yürütme Kurulu tarafından yerine getirilmekteydi. Bu açıdan yürütme kurulları, en üst karar alma ve bunları uygulama organı durumundaydılar. Yürütme kurulları, karar alma ve uygulama yönlerinden birbirlerine benzer özellikler taşısa bile, bu Birlikleri oluşturan kulüplerin teknik ya da idari konulardaki söz hakları konusunda farklı düzenlemeler bulunmaktaydı. Bu farklı düzenlemeler aşağıda, "*Kulüpler*" başlığı altında ele alınacaktır.

²⁴ (İFKL)'nin Ana Sözleşmesi'nde yer alan düzenlemeleri için bkz. *Fişek*;a.g.y.; 518 vd.

(2) Kulüpler

Yukarıda da söz edildiği gibi, Kadıköy, Fenerbahçe, Galatasaray, Progress ve Strugglers kulüpleri, (İFKB)'nin kurucu kulüpleridir. Bu kulüpler 03.8.1909 tarihli Cemiyetler Kanunu'na bağlı tüzel kişilerdir. Kulüpler, Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre kurulur kurulmaz, ad ve amaçlarını, merkez yönetiminin ve yöneticilerinin ad, adres ve görev yerlerini İçişleri Bakanlığı'na bildirmekle yükümlüdürler. Kulüpler, İstanbul Futbol Ligi Ana Sözleşmesine göre özgür iradeleri ile lige girip çıkarlardı. (İFKL) Yürütme Kurulu'na gönderecekleri ikişer temsilci yoluyla, birliğin Başkan, Başkan Yardımcısı ve Genel Sekreterini seçerlerdi. 1910- 1911 futbol sezonu başındaki durum esas alındığında, toplam onüç üyeli (İFKL) Yürütme Kurulu'nun on üyeliğine sahip oldukları için, kulüpler (İFKL)'nin tüm yetkilerini kullanırlardı. Maçları yönetecek hakemleri kulüpler saptardı. Kulüplerin, sezon sırasında yapılması istenen sözleşme değişikliklerini veto etmek hakkı bulunmaktaydı. Futbol alanlarında dostluk ve barışın sağlanmasıyla, maçların kurallara göre yapılmasından doğrudan doğruya sorumludurlar²⁵.

(İFKL) Ana Sözleşmesi ile kulüplere tanınan bu hak ve yetkiler biraz önce andığımız gibi (İFB)'nin kuruluşunda yer alan futbol kulüplerine tanınmamıştır. Bu yönden bakıldığında (İFKL) döneminin, spor örgütlenmelerinin temel ve en önemli organları olan kulüplerin futbol etkinliklerinde kendi istek ve amaçlarının daha etkin ve kolay gerçekleşmesine yardımcı düzenlemeler getirdiğini söyleyebiliriz.

b. Taşra Örgütü

Kadıköy, Fenerbahçe, Galatasaray, Progress ve Strugglers kulüplerinin İstanbul'daki futbol etkinliklerine yön vermek amacıyla kurulan ve (İFB)'nin devamı olarak kabul edilen (İFKL)'nin de herhangi bir taşra örgütü bulunmamaktadır. Bu yönden yerel bir yapı görünümündedir.

²⁵ Fişek;a.y.y.,s.519

D. Cuma Futbol Ligi (CFL)

1. Hukuksal Statüsü

Cuma Futbol Ligi, Anadolu Spor Kulübü²⁶, İstanbul Jimnastik Kulübü²⁷, Darülfünun (İstanbul Üniversitesi) Terbiye-i Bedeniye, Şehremini Mümaresat-ı Bedeniye, Sanayi Mektebi (Sanayi Futbol Kulübü)²⁸ ve Fenerbahçe tarafından Cuma Ligi Nizamnamesi (Tüzüğü) hükümlerine göre 21.11.1913 tarihinde kurulan ve tüzelkişiliği bulunmayan bir futbol örgütüdür.

2. Kuruluş Amaçları

İlk zamanlarda İzmir’de ve ardından İstanbul’da başlayan futbol etkinlikleri bilindiği gibi yabancılardan kurulan futbol kulüplerinin tekeli altındaydı. Bu tekelci durum futbolun ilk örgütlenme biçimlerinde kendini göstermiştir. Cuma Ligi’nin kuruluş aşamasına gelinmesindeki en büyük etken (daha sonra Cuma Ligi’nin kuruluşunda rol alan), dönemin hukuksal yapısı içinde kurulan kimi Türk takımlarının daha önceden kurulmuş (İFKL)’ ye katılma başvurularının bu Birlik tarafından reddedilmesidir. Bu gelişmenin de etkisiyle yukarıda yer alan Türk takımları bir araya gelerek bir tüzük ve programında bir araya gelerek Cuma Ligi’ni kurmuşlardır. Ancak Osmanlı Devleti’nin Balkan Savaşı’na girmesiyle Cuma Ligi, futbol sezonunu ancak 1914-1915 sezonunda başlatabilmiştir²⁹.

²⁶ Anadolu Kulübü, 1908 yılından sonra kurulan bir Türk takımıdır. Üsküdar semtinin yeşil-sarı formalı bu eski Kulübü, bir gençlik kitlesine dayanmış ve sporun bir çok dalında başarılı olmuş ve büyük ün kazanmıştır. *Hiçyılmaz*; a.g.y., s.45.

²⁷ İstanbul Jimnastik Kulübü, Ergun Hiçyılmaz’ın “Türk Spor Tarihi” eserinde “Türk İdman Ocağı” adı altında anlatılmıştır. 1913 yılında Cuma Ligi’ni oluşturan altı kulüpten biri olan Türk İdman Ocağı, büyük başarılarla imza atmış ancak Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı olumsuz koşullar nedeniyle tarihe karışmıştır. *Hiçyılmaz*; a.g.y., s.45

²⁸ Sanayi Mektebi adı, bazı kaynaklarda “Sanayi Futbol” olarak da anılmaktadır. Bkz. *Dağlaroğlu, San*; a.g.y., s.10

²⁹ Cuma Ligi’nin kuruluş aşaması ve amaçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Fişek*; a.g.y.291 vd.; *Morpa Ansiklopedisi*, s.121.; *Ünsi, Var, San*; a.g.y., s.21 vd.; *Dağlaroğlu, San*; a.g.y., s.10 vd.; Lale Orta; “*Dünya’da ve Türkiye’de Futbol Organizasyonları Analitik Bir Yaklaşım*”, MÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2002, s.25 vd.

3. Görevleri

21.11.1913 tarihli Cuma Ligi Tüzüğü'nde belirlenen Cuma Ligi futbol örgütünün kimi önemli görevleri arasında şunlar yer almaktadır³⁰:

- Cuma Ligi'na katılan kulüpleri sayılarına ve güçlerine göre, bunları birinci, ikinci liglere bölmek,
- Cuma Ligne katılan kulüplerin öncelikle tekdüze bir formaya sahip olmalarını, sonra futbolcuların adlarını içeren bir belgeyi Yönetim Kuruluna vermelerini sağlamak,
- Futbol sezonu sonunda başarılı olan takımlara verilecek ödüllerin alınması amacıyla, sezon başında yarım Osmanlı lirası giriş ücreti alınmasını sağlamak,
- Cuma Ligi'ne katılma için 15 Ağustosun Eylül sonuna kadar yapılacak başvuruları incelemek ve bir hafta içinde kararını yazılı olarak bildirmek,
- Her yıl kulüpler tarafından Cuma Ligi Yönetim Kuruluna bildirilen oyunculardan başkasını oynatmamalarını sağlamak, kurulların çiğnenmesini yenilgiyle cezalandırmak, kural çiğnenmelerinin yinelenmesi durumunda da, ilgili kulübü ligden çıkarmak
- Cuma Ligi oyuncularından birisinin yıl ortasında bir kulüpten istifa ile bir başka Cuma Ligi kulübüne girmesinin ya da Pazar Ligi'nde oynamasını önlemek³¹ ve

³⁰ Cuma Ligi Tüzüğü'nde belirlenen öteki görevler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.Fişek;a.g.y.,s.522 vd.

³¹Balkan Savaşı dolayısıyla, ancak 1914-1915 sezonunda faaliyete geçebilen Cuma Ligi, diğer kümeden mevcudiyetinin tanınmasını ve terfi hakkını istedi. Fakat, oyuncu menbanın (kaynağının) kuruyacağını ve ayrıca yerlerinden de olabileceklerini düşünen (Pazar Ligi) kulüpleri bu isteği ekseriyetle (çoğunlukla) reddedince, Türk futbolunda ilk anlaşmazlık baş gösterdi... Birinci Dünya Savaşının başlaması ile Pazar ligindeki yabancı kulüpler ve ekseriyetini (çoğunluğunu) İngilizlerin teşkil ettikleri (oluşturdukları) Union Club'deki futbol tertip komitesi (düzenleme kurulu) dağılınca, Türk kulüpleri birbirlerine düşüp gruplaşmaya başladılar. Anadolu, Anadoluhisar İdman Yurdu, Altınordu, Galatasaray ve Süleymaniye Kulüpleri (İstanbul Futbol Birliği) adı altında bir Birlik kurup maçlara başlarken; Darülmualimin, Darüşşafaka, Fenerbahçe, Hilal ve Türk İdman Ocağı Kulüpleri de buna (İstanbul Şampiyonluğu Ligi)'ni teşkil etmek (oluşturmak) ve müsabakalara (karşılaşmalara) başlamakla mukabele ettiler (karşılık verdiler). Gerçi (Her ne kadar); bir yıl sonra, 1915-16 mevsiminde bu ikilik ortadan kalkıp (Cuma Birliği) teşkilatı (örgütü) kurulmuşsa da, gelişmeğe başlayan ve dolayısıyla baş kaldıran ikinci kategori kulüplerini de tatmin etmek imkanı (olanağı) buluna(ma)mış ve anlaşmazlık ortadan kaldırılamamıştır. Bunun neticesi, 1919'da Cuma Birliği'ne karşı Altınörs, Beşiktaş, Beylerbeyi, Darüşşafaka, Haliç Fener, Hilal, Kumkapı, Türkgücü, Üsküdar ve Vefa Kulüpleri (Türk İdman Birliği)'ni teşkil ettikleri (oluşturdukları) gibi; İttihad Spor Kulübü de, tekrar faaliyete (etkinliğe) geçen Rum Elpis, Strugglers, Pera, Ermeni Birlik ve yine Ermeni Dork, Musevi Esperance ve Maccabi, İtalyan Stella ve Türk İdman Birliğinden ayrılan Beşiktaş ve Üsküdar Kulüpleri ile beraber, 1920 de yeni bir (Pazar Ligi) teşkil etti (kurdu)...*Dağlaroğlu, San;* a.g.y., s.10 vd.).

sezon sona ermeden ligden çekilen kulüplerin yaptıkları karşılaşmaları yapılmamış saymak,

- Karşılaşmaların programını (takvimini-fikstürünü) sezon başında düzenlemek, yazılı olarak kulüplere bildirmek ve ilan etmek,
- Yansızlığı ve bilinen kişiler arasından atanacak üç kişinin sıra ile hakemlik görevlerini yerine getirmelerini sağlamak,

4. Örgütün İdari Yapısı

a. Merkez Örgütü

(1) Genel Kurul

Cuma Ligi'nin, kendisinden önce kurulan futbol örgütlerinden farklı olarak bir Genel Kurul'u bulunmaktadır. Genel Kurul, 15 Eylül ve 30 Nisan'ı izleyen Cuma günü olmak üzere yılda iki kez toplanır. Genel Kurul, Cuma Ligi Tüzüğü'nü uygulaya yetkili olan Yürütme Organın seçer. Sezon başındaki toplantısında Yürütme Organi'nin hazırladığı lig fikstürünü kontrol eder ve Nisan sonundaki toplantısında da karşılaşmalarının sonucunu ilan ve ödülleri dağıtırdı.

(2) Yönetim Kurulu

Cuma Futbol Ligi'ni oluşturan Birinci ve İkinci Liglerin ayrı Yönetim Kurulları vardı. Her ligi kendi Yönetim Kurulu idare ederdi. Cuma Ligindeki kulüplerden gelecek temsilcilerin oluşturdukları Yönetim Kurulu, kendi aralarından Birinci Başkan, İkinci Başkan, bir Yazman, bir de Sayman seçerdi. Haftada bir toplanan Yönetim Kurulu, kararlarını oyçokluğu ile alırdı. Yönetim Kurulu, Cuma Liglerini kontrol etmesi için, Birinci Lig Yönetim Kurulu üyeleri arasından bir Genel Denetçi görevlendirirdi. Yönetim Kurulu, kulüp üyelerinin adlarının bir listesini oluşturur ve bu liste esas alınarak oyuncuların kurallara uygun biçimde kulüp değiştirmelerini kontrol ederdi. Yönetim Kurulu ayrıca, karşılaşmaların programını sezon başında düzenleyerek kulüplere yazılı olarak bildirirdi. Kulüplerin hangi durumlarda hükmen yenik sayılacaklarına Yönetim Kurulu karar verirdi. Kurallara aykırı davrandığı için oyundan

çıkarılan oyuncular hakkında ilk defasında beş maç, tekrarında da yıl sonuna kadar bütün maçlardan men (maçlarda oynamamak) cezası vermek yetkisi de Yönetim Kuruluna aitti³².

(3) Genel Denetçi

Birinci Cuma Ligi Yönetim Kurulu üyeleri arasından seçilen Genel Denetçi, karşılaşmaların düzen içinde geçmesini, kulüplerin ve üyelerinin Tüzüğe uygun hareket etmelerini, hakemlerin yansızlıklarını sağlamak amacıyla Yönetim Kurulu adına hareket ederdi. Görevleriyle ilgili konularda Yönetim Kurulunu bir raporla bilgilendirir. Kulüplerin sözlü başvurularına yanıt verirdi³³.

(4) Kulüpler

Kulüpler, Cuma Liginin temel örgütlenme birimleriydi. Cuma Ligi'ni oluşturan futbol kulüpleri o dönemin Cemiyetler Kanunu'na göre örgütlenen ve özel hukuk tüzelkişiliğine sahip ve “*dernek*” statüsündeydiler.

b. Taşra Örgütü

Yukarıda adı sayılan altı İstanbul kulübünün oluşturduğu Cuma Liginin taşra örgütü bulunmamaktaydı. Bu anlamda önceki örgütlenmeler gibi yerel bir yapı görünümündeydi.

II- Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ)

A. Hukuksal Statüsü

03.08.1909 tarihli Cemiyetler Kanunu hükümleri çerçevesinde ve aynı yasaya bağlı spor kulüplerinin bir araya gelmesiyle kurulmuş, kuruluş kurultayını 16.02.1923, ilk genel kurulunu 5-12.9.1924 ve son kurulunu (sekizinci) da 13-18.2.1936 tarihinde yapmış, 1923 tüzüğünün geçici maddesinde kurulması öngörülen Heyet-i İhzarîye'sinin (Hazırlayıcı Kurul)

³² Cuma Ligi Nizamnamesi (Tüzüğü)'nde yer alan sözcükler tarafımdan öztürkçeleştirilmiştir (A.Ö).

³³ Cuma Ligi Nizamnamesi (Tüzüğü)'nde yer alan sözcükler tarafımdan öztürkçeleştirilmiştir (A.Ö).

Birinci Genel Kongre'ye sunduğu değişik tüzüğüyle esas örgütünü kurmuş; Bakanlar Kurulu'nun 2.1.1924 tarih ve 170 sayılı kararıyla³⁴ “*amme menafîini hâdim cemiyet-kamu yararına çalışan dernek*”, yine Bakanlar Kurulu'nun aynı tarih ve 173 sayılı “*1924 Olimpiyat Müsabakalarına Türk İdmancularının İştiraki İçin TİCİ Merkez-i Umumiyesine Tahsisat İtası Hakkında (1924 Olimpiyat Karşılaşmalarına Türk Sporcularının Katılması İçin TİCİ Genel Merkezine Ödenek Verilmesi Hakkında)*” kararıyla devlet önünde Türkiye sporunun tek sorumlu temsilcisi sayılmış, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in himayesinde ve Başbakan İsmet Paşa'nın fahri başkanlığında çalıştıktan sonra, 13-18.2.1936 tarihlerindeki Sekizinci Umumi Kongresinde feshedilerek, yerini Türk Spor Kurumu'na bırakmış bir tüzelkişiliktir³⁵. (TİCİ), 29.10.1923 tarihinde kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk çok kulüplü, çok sporlu ve ilk resmi spor örgütü olmuştur³⁶.

B. Kuruluş Amaçları

(TİCİ)'nin kuruluş amaçları Tüzüğü'nün (1)'inci maddesinde açıklanmıştır. Buna göre (TİCİ)'nin kuruluş amaçları arasında şunlar yer almaktadır³⁷:

- Türkiye'de beden eğitimi ve sporun, bilimsel ilkeler ışığında yayılmasını ve gelişmesine çalışmak,
- Türk sporunu, ulusal ya da uluslararası alanda tek yetkili kuruluş olarak temsil etmek,
- (TİCİ), sporun ulusal, sosyal ve bilimsel amaçlara sürekli biçimde yardım edebilmek için siyasetle ilgili olmamayı kural olarak kabul etmiş ve ulusumuzun geleceğine yönelik her türlü tehlike ve tehdiye karşı yönelik çalışmalara yardımcı olmak,
- (TİCİ) biçimde bir spor örgütünün kurulmasının öteki amaçlarında bir de sporun ülkemize yabancılar aracılığıyla girmesi ve gelişmesi nedeniyle Türk gençliğine

³⁴ Kararın özgün metni için bkz. Haluk San;”*Belgeleri İle Türk Spor Tarihinde Atatürk*”, Türk Spor Vakfı Yayınları, No.2, İstanbul, s.62 vd.

³⁵ Fişek;a.y.y.,s.527. Öte yandan (TİCİ)'nin tescil edildiği tarih olan 22.05.1922 yılından önceki dönemde kurulan, ilk toplantısını 26.06.1920'de yapan ve (TİCİ)'den önceki dönem olarak kabul edilen “*İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi*” hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fişek; a.y.e.s.523 vd.

³⁶ Mollaoğulları; a.y.y.,s.9.

³⁷ Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı ile ilgili açıklamalarda “(TİCİ) Teşkilat ve Nizamı Umumiye” adında, 1931 Kongresinde yapılan düzeltme ve eklemeleri de içeren TİCİ Tüzüğü esas alınmıştır. Bkz. “(TİCİ) Teşkilat ve Nizamı Umumiye” Numune Mabaası, İstanbul,1935. Tüzükte yer alan sözcükler günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

ulusalcılık (milliyetçilik) ile bağdaşmayan düşünceler aşılmasının önüne geçmektir.

C. Görevleri

(TİCİ)'nin görevleri arasında şunları sayabiliriz:

- Amatörlüğü (Heveskarlık) özendirmek ve korumak, ancak Uluslararası Futbol Federasyonu (FIFA)³⁸ tüzüğüne göre, Futbol Federasyonu profesyonelliği ve profesyonel futbolcuyu desteklemek,
- Her yıl yerel ve genel düzeyde karşılaşmalar düzenlemek ve Türkiye ulusal spor birinciliklerini belirlemek,
- Türkiye'de sporun herhangi bir dalında erişilmiş derecelerin en üstününü saptamak ve bunu kayıt altına almak,
- Sporculuğun gelişimi ve olgunlaşmasına yardımcı olacak yayınlar için girişimlerde bulunmak,
- Uluslararası Olimpiyat Örgütü ile karşılıklı işbirliğine girmek ve uluslararası karşılaşmalarda Türk sporunu en iyi biçimde temsil etmek³⁹,

³⁸ Dünya futbolunun konyrolünü elinde bulunduran FIFA (Fédération Internationale de Football Association), futbol etkinliklerini altı konfederasyon aracılığıyla yerine getirir. Bu konfederasyonlar sırasıyla şöyledir: CONCACAF (Kuzey, Orta Amerika ve Karayipler Futbol Derneği), UEFA (Avrupa Futbol Dernekleri), CONMEBOL (Güney Amerika Futbol Konfederasyonu), CAF (Afrika Futbol Konfederasyonu), AFC (Asya Futbol Konfederasyonu), OFC (Okyanusya Futbol Konfederasyonu).

³⁹ Olimpiyat oyunlarının, "olimpik ruh"nu devam ettirme, yönetimini üstlenme, geliştirme ve denetiminden sorumlu olan kuruluş Uluslararası Olimpiyat Komitesidir. Ülkemizde de, olimpiik hareketi (etkinlikleri) organize etmek, amatör ruhu yaymak, korumak ve güçlendirmek amacıyla Uluslararası Olimpiyat Komitesi'ne bağlı olarak Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) etkinlik göstermektedir. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), modern olimpiyat oyunlarının kontrolü, geliştirilmesi ve gözetimden sorumludur. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), uluslararası hukuka bağlı, tüzelkişiliği bulunan, devamlı bir organizasyon niteliğindedir. Merkezi Londra'dır. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)'nin sorumlulukları şunlardır: Olimpiyatları ve Olimpiyat Hareketi'ni dünya genelinde geliştirme ile oyunlarda promosyon, fiziksel ve etik kalitesinin geliştirilmesini sağlamak, Yaz Olimpiyat Oyunları ve Kış Olimpiyat Oyunlarını başlatmak ve yönetmek, ulusal olimpiyat komitelerine ve uluslararası spor federasyonlarına yardımda bulunmaktır. Öte yandan, Türk spor yönetiminde, 23 Temmuz 1908 günü ilan edilen Meşrutiyet rejimi dolayısıyla dernek kurma olanağına kavuşulunca, bu gelişmeyi izleyen bir ay içinde, Osmanlı Olimpiyat Cemiyeti kurulmuştur. Osmanlı Olimpiyat Cemiyeti, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, 1924 yılında, Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti (Komitesi) olarak yeniden örgütlenmiştir. (TMOK), "milli" sözcüğünü, 28.02.1964 gün ve 6/2762 sayılı, "kamu yararına işleyen dernek statüsünü" 16.07.1970 gün ve 7/170 sayılı, "Türkiye" sözcüğünü, 25.09.1973 gün ve 7/7146 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile iktisap etmiştir. Merkezi İstanbul'da bulunan, (TMOK) ana görevi, (IOC)'nin belirlediği kurallar çerçevesinde ve temel ilkeler doğrultusunda Olimpik Hareketin ve sporun geliştirilerek korunmasını sağlamaktır. Hakan Salim Çağlayan, "Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi'ne (TMOK) Genel Bir Bakış", Standart Dergisi, Yıl 43, Sy. 515, Kasım 2004, s.57-69.

- Spora ve sporculuğa ilişkin bütün idari ve bilimsel (teknik) kuralları bir araya getirerek bu kuralları onaylamak,
- Spor alanlarının sayısını artırmak,
- Türkiye’de kesin ve resmi olan spor birincilerine ödül ve diplomalarını vermek, buna benzer özendirici ve destekleyici yollara başvurmak,
- Çeşitli spor federasyonlarını art arda kurmak, aşamalı bir biçimde spor bölgeleri oluşturmak,
- Yayın, eser, çeviri, konferans ve derslerle sporu bilimsel temeller çerçevesinde geliştirmek,
- Başka ülkelerde benzer kuruluşlarla ve uluslararası spor örgütleri ile sürekli biçimde işbirliğine girmek,
- Bölge sınırlarını saptamak,
- Profesyonelliği amatörlükten ayırmak,
- Çeşitli spor dallarında, belirlenen en az ölçüleri aşabilenlere sınavsız sporculuk belgesi vermek,
- Beden eğitiminin bilimsel yöntemlerle yapılmasına ve gelişmesine çalışmak,
- Beden eğitimi okullarının kurulmasına ve ülkede uzman beden eğitimcisi yetiştirilmesine yönelmek,

D. Örgütün İdari Yapısı

1. Merkez Örgütü

(TİCİ)’nin merkez örgütünü Genel Merkez, Genel Kongre, Federasyonlar, ve Hazırlayıcı-Kurucu Kurul oluşturmaktadır.

a. Genel Merkez

Genel Merkez, Türkiye’de spor örgütü ve etkinliklerini düzenleyen, kontrol eden en yüksek karar icra ve temsil organıdır. Genel Merkez, herhangi bir konuda kendiliğinden karar alma, öteki organları denetleme ve gerekli durumlarda bu organları feshetme kararı alır ve yenisini oluşturmaya yetkilidir.

Genel Merkez üyeleri, “seçilmiş”, “doğal” ve “danışma” üyelerinden oluşur. Seçilmiş üye; (TİCİ)’nin üyeleri arasından Genel Kongre tarafından seçilen bir başkan, bir ikinci başkan ve dört üyeden oluşur. Bu seçilmiş üyelerin arasından bir yazman bir de sayman saptanır. Doğal üye, Federasyonlar tarafından kendi kurulları arasından seçilen ve temsil yetkisi verilen kişilerden oluşur. Bu üyeler, seçilmiş üyeler gibi oy hakkına sahip ise de, çoğunluk oranının saptanmasında sayılmazlar; ancak toplantıdan (birleşmeden) haberdar edilmiş olmaları ve gündem maddelerinin yazıldığı belgenin kendilerine gönderilmiş olması gerekir. Danışman üye, Genelkurmay Başkanlığı, Sağlık, Eğitim ve İçişleri Bakanlıklarından gönderilecek delegelerdir.

Genel Merkezin, (TİCİ) Kongrelerinin (Kurullarının) zamanında yapılmasını sağlamak, (TİCİ) organları arasındaki işbirliğini düzenlemek, genel kongreye (kurula) çağrıda bulunmak, kongre gündem maddelerini saptamak gibi görevleri bulunmaktadır.

Genel Merkez Başkanı, federasyonlar da dahil örgütün bütün organlarını denetlemek yetkisine sahiptir.

Genel Merkez’in gelirleri, Genel Merkezce, üyesi bulunan kuruluşlardan toplanan paralar, yapılan etkinlikler (gösterilerden) elde edilecek gelirler, bağışlar ve yayın gelirleridir.

Genel Merkez’in giderleri, yayın giderleri, ödüller için yapılan harcamalar, sporun ve sporcunun gereksinimlerine yönelik yapılan harcamalardır.

b. Genel Kongre

(TİCİ), kongresini yılda bir kez, Genel Kongre adı altında ve Eylül ayı içinde yapardı. Genel Kongre, Genel Merkez’den bir delege (görüşmelere katılır ancak oy hakkı yoktur), federasyonlardan birer üye (görüşmelere katılır ancak oy hakkı yoktur), bölgelerden, bölge adına bir oy kullanma hakkına sahip birer delege, bölgelerde tescil edilmiş her kulüpten birer delege ve askeri spor örgütü adına üç kara ve iki deniz subayı ile askeri birliklerden gelme birer askeri delegelerden oluşurdu.

Genel Kongre, Kongre Divan Başkanlığı'nı oluşturduktan sonra, geçmiş dönemle ilgili Genel Merkez'e federasyonlara ve bölgelere ait genel ve mali raporlar ile hesap işleri uzmanlarının (denetçilerin) verdikleri raporları görüşür ve denetlerdi. Genel Kongre, (TİCİ)'nin bütün organları için iki hesap uzmanı seçer ve gelecek dönem bütçesini oluştururdu.

c. Federasyonlar

(TİCİ) Tüzüğüne göre bir spor dalında federasyon oluşabilmesi için, o spor dalıyla ilgilenen üç bölgenin (mıntıkanın) bulunması ve bu bölgelerin her birinin Tüzüğün (31)'inci maddesine uygun bölge spor kurulunun (mıntıka idman heyeti) bulunması koşuluyla Genel Merkezin önerisi ve Genel Kongre'nin bu yönde karar vermesi gerekmektedir. Federasyon üyeleri, bir başkan iki üye, bir genel yazman ile bir saymandır. Böylece üye sayısı beş olarak saptanmıştır.

Federasyonların ilgili spor dallarına özgü görevlerinden kimileri şunlardır: İlgili spor dalının, uluslararası alandaki güncel kurallarını yayımlar. Federasyon, ulusal bir spor dalıyla ilgili ise bu spor dalının kurallarının yer aldığı bir tüzük hazırlar. Federasyon, ilgili olduğu spor dalının Türkiye birincilerini saptar ve birincilerin rekorlarını tescil eder. Federasyon, Spor dalıyla ilgili karşılaşmaların programlarını hazırlar. Federasyon, Bölge Spor Kurulları arasında çıkabilecek herhangi bir teknik uyuşmazlığı çözümler ve spor karşılaşmalarında görev alacak hakemlerin saptanması için hakemlik sınavı düzenler ve sınavda başarılı olanlara hakemlik diploması verir. Federasyon, ilgili spor dalının ulusal sporcularını ya da takımını oluşturur ve bunlar için bir çalıştırıcı görevlendirir.

Federasyonların, gelir elde etmek (toplamak) yetkisi bulunması durumunda, bütün hesaplarını ve bu hesapların doğruluğunu kanıtlayan belgeleri gecikmeden genel merkez saymanlığına göndermek zorundadır. Federasyonların bütçeleri, genel merkezce onaylandıktan sonra uygulanır. Onaylanmış bütçelerden harcama yapma federasyon başkanının emri üzerine gerçekleşir.

Federasyonlar, kongrelerini, genel merkez kongresi ile birlikte genel kongre adı altında ve genel merkez tüzüğünde yer alan düzenlemeler doğrultusunda yapar.

2. Taşra Örgütü

(TİCİ)'nin spor bölgelerine (idman mıntıklarına) göre taşra örgütü şu biçimde oluşmaktaydı: Bunlar, Bölge Merkezi (Mıntıka Merkezi), Bölge Spor Kurulları (İdman Mıntıka Heyetleri), Spor Kulüpleri...

a. Bölge Merkezi (Mıntıka Merkezi)

(TİCİ)'nin esas Tüzüğü'nün (31)'inci ve devamı maddeleri Mıntıka Nizamnamesi (Bölge Tüzüğü) başlığını taşımaktadır. Tüzüğü'nün (31)'inci maddesine göre, bir bölgede Bölge Merkezi kurulabilmesi için, o bölge sınırları içerisinde (TİCİ) Tüzüğü'nün (3)'üncü maddesinde yer alan niteliklere uygunluk taşıyan üç spor kulübünün bulunması koşuşlu aranır.

Bu kulüpler genel bir toplantıya çağrılarak bölge tüzüğü ve talimatlarında düzenlenen biçimiyle delegelerini Bölge Merkezi'ni ve Bölge Spor Kurulu'nu seçer ve oluşturur. Bölge Merkez Kurul'u seçilmiş ve doğal üyelere oluşur. Doğal üye, spor kurullarının başkanları ya da bu kişilerin bulunmadığı durumlarda kurul üyeleri arasından kurulu temsil yetkisi verilen kişidir. Seçilmiş üyeler, Kongre üyeleri tarafından seçilmiş bir başkan, bir ikinci başkan ve genel yazman, denetçi (müfettiş) ve saymandan oluşur.

Bölge Merkezi'nin görevleri arasında şunlar yer almaktadır:

- (TİCİ)'nin bütün kurallarını, talimatlarını bölge genelinde uygulamak,
- Bölge içerisinde yer alan kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve sporculara her türlü desteğin verilmesini sağlamak,
- Bölge Kongresinin çağrısı üzerine ve bölge kurullarının verecekleri raporlar gereğince bölge idari, teknik ve mali raporlarını hazır duruma getirmek,
- Bölge adına genel kongreye gidecek delegelerin seçimini yapmak,
- Bölge Merkezi adına Bölge Kongresine katılacak delegelerin seçimini yapmak,
- Bölge sınırları içerisinde yer alan spor alanlarını sayısını artırmak,
- Bölge bütçesini hazırlamaktır.

b. Bölge Spor Kurulları (Mıntıka İdman Heyetleri)

Bölge Spor Kurulları (Mıntıka İdman Heyetleri), bir başkan, bir yazman, bir de para işlerine bakan görevli (muhasip) ile gerekli görülen durumlarda iki üyeden oluşur. Buna göre kurul üyesi sayısı duruma göre üç ya da beş olabilir. Bölge Merkez Kurulu Başkanı ya da ikinci başkan (bu kişilerin yokluğunda temsil yetkisi verilen kişi) Bölge Spor Kurullarının doğal üyesidir.

Bölge Spor Kurullarının görevlerinden kimileri şunlardır:

- İlgili spor dalını bölgede temsil etmek,
- İlgili spor dalının yıllık olarak bölge birinciliğinin saptanması için spor karşılaşmaları düzenlemek,
- İlgili spor dalının federasyonlarından alacağı çağrı ve talimatları bölge genelinde uygulamak,
- Federasyonların onayı ile ilgili spor dalını yurt dışında karşı temsil etmek,
- İlgili spor dalına ilişkin federasyona ve Bölge Merkez Kurulu'na rapor vermek,
- İlgili spor dalında, amatörlük konusundaki sorunlar hakkında incelemelerde bulunup sonuçtan federasyonlara bilgi vermek,
- İlgili spor dalında görevlendirilecek hakemlerin saptanması için sınav düzenlemek ve sonuçtan federasyona bilgi vermek,
- Karşılaşmaların tarihini, yerini, saatini ve hakemlerini saptamak,
- Genel olarak, bölge sınırları içerisinde yapılacak karşılaşmaların kurallara ve talimatlara uygun yapılmasını, belirlenen sezon içinde başlayıp bitmesini, bölge birincilik karşılaşmalarının sonuçlarını duyurmak gibi görevleri vardır.

c. Bölge Kongresi

(TİCİ) Tüzüğünde Bölge Kongresinin oluşumu şöyle olmaktadır: Bölge Merkez Kurullarından bir delege (görüşmelere katılır ancak oy hakkı yoktur), Bölge Spor Kurullarından birer delege (görüşmelere katılır ancak oy hakkı yoktur), tescil edilmiş kulüplerden üçer delegenin (her üç delege de görüşmelere katılarak oy haklarını kullanır) katılımıyla oluşmaktadır.

Bölge Kongrelerinde, kongre divan başkanlığı seçimi yapıldıktan sonra ardından, geçmiş yıldaki Bölge Merkezi ile Spor Kurullarının etkinliklerine ilişkin genel ve hesap raporları görüşülür. Bölge Merkezinde görev alacak “seçilmiş delege” Bölge Kongresinde saptanır. Spor Kurullarının seçimi ve gündemdeki öteki maddelerin görüşülmesi ile Kongre görevini bitirmiş sayılmaktadır.

d. Spor Kulüpleri

Spor kulüpleri, Dernekler Kanunu hükümleri uyarınca kurularak tüzelkişilik kazanırlar. Amatör olan spor kulüpleri, spor etkinliklerinde, profesyonelliği, kötü alışkanlıkları ve politikayı yasaklar. (TİCİ) Tüzüğüne göre spor kulüpleri, en az üç yıldır etkinlikte bulunan ve etkin en az yirmibeş üyesinin bulunduğu, Tüzük ve talimatların (yönetmeliklerin) gereğini yerine getirmeye kabul eden (TİCİ)'nin tüzelkişi üyeleridir.

Sonuç olarak, (TİCİ)'nin ülke düzeyinde bir örgüt olması kendisinden önce kurulan spor örgütlerinden farklı olarak, çok sporlu olması (futbolu da içine alan) ve Türkiye spor tarihinde ilk olarak düzenli bir spor yönetimini uygulaması nedeniyle modern anlamda spor örgütlenmesi olarak değerlendirilebilir. Türk halkının (TİCİ)'den beklentileri arasında, ülke savunmasında değerlendirilebilecek bir gençlik yetiştirmek de bulunmaktadır. Bu açıdan (TİCİ), devlet tarafından önce kamu yararına çalışan bir dernek sayılmış ve ardından 1924 Olimpiyatları'na katılma konusunda yetki verilerek kendisine maddi yardım sağlamış ve bu maddi yardımlar her geçen yıl artış göstermiştir.⁴⁰ Bu maddi yardımın ana nedeni, Türk sporunu yöneten (TİCİ), tümüyle amatör spor kulüplerinin temsilcilerinden oluşan bir örgüt olduğu için parasal açıdan hiç de iyi bir durumda olmamasıdır. 1928 yılında Amsterdam'da yapılan Olimpiyat Oyunları'na da Türk sporcuları yine devletin yardımlarıyla katılabılmışlerdi⁴¹.

Türk spor yönetiminde bugün uygulanmakta olan tavandan tabana doğru işleyen hiyerarşik yapılanmanın tam tersine, (TİCİ)'de, kulüplerden genel kongreye doğru seçimle ve federatif yapıya sahip kulüplerin örgütün bir üst basamağına federatif yetkileri devretmesiyle oluşan bir

⁴⁰ M.Zahit Serarşlan; “*Spor Yönetimi ve Örnek Olay Analizi*”, Morpa Yayınları, İstanbul, 2005, s. 19.

⁴¹ Cem Atabeyoğlu; “*Sporda Devlet Mi, Devlette Spor Mu?*”, TMOK Yayınları, İstanbul,2001,s.13.

görünüm bulunmaktaydı. (TİCİ)'nin bu hiyerarşik yapısı, gönüllü ve ücretsiz çalışan spor yöneticileriyle sporcuların kendilerini yönetmeleri ve kulüplerin oluşturdukları üst kuruluşları aracılığıyla yönetmeleri biçiminde gelişmiştir⁴². Bu yapıyla (TİCİ), sporda demokratik ilkelerin yeşerdiği ve yerinden yönetim esaslarının benimsendiği bir örgüttür diyebiliriz. Türkiye'nin ilk kurulan ve bir çok spor dalını içine alan bir örgüt olan (TİCİ), merkezden yetime yani bir bakanlığa da bağlı değildi.

(TİCİ)'nin örgüt yapısında, genel merkezin oluşumu, üyeleri ve üyelerin karar alma biçimi incelendiğinde genel merkezde, karar alma ve uygulamada etkin rolün kulüplerde olduğu görülmektedir. Bu durumu, bugünkü spor yönetimimizin yapılanması dikkate alındığında (TİCİ) genel kongresinin bakanlık, genel merkezin Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü örgütü düzeyinde bir yürütme organı olduğu görüşü de ileri sürülebilir⁴³.

1922 yılında özel hukuk tüzelkişiliğe sahip bir spor örgütü olarak kurulan ve etkinliğe geçen (TİCİ), ondört yıl boyunca Türkiye'de sporun yönetiminde görev ve yetkiler kullanmıştır. (TİCİ), bu süre içinde toplam sekiz kongre yapmıştır. Dönemin spor yönetimindeki tek yetkili örgüt olan (TİCİ), 13-18.02.1936 tarihlerinde yapılan sekizinci ve son kongresinde yerini Türk Spor Kurumu adında yeni bir yapılanmaya bırakmıştır.

III – Türk Spor Kurumu (TSK)

A. Hukuksal Statüsü

(TSK), Türkiye'de sporun ulusal ve bilimsel ilkelere göre yayılmasına, ilerlemesine çalışan ve Türk sporunu yurt içinde ve dışında temsil eden özel hukuk tüzelkişiliğine sahip ve merkezi Ankara'da olan bir spor kuruluşudur. Bilindiği gibi, (TİCİ)'nin 13-18.02.1936 tarihlerinde toplanan sekizinci ve son kongresinde Türk spor örgütlenmesi yeni bir yapılanmaya doğru adım atmış ve öncelikle atılan bu ilk adım ise, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı adının Türk Spor Kurumu olarak değiştirilmesi olmuştur.

⁴² Mollaoğulları; a.g.y.,s.18

⁴³ Mollaoğulları;a.g.y.,s.19

B. Kuruluş Amaçları

Türkiye’de sporun ulusal ve bilimsel ilkelere göre yayılmasını ve ilerlemesini öngören (TSK), aynı zamanda Türk spor yönetimini yurt içinde ve yurt dışında temsil etmek amacı taşımaktadır. (TSK)’nın 1936 tarihli kuruluş ilkeleri arasında şunlar yer almaktadır:

- (TSK), Türk devriminin esaslarını ve ulusal onuru kendisine yol gösteren bir ışık olarak tanır,
- (TSK)’nın bütün oluşumları ve bunların üyeleri birbirlerine kardeşlik ve sevgi ile bağlı kalırlar,
- (TSK) sporcuları, her yerde Türk bayrağını ve Türk sporculuğunun yüksek onurunu ve saygınlığını taşıdıklarını biran olsa bile unutmamalıdır,
- (TSK), yalancılığın, kıskançlığın ve yurttaşlara düşmanlığın en büyük karşıtıdır.

C. Görevleri

(TSK)’nın görevleri arasında şunlar yer almaktadır:

- Türkiye’de sporun, ulusal amaçlar doğrultusunda sağlıklı koşullarına ve teknik gereksinimlere uygun biçimde yayılmasına ve gelişmesine yönelik etkinliklerde bulunmak,
- Spor bölgelerini, gerek görüldüğü yerlerde spor çevrelerini, spor kulüpleri ve spor yuvalarını kurmak ve kurdurmak,
- Türkiye’de spor alanlarını teknik koşullara uygun kurdurmak ve ülkenin her yanında bu alanların kurulmasına çalışmak,
- Spor yayınlarını özendirmek ve bu girişimleri korumak,
- Türk sporcularının ulusal ve uluslararası alanda ilişkilerini düzenlemek ve denetlemek,
- Türk Olimpiyat Komitesi’ni kurmak ve bu örgütün görevlerini ve yetkilerini saptamak,
- Sporun, ülke içinde amatörlük ilkelerine göre gelişmesini sağlamak ve korumak,

- (TSK)'nın aynı zamanda ülke savunmasında önemli bir yeri olan havacılığın gelişmesi için gerekli olan araç-gereç ve insan gücünü sağlamak, Türk gençlerini Türk Hava Kurumuna (Türk Kuşu) girmelerini özendirmek ve bu konuda gençleri desteklemek gibi görevleri vardır.

D. Örgütün İdari Yapısı

1. Merkez Örgütü

a. Büyük Kongre

(TSK) Büyük Kongresi, her iki yılda bir Kasım ayında Ankara'da toplanır. Toplantı gününü ve gündemini Genel Merkez Kurulu saptar. Büyük Kongreye, Spor bölgeleri ve kulüpleri birer delege gönderirler. Büyük Kongreye bu delegelerden başka, Kültür ve Sağlık Bakanlıkları ile Genelkurmay Başkanlığı ve Cumhuriyet Halk Partisi adlarına birer delege de katılır. Genel Merkez üyeleri ve başkanları Büyük Kongrenin doğal üyeleridir.

Büyük Kongrenin yapacağı işler arasında şunlar yer almaktadır:

- Kongre işlerini yürütmek için bir başkan, iki asbaşkan ve dört sekreter seçmek,
- Gereksinime göre, beş ya da en çok yedi üyeden oluşan, tüzük, hesap ve raporların kontrol edilmesine yönelik komisyonlar oluşturmak,
- Genel Merkezin, iki yıllık etkinlik raporunu kontrol etmek ve bu rapor üzerine görüşme yapmak,
- Hesap kontrolörlerinin ve komisyonların raporlarını kontrol etmek,
- (TSK)'ya bir Genel Başkan ve bir Asbaşkan seçmek,
- Genel Başkanlığa seçilen kişinin önerisiyle bir genel sekreter, birer genel ve sağlık müfettişi, sayman ile federasyon Başkanlarını seçmek,
- İki hesap kontrolörü seçmektir.

Büyük Kongrede, (TSK) Tüzüğü'nün değiştirilmesi önerisinin görüşmeye açılabilmesi için Büyük Kongreye katılacak delegelerin üçte ikisinin toplantıda hazır bulunması gerekir.

Tüzüğün değiştirilebilmesi için, toplantıya katılan delegelerin yarısından bir fazlasının bu yönde oy kullanmaları gerekmektedir.

b. Genel Başkan ve Genel Merkez Kurulu

Büyük Kongre tarafından seçilen genel başkan, (TSK)'nın en üst yürütme organıdır. (TSK)'yı yurt içinde ve dışında temsil eder. Genel başkanın vekili asbaşkandır. Genel Başkan, tüzük ve talimatnamelerle, Genel Merkezin kararına bağlı işlerin dışındaki öteki bütün işler için kendi başına karar ve emirler verebilir. Genel başkan, spor kulüplerini ve (TSK)'nın her organını teftiş eder ya da ettirir. (TSK) adına yazılı ya da sözlü görüş bildirme yetkisi genel başkana aittir. Genel Merkez bürolarında çalışacak görevlilerin ataması ya da görevlerine son verilmesinde yetki genel başkana aittir.

Genel Merkez Kurulu, genel başkanın başkanlığında asbaşkan, genel sekreter, genel müfettiş, sağlık müfettiş ve sayman ile federasyon başkanlarında kurulur. Genel Merkez Kurulunun görev ve yetkileri arasında şunlar yer almaktadır:

- (TSK) Tüzüğünü yorumlamak, anlamlandırmak,
- (TSK) Genel Merkez bütçesini hazırlamak,
- Türk sporunun genel ve yıllık programlarını hazırlamak,
- Olimpiyatlara katılmak ve ulusal ilişkiler için karar vermek,
- (TSK) adına yapılacak sözleşmeleri incelemek ve onaylamak,
- Türk sporcularına gerekli görülen durumlarda, savunmaları alınmak koşuluyla, kesin cezalar vermek,
- Kulüpler için örnek tüzük hazırlamak ve kulüp tüzüklerinin bu örneğe göre düzeltilmesini sağlamak,
- Spor çevrelerini, spor bölgelerini ve gerek görülen durumlarda spor kulüp ve yuvalarını kurmak ve kurdurmak,
- Büyük Kongrenin toplanma gününü, gündemini saptama,
- Gerek görülen zamanlarda, Büyük Kongreyi, bölge ve kulüp kongrelerini olağanüstü toplantıya çağırarak,
- Genel Merkez organlarının görev ve yetki sınırlarını saptamaktır.

Genel Merkezin gelirleri arasında;

- Devlet bütçesinden ve özel kuruluşlardan alınan yardımlar,
- Her türlü satış ve yayın gelirleri,
- Yapılacak karşılaşma ve gösteriler ile piyango gelirleri,
- Taşınır ve taşınmaz mallardan elde edilen gelirler,
- Her türlü bağış bulunmaktadır.

c. Federasyonlar

Her spor dalının bir federasyonu bulunmaktadır. Spor federasyonları, bir başkan, bir asbaşkan ile genel sekreterden kurulur. Federasyon başkanları, genel başkanın önerisi üzerine Büyük Kongre tarafından seçilir. Federasyon asbaşkanı ile genel sekreteri, federasyon başkanının önerisiyle Genel Merkez Kurulunca seçilir. (TSK)'da hangi federasyonların kurulacağına ilişkin kararı Büyük Kongre verir. Ancak, gerekli görülen durumlarda ilk büyük kongrenin onayından geçirilmek koşuluyla, Genel Merkezce yeni federasyonlar kurulabilir.

2. Taşra Örgütü

a. Spor Bölgeleri

Her il bir spor bölgesidir. Her bölgede bir bölge kurulu bulunur. Bu bölge kurulları, bölge başkanının başkanlığı altında asbaşkan ile ajanlardan (memurlardan) kurulur. Bölge kurulu üyeleri arasından bir sekreter, bir müfettiş ve bir sayman seçilir. Bölge başkanlarını, genel başkanının önerisi ile Genel Merkez Kurulu seçer. Bölge asbaşkanlarını da, bölge başkanının önerisi ile Genel Merkez Kurulu seçilir.

Bölge başkanının görev ve yetkileri şunlardır:

- Spor Bölgesi içinde (TSK)'yı ve bölgeyi temsil etmek,
- Bölge Kurulunca hazırlanacak olan bölgenin yıllık iş programını uygulamak,

- Bölge içinde sporun yayılmasına ve yükselmesine çalışmak, spor kulübü olmayan yerlerde kulüplerin ve gerekli görülen durumlarda spor yuvalarının kurulması için Genel Merkeze öneride bulunmak,
- Bölge kulüplerinin ve bölgenin öteki spor organlarının bütün çalışma ve işlemlerini kontrol etmek ya da ettirmek,
- (TSK) Tüzüğünü, talimatnamelerini ve Genel Başkanlık emirlerini bölge içinde uygulamak ya da uygulatmak
- Spor alanlarının ve salonlarının çoğaltılmasını ve korunmasını sağlamak,
- Bölgeye ait bütün işler hakkında sözlü ya da yazılı açıklamada bulunmak.

Bölge başkanı, bölgede uygulanmakta olan her spor şubesi için yerel gereksinimlere ve mevcut kulüplerin ilişkileri ve kurallarını göz önünde tutarak ikiden az olmamak koşuluyla seçeceği ajan adaylarını genel merkeze bildirir. Genel Merkez Başkanı, bu adayları ilgili federasyonlara gösterir ve içlerinden birini seçtirir.

Spor Bölgelerinde kurulan bölge kurulları ise, bölge bütçesini hazırlamak, bölgenin yıllık programını yapmak, bölge spor etkinlikleri için gerekli olan gelir kaynaklarını çoğaltmak, bölge adına yapılacak sözleşmeleri incelemek ve onaylamak, bölge kongresine gönderilecek bölge delegesini seçmek gibi kimi görev ve yetkilerle donatılmışlardır.

Spor bölgelerinin gelirleri arasında, genel merkezden, il özel idaresinden ve belediyelerden yapılan yardımlar, taşınır ya da taşınmaz mallardan elde edilen gelirler, bağışlar ile resmi karşılaşmalardan elde edilecek gelirden ayrılan paylar yer almaktadır.

b. Bölge Kongresi

Bölge Kongreleri, iki yılda bir Eylül ayı içinde bölge merkezinde toplanır. Bölge kongrelerine katılacak üyeler şunlardır: Bölge başkanı, bölge kurulu, her kulüpten gönderilen ikişer delege... Bu üyelere bölge başkanı ve kulüp delegelerinde başkası oylamaya katılmaz. Bölge kongresi kararları genel merkez başkanlığına bildirilir. Bölge kongreleri görev ve yetkileri arasında şunlar yer almaktadır:

- Kongreye, bir başkan, bir asbaşkan ve iki sekreter seçmek,

- Bölge kurulunun, hesap kontrolörlerinin ve seçilmişse komisyonların raporlarını inceleyerek kararlar vermek,
- Görev süreleri iki yıl sürecek olan iki hesap kontrolörü seçmek,
- Üç kişilik bölge disiplin kurulunu seçmektir.

c. Lig Kurulları

Bölge spor ajanları, ilgililedikleri spor için, bölge başkanının onayı ile yerel ihtiyaçlara göre Lig Kurulları kurar. Lig kurullarına, o sporla ilgilenen ve bu lig karşılaşmalarına o sezon katılacak olan kulüpler birer delege gönderirler. Bunların çalışma koşulları, görev ve yetkileri genel merkez talimatnamesi (yönetmeliği) ile saptanır. Lig kurullarının çalışmaları gelecek spor sezonuna kadar devam eder ve eski delegeler yeniden seçilebilir.

d. Spor Çevreleri

Genel merkez kurulu, gerek görüldüğü durumlarda, birkaç spor bölgesini içine alan spor çevreleri kurar ve bu çevrelerin merkezlerini belirleyerek bu merkezlere bir temsilci gönderir. Çevre temsilcisi, kendi çevre sınırları içindeki bölgelerde sporun ilerlemesi ve yayılması için gerekli olan önlemler üzerinde incelemeler yapar ve bu konuda genel merkeze önerilerde bulunur. Çevre temsilcisi, genel başkandan alacağı direktiflere göre çevre içinde spor programlarının düzenlenmesi ve uygulanmasını denetler ve oradaki spor örgütlerinin çalışmalarını kontrol eder.

e. Spor Kulüpleri

Kulüplerin spor programlarının ve çalışmalarının, genel merkezce hazırlanacak ana hatlara ve teknik esaslara uygun olması gereklidir. (TSK) içinde spor disiplinini bozan, yetkili kurulların emirlerini dinlemeyen ve (TSK) Tüzüğü hükümleri ile genel merkez yönetmeliklerine (emirlerine) uygun biçimde hareket etmeyen kulüpler, hareketlerinin derecesine göre cezalandırılır⁴⁴. Genel Merkez Başkanı ve bölge başkanları kulüplerin kongrelerinde (TSK)'nın gözlemcisi ve denetçisi unvanıyla bulunabilirler.

⁴⁴ (TSK)'nın kabul ettiği cezalar şunlardır: İhtar, para cezası, geçici karşılaşma boykotu, geçici hak mahrumiyeti (yoksunluğu), hak mahrumiyetli karşılaşma boykotu, süresiz boykot, kayıt silmektir. Bu cezaların nasıl ve hangi kurullar tarafından verileceği Genel Merkezce yapılacak talimatnamelerle(yönetmeliklerle) saptanır.

f. Spor Yuvaları

Spor etkinliklerinin henüz başlamadığı yerlerde, spor gençliğini toplu, disiplinli bir spor etkinliğine yöneltmek için genel merkez kararı ile spor yuvaları kurulur. Spor yuvalarının oluşumu ve etkinlik koşulları ile görev ve yetkileri genel merkez talimatnamesi (yönetmeliği) ile gösterilir.

Belirtildiği gibi, 13.02.1936 tarihinde başlayan (TİCİ)'nin sekizinci ve son kurultayında, ondört yıl süreyle Türkiye'deki tüm spor etkinliklerini tek söz sahibi olarak yöneten (TİCİ), feshedilmiştir. Kurultayın 18.02.1938 tarihli son oturumunda verilen kırk imzalı bir önergenin⁴⁵ kabulüyle aynı toplantıda Türk Spor Kurumu kurulmuş ve (TSK) dönemin tek siyasi partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) örgütüne bağlanmıştır.

Bu önergenin (CHP) Genel Başkanlık Kurulunca onaylanarak "yarı-resmi" bir yan örgüt durumuna gelen (TSK), 18.02.1936 tarihinden 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanun'na göre tüm malları ve hukuk yükümlülüklerinin Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü'ne geçtiği 16.07.1938 tarihine kadar geçen sürede, gelir ve gider bütçeleri ve çalışma programları gibi esaslı işleri (CHP) Parti Genel Sekreterliğinin uygun görmesine ve onayına sunan, önemli görülen sorunlar (konular) hakkında (CHP)'den direktif alan, vali ve parti başkanlarının spor bölgeleri başkanlıklarını üstlendiği bir parti kuruluşu olmuştur⁴⁶.

Bu yapılanma anlayışı itibariyle sayıca (TİCİ)'den pek farkı olmamakla birlikte organlarının oluşumu, yetki ve görevlerin düzenlenmesi ve spor etkinliklerinin ülke geneline yayılmasına ilişkin konularda (TSK) ve (TİCİ) arasında önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Ancak Büyük Kongre'ye Kültür ve Sağlık Bakanlıkları temsilcisi yanında bir de (CHP) temsilcisinin

⁴⁵ Önerge metni tarafımdan sadeleştirilmiştir: "Partiye bağlılıkları genbaşkurca (Genel Başkanlık Kurulunca) onaylanmış tüzekleşiler bulunursa, onlar da (CHP) Büyük Kurultayına delege gönderebilirler...Türk sporcuları ve Türk Spor Kurumu, kendisini yurdun kurtuluş ve yeni baştan kuruluşunu sağlayıcı tek ve yüksek bir siyasal tesis olan Cumhuriyet Halk Partisinin öz bir çocuğu ve onun bünyesinden bir parça sayar. Partinin bu yeni hükmü içinde yurt kurumları arasında ilk girme onurunu kurumumuzun almasının kongremizce karara bağlanmasını öneririz." biçimindedir. bkz. Fişek; a.g.y.,s.372.

⁴⁶Son (TİCİ) kurultayındaki işlemlerle (TSK)'nın (CHP)'ye yan örgütlenmesiyle, gerek Halkevleri, gerekse (TSK) Parti kanalından yönetilir durumuna gelmişti. Böylece, sporu özel girişimin elinden almaya kesin kararlı ama yönetimini kime vereceği konusunda kararsız olan (CHP) üst yönetimi, 1936-1938 yılları aralığında, iki seçeneği birden denemek olanağını bulmuştu. (CHP) Yönetim Kurulunca açılma kararı verilen ve belirli zamanlarda Parti Yönetim Kuruluna rapor vermeğe zorunlu olan Halkevlerinin, "spor bölgesi" düzeyinde biten (TSK) örgütünü kasaba ve köylere kadar ulaştırılan bir "tamamlayıcı" değil, genel merkezi ve "mülki idare" basamaklarına göre örgütlenmiş spor şubeleri bulunan türdeş bir spor hiyerarşisi olduğunu biliyoruz. Bu dönem hakkında ayrıca bkz. Fişek; a.g.y.,s.372 vd.

katılması, siyasetin spora egemen kılınmak istenmesi anlamına gelmemektedir ki, bu durum (TSK)'nın tamamen parti- hükümet kontrolüne girmesiyle demokratik yapısından sapma oluşturmuştur⁴⁷. (TSK)'nın bu yapısından dolayı partililerin kişisel çıkar ve amaçları spora karışmış, spordaki bazı olumsuz olaylar da partiye sıçramıştır. Bu durum sosyal ve siyasal çevrelerde gruplaşmalara yol açmış, hizmetin sunulmasında “*fırsat eşitliği*” ilkesi ihlal edilmiştir⁴⁸.

(TSK) ve (TİCİ) dönemleri, spor etkinliklerine finansal (parasal) kaynak sağlanması yönünden de farklılıklar oluşturur. Şöyke ki: 1924 Anayasası'nda spor etkinliklerine ve yönetimine yönelik bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak, bu dönemde devlet, spor yönetiminde (TİCİ) aracılığıyla söz sahibi olabilmekteydi. Sözü edildiği gibi, (TİCİ), Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına hizmet eden dernek statüsüne dönüştürülmüştür. (TİCİ)'nin özerk yapısının yanında dönemin siyasal yönetimi, ülkeyi yurt içinde ve yurt dışında temsil eden bu örgüte mali (parasal) kaynaklar aktarmaktaydı. Anılan dönemde devlet bütçesinden (TİCİ)'ye ayrılan ödeneklere bakıldığında 1925 ve 1929 yılları dışında (TSK)'nın oluşumuna kadar geçen sürede, değişen oranlarda genel bütçeden pay aldığı görülmektedir. (TSK) döneminde de devlet bütçesinden spor örgütüne belirli oranlarda kaynak aktarıldığı bilinmektedir. Bu parasal yardımlar yıllara göre farklılık kazanmıştır. (TİCİ) zamanında 1931 yılında 40 bin, 1932 yılında 50 bin, 1933 yılında 70 bin lira, 1934 yılında 80 bin lira olan devlet yardımı, spor yönetiminin (CHP)'nin bir yan kuruluşu olarak kabul edildiği dönemden sonra, 1935 yılında 203 bin, 1936 yılından itibaren 239 bin lira olarak devam etmiştir⁴⁹.

Sonuç olarak varlığını iki yıl sürdüren (TSK) bir geçiş dönemi olmuş ve yerini tam anlamıyla bir kamu kuruluşu olan ve 3530 sayılı Kanun ile kurulmuş Beden Terbiyesi Umum (Genel) Direktörlüğüne bırakmıştır.

⁴⁷ *Mollaoğulları*; a.g.y., s.33; Ayrıca, (TSK) döneminde spor ve siyaset ilişkisine eleştirel bakış için Bkz. Atabeyoğlu; a.g.y., s.13 vd.

⁴⁸ *Serarslan*; a.g.y., s.20.

⁴⁹ Devlet bütçesinden (TİCİ) ve (TSK)'ya ayrılan ödenekler için Bkz. Mehmet Bayansaldüz; “*Türk Spor Yönetiminde Finansal Kaynak Sağlama Çabalarının Değerlendirilmesi*”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı.160, Güz 2003

IV. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM)

A. Hukuksal Statüsü

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM), 29.06.1938 tarihinde kabul edilen 3530 sayılı “Beden Terbiyesi Kanunu” ile kurulan, Başbakanlığa bağlı, katma bütçeli, tüzelkişiliğe sahip ve merkezi Ankara’da olan bir spor örgütüdür.(BTGM), kurulduğu yıl olan 1938 yılından başlayarak değişik üst kuruluşlara (Başbakanlık ya da Bakanlık) bağlanarak 1986 yılına kadar hukuksal varlığını sürdürmüştür.⁵⁰ (BTGM)’nün ilk olarak Başbakanlığa bağlanmasının nedeni, kuruluş kanununun genel gerekçesinde şöyle açıklanmıştır: “... *Birçok garp (batı) memleketleri (ülkelerinde) neslin ıslahını (kuşağın durumunun iyileştirmesini) ve yurttaşların (vatandaşların) yüksek beden ve normal vasıflı (nitelikli) insanlar olarak yetiştirilmesini memleket (ülke) müdafaasının (savunmasının) ve iktisadi kalkınmanın en mühim (önemli) bir amili (etkeni) olarak telakki eylediklerinden (değerlendirdiklerinden) spor ve beden terbiyesine (eğitimine) birinci derecede yer vermişler ve sporun sevk (yönlendirme) ve idaresini (yönetimini) yalnız Devlet hizmetleri arasına almakla kalmayıp ona Devlet mekanizması (yapısı) içinde yer vermişlerdir (...) Garp (Batı) memleketlerinin (ülkelerinin) birçoklarına nispetle (oranla) sporda olan geriliğimizi kısa bir zamanda gidermek için sporda kuvvetli (güçlü) bir otorite ve disiplin kurmak şiddetli ihtiyacı (yoğun, güçlü gereksinimi) da bu düşüncüyü teyit eder (doğrular). Filhakika (gerçekten) maarif (eğitim), iktisat, ordu ve halk gibi büyük insan topluluklarını sinesinde (bünyesinde) bulunduran müesseselerinin (kuruluşların) beden terbiyesini (eğitimini) ve sporu ancak müesseselerin (kuruluşların) üstündeki bir makamın (organın) prestij ile sevk ve idare edebileceği (yönlendirip ve yöneteceği) düşünülerek bu kanun ile sporun sevk ve idaresi (yönlendirmesi ve yönetimi) Başbakanlık makamı (organı) ile ilgilendirilmiştir...⁵¹”*

⁵⁰ (1) Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş olan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 4235 sayılı Kanun ile (Kabul Tarihi: 29.05.1942 Yürürlük Tarihi: 03.06.1942) Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.

(2) Milli Eğitim Bakanlığına bağlanan (BTGM), 7474 sayılı Kanun ile (Kabul Tarihi: 06.05.1960 Yürürlük Tarihi: 13.05.1960) yeniden Başbakanlığa bağlanmıştır.

(3) Başbakanlığa bağlı bulunan (BTGM), 11.02.1970 tarih 1/21–1156 sayılı kararname ile Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlanmıştır.

(4) Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı bulunan (BTGM), Bakanlar Kurulu’nun 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 11.12.1983 tarihinde Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlanmıştır.

⁵¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt.26, Beşinci Devre, Üçüncü İçtima, S.Sayı.332,1938, s.1-2. TBMM’nin 29.06.1938 tarihli birleşiminde Beden Terbiyesi Kanunu Tasarısının (dönemin Celal Bayar Hükümeti tarafından hazırlanan ve Meclise sunulan kanun tasarısının ilk adı, “*Spor Teşkilatı Hakkında Kanun*”dur) görüşülmesi sırasında, dönemin İçişleri Bakanı ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya, kanunun genel gerekçesine benzer bir biçimde, beden eğitimi ve sporun Türklerin ulusal geleneklerinden biri olduğunu, bu alanlarda yasal bir

B. Kuruluş Amaçları

(BTGM)'nin kuruluş amaçları 3530 sayılı Kanun'un (1)'inci maddesinde ele alınmıştır: Buna göre (BTGM), yurttaşın fizik ve moral yeteneklerinin ulusal ve devrimci amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor etkinliklerini sevk ve yönetmek amacıyla kurulmuştur.

3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanununun genel gerekçesinde de belirtildiği gibi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, İstanbul'daki spor kulüpleri birbirleriyle olan ilişkilerini bir düzene koymak ve yabancı federasyonlarla bir bağ kurmak amacıyla Avrupa'da olduğu gibi bir spor birliği kurma istemişler ve bu birliğe de "*Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı*" adı vermişlerdi. Bu Birlik, tüzüğü ile üstlendiği spor etkinliklerinin yerine getirilmesinde kolaylık sağlanması amacıyla dönemin Bakanlar Kurulu'na başvurarak kamu yararına çalışan dernek kabul edilmesini yönünde bir istemde bulunmuş ve bu istem 02.01.1924 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmişti. Bu tarihten itibaren İstanbul dışındaki öteki illerin de spor etkinliklerini yönetmeye başlayan (TİCİ)'ye, 1924 Olimpiyatlarına katılmak amacıyla başlatılan Devlet desteği her yıl çoğalan bir biçimde artmıştır. Ancak, (TİCİ) Türkiye'de spor etkinliklerinin gelişmesine olumlu bir katkısı olmakla birlikte kuruluş ve işleyişindeki yapı nedeniyle bütün sporculara egemen olan bir spor otoritesi olamamıştır.

1936 yılında toplanan (TİCİ) kongresinde alınan bir kararla, Türk spor yönetiminde artık yeni bir dönem başlamıştı. (TİCİ), bu tarihten sonra tüm yükümlülükleri ile birlikte yerini Türk Spor Kurumu'na bırakmıştı. Bu yeni dönemde, Türk spor yönetimini merkezileştirmek ve kişilerin futbol dışında, çağdaş ve aynı zamanda ülke savunmasında yarar sağlayacak spor etkinliklerine (kış sporları, atıcılık gibi) yöneltmek için spor yönetiminin Devlet eliyle yürütülmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle (TSK) döneminin, sporda Devlet yönetimine geçiş sürecinde bir ara dönem olduğunu söyleyebiliriz. Ancak her iki dönemin deneyimi ve son yıllarda özellikle Avrupa ülkelerinde sporun yönetilmesi ve

düzenlemenin yapılmasının zorunlu olduğunu söylemiş ve sporun önemine koşut olarak, bu etkinliğin bir Devlet kurumuna bağlanması gerekliliğinden söz etmiştir. Kaya'ya spor Devlet işidir, bu nedenle spor etkinliklerinin tüm yönetiminin Devlete bırakılması zorunludur ("*T.B.M.M.sinin 29.06.1938 Çarşamba Toplantısında Beden Terbiyesi Kanunu Projesinin Müzakeresi Münasebetiyle Dahiliye Vekili C.H.P. Genel Sekreteri Ş.Kaya'nın Söylevi*", Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara, 1938, s.3-7).

yönlendirilmesinde ortaya çıkan yeni düşünce ve girişimler, sporun aynen eğitim ve sağlık işleri gibi bir Devlet işi yani bir kamu hizmeti olarak algılanmasını gerektirmişti. İşte bu amaçların gerçekleşmesi için Beden Terbiyesi Kanunu kabul edilmiş ve Türkiye’de yeni bir dönem başlamıştır⁵².

C. Görevleri

(BTGM)’nin görevi, vatandaşların beden ve ruh sağlığıyla bedensel ve ruhsal yeteneklerinin gelişimini jimnastik, spor ve oyun çalışmalarıyla sağlamak, vatan sevgilerini, Atatürk devrim ve ilkelerine bağlılıklarını, arkadaşlık ve disiplin duygularını, spor sevgisini ve spor yapma alışkanlıklarını geliştirmek, onları kötü alışkanlıklarından korumaktır. Bu görevlerin yerine getirilmesinde, (BTGM) sorumludur.

Yukarıda da belirtildiği gibi 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile Türkiye’de yeni bir spor yönetimi kurulmuş ve tüm ulusal ve uluslararası spor etkinliklerinde Türkiye’yi temsil etmek üzere Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kurulmuştu. Kanun ile getirilen ve (BTGM)’nin görev ve sorumluluk alanlarına ilişkin yeni düzenlemelerden biri de gençlerin spor kulüplerine girmesini ve boş zamanlarında beden eğitimine devam etmelerini zorunlu tutmasıydı. 3530 sayılı Kanunun (4)’üncü maddesi şu düzenlemeye yer vermiştir: “*Gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine (eğitime) devam etmek mecburidir (zorunludur). Hangi yaştaki vatandaşların ne kadar müddetle (süreyle) ve hangi mevsimlerde spor mükellefiyeti (yükümlülüğü) altında bulunacakları ve ne gibi devair (devlet daireleri) ve müesseselerde (kuruluşlarda) beden hareketlerinin tatbiki (uygulanması) lazım geleceği (gerekli olacağı) İcra Vekilleri Heyetince (Bakanlar Kurulunca) tayin olunur (belirlenir, saptanır).*” Kanunun genel gerekçesinde de belirtildiği gibi, dönemin Hükümeti’nin spora bakış açısı ve ona yüklediği büyük öneme koşut olarak, Türkiye’de tüm vatandaşlara spor yapma ve beden eğitimi etkinliğinde bulunma zorunluluğu getirilmiştir. Kanun gerekçesinde bu durum şöyle açıklanmıştır: “... *Beden terbiyesini (eğitimi) 45 yaşına kadar bütün yurttaşlara (vatandaşlara) teşmil etmek (.....) üzere bütün Devlet dairelerinde çalışma ve bu yaşa kadar olan memurların her gün muayyen (belirli) zamanlarda bir mütehasısın (uzmanın) nezaretinde (gözetiminde) beden terbiyesi (eğitimi) yapmaları mecburi (zorunlu)*

⁵² Yukarıda tarafımdan özetlenen Beden Terbiyesi Kanununun genel gerekçesinin özgün metni için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt.26, Beşinci Devre, Üçüncü İçtima, S.Sayısı.332,1938, s.1-2.

tutulmuştur. Bu kanun ile kurulması düşünülen Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü'nün açılması sporun teknik ve sıhhat (sağlık) bakımlarından (yönlerinden) yükseltilmesini sağlamak ve memleketi (ülkeyi) çok muhtaç olduğu yüksek ve orta vasıflı (nitelikli) uzman, öğretmen, antrenör (çalıştırıcı) yetiştirmek bakımından (yönünden) en önemli bir ihtiyacı (gereksinimi) kapatmış olacaktır. Ancak, Devlet bütçesinde birdenbire büyük bir yük olmamak için kanunda bu müessesenin (kuruluşun) kurulması bütçe imkanlarının müsaadesine (olanaklarının iznine göre) talik edilmiştir (başka bir tarihe ertelenmiştir).”

Beden Terbiyesi Kanununun (4)'üncü maddesi ile getirilen spor yapma yükümlülüğünün Anayasa'ya aykırılık oluşturduğu ve bu nedenle iptali için dönemin Cumhuriyet Halk Partisi tarafından, Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesi 03.11.1964 tarihinde verdiği kararda⁵³, iptali istenen (4)'üncü maddeyle getirilen, “Gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburidir” biçimindeki düzenlemeyi, 1961 Anayasası'nın “Bilim ve Sanat Hürriyeti” başlıklı (21)'inci maddesinin⁵⁴ ikinci fıkrasına ve Anayasa'nın teminatı altındaki kişi hürriyetleri ilkelerine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi anılan kararda özetle şu gerekçelere yer vermiştir: “ (...) Anayasa'nın Bilim ve Sanat Hürriyeti kenar başlığı altındaki söz konusu (21)'inci maddesinin birinci fıkrasında, herkesin bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahip olduğu belirtildikten sonra, ikinci fıkrasında, eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbest olduğu belirtilmiştir. Görülüyor ki, bu maddede eğitim ve öğretim özgürlüğünün herhangi bir düşünce ve nedenle sınırlanabileceğine ilişkin öteki temel hak ve özgürlüklerde olduğu gibi kanun koyucuya yetki veren bir hüküm yer almamıştır. Eğitim ve öğretimin Devletin gözetim ve denetimi altında yapılması ise bir sınırlama değildir. Herkes eğitim ve öğretim yapıp yapmamakta serbest olacak, ancak bu eğitim öğretim alanı kanunla düzenlenecektir. Kanun koyucunun, bu gözetim ve denetim esaslarını düzenlerken, anayasa ilkelerine bağlı kalarak eğitim ve öğretim serbestliğini bozacak herhangi bir hüküm getirmekten kaçınacağı doğaldır (...) Eğitim ve öğretim zorunluluğu, ancak ilk öğrenim için sözkonusu olduğuna göre, bunun dışındaki eğitim ve öğrenimi kişilerin yapıp yapmamakta serbest oldukları esasını bozan sınırlayıcı bir hükmün kanunlarda yer alması Anayasa'ya

⁵³ (AYM), T.03.11.1964, E. 1963/152, K.1964/66, R.G., T. 17.03.1965, Sy. 11955.

⁵⁴ 1961 Anayasası'nın (21)'inci maddesi şöyledir: “ Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Eğitim ve öğretim, Devletin gözetimi ve denetimi altında serbesttir. Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.”

aykırı düşer (...) Bu nedenler karşısında, 3530 sayılı Kanunun (4)'üncü maddesinde yer alan ve iptali istenen hükmün, Anayasa'nın (21)'inci maddesinin ikinci fıkrasına ve yine Anayasa'nın teminatı altındaki kişi hürriyetleri ilkelerine aykırı olduğundan iptali gerekir."

D. Örgütün İdari Yapısı

3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu'na göre (BTGM)'nin idari yapısı şu biçimdedir:

1. Merkez Örgütü ve Merkez Danışma Kurulu

(BTGM), merkezde bir genel müdürlük ile genel sekreterden, federasyonlar kurullarından, teftiş, hesap, sağlık, sağlık ve tesisler daireleri, yayın ve propaganda, haberleşme, işlemler ve arşiv, sicil ve lisans, müze ve kütüphane şubelerinden oluşur.

Genel müdür, başbakan tarafından seçilerek cumhurbaşkanının onayı ile atanır. Genel Müdür, bu Kanun'un hükümleri çerçevesinde kurulan kuruluşların üst ve yetkili organı olup bu kuruluşların çalışmalarından sorumludur.

Genel sekreter, daire başkanları, federasyonların başkanları ve şube müdürleri genel müdürlük tarafından seçilerek başbakan tarafından atanır. Öteki memur ve işçiler doğrudan doğruya genel müdür tarafından seçilerek atanır.

Bir ya da birden çok spor dalı, teknik ve yönetim açısından birer federasyona bağlanır. Federasyonların sayısı, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Danışma Kurulu'nun görüşünü alarak yapacağı öneri üzerine başbakan tarafından saptanır.

Merkez Danışma Kurulu, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün başkanlığı altında ülkede spor bilgisi ve uzmanlığı ile tanınmış olanlar arasında başbakan tarafından seçilecek beş kişi ile Kültür, Milli Savunma, İçişleri ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarından seçilecek birer temsilciden oluşur

Merkez Danışma Kurulu'nun görevleri arasında şunlar yer almaktadır:

- Genel Müdürlükçe hazırlanan yıllık bütçeyi kontrol etmek,
- Genel Müdürlükçe hazırlanan yıllık çalışma programını kontrol etmek ve onaylamak,
- Örgütü ilgilendiren talimatnameleri (yönetmelikleri) hazırlamak,
- Federasyonların kurulması ve ilgilenecekleri spor şubeleri hakkında görüş bildirmek,
- Genel Müdürlükçe kendisine gönderilen bütün işler hakkında görüş bildirmektir.

2. İl Örgütü ve İl Danışma Kurulu

Her il bir beden terbiyesi (eğitimi) bölgesidir. Valiler, bölgenin başkanıdır. Beden eğitimi işleri illerde valilerin, ilçelerde kaymakamların, bucaklarda bucak müdürlerinin, belediye örgütü bulunan köylerde belediye başkanlarının ve öteki köylerde muhtarların yönetimi ve sorumluluğu altındadır.

V. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM)

A. Hukuksal Statüsü

Dönemin Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığınca hazırlanan ve 06.03.1986 tarihinde Bakanlar Kurulunca da kabul edilip Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan, "*Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı*", 21.05.1986 tarihinde kabul edilerek, 3289 sayılı "*Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*" adıyla, 28.05.1986 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 3289 sayılı "*Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı*", 21.05.1986 tarihinde kabul edilerek, 3289 sayılı "*Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*"un adı, 24.01.1989 tarih ve 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)'nin (6)'ncü maddesi ile değiştirilerek, "*Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*" adını almıştır. (KHK)'nin (6)'ncü maddesi ile, 3289 sayılı Kanunun (2)'ncü maddesinin (b) bendi dışında, 3289 ve 7258 sayılı Kanunlarla ile öteki mevzuattaki gençlik ve spor etkinlikleri ve hizmetlerine ilişkin hükümlerde yer alan "*Beden*

Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü” ibareleri, “*Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü*”, “*Beden Terbiyesi ve Spor İl ve İlçe Müdürlükleri*” ibareleri, “*Gençlik ve Spor İl ve İlçe Müdürlükleri*”, “*Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı*” ibareleri “*Başbakanlık*” ve “*Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı*” ile “*Bakan*” ibareleri “*Başbakan*” olarak değiştirilmiştir. (KHK) ile getirilen bu yeni düzenlemeler, 14.03.1991 tarih ve 1703 sayılı Kanunun⁵⁵ (7)’inci maddesi ile kabul edilerek kanunlaşmıştır.

3289 sayılı Kanunun (1)’inci maddesine göre⁵⁶ (GSGM), Başbakanlığa bağlı, merkezde katma bütçeli ve kamu tüzelkişiliğine sahip, taşra da ise özel bütçeli Gençlik ve Spor İl ve İlçe Müdürlüklerinden oluşan bir spor örgütüdür. (GSGM)’nün kuruluş, örgüt, görev ve yetkileri 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun⁵⁷ ile düzenlenmiştir. Bu hukuksal durumunun sonucu olarak, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının bir türü olarak idari kamu kurumları arasında bulunan (GSGM), teknik bilgi ve uzmanlık isteyen gençlik ve spor etkinliklerinin yürütülmesiyle görevli ve bu konuda yetkili bir kuruluştur⁵⁸.

B. Kuruluş Amaçları

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nün yerine 3289 sayılı Kanunla Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğünün (=GSGM) kurulmasının amacı, “*Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı*”nın gerekçesinde özetle şöyle açıklanmıştır: (...) 1938 yılında kabul edilen 3530 sayılı *Beden Terbiyesi Kanunu*; sportif etkinliklerin yürütülmesi ile ilgili olarak, tüzük ve çok sayıda yönetmeliklerle donatılmış olmakla birlikte, Kanunun dört maddesinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmiş, altı maddesinin ise uygulanmamış olması; ayrıca, değişen sosyal, kültürel ve ekonomik şartlar, yeni bir kanun çıkarılması gereğini ortaya koymuştur. Sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın temel unsuru, sağlıklı insan gücü olduğuna göre, bir milletin beden ve ruhen sağlıklı yetiştirilmesi çağımızda büyük önem kazanmaktadır. Ülkemiz nüfusunun yaklaşık

⁵⁵ R.G., T.23.03.1991; Sy.20823.

⁵⁶ 3289 sayılı Kanunun (1)’inci maddesinin ilk biçimi şöyleydi: “*Bu Kanunun amacı, Milli Eğitim Gençlik Spor Bankalığına bağlı, merkezde katma bütçeli ve tüzelkişiliğe sahip Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğünün, taşrada ise özel bütçeli Beden Terbiyesi ve Spor İl ve İlçe Müdürlüklerinin kurulmasına, teşkilat, görev ve yetkilerine ait esas ve usulleri düzenlemektedir.*”

⁵⁷ R.G., T.28.05.1986; Sy.19120.

⁵⁸ A.Nadi Günel, Erkan Küçükgüngör, “*Türk Spor Hukukunun Genel Esasları ve İlgili Mevzuat*” Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s.24-25.

%28'ini 12-24 yaş arasındaki gençlerin oluşturduğu dikkate alınır, bunların bedenen ve ruhen yetiştirilmesi geleceğimizin güvencesi, Cumhuriyetimizin temeli olacaktır (...) Nitekim Anayasamızın (59)'uncu maddesinde yer alan, “ Devlet her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır. Sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur” hükmü de, devletin sporu sosyal yapı içerisinde vazgeçilmez bir faaliyet (etkinlik) saydığı ve himayesine (korumasına) aldığı kesin bir ifadesidir (...).Öte yandan, günümüzde sporun ülkelerin tanıtımında önemli rol oynadığı, sporda elde edilen başarı ile, ülkelerin tanıtımı arasında paralellik bulunduğu hepimizce bilinmektedir. Zira, çağımızın modern haberleşme araçları ve özellikle televizyon ekranları, spor olaylarını ayrıntılarıyla dünya milletlerine duyurmaktadır. Dolayısıyla, ülkemizin sporda başarılı sonuçlar alması, aynı zamanda etkin biçimde tanıtılmasına olanak sağlayacaktır (...) Hazırlanan bu Kanun, örgütleriyle, sporcusuyla, kulüpleriyle, özel ve kamu tüzelkişilikleri ile spor ve spor etkinliklerini bir bütün olarak ele almış ve her yaştaki yurttaşın beden ve ruh yeteneklerinin geliştirilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmıştır (...)Bu nedenle (bu) Kanunun çıkarılması ile Türk sporunun bulunduğu durumdan daha ileriye götürülmesi, kitlelere dönük hizmet üretilmesi, örgüt yapısının geliştirilmesi, bilimsel ve teknolojik verilerle spora yaklaşması, ayrıca, hizmetlerde sürat, verimlilik ve etkinlik artışı sağlanmış olacaktır⁵⁹.

C. Görevleri

(GSGM)'nin görevleri, 3289 sayılı Kanun'un (2)'inci maddesinde şu biçimde sıralanmıştır:

- Vatandaşın ve okul dışı gençlerin fizik; moral güç ve yeteneklerini sağlayan beden eğitimi, oyun, jimnastik ve spor etkinliklerini sevk ve idare etmek; gençliğin boş zamanlarının değerlendirilmesine ilişkin hizmetleri yürütmek, bilgi ve beceri kursları düzenlemek, gençleri kötü alışkanlıklardan korunması için gerekli önlemleri almak,
- Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bütün öğretim kurumlarının; yurtiçi ve yurtdışı spor etkinliklerini programlamak, beden eğitimi ve spor etkinliklerinin esaslarını saptamak, yürütmek ve bu etkinliklere ilişkin araç, gereç ve benzeri ihtiyaçları karşılamak,

⁵⁹ Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarı ve genel gerekçenin tam metni için bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 29, Dönem 17, (3)'üncü Yasama Yılı, S.Sayısı:440, s.1-2.

- Okul dışı izcilik ve spor etkinlikleri ile gençlik etkinliklerini programlamak, düzenlemek, yönetmek ve gelişmesini sağlamak; spor idarecisi, antrenör, monitör⁶⁰, spor elemanları ve hakemleri yetiştirmek, eğitmek, sayılarını artırmak, eğitim merkezleri kurmak,
- Sporcu ve spor kulüpleri ile gençlik derneklerinin tescil (kayıt) ve vize işlemlerini⁶¹ yapmak,
- Spor federasyonlarının kurulması ve spor dallarını belirlemek için gerekli yöntem ve esasları saptamak,
- Beden eğitimi, gençlik ve spor etkinlikleri için gerekli olan gençlik merkezleri, kampları ile saha, tesis ve malzemeleri yapmak, işletmek ve bu tesisleri vatandaşın kullanımına sunmak,
- Sporcu sağlığı ile ilgili önlemleri almak, sporcu sağlık merkezleri açmak, işletmek, işletilmesine yardımcı olmak, sporcuların sigortalanması işlemlerini yapmak ve yaptırmak,
- Spor karşılaşmalarında uluslararası kuralların ve her türlü talimatın (kuralın) uygulanmasını sağlamak,
- Futbol karşılaşmalarında müşterek bahis (Spor-Toto ve Spor-Loto) düzenlemek, yönetmek,
- Beden eğitimi ve spor alanında teknik bilgi ve spora ilgiyi artıracak yayınlar yapmak,
- Gençliğin boş zamanlarının değerlendirilmesi konusunda diğer kuruluşlarla işbirliği yapmak,
- Uluslararası spor ilişkilerinde resmi organ (kurum) görevi yapmak,
- Bu Kanun'a göre tescilli (kaydını) yapılmış bulunan spor kulüp ve kuruluşları ile sporcu ve spor elemanlarını denetlemek,
- Başarılı sporculara ve çalıştıracılara aynı (mal) ve nakdi (parasal) yardım yapmak ve yapılmasını sağlamak,
- Özürlü bireylerin spor yapabilmelerini sağlamak ve yaygınlaştırmak üzere; spor tesislerinin özürlülerin kullanımına da uygun olmasını sağlamak, spor eğitimini,

⁶⁰ Monitör; her türlü çalışmalarda, özellikle sporda yetiştirici anlamında kullanılmaktadır. *Püsküllüoğlu;* a.g.y.,s.1113.

⁶¹ Tescil spor hukuku anlamında, bir sporcunun spor karşılaşmalarına katılabilmesi için, spor federasyonuna yaptıracığı kayıt işlemini, vize ise, bir sporcunun spor karşılaşmalarına katılabilmesi için, lisansını (sporcunun yarışmalara katılabilmesini sağlamak amacıyla verilen onaylı belge) her yıl onaylatması işlemi olarak tanımlanmaktadır.

programlarını ve destekleyici yeni teknolojiler geliştirmek, gerekli malzemeyi sağlamak, konu ile ilgili bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları ile yayınlar yapmak, spor adamları yetiştirmek, özürlü bireylerin spor yapabilmesi konusunda ilgili öteki kuruluşlarla işbirliği yapmak,

- İlgili mevzuat ve Bakanlıkça verilen benzeri görevleri yapmaktır.

D. Örgütün İdari Yapısı

1. Merkez Örgütü

(GSGM) merkez örgütü, “Genel Müdürlük”, “Merkez Teşkilatı Ana Hizmet Birimleri”, “Danışma ve Denetim Birimleri”, “Yardımcı Birimler” ve “Bağlı Birimler” den oluşur.

Genel Müdür, kuruluşun en üst amiridir. Genel Müdürlük hizmetlerinin mevzuata, ulusal güvenlik siyasetine, kalkınma planlarına uygun olarak yürütülmesini ve Genel Müdürlüğün etkinlik alanına giren konularda öteki kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği ve eşgüdümü sağlamakla görevlidir. Genel Müdür, merkez ve taşra örgütünün etkinliklerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemekle görevli ve yetkilidir. Ayrıca, 3289 sayılı Kanuna göre tescili (kayı) yapılmış bulunan spor kulüp ve kuruluşları ile spor amacı taşıyan diğer oluşumları da denetler.

Ana Hizmet Birimleri; Spor Federasyonları Başkanlıkları, Tesisler Dairesi, Sağlık İşleri Dairesi, Spor Eğitimi Dairesi, Gençlik Hizmetleri Dairesi, Spor Kuruluşları Dairesi ve Spor Faaliyetleri Dairesi Başkanlıklarından oluşmaktadır.

Danışma ve Denetim Birimleri; Teftiş Kurulu Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Dairesi ve Spor Kontrolörleri Kurul Başkanlıklarından oluşmaktadır.

Yardımcı ve Bağlı Birimler ise şunlardır; Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı, İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı, Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Savunma Uzmanlığı, Spor-Toto-Loto Teşkilat Müdürlüğüdür.

2. Taşra Örgütü

Taşra örgütü, illerde gençlik ve spor il müdürlüğü, ilçelerde gençlik ve spor ilçe müdürlüğünden oluşmaktadır. İllerde vali, ilçelerde kaymakam gençlik ve spor başkanıdır. Bu örgütlerin hizmetleri illerde il müdürü, ilçelerde ilçe müdürü tarafından yürütülür. Hizmetlerin yürütülmesinden ötürü il müdürü valiye, ilçe müdürü kaymakama karşı sorumludur. İl örgütünün bütçesi özel bütçedir. İl bütçesinden ilçelere il danışma kurulunun önerisi ve valinin onayı ile ödenek özgülendir (tahsis edilir).

3. Sürekli Kurullar

(GSGM)'nin sürekli kurulları şunlardır: Gençlik ve Spor Şuraları, Merkez Danışma Kurulu, Merkez Ceza Kurulu, Genel Müdürlük Ceza Kurulu ve İl Ceza Kurulu'dur.

4. Spor Federasyonları

a. Federasyonların Kurulması

Federasyonlar Merkez Danışma Kurulu kararı ile belirlenir. Bir ya da daha çok spor dalı, teknik ve idari açıdan birer federasyona bağlanır. Amatör federasyonların sayısı ile profesyonel dallar, Merkez Danışma Kurulu'nun da görüşünü alınarak Gençlik ve Spor Genel Müdürü'nün önerisi üzerine Başbakan tarafından saptanır. Amatör ve profesyonel futbol etkinlikleri Türkiye Futbol Federasyonuna bağlı iki ayrı kurul tarafından yürütülür.

b. Federasyonların Görevleri

(GSGM) tarafından hazırlanan, *Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Federasyonlarının Teşkilatı, Çalışma, Görev, Yetki ve Sorumluluk Yönetmeliği*'nin⁶² (9)'uncu maddesinde sayılan federasyonların görevlerinden kimileri şunlardır:

⁶² R.G., T.22.11.1993; Sy.21766.

- Sporun yurt alanına dengeli bir biçimde yayılıp gelişmesini sağlamak,
- Yurt dışındaki ve yurt içindeki sportif gelişmeleri izlemek, karşılıklı ilişki, yarışma, çalışma ve öteki etkinlikleri programlayıp bunların uygulanmalarını denetlemek,
- Ülke içinde karşılaşmalar düzenlemek, ülke içinde düzenlenen tüm karşılaşmaların sürekliliğini sağlamak, hakem, temsilci ve gözlemci atamasını sağlamak,
- Kulüpler ya da iller arasında doğabilecek teknik uyuşmazlıkları çözümlenmek,
- Uluslararası federasyonun izni ile uluslararası kurs, seminer ve spor organizasyonları düzenlemek,
- Yarışmaların düzenlenmesi için gerekli olan hakem, antrenör (çalıştırıcı), karşılaşma yönetmelik taslaklarını hazırlamak ve Merkez Danışma Kurulu'na sunmak,
- Federasyona verilen bütçenin en iyi biçimde harcanmasını sağlamak,
- Spor disiplinine aykırı davranışlarda bulunan sporcu, hakem, antrenör (çalıştırıcı) ve yöneticileri ile spor kuruluşlarını Ceza Kurullarına sevk etmektir.

c. Federasyonların Örgütlenmesi

Federasyonlarda karar organı Yönetim Kurulu'dur. Yönetim Kurulu, başkan, asbaşkan ya da asbaşkanlar, genel sekreter ve üyelerden oluşur. Federasyon Başkanı, Yönetim Kurulu'nun da başkanıdır. Başkanın bulunmadığı toplantılarda as başkan vekâlet eder. Federasyon bünyesindeki her spor dalı için bir asbaşkan atanabilir. Genel Sekreter ise, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre atanır. Ancak, atanacak kişide ilgili dalda çalışma yapmış ya da eğitim görmüş olması şart aranır. (GSGM) tarafından hazırlanan, "*Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Federasyon Başkanları Seçim Yönetmeliği*"⁶³ne uygun olarak yapılan seçimler sonucunda en çok oyu alan aday, genel müdürün önerisi ve spordan sorumlu Devlet Bakanı'nın onayıyla federasyon başkanı olarak göreve başlar.

Yürütme Organı, bir genel sekreter, yeteri kadar uzman, şef, memur ve öteki görevlilerden oluşur. Federasyonların Danışma Organları ise şunlardır: Federasyon Danışma Kurulu, Teknik Kurul, Eğitim Kurulu, Sağlık Kurulu, Hukuk Kurulu, Merkez Hakem Kurulu ve diğer Kurullardır.

⁶³ R.G., T.26.08.2004; Sy.25565.

d. Özerk Spor Federasyonları

Özerklik, bir üst organa bağlı olmakla birlikte, ayrı bir kanuna göre kendi kendini yönetme yetkisi olan, kendi kendini özgürce yöneten kuruluş anlamında kullanılmaktadır⁶⁴. Öncelikle spor federasyonlarının özerkliğinden söz ederken ayrı bir kuruluş kanunu ile özerkliği tanınan Türkiye Futbol Federasyonu ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan ancak idari bir işlemle özerkliğini kazanan öteki spor federasyonlarını birbirinden ayırmak gerekmektedir. Futbol federasyonu dışında (GSGM)'ye bağlı bulunan spor federasyonları, 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu'na, 04.03.2004 tarih ve 5105 sayılı Kanun'un (2)'inci maddesi ile eklenen ek madde gereğince ve idari bir işlemle özerkliklerine kavuşabilmektedirler. Anılan hukuksal düzeleme ile federasyonlara, istemde bulunmaları durumunda Merkez Danışma Kurulu'nun uygun görüşü, (GSGM)'nin bağlı bulunduğu spordan sorumlu Devlet Bakanın önerisi ve Başbakanın onayı ile idari ve mali özerlik verilebilir. Özerk olan federasyonlar, organları genel kurul tarafından seçimle göreve gelen, her türlü kararlarını kendi organları içerisinde alan, bütçesi genel kurul tarafından onaylanan ve ibra edilen (aklanan) federasyonlardır.

(TFF)'na tanınan özerklik ise bir yasama işlemi olan kanunla tanınmıştır. (TFF) ile özerlik tanınan öteki spor federasyonları arasında “özerk” yapılarının birbirinden değişik olmasının bir nedeni olarak federasyon başkanları ile ilgili düzenlemeleri gösterebiliriz. Buna göre, (GSGM) federasyon başkanlarının seçimi, göreve başlatılmaları, görevden alınmaları ile seçimde oy kullanacaklarla ilgili esas ve yöntemleri düzenleyen ve (GSGM) tarafından hazırlanan “Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Federasyon Başkanları Seçim Yönetmeliği⁶⁵”nin (16)'ıncı maddesinde; “Federasyon başkanı kendi isteğiyle görevden ayrılabilir gibi seçilme şartlarından (koşullarında) herhangi birini kaybetmesi ya da yapılan inceleme ya da soruşturma sonucunda görevde kalmasında sakınca görülmesi durumunda ya da Sportif Değerlendirme Kurulu tarafından sportif olarak başarısız olmasının saptanması ya da yıllık hedef ve programlarını gerçekleştirememesi durumunda, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün önerisi, Bakanın onayı ile görevden alınır” biçiminde bir düzenlemeye yer verilmekle özerk spor federasyonları üzerinde merkezi yönetime denetim ve gözetim yetkisi verilmiştir. Ancak (TFF) kuruluş kanunu olan 3813 sayılı Kanunun

⁶⁴ Püsküllüoğlu;a.g.y.,s.1210.

⁶⁵ R.G., T.26.08.2004, Sy.25565.

(31)'maddesi spordan sorumlu Devlet Bakanının gözetim ve denetim yetkisini, (TFF) Genel Kurulu'nu olağanüstü toplantıya çağırarakla sınırlandırmıştır. Başka bir deyişle spordan sorumlu Devlet Bakanının, Futbol Federasyonu Başkanını doğrudan görevden alması gibi bir yetkisi bulunmamaktadır.

3289 sayılı Kanuna, 04.03.2004 tarih ve 5105 sayılı Kanunun (2)'inci maddesi ile getirilen (9)'uncu ek maddeye göre, spor federasyonlarına özerlik verilirken aşağıdaki ölçütler göz önünde tutulur:

- Etkin sporcu sayısı.
- Etkin kulüp sayısı.
- Spor dalının ülkemiz ya da dünyadaki yaygınlığı ve gelişme potansiyeli.
- Gelirlerin giderlerini karşılayabilme yeterliliği.
- Spor dalının olimpiyat oyunları arasında olup olmadığı.
- Federasyon ya da bağlı kulüplerin tesis durumu.

Özerkliği onanan federasyon, hazırlayacağı anastatü ve buna bağlı talimatlara (yönetmeliklere) göre, genel kurulunu ve yetkilendireceği öteki organlarının oluşumunu, görev ve yetkilerini belirler. Özerk federasyonların; genel kurullarının toplanması ve çalışmalarına ilişkin Genel Müdürlükçe düzenlenecek çerçeve statü⁶⁶ ile belirlenir. Özerk federasyonlarca hazırlanacak anastatü, çerçeve statüye aykırı olamaz. Özerk federasyonların ceza ve disiplin kurullarınca verilen kararlara karşı Genel Müdürlük bünyesinde oluşturulacak Tahkim Kurulu'na itiraz edilebilir.

Özerk federasyonların her türlü etkinlik ve işlemleri Genel Müdürlüğün bağlı bulunduğu Bakanlığın (spordan sorumlu devlet bakanlığı) denetimine bağlıdır. Bu denetim sonucunda görevi başında kalmasında sakınca görülen federasyon başkanı ya da yönetim kurulu üyeleri hakkında karar almak üzere, Genel Müdürlüğün bağlı bulunduğu Bakan, genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırabilir.

⁶⁶ "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Özerk Federasyonları Çerçeve Statüsü", (R.G.,T.14.07.2004, Sy. 25522), Bu çerçeve statü, Türkiye Futbol Federasyonu dışındaki özerk federasyonların genel kurulunu, yönetim kurulu ile diğer kurullarını, federasyon başkanını, federasyonlara bağlı spor dalları ile ilgili kulüp, sporcu, antrenör (çalıştırıcı), teknik direktör, hakem, idareci, menajer, gözlemci, temsilci ve benzeri spor elemanlarını, federasyonların çalışma usul ve esasları ile Genel Müdürlük ve Tahkim Kuruluyla olan ilişkilerini kapsar.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SPOR YÖNETİMİNDE KENDİNE ÖZGÜ BİR YAPILANMA: TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU

A. Spor ve Hukuk

1. Sporun Tanımı

İnsanların yaşamında, doğal günlük yaşamın bir parçası olarak – yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla- atlama, kaçma, tırmanma, yakalama, avlanma gibi etkinlikler biçiminde yer alan spor, zamanla, insanların boş zamanlarını değerlendirmek ve eğlenmek, sağlıklarını kazanmak ve korumak, bedensel ve zihinsel yönlerini geliştirmek amacıyla yapmış oldukları her türlü beden ve dimağ etkinliği olarak tanımlanmaya başlanmıştır⁶⁷.

Spor, sözlük anlamı olarak Latince, “*dağıtmak, bir birinden ayırmak*” anlamına gelen “*disporate*” ve “*desport*” sözcüklerinden türediği, günümüze gelinceye kadar ilk hecesi aşınarak “*sport*” biçimine dönüştüğü belirtilmektedir. Spor, bedenin dengeli, estetik görünümlü ve sağlıklı olması için yapılan, bedende organik ve fizyolojik değişiklikler oluşturan hareketler toplamı olarak da tanımlanmıştır⁶⁸.

Spor, belli kurallara ve tekniklere uyularak yapılan, bedensel gelişmeye yararlı, eğlenmek ve yarışmak amacı da bulunan beden hareketlerinin tümünün ortak adıdır⁶⁹.

Başka bir anlatımla spor, bireyin doğal çevresini insani çevre durumuna getirirken elde ettiği yeteneklerini geliştiren, belirli kurallar altında araçlı ya da araçsız, bireysel ya da toplu olarak

⁶⁷ Şeref Ertaş, Hasan Petek, “*Spor Hukuku*”, Yetkin Yayınları, 2005, Ankara, s.23.

⁶⁸ Ramazan Çağlayan, “*Spor Hukuku*”, Asil Yayınları, 2007, Ankara, s.12.

⁶⁹ Püsküllüoğlu,a.y.y.,s.1387.

boş zaman etkinlikleri kapsamı içinde ya da tam zamanını alacak biçimde uğraş olarak yaptığı, sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruh ve fiziği geliştiren rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur⁷⁰.

Öte yandan sporu, insanların günlük yaşamının bir parçası biçiminde ortaya çıkan ve gittikçe belli kurallar ve yöntemler altında yapılmaya başlanan, insanların bedensel ve ruhsal gelişimini sağlayan ya da boş zamanlarını değerlendirme aracı olan, bu bağlamda belli bir disiplin altında yapılan ve ekonomik bir uğraş alanı durumuna gelen tüm beden ve dimağ etkinlikleri olarak da tanımlayabiliriz.

Ancak nitelikleri itibariyle spor, yalnızca boş zaman etkinliği değildir. Sporun eğitim, fizyoloji, sosyoloji, sağlık, gençlik, çalışma yaşamı, sosyal güvenlik gibi alanlardan ya da konulardan ayrı düşünebilmek olanaklı değildir. Spor sosyal bir kurum olarak, sosyal yaşamda o kadar çok dal-budak sarmıştır ki, onu, yalnızca bir boş zaman etkinliği, eğitim ve fizik geliştirme olarak sınırlandıramayız⁷¹. Başka bir deyişle, bugünkü çağdaş anlamda sporun, oyalama, boş zamanları değerlendirme, eğlendirme işlevlerinin yanında, daha birçok bireysel ve sosyal işlevi bulunmaktadır⁷².

Genel olarak bedensel ve zihinsel etkinlikler biçimi olarak ele alınan sporun sosyal işlevinin yanında ekonomik, politik ve ulusal ve uluslararası ilişkiler düzeyinde etkilerinden de söz edilebilir. Her yönüyle ele alındığında çok geniş bir araştırmanın ve sonuçların çıkabileceği spor alanında, biz, sporun ve hukukun etkileşimini ve bu etkileşimin nedenlerini ele alacağız. Bu kapsamda öncelikle şunu söyleyebiliriz: Öteki toplumsal konular gibi spor da, ilk günden bugüne kadar, düzenli ve belli kurallar altında yapılan ve giderek kurumsallaşan, hukuksal bir yapı kazanan bir alandır.

⁷⁰ Mustafa E. Erkal, “*Sosyolojik Açıdan Spor*”, Filiz Kitabevi, 1981, İstanbul, s. 119.

⁷¹ Erkal; a.g.y., s.133

⁷² Bu işlevleri şu biçimde sıralayabiliriz: Kişilerin, eğlenmesi ve boş zamanlarını değerlendirmesi, vücut ve zihin sağlığını ve yeteneklerini koruması, saldırgan duygularının barışçı yolla boşalmasını sağlaması, kişiler ve toplumlar arası dostluk ilişkilerini geliştirmesi, kişilerin ve toplumun ekonomik yönden gelişmesini sağlamak gibi... Ertaş, Petek; a.g.y,s.25.

2. Spor-Hukuk İlişkisi ve Spor Hukuku

Yukarıda verilen tanımlarından yola çıkarak, bir insan eylemi olarak sporun ve hukukun etkileşme sürecini sıralayalım:

Öncelikle, insanın doğadaki ilk hareketini spor olarak kabul edersek, insanlar, günlük yaşamlarını devam ettirebilmek için avlanma, tırmanma, yakalama, ok atma gibi çeşitli sporları zorunlu olarak yapmaktaydılar. Toplumların sanayileşmesinden sonra, insan gücüyle yapılan birçok iş, makineler eliyle yapılmaya başlayınca, insanların da boş zaman sahibi olmalarına olanak sağlanmıştır. Bu aşamada spor, insanların boş zamanlarını değerlendirmek, eğlenmek, sağlıklarını kazanmak ve korumak, zihinsel ve bedensel yeteneklerini artırmak amacıyla yapılan her türlü vücut ve zihin etkinliği olarak belirmiştir.

Öte yandan estetik yönü de bulunan kimi spor dalları büyük seyirci kitleleri çekmeye başlamıştır. Gittikçe spor, yalnızca boş zamanları değerlendirmek, eğlenmek ve sağlık için yapılan hareketler olmaktan çıkarak, ekonomik bir boyut da kazanmıştır. Sporun kitlesel bir etkinlik olması ve kimi dallarda büyük bir ekonomik getiri sağlaması, şirketlerin (ortaklıkların) bu alana yönelmesine neden olmuştur.

Aynı zamanda devletler de sporun bu geniş alanını hukuksal anlamda düzenleme eğilimine gittikleri gibi, sportif alanda kazanılan başarıların, devletlere büyük bir saygınlık kazandırdığı olgusundan hareketle spora büyük yatırım yapmışlardır⁷³. Bu nedenlerle, toplumsal yaşamın bir düzen içinde kurallara bağlanmasını amaç edinen hukukun⁷⁴ yine toplumsal bir olgu olan sporla etkileşimi ve ilgisi kaçınılmaz olmaktadır⁷⁵. Soğuk savaş döneminde, kimi demirperde ülkelerinin, uluslararası yarışmalara katılan sporcularına büyük teknik ve parasal destek

⁷³ Çağlayan;a.g.y.,s.14.

⁷⁴ Turhan Esener, “*Hukuk Başlangıcı, Genel Hukuk Bilgisi*”, Beşinci Baskı, Alkım Yayınevi, 2002, İstanbul, s.21.

⁷⁵ Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Spor Hukuku üzerine yapılan ilk araştırmalardan birisi olarak Necdet Azak’ın “*Spor Bakımından Hukuki Bir Tetkik, Spor Hukuku*” başlıklı yazı dizisi karşımıza çıkmaktadır. “*Beden Terbiyesi ve Spor*” adlı dergide yayınlanan bu makalelerde, yazar, o tarihte şu sözcüklere yer vermektedir: Spor kulüpleri bir cemiyet olarak kabul edilince ve cemiyet de aslında bir içtimai teşekkülden ibaret bulununca, manevi şahsiyeti haiz olan bu topluluğun nefsinde mündemîç bir hukukun da olması tabiidir. Hakikat şudur ki bugün tam manasıyla bir spor hukuku mevcuttur ve bu hukuk, diğer hukuk sahaları ile müttemadî bir temas halindedir. Necdet Azak, “*Spor Bakımından Hukuki Bir Tetkik, Spor Hukuku*”, *Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi*, No.24,1940, s.13.

sağlayarak, alınan başarıları siyasal bir gösteri ve propaganda aracı olarak kullandıklarını da biliyoruz.

Sporun bilimsel temellere oturtulması için yeterli ve gelişmiş hukuk kurallarına ve kurumlarına gereksinim duyulmaktadır. Hukuk, kişiler arasındaki hukuksal ilişkileri düzenleyen bir disiplindir. Bu açıdan spor etkinliklerinde, hukukun düzenlemek zorunda olduğu ne gibi hukuksal ilişkilerin ortaya çıkacağı da yakından incelenmelidir. Her şeyden önce hukuk, spor yapmak isteyen kişiler ile onlara bu olanağı sunan kişi ve örgütlerin ya da devletin karşı karşıya gelmesini düzenler. Bunun dışında hukuk düzeni, sporcular arasındaki sportif etkinliklerin spor kurallarına uygunluğunu sağlamak, eşit yarışma koşulları yaratmak sportif etkinlikler sırasında doğabilecek uyuşmazlıkları çözmek zorundadır.

Öte yandan kulüplerin, spor federasyonlarının ve uluslararası spor örgütlerinin birbirleriyle olan ilişkileri de hukuksal düzenleme alanına girmektedir. İzleyicisi çok sayıda olan kimi spor dallarında (örneğin futbol), spor aynı zamanda ekonomik ve ticari etkinliktir. Son olarak bir kamu hizmeti olarak kabul edildiğinde devlet, spor etkinliklerini yönlendirme ve destekleme görevi yapmak zorundadır. Bu nedenle devlet ile sporcular ve spor örgütleri arasında bu kapsamdaki ilişkiler de bir kamu hukuku dalı olarak spor hukukunun düzenleme alanına girmektedir⁷⁶.

Spor ve hukukun etkileşim alanını genel hatlarıyla böylece açıkladıktan sonra öğretilerde yer alan kimi spor hukuku tanımlarına yer verelim: Spor Hukuku, sporcular ile kulüpler, kulüpler ile kulüpler, kulüpler ile federasyonlar ya da sporun öteki özneleri arasında ortaya çıkan sorunların çözümüne spor ruhuna uygun hukukun genel ilkeleriyle bağdaşır çözümler bulan bir disiplindir⁷⁷.

Spor Hukuku, sportif faaliyetlerle (etkinliklerle) ve sportif örgütlerle ilgili hukuk kurallarını sistematik (düzenli) bir şekilde (biçimde) inceleyen hukuk dalıdır⁷⁸. Spor Hukuku, spor öznelerinin (kişiler ve spor kuruluşları) birbirleriyle münasebetlerini (ilişkilerini) düzenleyen,

⁷⁶ Spor Hukuku'nun düzenleme alanı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Ertaş, Petek*; a.g.y., s.28 vd., *Fişek*; a.g.y.,s.90 vd., *Çağlayan*; a.g.y.15 vd., Durmuş Ali Genç, "*Spor Hukuku*", Alfa Yayınevi, Birinci Baskı, 1998, İstanbul, s.61 vd.

⁷⁷ *Genç*; a.g.y.,s.61.

⁷⁸ *Ertaş, Petek*; a.g.y., s.30.

bunların hak ve yükümlülüklerini ortaya koyan kurallar bütününi sistematik biçimde inceleyen disiplindir⁷⁹.

Kanımızca, spor hukuku, spor etkinliklerine yön veren kamu ve özel hukuk tüzelkişileri ile bu etkinlikler içinde yer alan gerçek kişiler ve tüzelkişiler arasındaki ilişkileri, ortaya çıkan uyuşmazlıkları, spor etkinliğin özelliği nedeniyle öteki hukuk dallarıyla doğrudan ilişkili olarak çözümleyen bir hukuk dalı olarak tanımlanabilir. Belirtildiği gibi, spor etkinlikleri içinde yer alan özeneler, gerçek ya da tüzelkişilerdir. Kimi spor dalları, bireyler tarafından tek başlarına yapılabildiği gibi (örneğin yüzme, kayak, koşu gibi), kimi spor dalları ise bireyler ya da takımlar arasında yapılmaktadır (örneğin futbol, hentbol, basketbol, güreş gibi). Spor hukuku da, bir spor dalı içinde, o spor etkinliğinin hangi kurallar altında ne gibi yöntemlerle yapılabileceğini, spor hakkının nasıl yerine getirileceğini ya da sınırlandırılabilceğini, o spor etkinliği içinde yer alan gerçek ya da tüzelkişilerin ne gibi hak ve yükümlülüklerinin bulunduğunu düzenleyen, bunların bir disiplin altına girmesini sağlayan bir hukuk dalıdır.

Genel kabul edilen biçimi ile hukuk, öngördüğü kuralların özelliklerine göre iki ana bölüme ayrılır. Bu alanlar Kamu Hukuku ve Özel Hukuk'tur. Öte yandan hukuk kuralları uygulandıkları yere, alana göre de Ulusal Hukuk ve Uluslararası Hukuk olarak da ikiye ayrılabilir. Spor hukuku öğretisinde, "*Spor hukuku hangi hukuk dalı içinde yer almaktadır?*" biçiminde bir tartışmanın yapıldığını görmekteyiz. Buna göre öğreti egemen olan görüşe göre, spor hukukunu özel hukuk ya da kamu hukuku ya da ulusal ya da uluslararası hukuk türlerinden yalnızca birisi içine yerleştirmenin olanaklı olmadığı, sayılan tüm hukuk dalları ile ilişkisi olduğundan, spor hukukunun "*karma bir hukuk dalı*" olarak kabul edilmesi gerektiği kabul edilmiştir⁸⁰. Ancak öğreti yer alan bir görüşe göre de⁸¹, spor hukuku, hukuk sistematigi açısından ele alındığında özel hukukun bir parçası olduğu savunulmaktadır. Bu görüşe göre, sporun öznelerine bakıldığında gerçek kişiler (sporcular), tüzelkişiler (kulüpler) ve federasyonların tümü özel hukuk özneleridir ayrıca sporun çok hızlı bir biçimde gelişmesi ortaya çıkan sorunların çoğalması, bunların hızlı ve kolay bir biçimde çözüm bulması sonucunu doğurmakta, bunu da ancak özel hukuk disiplinin çözebileceği savunulmaktadır.

⁷⁹ Çağlayan; a.g.y.,17.

⁸⁰ Çağlayan; a.g.y., s.19; Ertaş, Petek; a.g.y., 31.

⁸¹ Genç; a.g.y., s.61-62.

Kanımızca, öncelikle sporun anayasal bir hak olarak başta Anayasa’da düzenlenmiş olması, spor hakkının kullanılmasında Devlete pozitif bir yükümlülük getirilmesi, spor yapma hakkının sosyal bir hak olarak anayasa tarafından güvence altına alınması ve son olarak spor etkinliklerinin bir kamu hizmeti olarak kabul edilmesi karşısında, spor hukuku kamu hukuku ile ilişkilidir. Öte yandan spor etkinlikleri içinde yer alan gerçek ya da tüzelkişilerin tüm işlem ve eylemlerinin bir disiplin altına alması nedeniyle spor hukuku; sporcu yönünden bir uğraş alanı olarak İş Hukuku ile, kulüpler yönünden Dernekler Hukuku ve Ticaret Hukuku ile, sporcuların kulüpleri ile yaptıkları sözleşmeler yönünden Borçlar Hukuku ile, sporcu ve kulüplere verilen disiplin cezaları yönünden Ceza Hukuku ile, spor federasyonlarının uluslararası karşılaşmalarda ortaya çıkan uyuşmazlıkların giderilmesi için başvurdukları tahkim yönüyle de Uluslararası Hukuku ile ilişkilidir. Bu nedenlerle, spor hukuku “*karma bir hukuk dalı*” olarak tüm hukuk dalları ile doğrudan ilişkili olduğu kabul edilmelidir.

B. Sosyal Bir Hak Olarak “Spor Hakkı”nın Anayasalarımızdaki Yeri ve 1982 Anayasası Düzenlemesi

1. Genel Olarak Sosyal Haklar

Bilindiği gibi, 1982 Anayasası’nın, “*Cumhuriyetin Nitelikleri*” başlıklı (2)’nci maddesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin, “*sosyal bir hukuk devleti*” olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, Anayasa’nın (5)’inci maddesinde ise, Devletin temel amaç ve görevleri arasında, kişinin temel hak ve özgürlüklerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlamak sayılmıştır. İşte “*sosyal haklar*” da, devletin bu amaç ve görevlerini gerçekleştirme araçlarından ya da yollarından biridir.

Öte yandan, 1961 Anayasası’nda da sosyal haklar konusunda düzenlemelerin yapıldığını görmekteyiz. 1961 Anayasası’nın gerekçesinde, “*çağımızın karmaşık sosyal ve iktisadi dünyası içinde daha fazla hürriyet, iktisadi ve sosyal bakımdan zayıf olan kişileri, grupları korumak, bunların maddi ve manevi varlıklarını geliştirme şartlarını hazırlamak ve bunlara klasik kişi hak ve hürriyetleri yanında iktisadi ve sosyal haklar tanımakla kabildir (...) Devlet hayatı içinde bu himayenin ve hizmetlerin sağlanması bu alandaki engellerin kaldırılmasını*

istemek de sosyal bir haktır...” denilmekle sosyal hakları ve bu bunları karşılama ödevini kabul etmiş olmaktadır⁸².

Genel olarak, “*sosyal hak*”ların ne anlama geldiği konusunda öğretide çeşitli görüşlerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu konudaki en geniş çalışmalardan birini yapan Tanör, öğretideki öteki görüşleri de dikkate alarak, sosyal hakların ayırt edici niteliği konusunda önerilen ölçütleri dört başlık altında incelemiştir⁸³.

“*Teknik ölçüt*” adı altında incelenen hukuksal görüş, sosyal hakları, olumlu (pozitif) edim gerektiren haklar olarak tanımlanır. Buna göre, klasik haklar, bir şeyin serbestçe yapılması olanağını sağlamalarına karşılık, sosyal haklar hak sahibine, kendine bir şey yapılmasını, bir edimde bulunulmasını isteyebilme yetkisini veririrler. Buna koşul olarak da, klasik haklarla ilgili alanda devlete bir “*karışmama*”, “*dokunmama*” ya da “*kaçınma*” görevi, sosyal haklarla ilgili alanda ise, “*bir şeyler yapmak*”, “*bir edimde bulunmak*” görevi düşer.

Sosyal hakları, öteki haklardan ayırmanın ve tanımlanmanın ölçütü olarak, hakların içeriğini, konusunu temel alan “*maddi ölçüt*”e göre, maddi içerikli bütün hak ve özgürlükler arasındaki ilişkinin ana niteliğinin bir yakınlık bağının olduğu, bunlarla, maddi içerikli olamayan tüm öteki hak ve özgürlükler arasındaki ilişkinin ana niteliğinin ise, ayrılık, uzaklık kavramı olduğu görüşü savunulmuştur.

“*Subjektif ölçüt*”e göre ise, sosyal hakların öznelere (sujelerinin) öteki hakların öznelere ayrı oldukları kabul edilmiştir. Ancak, öznelere niteliği ve kimliği konusunda bu ölçütü kabul edenler, ikili bir ayrıma gitmişlerdir. Buna göre, sosyal haklar, özellikle korunması gereken sınıf, grup ya da kategorilerin (yaşlılar, hastalar, işsizler...) hakları olduğu edilmiştir.

Sosyal hakların niteliği konusunda son olarak ele alınan “*sosyolojik ölçüt*” ise, konuya sosyolojik bir açıdan yaklaşarak, sosyal hakların gerçek niteliğinin ne olduğu konusuna bir

⁸² 1961 Anayasası döneminde kabul edilen sosyal hak ve sosyal devlet konularında geniş bilgi için bkz. Esin Örcü, “*Sosyal Refah Devletinde Bir Sosyal Kamu Hizmeti Konut*”, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1972, s.20-51.

⁸³ Sosyal hakların ayırt edici niteliği konusunda önerilen ölçütler ve bunların eleştirisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bülent Tanör, “*Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*”, May Yayıncılık, İstanbul, 1978, s.13-42.

açıklık getirerek, bu hakların toplumda var olan eylemli eşitsizliklere karşı bir tepki niteliği gösterdiklerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Sosyal haklar, ister olumlu, ister olumsuz edim gerektirsinler, ister toplu ister bireysel olarak kullanabilsinler, sosyal adaleti sağlamaya, sosyal eşitsizlikleri azaltmaya, toplum içinde ekonomik bakımdan zayıf olan sınıf ve grupları korumaya yönelik haklardır⁸⁴.

Sosyal haklar arasında şunları sayabiliriz: Ailenin korunmasıyla ilgili haklar, eğitim ve öğretim hakkı, mülkiyet hakkı, çalışma ve dinlenme hakkı, sendika kurma ve sendikal etkinlikte bulunma hakları, toplu iş sözleşme, grev ve lokavt hakkı, sağlık, çevre ve konut hakkı, spor hakkı, sosyal güvenlik hakkı...

Sosyal hakların gerçekleşmesi yönünden devlete, kimi yükümlülükler, sorumluluklar ya da etkinlikte bulunma zorunluluğu getirilmiştir. Başka bir deyişle, sosyal hakların bir devlette, üst norm olan anayasada tanınması ve anayasal koruma altına alınması karşısında kimi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal hakların bir kısmı, devlete olumlu edimlerde bulunma, yani etkin davranma borcu yükler. Devlet bu hakların gerçekleşmesi için birtakım etkinliklerde, örgütlenmelerde bulunmalıdır. Bu haklar arasında, çalışma ve iş edinme, dinlenme, sağlık ve eğitim haklarını gösterebiliriz⁸⁵. Spor hakkı da bu bağlamda ele alınan ve devlete olumlu edimlerde bulunma yükümlülüğü getiren sosyal haklar kapsamında ele alınacağını düşünmekteyiz.

2. “Spor Hakkı”nın Anayasalarımızdaki Yeri ve 1982 Anayasası Düzenlemesi

Spor, bağlı olduğu hukuksal düzenlemeler nedeniyle tüm hukuksal alanlarda (Kamu Hukuku ve Özel Hukuk) kendini göstermektedir. Ancak burada spor, kamu hukuku alanına ilişkin anayasal bir hak olarak ele alınacak ve bu kapsamda Türk hukuk sisteminde yer alan hukuksal düzenlemeler, genel hatlarıyla incelenecektir. Spor, öncelikle üst hukuk normu olan anayasada güvence altına alınan bir anayasal haktır, devlet tüzelkişiliği açısından ise spor

⁸⁴ Ergun Özbudun, “*Türk Anayasa Hukuku*”, Gözden Geçirilmiş Yedinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s.134-136.

⁸⁵Bülent Tanör, Nemci Yüzbaşıoğlu, “*1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.178.

etkinlikleri bir kamu hizmeti yerine getirmektir. Bilindiği gibi, Anayasa'nın, "*Cumhuriyetin Nitelikleri*" başlıklı (2)'inci maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti, sosyal bir hukuk devletidir, bu çerçevede sosyal bir kamu hizmeti olan spor etkinliklerini yerine getirilmesi, yürütülmesi ve yönlendirilmesi ya da bu hakkın gerçekleşmesi için gerekli olanakların sağlanması, sosyal bir devlet olmanın zorunlu bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Anayasa Mahkemesine göre, sosyal devlet; "*hukuk devletini belirleyen ilkelere koşut olarak, insan hak ve özgürlüklerine saygı gösteren, kişinin huzur ve refahını gerçekleştiren ve bunları güvence altına alan, kişi ve toplum yararları arasında denge kuran, emek ve sermaye ilişkilerini dengeli biçimde düzenleyen, özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayan, çalışanların insanca yaşamayı, çalışması ve kendisini geliştirmesi için sosyal, ekonomik ve mali önlemler alarak adaleti bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeyi amaç edinen devlettir*"⁸⁶."

Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında, 1924 Anayasası⁸⁷ dışında 1961 ve 1982 Anayasalarında spora ilişkin düzenlemelerin yapıldığını görmekteyiz. 1924 Anayasası'nın "*Türklerin Kamu Hakları-Türklerin Hukuk-u Ammesi*" başlıklı beşinci bölümünde, Türk vatandaşlarının anayasal temel hak ve özgürlükleri sayılmış ancak spor alanına ilişkin özel bir düzenleme yapılmamıştır.

1961 Anayasası'nda da özel olarak spora ilişkin bir düzenleme yapılmadığı görülmektedir. 1961 Anayasası, 1982 Anayasası'nın "*Sporun Geliştirilmesi*" başlıklı (59)'uncu maddesinde yer alan düzeleme ile paralel olarak "*Sağlık Hakkı*" başlıklı (49)'uncu maddesinde devlete, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi konusunda pozitif bir yükümlülük getirdiği görülmektedir⁸⁸. 1961 Anayasası'nda spora ilişkin bir düzenleme olmamakla birlikte, bu dönem içinde Anayasa Mahkemesi, bir kararında⁸⁹, beden eğitimi ve spor etkinliklerinin nasıl bir özellikte olduğunu belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi'ne göre; "*bilim ve düşünce eğitiminin yanı sıra insan yaşamında önemli bir yeri olan ve bedeni çalıştırmak isteğinden doğan beden eğitiminin ve sporun geliştirilmesinin eğitim ve öğretim yolları ile*

⁸⁶ (AYM), T. 05.10.1995, E.1995/15, K.1995/55, (AMKD), Sy. 36, Cilt 1, s.10-11.

⁸⁷1924 Anayasası'nın özgün ve günümüz Türkçe metni için bkz. Suna Kili, Şeref Gözübüyük, "*Sened-i İttifak'tan Günümüze Türk Anayasal Metinleri*", Yenilenmiş Üçüncü Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Eylül 2006, İstanbul, s.125 vd.

⁸⁸ 1961 Anayasası'nın (49)'uncu maddesi şu biçimdedir: "*Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir. Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirler alır.*"

⁸⁹ (AYM), T.03.11.1964, E. 1963/152, K.1964/66, R.G., T. 17.03.1965, Sy. 11955.

sağlanabileceği kuşkusuzdur. Ancak bu etkinlikleri ne Anayasanın (42)'inci maddesinde yazılı ülke gereksinimlerin zorunlu kıldığı alanlarda, vatandaşlık ödevi özelliğini alan beden ve düşünce çalışmaları ve ne de (60)'uncü maddesinde yer alan vatandaşın ülke savunmasına katılması biçimindeki bir askerlik yükümü olarak nitelendirmeye yer yoktur. Durum böyle olunca beden eğitimi ve sporu ancak Anayasanın (21)'inci maddesinde yer alan bir eğitim ve öğretim niteliğini taşıyan bir etkinlik olarak kabul etmek gerekir.”

Bilindiği gibi, 1982 Anayasası'nın “*Temel Haklar ve Ödevler*” başlıklı “*İkinci Kısım*”nda - İkinci Kısım'ın genel gerekçesinde⁹⁰ de belirtildiği biçimiyle- öncelikle temel hak ve özgürlüklerin genel özelliği belirlenmiş, bireyin insan olarak, doğuştan kimi temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu ve devletin bu hak ve özgürlükler önünde “*müdahale etmez*”, “*çekimser*” tutum benimsememesi gereği belirtilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin herkesin yararlanabilmesi, yani bunların herkes tarafından kullanılabilir duruma gelebilmesi için, devletin, “*müdahale etmez*” tutumunun yetersizliği nedeniyle, hak ve özgürlüklerin devlet tarafından desteklenmesi yani devletin hak ve özgürlüklerin gerçekleşmesine yardımcı olması gereği de benimsenmiştir.

İkinci olarak, temel hak ve özgürlüklerin, kişiye tanınmış sınırsız bir serbesti olmadığı, bunların kişi için kimi ödev ve sorumlulukları da beraberinde getiren sınırlı bir serbesti demek olduğu belirtilmiştir. Son olarak, 1982 Anayasası üçüncü bir grup ile, temel hak ve özgürlükleri tek tek ele alıp düzenlemiştir.

1982 Anayasası'nın öngördüğü biçimiyle, anayasal hak ve ödevler sırasıyla şöyledir: “*Kişinin Hakları ve Ödevleri (madde 17-40)*”, “*Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler (madde 41-65)*” ve “*Siyasi Haklar ve Ödevler (madde 66-74)*”. Buna göre spor, 1982 Anayasası'nın Sosyal ve Ekonomik Hak ve Ödevler başlığını taşıyan üçüncü bölümünde düzenlenmiştir.

1982 Anayasası'nın “*Gençlik ve Spor*” üst başlıklı (58) ve (59)'uncü maddelerinde gençliğin korunması ve sporun geliştirilmesi konuları düzenlenmiştir. 1982 Anayasası'nın sosyal ve ekonomik haklar bölümünde ele aldığı (59)'uncü maddesinde, “*Devlet, her yaşta Türkiye vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını*

⁹⁰ Ömer İzgi, Zafer Gören, “*Türkiye Anayasasının Yorumu*”, TBMM Basımevi, 2002, Ankara, s.169-171.

teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyla korur.” biçiminde bir düzenlemeye yer verilmiştir. (59)’uncu maddede spor yapmak ya da etkinliklerine katılmak doğrudan temel hak ve özgürlük olarak belirtilmemiş olsa bile devlete bu alanda aktif (etkin) olarak düzenleme yapma yükümlülüğü getirilmiştir. (59)’uncu maddenin gerekçesinde⁹¹ de belirtildiği gibi, sağlık hizmetlerinin bir parçası da beden sağlığının spor yaptırarak korunmasıdır. Sporun kitlelere yayılması bu amacın gerçekleşmesine yaracak araçlardan en etkinidir. Sporun geliştirilmesi yalnızca eylemli olarak spor yapanlara değil, seyirci için de eğitici ve sağlık kurallarına uygun bir ortamda yaşamaya yönelen etkileri nedeniyle Devletçe ele alınması gerekmektedir.

Öte yandan, Anayasa’nın (65)’inci maddesinde öngörüldüğü biçimiyle, Anayasa’da yer alan sosyal ve ekonomik hakların –spor yapma hakkının- Devlet tarafından gerçekleştirilmesi ancak mali, parasal kaynakların yeterliği ölçüsünde olanaklıdır. Nitekim, Anayasa, (65)’inci maddesi ile; “*Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda, Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir*” biçiminde bir düzenleme getirerek, “*Devlet kendisine yüklenen sosyal ve ekonomik yükümlülüğünü ne ölçüde yerine getirme sorumluluğu altındadır?*” sorusuna da yanıt vermiş olmaktadır⁹².

⁹¹ İzgi, Gören; a.g.y.,s.611.

⁹² 1982 Anayasası’nın “*Sosyal ve Ekonomik Hakların Sınırı*” başlıklı (65)’inci maddesi, 2001 yılında, 4709 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. 2001 yılında yapılan değişiklikle maddenin kenar başlığı, “*Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırı*” olarak değiştirilmiştir. “*Devlet, sosyal ve ekonomik alanda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir*” biçimindeki hüküm yerine, 03.10.2001 Anayasa değişikliği ile, “*Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda, Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir*” hükmü getirilmiştir. Yani ekonomik istikrarın korunmasının gözetilmesi ölçütünün yerine, “*bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri*” ölçütü getirilmiş olmaktadır. Bu değişiklik devletin sosyal ve ekonomik alandaki görevlerini yerine getirirken artık ekonomik istikrarı gözetmeyeceği ya da sosyal ekonomik alandaki görevlerini ekonomik istikrarı göz önünde tutmayarak yerine getirmesi gerektiği biçimde yorumlanamaz. Çünkü, devletin bu görevleri mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirmekle ekonomik istikrarın zedelenmeyeceği açıktır. Bununla beraber, bu maddede sosyal ve ekonomik görevlerin yerine getirilmesinde, mali kaynakların yeterliliği ölçütü devleti hareketsizliğe itebilecek bir potansiyel taşımaktadır. İzgi, Gören; a.g.y.,s.661; Öte yandan, Anayasa Mahkemesi, gerek 1961 gerekse 1982 Anayasaları döneminde bu konuda esasa inen ve devletin kaynaklarının gerçekten yetersiz olup olmadığını araştırmaya yönelen bir tutum içinde olmamıştır. Bu doğaldır, çünkü yargının “*devletin mali kaynaklarının yeterliliği*”ni ölçmeye kalkışması ister istemez bir yetki aşımı olur ve yerindelik denetimine dönüşür. Yargı böyle davranırsa, siyasal ve temsili organın takdir alanına girmiş olur. Ancak, Anayasa Mahkemesi, her iki dönemde sınırlı da olsa bir denetim uygulamıştır. Bunlardan çıkan ilkesel tutum şöyle özetlenebilir: Devlet (yasama) sosyal edimlerini şu ya da bu ölçüde yerine getirme konusunda geniş bir takdir yetkisi sahibidir. Ancak, bir kez belli bir konuda sosyal edimde bulunabileceğine karar vermişse bunu aynı durumda olanlar arasında eşitliği bozacak biçimde yapamaz. Tanör, Yüzbaşıoğlu; a.g.y., s.178.

Anayasal bir hak olarak ele aldığımız spor hakkı, bir yönüyle kişilerin spor etkinliğinde bulunma hakkını bir yönüyle de sporu öğrenme ve öğretme hakkını içerir. Spor yapma hakkı ve devletin bunu destekleme yükümü, köklerini Anayasa'nın (17)'inci maddesindeki “*kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme özgürlüğü*”nden almaktadır. Buna göre spor, kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme temel hakkı içinde, devlete karşı anayasal olarak koruma altına alınmıştır. Devlet kural olarak, kişilerin spor yapma özgürlüğüne karışamayacağı gibi, bu hakkın kullanımını ortadan kaldıracak ya da kısıtlayacak işlem ve eylemlerden de kaçınmak zorundadır⁹³. Başka bir deyişle devlet, bu hakkın kullanımının gerçekleşmesini etkin olarak sağlamalıdır.

Spor hakkının spor etkinliğinde bulunmanın yanında sporu öğrenme ve öğretme hakkını da içerdiğini söylemiştik. Bu yönüyle, sporu öğrenme ve öğretme hakkının, Anayasa'nın “*Eğitim ve Öğretim Hakkı ve Ödevi*” kenar başlıklı (42)'inci maddesi ile de anayasal bir güvenceye alındığını kabul edebiliriz. Şöyle ki; Anayasa'nın (42)'inci maddesi, “*Kimse, eğitim ve öğretim haklarından yoksun bırakılmaz*” biçiminde bir düzenleme getirmiştir. (42)'inci maddenin (1)'inci fıkrasında yer alan bu genel ilkenin sporu öğrenme ve öğretilmesini de içerdiğini söyleyebiliriz.

Öte yandan günümüzde, spor, ekonomik kazanç elde edilen bir uğraş kabul edildiğine göre, bu yönüyle, Anayasa'nın (48)'inci maddesindeki, “*Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti*”, (49)'uncu maddedeki, “*Çalışma Hakkı ve Ödevi*”, (50)'inci maddedeki, “*Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı*”, (51)'inci maddedeki, “*Sendika Kurma Hakkı*” ile (53)'üncü ve (54)'üncü maddelerindeki, “*Toplu İş Sözleşmesi, Grev Hakkı ve Lokavt*”la ilgili düzenlemelerle doğrudan ilgilidir.

Anayasal bir hak olarak tanımladığımız “*spor hakkı*”, Anayasa'da yer alan öteki hak ve özgürlükler gibi, sınırsız bir kullanım alanına sahip değildir. Spor hakkı, öteki hak ve özgürlükler gibi, Anayasa'nın “*Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması*” kenar başlığını taşıyan (13)'üncü maddesine göre, özüne dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen nedenlere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir.

⁹³ Benzer görüş için bkz. *Ertaş, Petek*; a.g.y., s.36-44.

C. Bir Spor Dalı Olarak Futbol ve Hukuk

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de spor dalları arasında en yaygın ve en çok tutulanı futboldur⁹⁴. İlkçağlardan günümüze kadar ,değişik adlar altında ve yapılaş yöntemleriyle oynanan futbol (ayaktopu), artık her sınıftan insanı etkileyen bir spor dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde futbolu yalnızca bir spor dalı kabul etmek olanaklı değildir. Futbolun ekonomik, toplumsal, hukuksal ve siyasal (KKTC ambargosu) yönleri bulunmaktadır. Genellikle dernek biçiminde örgütlenen futbol kulüpleri tarafından yürütülen sportif etkinlikler öteki ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de oldukça önemli bir ekonomik etkinliğin konusu durumuna gelmiştir⁹⁵. Kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımına bağlı olarak, spor (futbol) hızlı bir biçimde kârlılığı (kazancı) artan bir mal ve/veya hizmet olma özelliği kazanmıştır. Birçok organizasyon (üretici, pazarlayıcı ve üniversiteler gibi), sporla ilgilerine bağlı olarak, önemli oranlarda gelir elde etmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak spor (futbol-ayaktopu), ekonomik yapı ve etkinlik içinde önemli bir yere sahip olmuştur⁹⁶.

Öte yandan temel ideolojik ve sosyal bölünmeler, en baştan beri futbol dünyasının içinde yer almıştır. Bölge takımları ya da ulusal takım, halkın tüm isteklerini sırtlanır. Toplumda gerilimin yükseldiği dönemlerde, maçlar bunu sahaya yansıtır. Böylece spor karşılaşmaları politik, ideolojik ya da dini bir çatışmaya dönüşür⁹⁷.

⁹⁴ *Futbol*; onbire kişilik takım arasında oynanan, küre biçimindeki özel bir topun eller kullanılmadan ayak, kafa ve bedenın öteki bölümleriyle vurularak rakip kaleye sokulmasına dayalı spor dalı (dır). “*Spor Ansiklopedisi*”, Milliyet Yayınları, 1991, s.99; onbire kişiden oluşan iki takım arasında oynanan ve oyuncuların, şişirilmiş bir topu el ve kollarını kullanmadan rakip kaleye atmaya çalışmasına dayanan oyun (dur). “*AnaBritannica, Genel Kültür Ansiklopedis*”i, Cilt 13, s.49; onbire kişilik iki takım arasında küre şeklinde bir topu sadece ayak, vücut (eller dışında) ve kafa vuruşlarıyla rakip kaleye sokmayı hedef tutan oyun (dur). “*Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi*”, Cilt 4, s.881.

⁹⁵ Sebahattin Devocioğlu, Bilal Çoban, “*Türkiye’de Spor Kulüplerinin Halka Arzı*”, Standart Dergisi, Yıl.42, Sayı. 493, Ocak 2003, s.78.

⁹⁶ Nazım Ekren, A.Bülent Çağlar, “*Spor Ekonomisi: Teorik Bir Çerçeve*”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Yıl.6, Sayı. 32, Eylül-Ekim 2003, s.6.; FIFA’nın resmi rakamlarına göre futbolun tüm dünyada yılda 250 milyar dolarlık bir iş hacmi yarattığı hesaplanıyor. FIFA, 2002 ve 2006 yılındaki dünya kupalarının ticari yayın haklarını ise 1.6 milyar dolara satmış durumda... Spor artık dünyanın her tarafında aynı zamanda ekonomi demektir. Cahit Uyanık, “*Spor Aynı Zamanda Ekonomidir*” Standart Dergisi, Yıl.41, Sayı.4, Temmuz 2002, s. 11 vd.

⁹⁷ Alfred Wahl, “*Ayak Topu, Futbolun Öyküsü*”, Çev: Cem İleri, Yapı Kredi Yayınları, 2005, İstanbul, s. 118; 2007 yılının Mayıs ayında, Sudan Hükümeti, ülkede 400 bin kişinin ölümüne neden olan içsavaşı durdurmak için Galatasaray Futbol Kulübünün iki oyuncusuna barış elçiliği daveti yapmıştır. Hükümet yetkilileri, kendi ülkelerinde Darfur’da yaşanan içsavaşı sona erdirmek için yoğun çaba harcadıklarını, Sudan’da yapılan araştırmada, Hakan Şükür ve Hasan Şaş’ın çok sevildiğini söylemişlerdir. Afrika kökenli Müslümanlar ile Arap kökenli Müslümanlar arasında yaşanan bu istenmeyen olayların iki oyuncunun Sudan’a gelmesi ve her iki

Spor etkinlikleri içerisinde futbol, halkça tutulma düzeyinin sürekli artmasına koşut olarak toplumsal önemini ve etkisini artırmıştır. Geniş kitlelerin yakından ilgilenmesi, futbol alanına yapılan yatırımların ekonomik büyüklüğü, ulusal etkinliğinin yanında uluslararası etkinliğe de sahip bulunması, toplumsal barış kadar uluslararası ilişkilerin iyi düzeyde yürütülebilmesi için de önemli olması açısından, karşılaşmaların yapılaş biçimi itibariyle kalabalık bir seyirci kitlesi önünde gerçekleştiriyor olması ve bunun kimi riskler taşıması futbol alanının diğer spor disiplinlerine göre daha öncelikli düzenlemelere tabi tutulması sonucunu doğurmuştur⁹⁸.

Başka bir deyişle, bir spor dalı olarak futbolun öteki spor dallarından sportif açıdan olmasa bile “yönetimi”, “kurumsal yapısı” ve bu “yapının işleyişi” açılarından farklılıkları vardır. Türkiye’de kanunla örgütlenme süreci incelenirken belirtileceği gibi, futbol, yirminci ve yirmibirinci yüzyılın en çok sevilen, en çok tutulan; başka bir deyişle bireylerin büyük ilgisini üzerinde toplayan bir spor dalı olmuştur. Ülkemizde, futbol yönetiminin sporun içinden gelen kişi ya da organlar tarafından yönetilmesinin ilk adımı olan (TİCİ) döneminin son bulup, devlet eliyle yürütülmesi dönemine kadar geçen sürede futbol giderek etki alanını genişletmiş ve büyük bir ekonomik uğraş durumuna gelmiştir. Belirtilen bu nedenlere de dayanılarak 1988 yılında futbol yönetiminde yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemle birlikte, gerek futbol federasyonun hukuksal yapısı ve işlevi ve gerekse merkezden yönetimle olan ilişkileri nedeniyle hukuksal ve siyasal tartışmalar başlamıştır.

grubun takımlarında 10’ar dakika oynamalarının bile gergin havanın yumuşatılmasını sağlayacağını savunmuşlardır. *Milliyet*; 03.05.2007, s.29. Futbolun, toplumlar üzerindeki ruhbilimsel etkisine başka bir örnek ise Irak’ta yaşanmıştır. Irak ulusal futbol takımının, ülkede işgal gücü olarak görülen Avustralya’nın ulusal futbol takımını Bangkok’ta yapılan Asya Kupası A Grubu karşılaşmasında 3-1 yenmesinin ardından başkent Bağdat başta olmak üzere birçok kentte halk kendini sokağa atarak coşkulu kutlamalarda bulunmuştur. Ölümle, %70 işsizlikle yüz yüze yaşayan Iraklılar için bu futbol zaferi, belki yıllardan bu yana görünen tek gerçek sevinç kaynağı olmuştur. Futbol karşılaşmalarının politik ve ideolojik etkisine örnek olarak da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)’de yaşananlar gösterilebilir. (KKTC)’deki Çetinkaya futbol takımı ile İngiltere’nin birinci lig takımlarından Luton Town arasında yapılması planlanan dostluk maçının Kıbrıs Rum Kesimi’nin girişimleri sonucunda gerçekleşmemesinin ardından Türk Dışişleri Bankalığından yapılan açıklamada, (KKTC)’deki özel bir spor karşılaşmasının bu biçimde engellenmesinin, Kıbrıs Türkünün en temel haklarından birini kullanmaktan bir kez daha yoksun bırakıldığı kaydedildi. *Milliyet*; 15.07.2007, s.12.

⁹⁸ N.İlker Çolak, “Türkiye Futbol Federasyonu’nun Özerkliği ve İdari Denetim”, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı.09, Aralık 2006, s.144.

D. Türkiye Futbol Federasyonu'nun Hukuksal Statüsü

1. Kanunla Örgütlenme Süreci ve Yapısal Değişim

Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) ilk olarak, 22.05.1922 tarihinde kurulan ve 16.02.1923 tarihinde yeniden örgütlenme sürecine giren (TİCİ)'nin, kurumsal yapısı içinde “*Türkiye Futbol Heyeti Müttehidesi*” adı altında yer almıştır. Bu isim 1925 yılında “*Türkiye Futbol Federasyonu*” olarak değiştirilmiştir. (TİCİ) dönemi kısaca, Futbol Federasyonu başkanı ve üyelerinin futbol kulüp temsilcileri tarafından seçilip iş başına getirilmesi biçiminde görünen ve bu anlamda futbol yönetiminin tümüyle kulüplere bırakıldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. (TSK) dönemi olan 1936 ve 1938 yılları arasında ise, Futbol Federasyonu başkanları seçimle iş başına gelirken, Federasyonu oluşturan organların temsilcileri de Federasyon Başkanı tarafından görevlendirilmekteydi⁹⁹.

(TFF), bu dönemden sonra, 3461 sayılı “*Türkiye Futbol Federasyonunun Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun*¹⁰⁰” ile yeniden örgütlenene kadar geçen sürede, ilk önce Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün, ardından da Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün örgütsel yapısı içinde, Türk futbolunu yönlendiren ve denetleyen, bir spor dalı olarak futbol kamu hizmetini yerine getiren bir spor örgütü olarak yer almıştır.

(TFF)'nin kanunla örgütlenme süreci ilk olarak 3461 sayılı Kanunla, 1988 yılında başlamıştır. Bu dönemde, futbol eskiye göre, ulusal ve uluslararası alanda gittikçe artan etkisi ile oluşan yeni kurallar ve uygulamalarla bir değişim sürecine girmiştir. Belirtildiği gibi futbol yalnızca bir spor dalı olarak değil, aynı zamanda sanayileşmiş toplumlarda endüstriyel bir alan olarak görülmeye başlamıştır. Başka bir deyişle, futbol bir spor olarak bedensel etkinlik dışında bir uğraş alanı durumuna da gelmiş ve büyük parasal kaynaklar yaratmıştır.

3461 sayılı Kanun ile (TFF), Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne bağlı bir spor örgütü olmaktan çıkarılarak ayrı bir spor örgütü durumuna getirilmiştir. 3461 sayılı Kanun ile, (TFF), profesyonel futbol etkinliklerini ulusal ve uluslararası kurallara göre yürütmek, örgütlemek, geliştirmek ve Türk futbolunu yurt içinde ve dışında temsil etmek amacını gerçekleştiren, özel hukuk hükümlerine bağlı ve tüzelkişiliğe sahip bir spor örgütü olarak kurulmuştur.

⁹⁹ *Türk Futbol Tarihi C.I-II*; ag.y.,s.22-23.

¹⁰⁰ R.G., T.07.06.1988; Sy.19835.

(TFF)'nun, 3461 sayılı Kanun ile merkezi idarenin dışında ayrı bir spor örgütü olarak kurulmasına gerekçe olarak şu nedenler gösterilmiştir: “ *Spor dalları arasında, en büyük ilgiyi toplayan ve bütün dünyada en çok heyecan uyandıran spor dalı futboldur. Günümüzde futbol, ülkelerin tanıtımında da çok önemli rol oynamaktadır. Haberleşme araçları, özellikle televizyon, futbolu evlere kadar getirmekte ve önemli bir yer tutan futbolun gelişmesinde ve yayılmasında profesyonel futbolun rolü büyüktür. Ülkemizde her geçen gün gelişen futbolun Batı’da olduğu gibi profesyonelce yönetilmesi zaruret haline gelmiştir. Profesyonel futbolu amatör futbol şartlarına göre düzenlenmiş teşkilat ve kaidelerle yönetilmesi çeşitli aksamalara yol açmaktadır. Bu nedenle profesyonel futbolun profesyonelce yönetilmesi ve böylece futbolumuzun daha ileriye götürülebilmesi maksadıyla, özel hukuk hükümlerine tabi ve tüzelkişiliğe haiz Türkiye Futbol Federasyonu’nun kuruluş ve görevleri hakkındaki bu kanunun hazırlanması gerekmiştir.*¹⁰¹”

3461 sayılı Kanununun genel gerekçesinden de anlaşılacağı üzere bu dönemde, (TFF), yalnızca profesyonel futbol etkinliklerinde söz sahibi durumundaydı. Başka bir deyişle, 3461 sayılı Kanun döneminde, Türk futbolunda idari yönden ikili bir yapılanma söz konusuydu. Bir yanda profesyonel futbolu yöneten (TFF) ile öte yanda amatör futbolu yöneten Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bulunmaktaydı¹⁰². Bu ayrık yapı, 17.06.1992 tarihinde kabul edilen 3813 sayılı Kanunla¹⁰³ (TFF)'nun yeniden yapılanması sürecine kadar devam etmiştir. 3813 sayılı Kanunla, Türkiye’de tüm futbol (amatör-profesyonel) etkinlikleri yeni kurulan (TFF)'nun görev ve yetki alanına girmiştir.

¹⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 29,

¹⁰² Türk futbolunda amatör ve profesyonel futbol ayrımı ilk kez 1951 yılında ortaya çıkmıştır. Türk spor örgütünün yapısı, kuruluşundan başlayarak amatör olduğundan, amatörlük konusunda ayrıca bir yazılı kural da bulunmamaktaydı. Ancak zamanla beliren gizli profesyonellik bu amatör anlayışı zedelemeye başlamıştı. Ancak profesyonelliği önlemek için yazılı bir kural bulunmadığı için, Türk spor örgütü bu konuda yaptırım gücünü kullanamıyordu. Gizli profesyonelliğin artması sonucu, Beden Terbiyesi Genel müdürlüğü tarafından 15.10.1941 tarihinde yürürlüğe giren “*Amatörlük Yönetmeliği*” hazırlanmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra futbolun gördüğü büyük ilgi ve getirdiği inanılmaz kazanç, daha önceleri beliren gizli profesyonelliğin daha da güçlenmesine yol açmıştır. 1951 yılında İstanbul Futbol Liginde bulunan kulüpler Futbol Federasyonu’na başvurarak profesyonelliğin kabulünü istemişlerdir. Ancak Türk spor örgütü ve kulüplerin amatörlük yapılarını değiştirmek istememeleri üzerine çözüm olarak şu formül geliştirilmiştir: Kulüplerimiz amatördürler, ancak bir kısım futbolcularını sözleşmeyle bağlayabilirler, ancak profesyonel takım kuran kulüpler amatör lige de takım çıkarmak zorundadırlar. Profesyonellik konusundaki ilk yönetmelik, zamanın Futbol Federasyonu Başkanı Ulvi Yenal başkanlığındaki bir kurul tarafından hazırlanmıştır. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Merkez Danışma Kurulu tarafından kabul edilen bu Yönetmelik, 24.09.1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türk Futbolunda yeni bir dönemin başlamasına neden olan bu düzenleme sonrasında, İstanbul Bölgesi Profesyonel Ligi başlamıştır. *Morpa*; a.g.y.,s.124-125; *Türk Futbol Tarihi C.I-II*; ag.y.,s.75 vd.

¹⁰³ R.G., T.03.07.1992; Sy.21273.

Türkiye’de profesyonel futbolun yönetimi için kanunla kurulan (TFF)’nun, kuruluşu, işleyişi ve yetkili organlarının oluşuna ilişkin düzenlemelere bakıldığında, 3461 sayılı Kanun’un Türk futbol yönetiminde, bu etkinliği futbol içinden gelen gerçek ya da tüzelkişilerin yönetimine bırakmanın amaçlandığı görülecektir. Federasyonun görevleri, örgütlenmesi, genel kurulunun oluşum, federasyon başkan ve başkan vekillerinin seçimi ve öteki konularda özerklik kavramından uzak ancak bu amaca yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Bu Kanun döneminde eleştirilecek belki de en önemli konu, (TFF)’na özerkliğin tanınmamış olmasıdır. 3461 sayılı Kanun’un (7)’inci maddesinde, “*genel kurulun seçeceği üç adaydan birini Başbakan Federasyon başkanı olarak seçer*” düzenlemesi özerklikle bağdaşmamakta ve demokratik bir yapılanmanın önünde engel olarak karşımıza çıkmaktadır. (TFF)’nin bir kanunla kurularak Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’nün yapısı içinden çıkarılması Türk futbol yönetiminde atılan önemli bir adım olmakla birlikte, 3461 sayılı Kanun’un seçimle ilgili maddelerinin, 3524 sayılı Kanunla¹⁰⁴ yapılan değişiklikleriyle, futbol yönetiminde özerklik umutları bir sonraki tarihe ertelenmiştir. Bu yeni düzenleme ile 3461 sayılı Kanun’un seçimle ilgili (5), (7), (9), (11) ve (13)’üncü maddelerinin yürürlük tarihleri bu Kanun’un yayımından dört yıl sonraya ertelenmiştir.

3461 sayılı Kanun ile kurulan (TFF)’nin, biraz önce yukarıda belirtildiği gibi, yalnızca profesyonel futbolun yönetimiyle ilgilenmesi ve bu açıdan amatör futbolun başka bir spor örgütüne bırakılmış olmasının getirdiği ayrışmalar, öte yandan federasyon başkanının Başbakan tarafından doğrudan seçilmesiyle ortaya çıkan özerklik sorunu ve ardından 1989 tarihli kanun değişikliği ile futbol yönetiminin yeniden düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu genel durum 3813 sayılı Kanun’un hazırlanmasına da bir gerekçe oluşturmuştur.

Buna göre, “*ülkemizde futbol faaliyetleri uzun yıllar Beden Terbiyesi ve Gençlik Spor Müdürlüğü çatısı altında ve ona bağlı futbol federasyonu eliyle yönetilmiştir. Futbolun ülke içindeki yeri ve önemi dikkate alınarak özerkleştirilmesi düşüncesi gündeme gelmiştir. Bu amaçla 3461 sayılı kanun çıkarılmış, futbolun içinde yer alan birimler ile kurum ve kuruluşlar eliyle kendilerinin seçtikleri kişiler tarafından yönetilmesi amaçlanmıştır. Ancak bilahare 3461 sayılı kanunun seçimine ilişkin hükümleri 3524 sayılı kanunla değiştirilerek federasyonun organlarının atama yoluyla görevlendirilmesi uygun görülmüştür. Kanun*

¹⁰⁴ “Türkiye Futbol Federasyonunun Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesine Dair Kanun”, R.G., T.18.03.1989; Sy.20112.

tasarısının amacı, ülkemizde futbolu özerk hale getirmek amatör ve profesyonel futbolu aynı çatı altında toplamaktır. Bu nedenle amatör ve profesyonel futbolun ayrı ayrı düzenlenmesi modeli terk edilmekte, spor kamuoyunun amatör futbolun ülkemizde saf dışı edildiği, sorunları ile başbaşa bırakıldığı yolundaki eleştirileri de ortadan kaldırmaktadır” biçiminde bir genel gerekçe¹⁰⁵ ile TBMM’ye sunulan kanun tasarısı 17.06.1992 tarihinde kabul edilerek “Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun” başlığıyla 03.07.1992 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

3813 sayılı Kanun ile getirilen yeni (TFF)’nu döneminde, en önemli değişiklik, gerekçede de belirtildiği gibi, Türk futbolunda ikili bir yapılanmaya son verilmiş ve daha da önemlisi bu Kanun ile (TFF)’na açıkça özerlik tanınmıştır. Bu Kanunun amacı, futbol etkinliklerini ulusal ve uluslararası kurallara göre yürütmek, örgütlemek, geliştirmek ve Türkiye’yi futbol konusunda yurt içinde ve yurt dışında temsil etmek üzere özel hukuk hükümlerine bağlı ve tüzelkişiliğe sahip, özerk Türkiye Futbol Federasyonunun kurulması, örgüt, görev ve yetkilerine ilişkin kural ve yöntemleri düzenlemektir.

Türkiye’de tüm futbol etkinliklerini tek yönetim altında toplayan ve özel hukuk hükümlerine bağlı, tüzelkişiliğe sahip özerk bir spor örgütü olarak kurulan (TFF), görev ve yetkilerini, 3813 sayılı Kanun, “Türkiye Futbol Federasyonu’nun Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Ana Statü¹⁰⁶” ve talimat adı altında çıkarılan hukuksal işlemlere dayanarak yerine getirmektedir.

Aslında, futbolun sürekli gelişmesi ve uluslararası niteliği nedeniyle hızla değişen koşullara uyumun sağlanabilmesi için 3813 sayılı Kanun’da değişiklik yapılması zorunluluğu

¹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C.12, Onsekizinci Dönem, s.2-3. Dönemin spordan sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Ali Yılmaz’ın bu Kanunun çıkışında gösterdiği çabaları ve çalışmaları da burada anmak gerekir.

¹⁰⁶ R.G., T.27.06.2000; Sy.24092. (TFF)’nun, ilk kuruluş kanunu olan 3461 sayılı Kanun döneminde, Federasyon Yönetim Kurulu, profesyonel futbol ile ilgili esasları ve statüleri hazırlamakla görevliydi. 3461 sayılı Kanun’un (26)’ncı maddesi; “Bu Kanunda belirtilen teşkilatın çalışma usul ve esasları ile Kanunun uygulanmasına dair diğer hususlar, Yönetim Kurulunca hazırlanacak ve Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulacak ana statü ile belirlenir” biçiminde bir düzenleme getirmekteydi. Bu düzenlemenin gerekçesi, 3461 sayılı Kanunun TBMM’de yapılan görüşmelerinde şöyle belirtilmiştir: “(...) Kanun , mükemmel bir çerçeve kanun şeklinde (biçiminde) hazırlanmış ve ayrıntı ile uygulamaları, “Ana Statü” adıyla belirlenen ve Federasyon Yönetim Kurulunca hazırlanıp, Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konacak hukuki bir metne ve federasyonca hazırlanan diğer (öteki) statülere bırakılmıştır. Bu, kanunun zaman içindeki gelişmelere ve yeniliklere açık, çağdaş bir kanun olduğunu gösterir. “Ana Statü” ismi, kurulacak federasyonun kamu kurumu niteliğinde olmaması, özel hukuk hükümlerine tabi (bağlı) ve özel statülü olmasından kaynaklanmaktadır (3461 sayılı Kanunun, TBMM deki görüşmeleri için bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Cilt.12, T.27.5.1988, s.112-161) Ana statüyle ilgili, 3461 sayılı Kanunun getirdiği bu düzenleme, 3813 sayılı Kanunla ortadan kaldırılmıştır. 3813 sayılı Kanunun “Ana Statü” başlıklı (30)’uncu maddesi ile getirilen yeni düzenlemede: “Bu Kanunda belirtilen teşkilatın çalışma usul ve esasları ile Kanunun uygulanmasına dair diğer hususlar, Genel Kurulun yapacağı Ana Statü ile Yönetim Kurulunun yapacağı statü ve talimatlarla belirlenir” hükmüne yer verilmiştir.

doğmuştur. Bu nedenle 3813 sayılı Kanun'da, 2000¹⁰⁷, 2004¹⁰⁸ ve 2005¹⁰⁹ tarihlerinde değişiklikler yapılmıştır. Sürekli gelişen bir spor dalı ve endüstriyel alan olan futbolla ilgili yapılan tüm bu hukuksal değişiklikler genelde, Türk futbol yönetiminde özerkliği her yönden gerçekleştirerek demokratik bir yapının oluşmasına katkı sağlamak amacını taşımaktadır¹¹⁰.

Türk futbolunun kanunla örgütlenme sürecinin ilk adımı olan 1998 tarihinden bu yana (TFF)'nin hukuksal yapısı, ulusal ve uluslararası alanda futbolun sosyo-ekonomik etkisinin giderek artması, üyesi bulunduğumuz uluslararası kuruluşların (FIFA ve UEFA) yeni kurallar öngörmesi, yurt içinde yürütme erkinin futbol üzerindeki denetimini arttırma isteği gibi nedenlerle futbol yönetiminde yeni düzenlemelere gidilebileceğini şimdiden söylemek pek zor olmamaktadır.

2. (TFF)'nin Tüzelkişilik Sorunu

a. Genel Olarak Tüzelkişilik Kavramı

Kişi ve kişilik hukuksal kavramlardır. Genel anlamıyla, kendilerine hukukun hak ve borç sahibi olma yetkisi tanıdığı varlıklara “*kişi*” denilmektedir¹¹¹. Başka bir deyişle, “*kişi*” sözcüğü, hukuksal olarak, haklara sahip bulunan varlık olarak tanımlanabilir¹¹². Hukukta, hak ehliyetine sahip olan varlıklara kişi denir. Hak ehliyetine sahip olma denince, şüphesiz ilk düşünülecek varlık insandır. Ne var ki, kişi hukuk için yalnızca insan değildir. İnsanın

¹⁰⁷ 4563 sayılı Kanun, R.G., T.20.04.2000; Sy.24026.

¹⁰⁸ 5175 sayılı Kanun, R.G., T.10.10.2004; Sy.25488.

¹⁰⁹ 5340 sayılı Kanun, R.G., T.05.05.2005; Sy.25806.

¹¹⁰ 3813 sayılı Kanun'da, 2000, 2004 ve 2005 yıllarında yapılan değişiklikler, madde sırasıyla şöyle özetlenebilir: Kanun amacını düzenleyen (1)'inci; Federasyon Genel Kurulu'nun oluşumu ve görevlerini düzenleyen (5)'inci ve (6)'ıncı; Başkan ve Başkanvekilleri ile Başkanın görevlerini düzenleyen (7)'inci ve (8)'inci; Yönetim Kurulu'nun oluşumu ve görevlerini düzenleyen (9)'uncu ve (10)'uncu; Denetleme Kurulu'nun görev, yetki ve sorumlulukları ile Tahkim Kurulu ile ilgili (12)'inci ve (13)'üncü; Merkez Hakem Kurulu'nun oluşumunu ve görevlerini düzenleyen (15)'inci ve (16)'ıncı; Federasyonun yan kurulları ve idari birimlerin neler olduğunu düzenleyen (17)'inci ve (18)'inci; Federasyonun yurt dışı örgütünü düzenleyen (20)'inci; Federasyonun bütçesi, gelir ve giderlerine ilişkin (21)'inci, (22)'inci, (23)'üncü; Federasyon Yönetim Kurulunca hazırlanacak cezaların esaslarını düzenleyen (25)'inci; tesis ve personelden yararlanma ve yayınların düzenlenmesiyle ilgili (28)'inci ve (29)'uncu; Spordan sorumlu Devlet Bakanının gözetim ve denetimini düzenleyen (31)'inci maddeleri değiştirilmiştir. Genel Kuru tarafından seçilen organların, başkan ve üyelerinin seçilme koşullarını düzenleyen Ek Madde (1) de, 2004 yılında yapılan değişikliklerle Kanun metnine işlenmiştir.

¹¹¹ “*Türk Hukuk Lugatı*”, s.307

¹¹² Aytekin Atay, “*Şahıslar Hukuku*”, Üçüncü Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1978, s. 20.

yanında toplum yaşamının bir gereği olarak, hukuk, belirli niteliklere sahip, insan ya da mal topluluklarını da kişi olarak tanıır¹¹³.

Hukuk düzeni hakları tanıırken bu hakların öznelere, bu haklara sahip olacak kişiyi de belirlemek zorundadır. Türk Medeni Kanunu (TMK), hak sahibi varlık olarak insanlar (gerçek kişiler) ile bir amaç etrafında birleşmiş insanların meydana getirdiği toplulukları ve bir amaca özgülümlü malları (tüzel kişiler) kişi olarak düzenlemektedir. Hukuksal olarak kişiler, gerçek kişi ve tüzel kişi olarak ikiye ayrılırlar. Gerçek kişiler insanlardır. Genel olarak hukuk düzeni, birleşen kişilerden bağımsız olarak ortak bir amacın gerçekleşmesini sağlayacak örgütlenmeye sahip kişi ya da mal topluluklarına, birleşen kişilerden ya da malı özgülleyen kişilerden bağımsız bir kişilik tanıdır. İşte bu tür kişi ya da mal toplulukları “tüzel kişiler (hükmi şahıslar)” diye adlandırılmaktadır¹¹⁴. Bir yandan bireyin (kişinin) tek başına başaramayacağı işlerin görülmesini, öte yandan insanların ancak belirli bir süre yaşama gücüne sahip bulunmaları ya da kişinin mal varlığı ile çalışmalarını benzerlerininine katması sonucu oluşacak daha üstün güç ve olanaklar karşısında, daha uzun ömürlü başka bir deyişle, sürekli olması gereken çeşitli etkinliklerin yürütülmesini sağlamak amacıyla birlikler kurulması gerekmiştir. Bu amaçlarla kurulan birliklerin onu oluşturan bireylerden (kişilerden) ayrı ve bağımsız bir kişiliği olduğu, bir gerçek olarak kabul edilmiştir¹¹⁵.

Türk Hukukunda tüzel kişiler ikiye ayrılmaktadırlar. Bunlar, “*Kamu Hukuku Tüzel kişileri*” ve “*Özel Hukuk Tüzel kişileri*”dir. Bilindiği gibi, kamu gücünü elinde tutan devlet, kamu hizmetlerinin daha iyi görülebilmesi için ve gerekli görüyorsa, kendisi dışında kimi tüzel kişiliklere de kamu tüzel kişiliği niteliği verir. Kamu tüzel kişiliği devletin irade açıklamasıyla (kanun) kurulabileceği gibi, kanunun verdiği açık yetkiye dayanılarak da bir kamu hukuku işlemi ile kurulabilir. Özel hukuk tüzel kişileri, bir kişilik kurma hukuksal işlemi ile kurulurlar. Hukuksal işlem, hukuksal sonuç doğurmaya yönelik irade açıklaması olduğuna göre, kişilik kurma hukuksal işlemlerinde de irade, hukuk alanında yeni bir tüzel kişilik oluşturma sonucuna yönelmiştir. Buna göre, bir hukuksal işlemin beklenen hukuksal sonucu doğurabilmesi için, hukuk düzeninin o sonuca ulaşmasına engel olmaması, irade açıklamasına beklenen sonucu bağlaması gerekir. Bu durumda, yalnız irade açıklaması, iradenin tüzel kişilik

¹¹³ Mustafa Dural, “*Türk Hukukunda Gerçek Kişiler*”, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1977, s.3.

¹¹⁴ Kemal Oğuzman, Özer Seliçi, Saibe O.Özdemir, “*Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*”, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Mevzuata Uyarlanmış Sekizinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005, s.180-210; Ayrıca geniş bilgi için Bkz. Hüseyin Hatemi, “*Medeni Hukuk Tüzel Kişileri I*”, İstanbul, 1979, s.35.

¹¹⁵ Bülent Köprülü, “*Medeni Hukuk*” Genişletilmiş ve Yenilenmiş İkinci Bası, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1984, s.391.

kurma sonucuna yönelmesi yetmez, hukuk düzeninin bu irade açıklamasına beklenen hukuksal sonucu da bağlaması gerekir. Örneğin, Medeni Kanun “dernek”lere ve “vakıf”lara tüzelkişilik tanımıştır. Buna karşın, bir evlilik sözleşmesinde, evlenenler “aile”nin tüzelkişiliği olacağı yolunda bir irade açıklamasında bulunsa bile evlilik birliğine tüzelkişilik tanınmayacaktır¹¹⁶.

b. Tüzelkişilerin Türleri

Tüzelkişiler, “*kamu hukuku tüzelkişileri*” ve “*özel hukuk tüzelkişileri*” olarak ikiye ayrılırlar

(1) Özel Hukuk Tüzelkişiliği

Özel hukuk tüzelkişileri, özel hukuk alanında bir hukuki işlem ile kurulmuş bulunan tüzelkişilerdir. Hangi tüzelkişilerin bu biçimde kurulabileceği kanun koyucu tarafından belirlenir. Özel hukukta tüzelkişiler, kazanç paylaşmak amacı güden tüzelkişiler (Türk Ticaret Kanununa göre kurulan ticari ortaklıklar) ile kazanç paylaşmak amacı gütmeyen tüzelkişiler (dernek ve vakıf) olarak ikiye ayrılırlar.

Kazanç paylaşımı amacı güden tüzelkişiler, Türk Ticaret Kanunu’nda ticari (tecimsel) ortaklıklar olarak düzenlemiştir. Bu türe giren yani kazanç paylaşımı amacı güden tüzelkişiler, Türk Ticaret Kanunu’nda şu biçimde sayılmıştır: Anonim Ortaklık, Limited Ortaklık, Komandit Ortaklık, Kolektif Ortaklık. Öte yandan, Kooperatifler Kanunu hükümlerine bağlı olarak kurulan tüm kooperatifler de bu türe örnek olarak gösterilebilir.

Kazanç paylaşımı amacı gütmeyen tüzelkişiler ise Medeni Kanunu’na göre, dernek ve vakıftır. Dernekler, 5253 sayılı Dernekler Kanunu¹¹⁷, nun (2)’nci ve Türk Medeni Kanunu’nun (56)’ıncı maddelerine göre şöyle tanımlanmıştır: “*Dernek, kazanç paylaşımı dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek ya da tüzelkişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek biçimiyle oluşturdukları tüzelkişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.*” Dernek dışında, kazanç paylaşımı amacı gütmeyen öteki tüzelkişi olan vakıf , Türk Medeni Kanunu’nun (101)’inci maddesine göre şöyle

¹¹⁶ Hatemi; a.g.y., s.7-8.

¹¹⁷ R.G.,T.23.11.2004, Sy.25649.

tanımlanmıştır: “*Vakıflar, gerçek ya da tüzelkişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzelkişiliğe sahip mal topluluklarıdır.*”

Özel hukuk tüzelkişileri hakkında Türk Medeni Kanununun (TMK) (47)’inci ve (55)’inci maddeleri arasında, genel düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Öncelikle, (TMK)’nin (47)’inci maddesi: “*Başlıbaşına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları, kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca tüzelkişilik kazanırlar. Amacı hukuka veya ahlaka aykırı olan kişi ve mal toplulukları tüzelkişilik kazanamaz*” biçiminde bir düzenleme getirerek, tüzelkişiliğin kazanılması konusunda genel bir hüküm öngörmüştür. (47)’inci maddenin (1)’inci maddesinde, hem tüzelkişilik kavramının tanımı yapılmakta, hem de tüzelkişiliğin nasıl kazanılacağı belirtilmektedir. Buna göre, tüzelkişiliğin nasıl kazanılacağına ilişkin tüm özel hukuk tüzelkişileri için geçerli olabilecek genel bir hüküm koymaktan özellikle kaçınılmıştır. Bu nedenle, maddenin (1)’inci fıkrasında, tüzelkişiliğin nasıl kazanılacağı açıklanırken verilen tanımda tüzelkişi türleri tek tek sayılmamış, tüzelkişilere özgü olan ortak öğeler belirtilmiştir. Bu öğeler şunlardır: Bir kişi ya da mal topluluğunun bulunması, bu topluluğun belirli bir amaç için oluşturulması ve bu oluşumun hukuk düzeninde başlıbaşına bir varlığa sahip olmak üzere, bir örgütlenme ile sağlanmasıdır¹¹⁸.

Kişi ya da mal topluluklarının hukuk alanında tüzelkişi olarak doğmalarında Devlet etkisinin derecesi, belirli sistemlerin oluşmasına yol açmıştır. Geleneksel olarak bu konuda üç sistem söz konusudur. Bunlar sırasıyla, “*serbest kuruluş sistemi*”, “*izin sistemi*” ve “*tescil sistemi*”dir¹¹⁹.

Serbest kuruluş sisteminde, tüzelkişiliğin kurulması konusunda genel bir yetki verilmiş olup, somut durumlarda kuruluş süreci herhangi bir incelemeye tabi tutulmamaktadır. Serbest kuruluş sisteminde, tüzelkişilik, kurucuların, tüzelkişiliği kurma iradesini açıklamalarıyla kazanılır. Örneğin, kurucuların, hazırladıkları tüzükte, dernek kurma isteğini açığa vurmalarıyla, dernek tüzelkişilik sahibi olur. Nitekim, Anayasa’nın “*Dernek Kurma Hürriyeti*” başlıklı (33)’üncü maddesinde, “*herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma*

¹¹⁸ Ö.Uğur Gençcan, “*Türk Medeni Kanunu, Bilimsel Açıklama, İçtihatlar, İlgili Mevzuat*”, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004, s.47-48.

¹¹⁹ Oğuzman, *Seliçi, Özdemir*;a.g.y.,s.191-192; ayrıca Bkz., Ergun Özsunay, “*Medeni Hukukumuzda Tüzelkişiler*”, İ.Ü.H.F. Yayınları, İstanbul, 1982, s.57-59.

ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetlerine sahiptir” biçiminde bir düzenleme getirilmesi Türkiye’de, dernek kurma konusunda, serbest kuruluş sisteminin kabul edildiğini göstermektedir. Aynı yönde düzenleme bilindiği gibi, anayasal düzenlemeye uygun olarak, Dernekler Kanunu’nun “*Dernek Kurma Hakkı*” başlıklı (3)’üncü maddesinde de yer almıştır. Buna göre, fiil ehliyetine sahip gerçek ya da tüzelkişiler, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptirler. Deneklerle ilgili Türk Medeni Kanunu da, derneklerin, kuruluş bildiriminin, dernek tüzüğünün ve gerekli belgelerin, yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirine verilmesiyle tüzelkişilik kazanacağını belirtmesiyle, derneklerin kuruluşunda, serbest kuruluş sistemini benimsendiğini göstermektedir (TMK, m.59).

İzin sisteminde kişi ya da mal topluluğunun hak süjesi (öznesi) olması Devletin iznine bağlıdır. İzin sisteminde, tüzelkişilik, buna izin veren makamın özel bir işlemi sonucunda kazanılır. İzin veren organ yasama organı ise, tüzelkişilik bir kanunla, idari bir organ ise, idari bir işlemle kurulur. Türkiye’de, 1908 tarihli Cemiyetler Kanunu ile 1938 tarihli Cemiyetler Kanunu dönemlerinde, izin sistemi benimsenmekteydi¹²⁰.

Tescil sisteminde ise, mevzuat, tüzelkişiliğin kurulmasına genel bir olanak tanımış ve tüzelkişiliğin kurulması için asgari koşulları belirlemiştir. Ancak serbest kuruluş sisteminden farklı olarak, tüzelkişinin kuruluşunda bu koşullara uyulup uyulmadığı resmi makamlarca incelenmektedir. Bizim hukukumuzda, (TMK), vakıfların kuruluş biçimine ilişkin olarak tescil sistemini kabul etmiştir. Şöyle ki: (TMK)’nin (102)’nci maddesi, vakıfların, yerleşim yeri mahkemesinde tutulan sicile tescil ile tüzelkişilik kazanacağını düzenlemektedir.

Özel hukuk tüzelkişileri hakkında ele alınması gereken bir konuda, bu tüzelkişilerin hak ve fiil ehliyetlerinin nasıl düzenlendiğidir. (TMK)’nin “*Hak Ehliyeti*” başlıklı (48)’inci maddesine göre, özel hukuk tüzelkişileri, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler. Tüzelkişiler, gerçek kişiler gibi hak ehliyetine sahiptirler. Tüzelkişiler, kuruluş yapılarının bir sonucu olarak, bir yandan gerçek kişilere tanınmayan kimi haklara sahip olduğu gibi, bir yandan da, gerçek kişiler için düzenlenen kimi haklardan ya da statülerden de yararlanamazlar. Örneğin, (TMK) ve Dernekler Kanunu’na göre, bir dernekler, üyesi olan kişilerden ödenti isteyebilme hakkına (TMK, m.70) ya da , üyesi olan kişilerden, derneğin amacına uygun davranmasını ya da

¹²⁰ Özsunay;a.g.y.,s.52-53.

derneğin amacının gerçekleşmesini güçleştirecek eylem ve tutumlardan kaçınmasını isteyebilmek haklarına sahiptirler (TMK, m.71). Öte yandan, haklardan yararlanma yönünden, örneğin, miras hakkı, seçme ve seçilme haklarından tüzelkişiler yararlanamayacağı gibi, ölüm, erginlik (rüşd), ayırt etme gücü (temyiz kudreti) ile ilgili düzenlemeler de yalnızca gerçek kişiler için geçerlidir. Bunun yanında, gerçek kişilere özgü tanınan haklar dışındaki tüm haklardan özel hukuk tüzelkişileri de yararlanabilirler¹²¹.

Tüzelkişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiili ehliyetini kazanırlar (TMK, m.49). Özel hukuk tüzelkişiliğinin iradesi, organları aracılığıyla açıklanır. Organlar, hukuki işlemleri ve öteki bütün fiilleriyle tüzelkişiyi borç altına sokarlar (TMK, m.50). Hak ehliyetine sahip olan özel hukuk tüzelkişiler, bu durumun bir sonucu olarak da fiil ehliyetine sahiptirler. (TMK)'nin öngördüğü sistemde, özel hukuk tüzelkişiler, yetkili organları aracılığıyla haklar edinebileceği gibi borç altına da girebilirler. Örneğin, (TMK)'nin (62)'inci maddesine göre, dernekler, tüzüklerinin gazetede yayımlandığı günü izleyen altı ay içinde ilk genel kurul toplantılarını yapmak ve zorunlu organlarını (genel kurul, yönetim kurulu, denetleme kurulu) oluşturmak yükümlülüğü altındadırlar. Dernekler bu yöntemle zorunlu organlarını oluşturduktan sonra, medeni haklarını kullanabileceklerdir.

Tüzelkişiliğinin sona ermesi konusunda ise, bütün özel hukuk tüzelkişileri hakkında genel bir düzenleme yapılmamakla birlikte (TMK)'da, sona eren tüzelkişiliğinin, kişiliği ve malvarlığının tasfiyesi konusunda genel hükümler getirilmiştir. Buna göre, sona eren tüzelkişinin kişiliği, ehliyeti tasfiye amacıyla sınırlı olmak üzere tasfiye sırasında da devam eder (TMK, m.52). Öte yandan, tüzelkişinin malvarlığının tasfiyesi, kanunda ve kuruluş belgesinde aksine hüküm bulunmadıkça, terekenin resmi tasfiyesine ilişkin hükümlere göre yapılır (TMK, m.53).

(2) Kamu Hukuku Tüzelkişiliği

Kamu Hukuku Tüzelkişiliği'nin genel kabul edilen biçimiyle bir tanımını yapmak olanaklı değildir. Ancak öğretilerde çeşitli tanımlar yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlardan kimileri şöyledir: Kamu tüzelkişileri, kamu otoritesine sahip, kamu görevi yapan tüzelkişilerdir¹²². Kamu hukuku tüzelkişileri, görevleri bakımından kamu otoritesini temsil eden

¹²¹ Oğuzman, Seliçi, Oktay; a.g.y., s196.

¹²² Oğuzman,Seliçi,Özdemir; a.g.y., s.185.

tüzelkişileridir¹²³. Kamu tüzelkişiliği kavramının, idare hukukunun asli ve yoğun sujeleri (özneleri) olarak açıklandığı da görülmektedir¹²⁴. Kamu hukuku tüzelkişiliği, kamu hizmeti ve etkinliklerinin görülmesini, yerine getirilmesini sağlayan kurumlar olarak da tanımlanmıştır¹²⁵. İdare örgütlenmesinde yer alan organların tümünün tüzelkişilikler oldukları, idarenin hak öznelerinin (sujelerinin) kamu tüzelkişiliklerinden oluştuğu söylenebilir¹²⁶. Başka bir deyişle de, kamu hukuku tüzelkişisi, kaynağını anayasadan alan bir devlet yetkisi kullanabilme olanağına sahip bir tüzelkişi demektir¹²⁷. Kamu tüzelkişiliği, yasama organı tarafından bir kanunla ya da kanunun verdiği açık yetkiye dayanılarak bir idari işlemle kurulan ve aynı yöntemle hukuksal varlıklarına son verilen, belli bir coğrafi alanla sınırlı kalarak ya da belli bir kamu hizmetinin görülmesi amacıyla kurulan ve kamu hukuku ayrıcalıklarından yararlanan tüzelkişiler olarak tanımlanabilir.

Anayasa'nın (123/son) maddesinde, kamu tüzelkişiliğinin kuruluşuna ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre Anayasa (123/son); “*kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur*” biçiminde bir düzenleme getirerek kamu tüzelkişiliğinin kurulmasında iki yol öngörmüştür. Bunlardan ilki kamu tüzelkişiliğinin, kanun koyucu tarafından bir yasama işlemi (kanun) ile kurulması ötekisi ise bir kanunun verdiği açık yetkiye dayanılarak “*idari bir işlem*” ile kurulmasıdır. Kamu tüzelkişiliğinin kurulması, Anayasa'ya göre bir kanunla ya da kanunun verdiği açık bir yetkiye dayanılarak yapılan idari işlemle olanaklı olduğuna göre “*yetki ve yöntemde paralellik*” ilkesi ereğince, kamu tüzelkişiliğinin ortadan kaldırılması da ancak bir kanun ya da idari bir işlemle yapılmak zorundadır.

Kamu tüzelkişiliği olarak karşımıza ilk olarak “*Devlet*” tüzelkişiliği çıkmaktadır. Ancak Anayasa'nın öngördüğü, “*merkezden yönetim*” ve “*yerinden yönetim*” kuruluşların da kamu tüzelkişiliğine sahip olduğu bilinmektedir. Devlet, siyasal ve sosyal bir varlık olması yanında bir tüzelkişinin özelliklerine de sahiptir. Genel olarak Devlet, bir tüzelkişi olarak kamusal ve özel mallardan oluşan malvarlığına sahip olduğu gibi, memur ve diğer kamu görevlileri

¹²³ Özsunay; a.g.y., s.33.

¹²⁴ Tahsin Bekir Balta, “*İdare Hukukuna Giriş*”, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No.117, 1968-1970, s.144.

¹²⁵ Hamza Eroğlu, “*İdare Hukuku, Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi*”, Dördüncü Bası, Işın Yayıncılık, Ankara, (tarihsiz), s.130.

¹²⁶ A.Şeref Gözübüyük, Turgut Tan, “*İdare Hukuku, Cilt I, Genel Esaslar*”, Güncelleştirilmiş Üçüncü Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s.173

¹²⁷ Hatemi; a.g.y.,s.124.

statüsünde personeli de vardır. Devlet, sözleşmeler yapabilmekte, yargı yerlerinde davacı ve davalı olabilmekte, sorumluluğu bulunmaktadır. Devlet egemenliği dolayısıyla kendi görev ve yetki alanını Anayasa ile kendisi serbestçe belirlemektedir. Oysa Devlet tüzelkişiliğinin dışında kurulan öteki kamu tüzelkişilerinin görev ve yetkileri Devlet tarafından kuruluşları aşamasında belirlendiği gibi, Devletin, öteki kamu tüzelkişileri üzerinde sürekli bir denetim yetkisi de bulunmaktadır¹²⁸.

Devlet tüzelkişiliğinin dışında kurulan kamu tüzelkişileri arasında örnek olarak, İl Özel İdaresi, Belediye, Köy (Anayasa, m.127), Yükseköğretim Kurumları (Anayasa, m.130), Radyo Televizyon Üst Kurulu (Anayasa, m.133), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu (Anayasa, m.134), Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları (Anayasa, m.135) gösterilebilir. Anayasa’da sayılan bu kamu tüzelkişileri dışında da, kamu tüzelkişileri bulunmaktadır.

Öğretide, kamu tüzelkişiliğinin iki ana gruba ayrıldığını görmekteyiz. Bunlar “*Kamu Kurumları*” ve “*Kamu İdareleri*” dir¹²⁹. Öğretide bu gruplara ek olarak üçüncü bir grup da sayılmıştır¹³⁰. Bu grup ise “*Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları*¹³¹” dir.

c. Kamu Hukuku ve Özel Hukuk Tüzelkişileri Arasındaki Temel Ayrımlar

Hukuksal nitelikleri yönünden tüzelkişiler arasında bir ayrım bulunmamakla birlikte genel olarak “*yapıları*”, “*etkinlik alanları ve konuları*”, “*yetkileri*” ve “*uygulanan hukuk kuralları*”

¹²⁸ Gözübüyük, Tan; a.g.y., s.173-182.

¹²⁹ Kamu kurumları, “*hizmet yerinden yönetim*” ilkesinin uygulanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Genel olarak “*hizmet yerinden yönetim*”, belirli bir kamu hizmetinin merkez örgütünden ayrı ve hukuksal varlığa sahip kuruluşlar tarafından yönetilmesi, yerine getirilmesidir. Kamu idareleri ise “*mahalli (yerel) yerinden yönetim*” ilkesinin ortaya çıkardığı kamu tüzelkişilikleridir. Buna göre “*mahalli (yerel) yerinden yönetim*”, bir bölgede oturanların orada oturmaları nedeniyle oluşan ortak ve idari çıkarlarını korumak ve bu çıkarları korumak ve çıkarların gerektirdiği işleri görmek yönünden tanınan özerklidir. İsmet Giritli-Pertev Bilgen-Tayfun Akgüner, “*İdare Hukuku*”, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s.185.

¹³⁰ Ramazan Yıldırım, “*İdare Hukuku Dersleri I*”, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, Mimoza Yayınları, Konya, 2006, s.25.

¹³¹ Anayasa’nın (135)’inci maddesine göre, “*kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müsterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.*”

yönünden “*kamu hukuku tüzelkişileri*” ile “*özel hukuk tüzelkişileri*” arasında kimi ayrımlar bulunmaktadır¹³². Bunları sırasıyla şu biçimde sayabiliriz.

Kamu hukuku tüzelkişiliği ancak bir kanun ya da kanunun verdiği açık yetkiye dayanılarak bir idari işlem ile kurulur. Özel hukuk tüzelkişiliği ise, özel hukuk hükümlerine uygun olarak bu yöndeki kişilerin irade beyanları ile kurulurlar.

Özel hukuk tüzelkişiliği kendisini kuran ilgili kişilerin aksi yöndeki iradeleriyle ortadan kaldırılabilir. Ancak kamu tüzelkişiliği ancak bir kanun ya da kanunun verdiği açık yetkiye dayanılarak bir idari işlemle ortadan kaldırılabilir. Başka bir deyişle, İdare Hukuku’na göre, “*yöntem ve biçimde koşutluk-parallelizm*” ilkesi gereğince, bir kararın ortadan kaldırılması, kararı alan makam, organ tarafından, işlemin ilk kez yapılışında izlenen yöntem ve biçim kurallarına aynen uyularak gerçekleştirilebilir.¹³³

Kamu tüzelkişileri icrai kararlar alabilirler ve bu kararların uygulanması amacıyla kendiliğinden hareket edebilme gibi ayrıcalıklı yetkiye de sahiptirler. Özel hukuk tüzelkişilerinin bu türden hak ve yetkileri yoktur. Başka bir deyişle icrai karar alabilen kamu tüzelkişileri, kamu hukukundan kaynaklanan kimi ayrıcalıklara sahiptir. Kamu tüzelkişileri, kişilerin iradesine bakılmaksızın tek yanlı karar ya da işlem tesis edebildiği gibi bu kararların uygulanması amacıyla zor kullanma, re’sen icra yetkisi de bulunmaktadır.

Öte yandan kamu hukuku ayrıcalıklarından yararlanan kamu tüzelkişilerinin tek yanlı, icrai kesin nitelikte olan işlemleri hukuka uygunluk karinesinden yararlanır. Başka bir deyişle, kamu tüzelkişilerinin aldığı kararlar ya da yaptığı işlemlerin hukuka uygun oldukları önceden kabul edilir. Bu işlem ya da kararlar, aksine bir yargı kararı olmadıkça, hukuka uygunluk karinesinden yararlanırlar. Ancak, kamu tüzelkişilerinin işlem ya da kararlarının, hukuka ve kanuna aykırı olduğu savları ileri sürülüyorsa, bu gerekçelerle idari yargıya iptal davası yoluyla başvurmak gerekmektedir. Belirtilen bu durum, özel hukuk tüzelkişileri için geçerli değildir. Bilindiği gibi, özel hukuk alanında, kişiler hukuksal olarak eşit haklara sahiptirler. Bu nedenle, kural olarak özel hukuk alanında, bir hukuksal işlemin doğumu için karşılıklı iradelerin uyuşması gerekmektedir. Kamu tüzelkişisi, icrai işlemlerle ya da kararlarla bu

¹³² İl Han Özay, “*Günüşğında Yönetim*”, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996, s.131.

¹³³ *Giritli, Bilgen, Akgüner*; a.g.y.,s.900.

işlemlerin yöneldiği kişilerin kabulleri, onayları ya da rızaları olmadan, tak yanlı iradesiyle, idare edilenlere çeşitli haklar tanımakta ya da onları borçlar altına sokabilmektedir.

Kural olarak kamu tüzelkişileri ancak kamu yararı amacını gerçekleştirmek için kurulurlar. Özel hukuk tüzelkişileri ise kişisel çıkarların, amaçların gerçekleşmesi için kurulur ve kamu hukuku ayrıcalıklarını kullanamazlar. Bilindiği gibi, özel hukuk alanında, kişilerin girişiminde, serbestlik kuralı geçerlidir. Özel hukuk gerçek ya da tüzelkişisi, özel bir etkinliği üzerine alıp almamakta serbesttir. Başka bir deyişle, özel hukuk kişisi, bir etkinliği dilediği biçimde görebilir, dilediği zaman da bu etkinliği durdurabilir ya da bu etkinliğe son verebilir. Ancak, kamu tüzelkişisinin (=idarenin), bir kamu hizmetini yerine getirme görevi bir kanunla verilir ve bu görev bir kez verildikten sonra, o kamu tüzelkişisi, bu hizmete bağlı kalarak, başka bir deyişle bunu zorunlu bir görev olarak kabul edip etkinliklerini buna göre yürütür¹³⁴.

Kamu hukuku tüzelkişilerinin hukuksal işlem ve eylemlerinin bağlı olduğu hukuksal düzen kamu hukuku (idare hukuku) kurallarıdır. Bu işlem ve eylemlerin hukuka uygunluk denetimini de “İdari Yargı Yerleri” yapmaktadır. Öte yandan özel hukuk tüzelkişilerinin hukuksal işlem ve eylemlerinin bağlı olduğu hukuk düzeni özel hukuk kurallarından oluşmaktadır ve bunlardan kaynaklanan uyuşmazlıkta “Adli Yargı Yerleri” yetkilidir¹³⁵.

Öte yandan, bir tüzelkişiliğin, kamu tüzelkişisi olarak nitelendirilmesi, bu tüzelkişiliğin tüm hukuksal işlem ve eylemlerinin kamu hukuku (idare hukuku) hükümlerine bağlı tutulması sonucunu doğurmaz. Bilindiği gibi, bir kamu tüzelkişileri özel hukuk alanına giren hukuksal işlemlerde bulunabilecekleri gibi, kuruluş kanunlarında da özel hukuk hükümlerine bağlı olduğu belirtilebilir¹³⁶. Bu durumları örnek olarak şunlar gösterilebilir: Bir kamu idaresi olan

¹³⁴ İdari etkinlikler ve özel kesim etkinlikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Giritli, Bilgen, Akgüner*; a.g.y., s. 848-851.

¹³⁵ Kamu hukuku tüzelkişiliği ile özel hukuk tüzelkişiliği arasındaki bu temel ayrımlar dışında öğreti ve yargı kararlarında yer alan ayrımlar da bulunmaktadır. Kamu tüzelkişiliğinin özellikleri genel olarak kuruluşu, amaç ve etkinlikleri ile kamusal yetki ve ayrıcalıklarından yararlanması yönleri irdelenerek belirlenmektedir.

¹³⁶ Türk hukukunda kanunla kurulan tüzelkişilerin kuruluş kanunlarında “kamu tüzelkişisi” oldukları çoğu kez açıkça ifade edildiği halde, “özel hukuk tüzelkişisi” olduğu açık bir şekilde ifade edilmiyor. Fakat çoğu kez kuruluş kanunlarında o tüzelkişinin “özel hukuka tabi” olduğu ifadesi tercih olunuyor. Bu sebeptendir ki, eğer kanunla kurulmuş, özel hukuka tabi olduğu kanununda ifade edilmiş ve kamu hizmeti gören bir tüzelkişisi, kuruluş kanununa göre aynı zamanda idari işlem de yapabiliyorsa başka bir ifade ile kamu kudreti usullerinden yararlanabiliyorsa bu takdirde onların “kamu tüzelkişisi olduğu” kabul ediliyor. (...) Kanunla kurulmuş, kamu hizmeti gören ve kamu kudreti usulleri kullanabilen bir tüzelkişi için kuruluş kanununda “özel hukuk tüzelkişisi” olduğu açıkça ifade edilmişse, ya özel hukuk tüzelkişileri kamu kudreti usullerinden yararlanamayacakları için idari işlem yapma yetkisi veren hüküm ya da idari işlem yapması gerektiği mutlaka kabul edilecekse özel hukuk

belediye ile özel hukuk gerçek ya da tüzelkişisi arasında bir taşınmazın kiralanmasına ilişkin olarak yapılan sözleşme (kira sözleşmesi) özel hukuk hükümlerine bağlı olup, bu sözleşmeden kaynaklanan hukuksal uyuşmazlıklar da adli yargı yerinde çözümlenecektir. Öte yandan mevzuatımızda kimi kamu tüzelkişilerinin, kuruluş kanunlarında özel hukuk kurallarına bağlı olduklarının belirtildiği görülmektedir. “*Türk Standartları Enstitüsü (TSE)*” ile “*Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü*” nü bu duruma örnek olarak gösterebiliriz. Bilindiği gibi (TSE), 18.11.1960 tarih ve 132 sayılı Kanun’la kurulan ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na bağlı tüzelkişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine göre yönetilen bir kamu kurumudur. “*Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü*” ise 3670 sayılı Kanun’la kurulan, tüzelkişiliğe sahip, özel bütçeli bir kamu kurumu olup 320 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile saklı tutulan hükümler dışında özel hukuk hükümlerine bağlıdır ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nin denetimi altındadır.

Bu kapsamda olmak üzere yargı kararlarına da değinmekte yarar vardır. Nitekim bir tüzelkişiliğin niteliğinin ne olduğunun belirlenmesinde yargı kararlarının da belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Burada, özel hukuk tüzelkişiliği ile kamu hukuku tüzelkişiliğinin yürüttüğü etkinliklerinin türüne göre yapılan ayrımlarını, tüzelkişilerin bağlı olduğu hukuk alanına göre türünün saptanmasını konu edinen kimi yargı kararlarını ele alalım:

Uyuşmazlık Mahkemesinin (UM), “Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı” ile ilgili verdiği bir kararda¹³⁷ özetle; “...bir özel hukuk tüzel kişisi olmakla birlikte Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfının, kurucuları ile organlarının tümüyle kamu görevlilerinden oluştuğu ve genel bütçeli idare bütçesinde yer alan kamu hizmetinin yerine getirilmesi amacıyla kurulduğu dikkate alındığında, yapısı ve işlevleri yönünden nitelik itibarıyla kamusal alana taşması; bu Vakıftan yararlananlar ile sözleşme ilişkisi kurulmadan önce ya da (...) kurulmuş bulunan sözleşmeden bağımsız şekilde, lojman tahsisi konusunda Vakıf Konut Yönetmeliğinde belirtilen yetkili komisyonlarca tesis edilen işlemlerin, adalet hizmetiyle birlikte yürüyen ve ona bitişik idari nitelik taşıması karşısında, davacının oturmakta olduğu lojmanın tahsis şeklinin değiştirilmesi yolundaki başvurusunun Vakıf Yönetim Kurulunca reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davanın görüm ve çözümünde, idari yargı yeri görevli

tüzelkişisi olduğunu ifade eden hüküm Anayasa’ya aykırı olacaktır. Pertev Bilgen, “*İdare Hukuku Dersleri, İdare Hukukuna Giriş*”, Filiz Kitabevi, İstanbul,1996, s.14.

¹³⁷ (UM), T. 3.5.1999, E. 1999/1, K. 1999/11 (www.kazanci.com.tr.)

bulunmaktadır” sonucuna varmıştır. (UM), bu kararında anılan tüzelkişiliğin özel hukuk tüzelkişisi olmasına karşın yürüttüğü etkinliğinin içeriği yönünden bir irdeleme yaparak Vakfın lojman tahsisine ilişkin işleminin “idari işlem” niteliğinde olduğuna karar vermiştir.

(UM)’nin “İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı (İLKSAN) Genel Müdürlüğü” ile ilgili kararında¹³⁸ da şu saptamalara yer vermiştir: “...yasa ile kurulmuş tüzel kişiliğe sahip bir kamu kurumu olan İLKSAN tarafından, kuruluş amacı doğrultusunda üyelerine sağlamakla yükümlü bulunduğu sosyal yardımlar hakkında kamu gücüne dayalı, re'sen ve tek yanlı olarak tesis edilen işlemlerin idari nitelik taşıması karşısında, Sandık - üye ilişkisinden doğan davanın görüm ve çözümünde idari yargı yeri görevli bulunmaktadır (...)Yasakoyucunun, Anayasaya uygun olmak koşulu ile kamusal ihtiyaçların gerekli kıldığı hallerde herhangi bir alanı yasal statü içine alarak bir kamu hizmeti tesis etmesi her zaman olanaklıdır. Nitekim, yasakoyucu tarafından, 4357 sayılı Yasa'nın konuya ilişkin hükümleriyle, üyelerinin kendi maddi olanaklarıyla dayanışmalarını sağlamak amacıyla İLKSAN kurulmuş olup, bu amacın gerçekleştirilmesinde Sandığı kamusal hak ve yetkilerle donatan ve işlemlerinin kapsam ve sınırını tayin eden yasal düzenlemelerin idare hukuku alanını ilgilendiren düzenlemeler olduğu tartışmasızdır (...) Öte yandan, Sandık Genel Müdürlüğünde asli ve sürekli hizmetlerin kamu personeli eliyle yürütüldüğü ve Sandığa yasa ile kamusal yetkiler ve ayrıcalıklar tanındığı gözönüne alındığında, İLKSAN'ın yasa ile kurulmuş tüzel kişiliğe sahip bir "kamu kurumu" olduğunda; kamu görevlilerine sağladığı hizmetlerin de kamusal nitelik taşıdığına kuşkuyla yer bulunmamaktadır. Üyelerin Sandıkla ilişkileri bakımından hukuki durum incelendiğinde: üyeliğin yasa ile zorunlu kılınması ve Sandığın da sadece üyeleri için Yasa'da ve Anastatü'de belli edilen sosyal yardımları sağlamak şeklindeki kamusal nitelikli hizmetleri yerine getirmek amacıyla kurulmuş olması karşısında, "Sandık" ile "üye" arasındaki ilişkinin bir idare hukuki ilişkisi olması doğaldır.” (UM) bu kararında da tüzelkişiliğin, etkinlikte bulunurken kullandığı kamu hukuku yetki ve ayrıcalıkları dolayısıyla “kamu kurumu” niteliğinde bulunduğunu ve anılan “tüzelkişiliğin” üyeleri ile olan ilişkilerinin de İdare Hukuku ilişkisi olduğu sonucuna varmıştır.

Anayasa Mahkemesi (AYM) de bir kararında, kamu tüzelkişilerinin özel hukuk alanına ilişkin işlem ve eylemde bulunmalarının onların tüzelkişilik niteliğini ve bağlı olduğu hukuk

¹³⁸ (UM), T. 16.4.2001, E. 2001/5, K. 2001/12 (www.kazanci.com.tr.)

düzenini değiştirmeyeceği hükmüne varmıştır.¹³⁹ Buna göre; “*kamu tüzelkişilerinin, nitelik vs özellikleriyle bağdaştığı ve statülerinin elverdiği ölçüde, özel hukuk tüzelkişileri gibi genel hükümlere göre bazı yetkileri kullanmaları mümkün olmakla beraber, açık bir hüküm bulunmadıkça, bu hal, onların hukuk rejimi olan idare hukuku ve kamu kanunlarına bağlılık ilkesini ortadan kaldırmaz. Kamu tüzelkişilerinin kurulması, organları, görev ve yetkileri, işleyiş vs çalışma usulleri, yasal ve idari işlemlerle her zaman yeniden düzenlenebilir. Çünkü Anayasa'nın 123. maddesinde kamu tüzelkişiliği'nin ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulacağı hükmü yer almış bulunmaktadır.*”

Danıştay'ın “Türkiye Diyanet Vakfı” ile ilgili kararında da¹⁴⁰, “... *Türkiye Diyanet Vakfının Medeni Kanun hükümlerine göre kurulmuş bir özel hukuk tüzel kişisi olması, tümü merkezi idarenin üst düzey kamu görevlilerinden oluşan Vakıf Yönetim Kurulunca idari usul ve esaslara göre tesis edilen işlemin idari niteliğini ortadan kaldırmaz. Bir özel hukuk tüzel kişisi olmakla birlikte Türkiye Diyanet Vakfının, kurucuları ile organlarının tümüyle kamu görevlilerinden oluştuğu ve genel bütçeli idare bütçesinde yer alan kamu hizmetinin yerine getirilmesi amacıyla kurulduğu dikkate alındığında; Vakıf, yapısı ve işlevleri yönünden nitelik itibariyle kamusal alana taşmakta; lojman tahsisi konusunda Vakıf Konut Talimatında belirtilen yetkili komisyonlarca tesis edilen işlemler diyanet hizmetiyle birlikte yürüyen ve ona bitişik idari nitelik taşımaktadırlar*” diyerek, Vakfın yetkili komisyonlarınca tesis edilen işlemlerin idari işlem niteliğinde olduğu sonucuna varmıştır¹⁴¹.

¹³⁹ (AYM), T.28.11.1985, E.1985/7, K.1985/22, R.G., T.21.01.1986, Sy.18995.

¹⁴⁰ Danıştay Beşinci Dairesi, T. 01.04.2003, E. 2000/624, K.2003/1085, (www.kazanci.com.tr)

¹⁴¹ Danıştay, bir özel hukuk tüzelkişisi bulunan “Türkiye Diyanet Vakfı”nın organik yapısı ve işlevi yönlerinden irdelenmesi sonucunda bir kamu hizmeti etkinliği yerine getirdiği ve bu tüzelkişilik tarafından tesis edilen işlemlerin de idari nitelikte olduğu sonucuna varmışken, bir başka kararında “Türkiye Kızılay Derneği” ile ilgili olarak Derneğin özel hukuk tüzelkişi bulunduğunu ve kamu tüzelkişisi olarak kabulünün olanaklı olmadığı sonucuna varmıştır. Danıştay Birinci Dairesi, Türkiye Kızılay Derneğinin kamu tüzelkişisi veya kurumu olup olmadığının belirlenmesi konusunda verdiği 23.09.2003 tarih ve E.2003/109, K.2003/124 sayılı kararında, 2908 sayılı Dernekler Kanununun 71 inci maddesinde Türkiye Kızılay Derneğinin, kuruluş amacına ve uluslararası anlaşmalarla tayin edilen nitelik ve durumuna göre düzenlenen tüzüğüne ve kanunların verdiği görev ve yetkilere uygun olarak teşkilatlanıp yönetileceği hükmüne bağlanmış, 22.5.1993 gün ve 21588 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü'nün “hukuki statü” başlıklı 2 nci maddesinde de Kızılay'ın, tüzel kişiliğe sahip ve özel hukuk hükümlerine tabi bir kurum olduğu belirtildiği, bu durumda da, Türk Kızılay Derneğinin kamu tüzel kişisi ya da kurumu olmadığı sonucuna varmıştır. (karar metni için bkz. www.kazanci.com.tr).

d. Yargı Kararları ve Öğretiye Göre (TFF)'nun Tüzelkişiliği

(1) Yargı Kararlarına Göre (TFF)'nun Tüzelkişiliği

Danıştay'ın (TFF) ile ilgili değişik tarihlerde birbirinden ayrı kararlar verdiği görülmektedir. Öncelikle Danıştay'ın ilgili kararları, (TFF)'nun Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün yapısı içinde yer aldığı dönem ile 3461 sayılı Kanunla ayrı bir tüzelkişilik kazanmasından sonraki dönem esas alınarak incelenecektir.

Bilindiği gibi (TFF), 3461 sayılı Kanunla ayrı bir tüzelkişilik kazanmasından önce öteki spor federasyonları gibi, bir kamu tüzelkişisi olan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün yapısı içinde yer alan bir organdı. Danıştay'ın bu dönemde verdiği Futbol Federasyonu ile ilgili kararlarında, bir kamu tüzelkişiliği içinde yer almasından ötürü Federasyonun tüzelkişiliği üzerinde doğal olarak bir tartışma yapılmamıştır. Bu dönemde verilen kimi Danıştay kararlarında, dava konusu işlemin hukuka aykırılık incelemesi ya da yetkili mahkemenin saptanması konuları üzerinde durulmuştur. Örneğin, Danıştay'ın 11.07.1985 tarihli bir kararında¹⁴², Futbol Federasyonu tarafından, “Futbol Müsabaka Yönetmeliği”ne dayanılarak tesis edilen disiplin cezası kararına karşı açılan iptal davasında, İdare Mahkemesinin, anılan kararın hukuka uygun bulunduğu gerekçesiyle davayı reddetmesi üzerine Danıştay önüne gelen davada verdiği kararında, işin esasına girerek, anılan disiplin cezası kararını hukuka aykırı bularak iptal etmiştir. Danıştay'ın 14.03.1085 tarihli bir başka kararında¹⁴³ da, futbol karşılaşmasında hakem tarafından uluslararası futbol kuralları gereği bir futbolcuya sarı kart gösterilmesinin aynı anda tebliğ edilip uygulanan bir idari işlem olduğuna karar vermiştir.

Son olarak bu dönemde Danıştay, 17.04.1984 tarihli bir kararında¹⁴⁴, Futbol Federasyonun tarafından çıkarılıp ülke genelinde uygulanan düzenleyici işlem niteliğindeki “Türkiye Ligleri Statüsü”nün bir hükmünün uygulama işlemi ile birlikte iptali istemine yönelik davanın, ilk derece mahkemesi olarak (Danıştay Kanunu, m.24) Danıştay'da çözümleneceğine karar vermiştir.

¹⁴² Danıştay Onuncu Dairesi, T. 11.07.1985, E.1985/1375, K.1985/1389, (www.kazancı.com.tr)

¹⁴³ Danıştay Onuncu Dairesi, T. 14.03.1985, E.1984/2326, K.1985/531, (www.kazancı.com.tr)

¹⁴⁴ Danıştay Onuncu Dairesi, T. 17.04.1984, E.1983/1068, K.1984/818, (www.kazancı.com.tr)

(TFF)'nin 3461 sayılı Kanun ile ayrı bir tüzelkişilik olarak örgütlenmesiyle birlikte Danıştay'ın içerik olarak birbiriyle çelişen kararlar verdiği görülmektedir. Bu çelişki genel olarak (TFF)'nin tüzelkişiliği ve bağlı olduğu hukuk düzeni konusunda ortaya çıkmıştır. Danıştay, 20.02.1991 tarihli bir kararında¹⁴⁵, 16.09.1998 tarih ve 20254 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1989-1990 Türkiye Profesyonel Futbol Birinci-İkinci-Üçüncü Ligleri ve Kupa Müsabakaları Statü ve Fikstürünün (6)'ncü maddesinin (e), (ı) ve (j) bentleri ile bu düzenlemeye dayanılarak tesis edilen işlemin iptali istemiyle açılan davada; 3461 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle, (TFF)'nin genel idarenin dışında yer alan bir "özel hukuk tüzelkişiliği"ne dönüştüğünü, (TFF) ile futbol kulüpleri arasında çıkan uyuşmazlıkların Tahkim Kurulunca incelenerek kesin karara bağlanması gerektiği ve çalışmalarını (HUMK)'a göre yürütülmesi öngörülen Tahkim Kurulunca verilen kararların da (HUMK)'da düzenlenen tahkim usulü uyarınca adli yargı yerinde incelenmesi gerektiği sonucuna vararak, açılan davanın görev nedeniyle reddine karar vermiştir.

Danıştay bu kararın ardından kısa bir süre sonra, 17.06.1991 tarihinde verdiği bir kararda¹⁴⁶ önceki görüşünü değiştirmiştir. Danıştay, (TFF) Merkez Hakem Kurulu tarafından tesis edilen ve futbol hakemi olan davacının klasmanının (A) grubundan (B) grubuna düşürülmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, özetle şu karar varmıştır: "...dava konusu işlem, 3461 sayılı Kanunla tüzelkişilik kazanmış bulunan (TFF) Başkanlığına bağlı Merkez Hakem Kurulunca tek taraflı olarak davacının hukukunu etkileyecek biçimde tesis edilmiş idari bir işlem niteliğindedir. Öte yandan, 3461 sayılı Kanunun (1)'inci maddesinde, (TFF)'nin özel hukuk hükümlerine tabi olduğunun hükme bağlanmış olmasının salt bu nedenle Federasyonca ya da Federasyon bünyesinde yer alan kurullarca tesis edilen işlemlerin idari işlem olması niteliğini ortadan kaldırmayacağı da açık bulunmaktadır."

Ancak, Danıştay (TFF) ile ilgili son kararlarında Federasyonun tüzelkişiliği konusunda "özel hukuk tüzelkişisi" olduğu görüşünü benimsemiştir. Örneğin Danıştay, 1996-1997 sezonu Yayın Talimatına karşı açılan iptal davasında; " (...) Türkiye Futbol Federasyonunun genel idarenin dışında kalan ve kamu kurumu niteliği taşımayan bir özel hukuk tüzelkişisi olması nedeniyle idari işlem niteliği bulunmayan 1996-1997 sezonu Yayın Talimatına karşı açılan

¹⁴⁵ Danıştay Onuncu Dairesi, T. 20.02.1991, E. 1989/2924, K.1991/547, (www.kazancı.com.tr)

¹⁴⁶ Danıştay Onuncu Dairesi, T. 17.06.1991 E. 1991/1149, K.1991/2286, (www.kazancı.com.tr)

davanın çözümünün adli yargının görevine girdiği...” gerekçesiyle görev yönünden reddine karar veren idare mahkemesi kararını onamıştır¹⁴⁷.

Danıştay, aynı yöndeki bir başka kararında da¹⁴⁸, “ (...) 3813 sayılı Kanununa göre, (TFF)’nun genel idarenin dışında yer alan bir özel hukuk tüzelkişisi niteliğinde bulunduğu, bu nedenle, anılan Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yayınlanan ligler statüsünün iptali istemiyle açılan davanın görüm ve çözümünün adli yargıya ait olduğu gerekçesiyle davanın görev yönünden reddine karar vermiştir.”

Türkiye Futbol Federasyonun Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Anasatü’nün (6/2)’nci maddesi gereğince, Genel Kurul üyesi olan Hazirun Cetvelindeki 204 üyeden 84’ünün noterden onaylı çağrılarına karşın Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu’nun, Genel Kurul’un olağanüstü toplanması yönündeki istemini reddetmesi üzerine, anılan kararın iptali için yerel Ankara Asliye Hukuk Mahkemesinin verdiği kararının, temyiz incelemesini yapan Yargıtay, temyiz incelemesinde, Federasyonun bir özel hukuk tüzelkişisi olduğu sonucuna varmıştır. Yargıtay, 04.07.1995 tarihinde verdiği kararında¹⁴⁹; “3813 sayılı Kanunun (1)’inci maddesinde, davalı Federasyonun, özel hukuk hükümlerine bağlı olduğunun açıkça belirtilmesi nedeniyle, taraflar arasındaki uyuşmazlığın bu çerçevede incelemesi gerektiğini saptadıktan sonra, Federasyonun kanunla kurulan bir *dernek* olduğuna karar vermiştir.

(2) Öğretiye Göre (TFF)’nun Tüzelkişiliği

Öğreti de (TFF)’nun tüzelkişiliği konusunda değişik görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir. Buna göre öğretilerde yer alan kimi görüşleri şu biçimde sıralamak olanaklıdır: Bir görüşe göre¹⁵⁰, (TFF), kamu hukukundan etkilenen tüzelkişi konumundadır. Bu görüşte olan Özey’a göre; (TFF)’nun yalın bir özel hukuk tüzelkişisi olarak kabul etmek olanaklı değildir. Yazar, bazı kuruluşların özel hukuk hükümlerine bağlı tutulması onların ille de özel hukuk tüzelkişisi oldukları anlamını taşımadığı görüşündedir. Nitekim İdare Hukuku öğretisine göre, “kamu

¹⁴⁷ Danıştay Onuncu Dairesi, T.25.02.1998, E.1997/3478, K.1998/826. Karar metni için bkz. Yakup Bal, Mustafa Karabulut, Yahya Şahin, “İdari Yargılama Usulü İle İlgili Danıştay Onuncu Dairesinin Seçilmiş Kararları”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003,s.319-320.

¹⁴⁸ Danıştay Onuncu Dairesi, T.14.06.2001, E.1999/5415, K.2001/2323. Karar metni için bkz. Bal, Karabulut, Şahin; a.g.y.,s.318.

¹⁴⁹ Yargıtay İkinci Hukuk Dairesi’nin 04.07.1995 tarihli kararı için bkz. Seyfullah Edis, Aydın Zevkliler, Şeref Ertaş, Hasan Petek, Durmuş Tezcan, “Yenilik Doğurucu İşlemden Rücu Etmek Mümkün mü?”, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan, DEÜ Yayınları, İzmir, 2004, s.29-44.

¹⁵⁰ İl Han Özey, “Futbolda Özelleştirme”, İHİD, Sayı.1-3, Yıl.11, 1990, s.31-37; Kahraman Berk, “Türkiye Futbol Federasyonunun Türk İdare Teşkilatı İçindeki Yeri”, İÜHFİM, Sayı. 2, Yıl.2006, Cilt.LXIV, s.3-24; Çolak; a.g.m.,s.145.

hukukundan etkilenen tüzelkişiler” bir yana kuruluş kanunlarına göre özel hukuk hükümlerine bağlı Devlet iktisadi kuruluşlarının birer kamu tüzelkişisi olduğunda hiç kuşku bulunmamaktadır. Buna göre, özel hukuk hükümlerine bağlı olma kuruluşun türünü kendiliğinden değiştirip onu “İdare” dışına çıkarmaz, daha doğrusu çıkaramaz. Yazar, Fransız İdare Hukuku öğretisi ve Conseil d’Etat içtihatlarına dayanarak geliştirilen “virtüel kamu hizmeti” kuramından hareketle, özel teşebbüs tarafından yürütülüyor olsa bile genel, ortak ve sürekli, aynı zamanda zorunlu gereksinimleri tatmin eden bazı etkinlikler vardır ki, bunların bir yandan idare ile diğer yandan da kamusal mallarla özel bir ilişkileri bulunması nedeniyle “maddi” bakımdan ya da “işlevsel” yönden kamu hizmeti sayıldıkları görüşündedir. Özay, sonuç olarak, (TFF)’nin yürüttüğü futbol etkinliğinin, özel hukuk hükümlerine bağlı bir tüzelkişilik tarafından yürütülüyor olsa bile, kuşkusuz bir “virtüel kamu hizmeti” olduğu görüşünü ileri sürmüştür.

(TFF)’nin kamu hukukundan etkilenen tüzelkişi olduğu görüşünde olan bir başka yazar Berk’e göre; 3813 sayılı Kanunun “Federasyonun yurt dışı teşkilatı” başlıklı (20)’inci maddesinde yer alan ve Federasyonun yurt dışı temsilciliklerinin açılması ya da kapatılmasının, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak, spordan sorumlu Bakanın kararına bağlı tutulmasının, (18)’inci maddede yer alan ve futbol karşılaşmalarında görev alan hakem, gözlemci ya da temsilcilerin görevli oldukları karşılaşmalarda bir saldırı ile karşılaşmasında ceza kanunlarının uygulanması bakımından bu kişilerin “Devlet Memuru” sayılmasının, (31)’inci maddede yer alan ve spordan sorumlu Bakanın, Başbakanlık Teftiş Kurulunca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda görevi başında kalmasında sakınca görülen Federasyon Başkanı ve Yönetim Kurulu hakkında karar almak üzere Genel Kurulu olağanüstü toplantıya çağırmasının birlikte değerlendirilmesinden hareketle (TFF)’nin kamu hukukundan etkilenen tüzelkişilik olarak tanımlanmasının doğru olacağı görüşündedir. Yazar bunun yanında, hizmeti yerine getirirken kamusal mallardan, bir çok muafiyetten yararlanması ve “ulusal” bir gereksinimi karşılaması nedeniyle (TFF), bir kamu hizmeti yerine getirdiği görüşündedir.

Çolak göre; kanun koyucu futbol etkinliklerinin kamu yararı ve kamu düzeniyle olan yakın ilgisi nedeniyle, (TFF)’nin bir özel hukuk tüzelkişisi olarak tanımlanmaktan bilinçli olarak kaçınmış ve özel hukuka bağlı özerk bir tüzelkişilik olarak tanımlanmıştır. Yazar, (TFF)’nin

özerk olarak tanımlanmış olmasının, bu tüzelkişiliğin aslında kanun koyucu tarafından bir kamu tüzelkişisi olarak algılandığı sonucunu doğurduğu görüşündedir¹⁵¹.

Öte yandan öğretide (TFF)'nin özel hukuk tüzelkişisi olduğu görüşü de ileri sürülmüştür¹⁵². Bu görüşte olan Açar'a göre; 3813 sayılı Kanununun (1)'inci maddesinde (TFF), özel hukuk hükümlerine bağlı ve tüzelkişiliğe sahip özerk bir kuruluş olarak tanımlandığını, bu tanımın da, idare hukukunun kabul ettiği kamu tüzelkişiliği-özerklik birlikteliğine tamamen uyumsuz bir görünümde olduğunu ileri sürmüştür. Yazar, (1)'inci maddedeki tanımlamadan (TFF)'nin bir tüzelkişilik olduğu, ancak bu tüzelkişiliğin, (TFF)'nin aynı zamanda özel hukuk hükümlerine bağlı kılınması karşısında “*özel hukuk tüzelkişiliği*” olduğu sonucuna ulaşılmaktadır demektedir.

(TFF)'nin özel hukuk tüzelkişisi olduğu görüşünü savunan başka bir görüşe göre de; (TFF)'nin kuruluş kanunu ve Ana Statü'sünde, Federasyonun özel hukuk hükümlerine bağlı, tüzelkişiliğe sahip, özel bütçeli özerk bir kuruluş olduğunun vurgulandığını ve bu nedenle, kurum olarak yalnız dış ilişkiler yönünden değil, iç işleyiş yönünden de özel hukuk hükümlerine bağlı bulunduğunu ve bu yönüyle bir özel hukuk tüzelkişisi olduğu görüşü ileri sürülmüştür¹⁵³.

(3) Tüzelkişilik Konusunda Görüşümüz

Yukarıda yer verildiği gibi, öğretideki kimi yazarlar ve yüksek yargı organları, Türkiye Futbol Federasyonu'nun bir özel hukuk tüzelkişisi olduğu kabul etmişlerdir. Bu görüşü savunan yazarların ve yargı kararlarının tek gerekçesi de, Türkiye Futbol Federasyonu'nun 3813 sayılı Kanununun (1)'inci maddesiyle özel hukuk hükümlerine bağlı kılınmasıdır. Biz bu görüşe tümüyle katılmıyoruz. Çünkü, kanun koyucu,yasama yetkisinin genelliği ilkesi gereği, uzmanlık gerektiren bir kamu hizmetinin yerine getirilmesi amacıyla, özel hukuk hükümlerine bağlı bir tüzelkişilik kurabilir. Bir kamu tüzelkişisi olan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü yapısı içinde yer aldığı dönemde, Futbol Federasyonu'nun yürüttüğü futbol etkinlikleri bir

¹⁵¹ Çolak; a.g.m.,s.143-151. Benzer görüş için Bkz. Müslüm Akıncı, “Bağımsız İdari Otoriteler ve Ombudsman”, Birinci Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 261.

¹⁵² Serkan Açar,” *Türk Spor İdaresinde Türkiye Futbol Federasyonu'nun Yeri ve İşlevi*”, TBBD, Sayı.63, Mart-Nisan, 2006, Ankara, s.306-307.

¹⁵³ Ediz, Zevkliler, Ertaş,Petek,Tezcan; a.g.m., s.29-44.

kamu hizmeti olduğunu kabul ettiğimize göre, kanun koyucunun 3461 sayılı ve ardından 3813 sayılı Kanunlarla, bir spor dalı olan futbolu bundan böyle kamu hizmeti olarak kabul etmediğini söylemek hukuksal yönden ne kadar zorsa, Türkiye Futbol Federasyonu'nun özel hukuk hükümlerine bağlı kılınmasının, O'nun tüzelkişiliğini de kendiliğinden özel hukuk tüzelkişiliğine dönüştürdüğünü kabul etmek de o kadar zordur. Kanımızca, Türkiye Futbol Federasyonu her ne kadar özel hukuk hükümlerine bağlı tutulsa bile, kamu düzeni, sporun geliştirilmesindeki kamu yararı, kamu hizmeti niteliği taşıyan spor etkinlikleri ve spor karşılaşmalarından elde edilen kamu hizmetine dönük gelirler de dikkate alındığında Federasyon bir kamu tüzelkişisi görünümündedir.

Bilindiği gibi, Türk Hukuk sisteminde özel hukuk tüzelkişileri, kazanç elde etme ve paylaşma amacı güden ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulan ticari ortaklıklar; kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak amacı gerçekleştirmek üzere kurulan ve bir kişi topluluğu olan dernek; gerçek ya da tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan ve mal topluluğu olan vakıflardır. Türkiye Futbol Federasyonu, bu açıdan ne bir ticari ortaklık, ne bir dernek ne de bir vakıftır. Özel hukuk tüzelkişileri, kendileri oluşturan kişilerin iradeleriyle hukuksal yaşam bulur ve yine bu kişilerin iradesiyle son bulurlar, ancak Türkiye Futbol Federasyonu kendisini oluşturan gerçek ya da tüzelkişilerin iradelerinden bağımsız olarak bir kanunla kurulmuş yine görev ve yetkisi ile hizmet alanı da yine bu kişilerin iradelerinden bağımsız olarak kanun koyucu tarafından belirlenmiştir.

Bilindiği gibi, özel hukuk tüzelkişileri (ortaklık, dernek, vakıf) yetkili karar organlarının iradeleriyle her zaman feshedilebilirler. Örneğin, Medeni Kanununun (88)'inci maddesi uyarınca, dernek, her zaman genel kurulunun kararı ile ya da (89)'uncu maddede öngörüldüğü biçimiyle mahkeme kararı ile feshedilebilir. Bu bağlamda eğer göre Türkiye Futbol Federasyonu'nu bir özel hukuk tüzelkişisi olduğunu kabul edersek, Federasyon Genel Kurulu'nun da her zaman bir karar alarak, kendisini feshedebileceğini ya da bir mahkeme kararı ile Federasyonun feshedilmesinin yolunu açmış olacağız ki bunun da hukuksal açıdan kabul edilmesi kaçınılmaz olacaktır. Konuyla ilgili son olarak şunu söyleyebiliriz; bir tüzelkişinin özel hukuk hükümlerine bağlı tutulması ile türünün özel hukuk tüzelkişisi olması sonuçları itibariyle birbirinden ayrıdır.

3. (TFF)'nin Özerkliği

(TFF)'nin Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Ana Statü'nün "*Hukuki Bünye*" kenar başlıklı (3)'üncü maddesinde, 3813 sayılı Kanunla Kurulan (TFF)'nin, özel hukuk hükümlerine bağlı, tüzelkişiliğe sahip, özel bütçeli özerk bir kuruluş olarak tanımlanmıştır¹⁵⁴. (TFF)'nin yapısının tanımlandığı bu maddeden hareketle başlayan (TFF)'nin hukuksal statüsünün belirlenmesi konusunda ele alınması gereken önemli bir konu da "*özerklik*"tir. Bu kapsamda öncelikle "*özerk*", "*özerlik*" ve "*özerk kuruluş*" kavramlarının anlamları açıklandıktan sonra, İdare Hukuku alanında bu kavramların ne anlama geldiği ve son olarak (TFF)'nin özerk yapısının sonuçlarını ele almaya çalışacağız.

a. Özerkliğin Anlamı ve Kapsamı

"*Özerk*", muhtar, bağımsız, belli bir konuda belli bir çerçeve içinde, kendi kendini idare eden kurum¹⁵⁵; muhtar, ilgili kanunları dahilinde kendi kendisini idare etme yetkisi olan kurumlar¹⁵⁶; ayrı bir yasaya bağlı olarak kendi kendini yönetme yetkisi olan¹⁵⁷ anlamında kullanılmaktadır. "*Özerlik*" ise, muhtariyet, bir kurumun kendi kendini yönetir olması durumu, otonomi¹⁵⁸; bir kurumun kendi kendini yönetmesi, özerklik dış etki veya baskılardan bir kurumu korumak için tanınan bir özellik¹⁵⁹; bir topluluğun hiç değilse bir takım koşullar altında kendi kendini yönetme hakkı, idare muhtariyet¹⁶⁰; bir topluluğun, bir kuruluşun ayrı bir yasaya bağlı olarak kendi kendini yönetme hakkı¹⁶¹ olarak tanımlanmıştır. "*Türk Hukuk Lugatı*" nda ise özerklik (muhtariyet); "*sosyal bir topluluğun veya tüzelkişilerin kendisini idare eden kaidelerin tamamını veya bir kısmını bizzat tespit edebilmek veya devletçe konulan nizamların çizdiği hudutlar dahilinde hareket serbestliği yetkisi*" olarak tanımlanmıştır¹⁶².

¹⁵⁴ (TFF)'ni ile ilgili Kanun, Ana Statü, Talimatlar için bkz. Harun Kuku, "*Futbol Mevzuatı*", Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

¹⁵⁵ Esat Şener, "*Hukuk Sözlüğü*", Seçkin Yayınları, Ankara, 2001, s.626.

¹⁵⁶ Ali Şafak, "*Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*", Gözden geçirilmiş 2.baskı, Temel Yayınları, 1996, İstanbul, s.457.

¹⁵⁷ "*Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*", Türk Dil Kurumu Yayınları, 10.baskı, Ankara, 2005, s.1556.

¹⁵⁸ Şafak; a.g.y., s.457

¹⁵⁹ Ejder Yılmaz, "*Hukuk Sözlüğü*", Ankara, 1982, Yorum Yayıncılık, s.381.

¹⁶⁰ Hüseyin Özcan, "*Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*", Beşinci Baskı, Olguç Matbaası, Ankara, 1980, s.559

¹⁶¹ "*Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*", s. 1556.

¹⁶² "*Türk Hukuk Lugatı*", Üçüncü Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991, s. 245.

Genel anlamda özerklik, sosyal bir topluluğun ya da tüzelkişiliğin kendilerini yöneten kurulların tümünü ya da bir bölümünü bizzat saptayabilmeleri veya anayasa ve kanunların çizdiği sınırlar içinde hareket edebilme özgürlüğü ve yetisidir¹⁶³. Özerk olan, özerklik verilen kurum ya da kuruluşlara ise genel olarak “özerk kuruluş ya da kurum” denilebilir.

İdare Hukuku alanında özerklik, genel anlamı ile kamu tüzelkişiliğine sahip bir kuruluşun yürüttüğü etkinlikler ve hizmetlerle ilgili olarak alacağı kararlarında emir ve yönlendirilmeye bağlı olmadan, mevzuat çerçevesinde görevlerini yerine getirmesi ve harcamalarını karşılamak üzere kendi bütçesine sahip olması demektir¹⁶⁴.

İdare Hukukunda katı bir merkezîyetçi anlayışı yumuşatmak ve giderek aşmak için geliştirilmiş formüllerden biri de “özerklik”tir. Kamu yönetiminde merkezde odaklanan yetkilerin, toplum dinamizmi karşısında yeterli gelmediği, yetki merkezçiliğiyle yerel gereksinimlerin tam olarak saptanıp giderilemediği anlaşılınca, merkez yönetimin tıkanmalarını açıcı bir formül olarak özerlik geliştirilmiştir. Merkezde yetkilerin tek elde toplanması, kararların üst düzeyde merkez organları tarafından alınması hizmetlerin aksamasına neden olurken, gerçek uzmanların ve işten anlayan kişilerin görüş ve düşüncelerinin, alınan kararlara yansımaları ve isabetli kararlar alınması da güçleşmektedir. Bu nedenle öz sorumluluğa dayalı, hizmetin gerekleri için uygun olan en iyi kararın üretilmesinde özerkliğin önemli bir işlevi bulunmaktadır¹⁶⁵.

İdare Hukukunda özerklik kavramı, Bağımsız İdari Otoriteler ile Yerinden Yönetim Kuruluşlarının nitelikleri arasında yer almaktadır. Buna göre bir kamu hizmeti, taşıdığı özelliği ya da teknik yapısı nedeniyle merkez tarafından idare edilemiyorsa, bu hizmete bağımsız bir varlık (muhtariyet-özerklik) tanıma yoluna gidilmektedir. Başka bir deyişle, yerel yerinden yönetimde bu özerklik, bir bölgede oturanlara tanındığı halde, hizmet yerinden yönetimde bu özerklik, hizmetin kendisine tanınmaktadır¹⁶⁶. Bağımsız İdari Otoriteler de etkinliklerini işlevsel ve teknik özerklik içinde ayrıca karar verme bağımsızlığı içinde yerine getirirler¹⁶⁷.

¹⁶³ Ağar; a.g.m., s.305.

¹⁶⁴ Çolak; a.g.m.,s.146.

¹⁶⁵ Akıncı; a.g.y., s.107-110.

¹⁶⁶ Giritli, Bilgen, Akgüner; a.g.y.,s.185-186.

¹⁶⁷ Akıncı;a.g.y.,s.111.

Özerklik, siyasi erkin değişken tutumu karşısında, kamu hizmetinin gereğine uygun iş görme olanağı sağlamaktadır. Ancak özerklik, idarenin bütünlüğünü yadsıyan, mutlak bir bağımsızlık anlamı da taşımamaktadır. Özerkliğin amacı, bazı makam ve kişilere otorite, nüfuz sağlamak değil; hizmetlerin çabuk, basit, ucuz ve daha iyi görünmesini sağlamaktır. Başka bir deyişle özerklik, bir hizmetin görülmesindeki kamu yararını, hem siyasi iktidar, hem de özel çıkarlar ve bunların ekonomik gücü karşısında koruyan bir araçtır¹⁶⁸.

Anayasa Mahkemesi'ne göre, bir kuruluşun özerk olarak nitelendirilebilmesi için, en az, kanunla belli sınırlan içinde kalmak koşuluyla, kendi hareketlerine egemen olacak kuralları da yine kendisinin düzenlemesine yetkili olması gerekir. Burada geçen, "kanunla belli sınırlar" deyiminden ereğin, Anayasa ve kanunun saptadığı ilkelerine uygun kalmak şartıyla konulmuş bulunan hükümler olduğuna şüphe yoktur. Bu bakımdan bir özerk tüzelkişiliğin yönetiminde ve hizmetlerini görmesinde yürütme organının tümüne, bir ya da bir kaç kanadına yetki tanınması, özerklik ile bağdaşamaz. Zira özerklik, bir açıdan, yürütmenin etki alanından uzak tutulması öngörülen kamu hizmetleri için söz konusu olan bir yönetim biçimidir. Böyle bir alanda etki yapabilme kapılarının yürütme organına açılması, özerk yönetim biçimi ile bağdaşır bir durum sayılamaz. Genel olarak yürütmenin etki ve denetimi dışında kalacak bir özerklik anlayışının, Devletin genel düzenini bozucu ve sosyal huzursuzluğa neden olucu olaylara ve kıpırdanışlara, hattâ kötüye kullanmalarda meydanı boş bırakacağı düşüncelerine katılmak mümkün değildir.

Anayasa Mahkemesi yine aynı kararda, özerk kuruluşun iki türünü birbirinden ayırmaktadır. Şöyle ki: Bir kısım özerk kuruluşlar, bir Anayasa emri olmaksızın, yalnızca kanun koyucunun duyduğu bir gereksinim nedeniyle kanunla kurulabilir. Bu kuruluşların özerkliklerinin yaratıcısı kanun koyucu olduğu için, gerekli gördüğü ölçüde özerkliğin sınırlarını çizebilir, daraltabilir, genişletebilir ya da gereksiz kaldığı kanısına vardığında tümüyle kaldırabilir. Bu çeşit kuruluşlara tanınan özerklik, niteliği bakımından yukarıda tanımlanan gerçek özerkliğin özelliklerini taşıması ve bu nedenle "özerk" sıfatına haklı olarak sahip olmasa bile, bu durumda Anayasa'ya aykırılıktan söz edilemez. Zira bu tür kuruluşlara tanınan özerkliğin Anayasa ile bir ilgileri yoktur. Kimi kuruluşların özerk bir yönetimle yönetileceklerini Anayasa emretmiştir. Anayasa, hizmetin bu yönetim biçimi altında yürütülmesinde kamu yararı görmüş Kanun koyucuya da özerk yönetimin ayrıntılarının ve özerklik ilişkisi dışında

¹⁶⁸ Akıncı; a.g.y., s.108-109.

kalan konuların düzenleme işini bırakmıştır. Kanun koyucunun, bu düzenlemeyi yaparken, Anayasa'nın kuruluşun, özerk bir yönetim biçimi ile yönetilmesini kamu yararı bakımından zorunlu görmüş olduğunu bir an hatırdan çıkarmaması ve düzenleme dolayısıyla özerkliği doğrudan doğruya ya da dolaylı yollarla gölgeleyecek nitelikte kayıtlama ve sınırlamalardan kaçınılması zorunlu bulunmaktadır. Bu düzenleme sırasında, özerk kuruluşun çalışmalarında keyfiliğe kaçmaması, yurdun genel düzenine aykırı bir tutuma girmemesi, her türlü kötüye kullanmaya sapmaması için uyacağı esasların kanunlarda belli edileceğinde şüphe yoktur¹⁶⁹.

Danıştay'a göre özerklik, merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkisinde iki yönetimden birinin aleyhine bozulmasını önlemeye yöneliktir. Anayasa yerel yönetimlere özerklik tanımak suretiyle bu dengeyi korumaya çalışmıştır. Ancak, bu ilke tümüyle kamu hizmetlerinin yerel yönetimlerce yerine getirileceği sonucunu doğurmaz. Zira, Anayasa'nın (123)'üncü maddesinde; idarenin kuruluş ve görevleri ile bir bütün olduğu belirtildikten sonra merkezden ve yerinden yönetim esaslarına dayanılacağı vurgulanmıştır. Yani, kamu hizmetlerinin yürütülmesinin sırf yerinden yönetim ilkesine dayandığı söylenemez¹⁷⁰.

Öte yandan, bir yönetsel yapının özerk sayılabilmesi için, öncelikle idari yapılanmada ve karar verme sürecinde bağımsız, dış etkilerden arınmış olarak hareket edebilme olanağına sahip olması gerekmektedir. Genel olarak, bir yasama işlemi olan kanunla kurulan özerk bir kuruluşun kendi bütçesine sahip olması, kendi personelini kendisi istihdam etmesi ve iç yapılanmasını kendi karar organlarını oluşturması gerekmektedir. Başka bir deyişle, yönetsel bir yapının özerkliğe sahip olmasının bir sonucu olarak, bu yönetsel yapının idari ve mali özerkliğe sahip olduğunu da söyleyebiliriz. İdari özerkliğin kapsamı ise, genel olarak, özerkliğe sahip yönetsel bir yapının, kesin ve yürütülebilir (icrai) karar alma yetkisinin bulunması demektir. Zira, özerk bir kuruluşun icrai karar alabilmesi, onun özerk yapısının doğal bir sonucudur. Bu yönden, özerk kuruluşların aldıkları kararların, herhangi bir makam ya da kişinin önceden ya da sonradan onayına bağlı tutulmaması gerekmektedir. İdari özerkliğin öteki sonucu ise, özerk kuruluşun, karar ve hareket serbestisine sahip olmasıdır.

¹⁶⁹ AYM, T.15.10.1968, K.1968/46, E.1967/37, www.anayasa.gov.tr.

¹⁷⁰ Danıştay Onuncu Dairesi, T. 25.11.1998, E.1996/5391, K.1998/6116,

Ancak, karar ve hareket serbestisi özerk kuruluşun görev ve yetkisi ya da sorumluluklarıyla doğrudan ilgilidir¹⁷¹.

b. (TFF)'nun Özerk Yapısı ve Sonuçları

Özerklikle ilgili bu genel açıklamadan sonra, (TFF)'nun özerk yapısını ve sonuçlarını inceleyelim. Belirtildiği gibi, (TFF)'nun özerkliği, 3813 sayılı Kanunla tanınmıştır. (TFF)'nin özerk yapılanmasının nedenini ya da gerekliliğini açıklarken de söylendiği gibi, futbolun yönetim-mali yapısının ve uluslararası futbol kuruluşlarının zorunlu kılmasıyla, kanun koyucu, özerk bir kuruluş kurarak, futbolda tüm yetkileri Türkiye Futbol Federasyonu'na bırakmıştır. (TFF)'nun örgütsel yapısı, bütçe ile gelir ve giderleri konusunda ayrıntılı olarak ele alacağımız gibi, özerliğin ilk sonucu, (TFF)'nun merkezi yönetimden ayrı bir yönetsel yapısının ve bütçesinin bulunmasıdır. Öte yandan (TFF), kendi hizmet alanına giren, futbol ile ilgili tüm konularda merkezi yönetimin ya da başka bir erkin etkisinden bağımsız olarak karar alma ve uygulama olanağına sahiptir. Bu durum, özerkliğin doğal bir sonucudur. Futbolda özerkliğin, üç temel ögenin sağlanması ile olanaklı olabileceğini söyleyebiliriz. Buna göre,, futbol yönetimi, mali (ekonomik) özerklik içinde olmalı, futbol yönetimi idari açıdan özerk olmalı ve son olarak futbol yönetimin seçimi, oluşumu ve denetimi genel kurul yapısı içinde gelişmelidir¹⁷².

(TFF)'nun özerkliği vesayet denetimiyle tamamlanan özerklikten ya da öteki spor dallarını yöneten federasyonlara bir idari işleme tanınan özerklikten farklıdır. Bilindiği gibi, kanunla tanınan özerkliklerde, vesayet makamlarının gözetim ve denetimine ilişkin açık düzenlemeler ve yetkilendirmeler bulunmaktadır¹⁷³. Öte yandan (TFF) dışındaki öteki spor federasyonlarına tanınan özerklik bir kanunla değil, idari bir işleme gerçekleşmektedir. (TFF)'nun özerkliği kanunla tanınmış olmakla birlikte bu özerklik uygulamada tam bir bağımsızlık olarak uygulama alanı bulmaktadır. (TFF)'nun idari ve mali yapısı, karar alma ve bunları uygulama

¹⁷¹ Halil Kalabalık, “*Yerel Yönetim Hukuku*”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s.260-261.

¹⁷²Sebahattin Devocioğlu, “*Türkiye Futbol Federasyonu: Yasal Kökenler ve Özerklik*” http://www.fesam.org/sur_makale.php?kod=128&url=uzman/sd011.htm

¹⁷³ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), başta olmak üzere, özerk yapıları idari kurumlar olarak tanımlanan düzenleyici ve denetleyici kurum ve kurulların, karar ve uygulama sürecinde müdahalelere kapalı olduğuna ilişkin düzenlemeler yasa metinlerinde yer almakla birlikte, harcamalarına ilişkin yıl sonu hesapları üzerinde merkezi idarenin denetiminin bulunmasının yanında, karar organlarının oluşturulması sürecinde de, merkezi idarenin belirleyiciliği ön plana çıkmaktadır. Çolak; a.g.m., s.146.

biçimi ve bu kararlara karşı denetim yolları birlikte değerlendirildiğinde, (TFF)'nin kendi yetki alanına giren futbolda, tam bağımsız bir kuruluş olarak görünmektedir. Oysa, özerklik “*tam bağımsızlık*” değildir. Bu anlamda, (TFF)'nin özerkliği, yerinden yönetim kuruluşlar ile düzenleyici ve denetleyici kurullara tanınan özerklikten daha ayrıcalıklıdır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, bir kuruluşa özerklik tanınması o kuruluşun işlem ve eylemlerinin ya da etkinliklerinin idari ve yargısal denetim dışında tutulması sonucunu doğurmamalıdır.

Türk spor yönetiminde son zamanlarda başlayan özerklik tartışması, özellikle Türkiye Futbol Federasyonu'nun özerkliği konusunda yoğunlaşmıştır. Şöyle ki; Türkiye'de spordan sorumlu Devlet Bakanı'nın , Futbol Federasyonu Başkanı ile Yönetim Kurulu üyelerinin “kamu görevlisi” sayan, görevleriyle bağlantılı suç işlemleri durumunda, Türk Ceza Kanunu kapsamında yargılanmasını öngören kanun tasarısının Yasama Organı tarafından kabul edildiği takdirde, Türkiye'nin uluslararası futbol etkinliklerinin FIFA tarafından askıya alınması tehlikesiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Aynı kanun tasarısında, Türkiye Futbol Federasyonu'nun harcamaları, spordan sorumlu Devlet Bakanı'nın istemi üzerine, her yıl beş kişilik bir kurul tarafından denetlenmesini öngörülmüştür. Bu denetimin ise, Adalet ve Maliye Bakanlıklarının belirleyeceği birer, spordan sorumlu Devlet Bakanı tarafından belirlenecek bir ve Yeminli Mali Müşavirler Odası'nca saptanacak iki üye olmak üzere, toplam beş kişiden oluşacak kurul, mevzuata aykırı bir durum saptadığı zaman Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusu başvurulması biçimde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Ancak kanun tasarısının kabul edilmesi durumunda, ulusal federasyonların kamusal denetime karşı çıkan FIFA'nın devreye girerek, kanun tasarısı iptal edilinceye kadar Türkiye'nin üyeliğini askıya alacağını bildirilmiştir¹⁷⁴. Bu durum da az önce ifade ettiğimiz gibi, özerkliğin yasama, yürütme ve yargı organlarına karşı “*tam bağımsızlık*” olarak algılandığının bir göstergesidir.

Öte yandan, Türkiye Futbol Federasyonu, FIFA'nın üye ülke federasyonlarının mevzuatlarını değerlendirme ve gerekli değişikliklerin yapılması konusunda başladığı çalışma çerçevesinde Türkiye Futbol Federasyonu'nun kuruluş kanunu olan 3813 sayılı Kanun'unda yeni düzenlemelerin öngörüldüğü çalışma raporunu (kanun değişikliği önerisi raporu) hazırlamış ve 2007 Haziran ayında Genel Kurul'un onayına sunmuştur. Genel Kurul onayını alan bu kanun değişikliği önerisinin en önemli yanı, 3813 sayılı Kanunun, spordan sorumlu Devlet

¹⁷⁴ Milliyet, 05.12.2006, s.26.

Bakanın denetim yetkisini öngören (31)‘inci maddesinin tümüyle değiştirilerek, kamu denetiminin yerini özel denetim organlarının yetkilendirilmesidir¹⁷⁵.

4. (TFF)‘nun Hukuksal Statüsünün Saptanması Açısından İki Karşılaştırma

a. Bağımsız İdari Otoriteler ile Karşılaştırma

(1) Genel Olarak Bağımsız İdari Otorite Kavramı ve Bağımsız İdari Otoritelerin Ortaya Çıkış Nedenleri

(TFF)‘nun, hukuksal statüsünün saptanması açısından öncelikle Bağımsız İdari Otoriteler (BİO‘ler) ile karşılaştırılmasında yarar bulunmaktadır. Çünkü, kanun koyucu tarafından bir yasama işlemiyle kurularak tüzelkişilik kazanan, bir hizmet alanında (amatör ve profesyonel futbol etkinlikleri) çok geniş yetkilerle donatılan ve özerklik tanınan bir örgütün, idarenin bütünlüğü ilkesi gereğince hukuksal statüsünün belirlenmesi ve sonuç olarak Türk idare örgütü içindeki yerinin saptanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Genel olarak (BİO)‘ler bilinen idari örgütlenmelerin dışında kalan ve adına bağımsız idari otoriteler ya da kurumlar da denilen kuruluşların ilk örnekleri Anglo-Sakson ülkelerinde ortaya çıkmış ve 1970‘li yıllardan itibaren Kıta Avrupasının kimi ülkelerinde de bu kuruluşların oluşturulduğu görülmüştür¹⁷⁶.

Teknolojik gelişmelere son derece açık olmaları, toplumsal yaşamda özel bir öneme sahip olmaları ve ayrıca özel girişim özgürlüğü, haberleşme ve bilgi alma hakkı, mülkiyet hakkı gibi temel hak ve özgürlüklere doğrudan ilgileri nedeniyle duyarlı sektörler olarak kabul edilen iletişim, medya, ekonomik rekabet, enerji, telekomünikasyon, kamu ihaleleri, sermaye piyasası, bankacılık ve finans sektörü gibi alanların hem politikanın ve politikacılarının hem

¹⁷⁵ Değişiklik öngörülen (31)‘inci maddenin kenar başlığı “*Bağımsız Denetim*” olarak değiştirilmiştir. Buna göre (31)‘inci maddenin şu biçimde değiştirilmesi öngörülmüştür: Federasyon’un hesapları ve mali durumu, spor sektöründe tecrübesi olan, uluslararası denetim şirketleri ile ortak bir kuruluş tarafından sürekli olarak denetlenir. Bu denetim sonuçları, Federasyon’un özel hesap dönemine uygun olarak kamuoyuna ilan edilir ve Genel Kurul’a sunulur. Aynı şirket aralıksız olarak beş yıldan fazla denetim görevi yapamaz.

¹⁷⁶ Metin Günay, “*İdare Hukuku*”, Yedinci Bası, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s.490-491.; Ali Ulusoy, “Bağımsız İdari Otoriteler”, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s.5-10; *Gözübüyük,Tan*; a.g.y.,s.362.

de ilgili sektörlerde etkinlik gösteren aktörlerin etkisinden arındırılmaları gereksinimi ve amacı (BİO)'lerin doğmasının başlıca nedenleridir¹⁷⁷.

Öte yandan, (BİO)lerin özelleştirme uygulamaları sonucunda ortaya çıkan boşlukları doldurmak için, özellikle hassas ekonomik alanlarda düzenleme ve denetleme görevleri yapmak, kamu sektörünün de, işletme bilimi esasları içinde ekonomide taraf olması amacıyla ortaya çıktığı da söylenebilir¹⁷⁸. Bu nedendir ki, geniş anlamda “özelleştirme” olarak algılanan “devlet düzenlemelerinin azalması” (deregulation)¹⁷⁹ hareketinin boş bıraktığı alanların (BİO)'ler tarafından doldurulduğu kabul edilmektedir¹⁸⁰.

(BİO)'lerin ilk olarak Anglo-Sakson ülkelerinde ortaya çıktığını belirtmiştik. Buna göre, “Bilgeler Kurulları” da denilen (BİO)'ler ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) ortaya çıkmıştır. (ABD)'de genel olarak “*Independent Regulatory Agencies (Bağımsız Düzenleyici Ajanslar)*” olarak adlandırılan bu kurumların ortaya çıkışlarının temel nedeni, yasamanın yürütmeye olan güvensizliği olmuştur. Belli bir hizmet sınırlı olarak düzenleme ve organizasyon yapan, denetleme ve yaptırım uygulama yetkilerine sahip kılınan; bir anlamda belli bir hizmet alanı ile sınırlı olarak kural koyma, koyduğu kuralları uygulama ve kurallara uyulmasını sağlama yetkileri donatılan bu kurumların üyelerinin ilgili sektörlerce seçilmesi ve yasama organı tarafından atanması öngörülmüştür. (ABD)'de ortaya çıkan bu kurumlar, yasama ve yürütme ve yargıdan hem organik ve hem de işlevsel olarak bağımsız olarak düşünülmüş iken, Fransa'da devlet tüzelkişiliği içinde bir idari otorite olarak benimsenmiş, devlet tüzelkişiliği içinde yürütmeye dahil birimler olarak örgütlenmiştir¹⁸¹.

(BİO)'lerin ortaya çıkış nedenlerini tek tek belirtmek gerekirse, kısaca, bu nedenleri üç başlık altında sıralamak olanaklıdır. Buna göre;

- Ekonomik alandaki düzensizlik ve bu alandaki teknik sorunların çözümünde uzmanlık gerektiğinden, bilinen idari örgütlenmeler (bakanlık, müsteşarlık, genel müdürlük v.b.) ile bu sorunlara uygun çözümün üretilmemesi,

¹⁷⁷ Ulusoy; a.g.y.,s.5.

¹⁷⁸ Giritli, Bilgen, Akgüner; a.g.y.,s.382.

¹⁷⁹ Deregulation kavramı, olabildiğince az ve genel düzenlemelerle yetinip, piyasa mekanizmalarının işleyişine olanak tanınması olarak da tanımlanabilir. Turgut Tan, “*Ekonomi, Regülasyon ve Bağımsız İdari Otoriteler*”, (www.danistay.gov.tr).

¹⁸⁰ Tan; a.g.m.,s.1.

¹⁸¹ Günday; a.g.y.,s.490-491.

- Devlet tüzelkişiliğin piyasalarda hem hakem hem de oyuncu konumunda bulunması ve alınacak kamusal kararların hukuka uygunluğuna ve tarafsızlığına gölge düŐmemesi için, bu kararların bağımsız ve yansız kurumlarca alınmasında yarar olacağının düŐünülmesi,
- Siyasal etkilerden arındırılmıŐ kurumların uzun dönemli politika oluŐturup izlemeyi olanaklı kıldığının; iktidarların siyasal nedenlerle alamayacakları ya da almayı erteleyebilecekleri kararların (B O)'ler tarafından alınmasının kolay olacağı, genel olarak (B O)'lerin ortaya çıkış nedenleri olarak g sterilebilir¹⁸².

ÖĞretide (B O)'lerle ilgili Şu tanımların yapıldığı görülmektedir: (B O)'ler, özellikle kamusal yaşamın hassas sektörleri olarak da nitelenen sermaye piyasası, görsel ve iŐitsel iletişim gibi alanlarda hem düzenleyici hem de denetleyici iŐlevlere sahip yönetsel kuruluŐlardır¹⁸³; (B O)'ler, siyasal organdan bağımsız, temel hak ve özgürlüklerle ekonomik etkinliklerin duyarlı olduğu konularda, araştırma, önerme, düzenleme, denetim ve gözetim görevi yapan kuruluŐlardır¹⁸⁴; (B O)'ler, sermaye piyasası, rekabet, radyo ve televizyon yayıncılığı, bankacılık gibi kamusal yaşamın hassas alanlarında düzenleme ve denetleme görevini yerine getiren, devlet adına icrai karar alma yetkisine sahip bağımsız nitelikte kuruluŐlardır¹⁸⁵ biçimde tanımlar yapılmıştır. (B O)'ler; , radyo ve televizyon yayıncılığı, biliŐim, bilgi edinme, haberleşme  zg rl Ğu ve benzeri alanlarda temel hak ve özgürlüklerin korunması, kullanılması ve denetlenmesi ile rekabetin korunması, enerji, telekomünikasyon, bankacılık, para ve sermaye piyasaları, kamu alımları, sigortacılık, sosyal güvenlik, ulaŐtırma, tarımsal sektörler, kültürel ve doğal değerlerin korunması ve ekonomideki diğer sektör ve alanların düzenlenmesi, denetlenmesi ve yönlendirilmesiyle görevli, özel kanunlarla kurulan, idari ve mali özerkliği haiz, kurul ve kurumdan oluşan kamu tüzel kişiliği olarak tanımlanabilir.

(2) Bağımsız İdari Otoritelerin  zellikleri

“*Bağımsız idari otorite*” kavramında yer alan, “*bağımsız*” s zc Ğu, organik ve işlevsel anlamda yürütme organı karşısında kurumun bağımsızlığını ifade etmektedir. Organik (organsal ve biçimsel) bağımsızlık, bu kurumlardaki karar organlarında bulunan  alıŐanların

¹⁸² Tan; a.g.m.,s.2

¹⁸³ Gözübüyük;a.g.y.,s. 296.

¹⁸⁴ Giritli-Bilgen-Akgüner; a.g.y., s. 382

¹⁸⁵ Gözler; a.g.y.,s. 92. Benzer tanım için Bkz. Yıldırım;a.g.y.,s.147.

kimi statü ve güvencelerle donatılmaları anlamına gelirken, işlevsel bağımsızlık ise, yürütme organı içinde yer alan birimlerin, bu kurumların işlem ve eylemleri üzerinde, bu eylem ve işlemlerin geçersizliği sonucunu doğuran, işlemi onaya bağlı tutma, işlemin yürürlüğünü engelleme ya da geciktirme gibi hiçbir doğrudan yetkiye sahip olmaması, hiçbir kurumun, kuruluşun, makam ve merciin bu işlemlerin değiştirilmesi ve yürürlüğe sokulmaması yönünde emir ve talimat verememesi anlamına gelmektedir¹⁸⁶. Bağımsızlık öncelikle (BİO)'lerin üyelerinin atanması sürecinde aranmalıdır. Özellikle üyelerin atanma biçimi, görev süreleri görevlerinin yenilenme olanağı, siyasi otorite ile ilişkileri ve görevden alınıp alınmayacaklarına bakmak gerekir. Bunlardan birinin eksikliği durumunda bağımsızlıktan ya da özerklikten söz edilemez. (BİO)'lerin ayrıca “*tarafsız-yansız*” olma zorunluluğu vardır. Bu zorunluluk, bağımsızlığın doğal bir sonucudur. İnceleme, araştırma ve soruşturma gibi yarı yargısal yetkiler de kullanabilen (BİO)'ler, bu süreçte “*nesnel davranmalı*” ve “*özerk*” olmalıdırlar¹⁸⁷.

(BİO)'lerin kimi ayrık durumlar dışında (örneğin Fransa'da), genel olarak, devlet tüzelkişiliğinden ayrı bir kamu tüzelkişiliğine sahiptirler. Kamu tüzelkişiliği yönetsel özerkliği sağlama yanında, özellikle Türk hukukunda yönetmelik gibi düzenleyici işlemleri yapabilmenin de ön koşulu olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan (BİO)'lerin etkinlikleri konusunda yargısal denetim dışında, hiyerarşi ya da vesayet türü bir idari denetime bağlı olmadıkları kabul edilmektedir. Dolayısıyla, bu tür kuruluşlarla merkezi idare arasında, kamu kurumlarında görüldüğü gibi, “*vesayet*” ya da “*hiyerarşi*” benzeri bir ilişkisi olamaması gerekirse de, kuruluş kanunlarında “*ilgili*” ya da “*ilişkili*” oldukları bakanlıklar gösterilmektedir¹⁸⁸. Türkiye Futbol Federasyonu'nun kuruluş kanununda görüldüğü gibi,

¹⁸⁶ Ulusoy; a.g.y.,s.15-17.

¹⁸⁷ Giritli, Bilgen, Akgüner; a.g.y., s.382-383; Gözübüyük, Tan; a.g.y., 367.

¹⁸⁸ Örneğin, 22140 sayılı ve 13.12.1994 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, “*Rekabetin Korunması Hakkında Kanun*”un (20)'inci maddesine göre; mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde teşekkülünün ve gelişmesinin temini ile bu Kanunun uygulanmasını gözetmek ve Kanunun uygulanmasını gözetmek ve Kanunun kendisine verdiği görevleri yerine getirmek üzere kamu tüzelkişiliğini haiz idari ve mali özerkliğe sahip Rekabet Kurumu'nun ilişkili olduğu bakanlık, Sanayi ve Ticaret Bakanlığıdır. Bir başka örnek ise, 24335 (Birinci Mükerrer) sayılı ve 03.04.2001 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, “*Elektrik Piyasası Kanunu*”n (4)'üncü maddesine göre; kamu tüzelkişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip ve bu Kanunun kendine verilen görevleri yerine getirmek üzere kurulan Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun ilişkili olduğu bakanlık Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığıdır. Öte yandan, 17416 sayılı ve 30.07.1981 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, “*Sermaye Piyasası Kanunu*”n (17)'inci maddesine göre; kamu tüzelkişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip olan Sermaye Piyasası Kurulu'nun, yıllık hesapları ile harcamalarına ilişkin işlemlerini denetleyecek ve denetleme sonuçlarıyla ilgili gerekli tedbirleri alacak “*ilgili Bakan*” dan söz edilmektedir.

spordan sorumlu Devlet Bakanına, “denetim” ve “gözetim” yetkisi ve görevi verilmektedir (bkz. 3813 sayılı Kanun, m.31)

Türkiye’de (BİO)’lerin bütçesi hakkında, 5018 sayılı “*Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu*¹⁸⁹” özel bir düzenleme yapmıştır. Kanunun (12)’inci maddesine göre, düzenleyici ve denetleyici kurum bütçesi, özel kanunlarla kurul, kurum ya da üst kurul biçimde örgütlenen ve bu Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan her bir düzenleyici ve denetleyici kurumun bütçesidir. Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bütçelerini üç yıllık bütçeleme anlayışı, stratejik planları ve performans hedefleri ile kurumsal, işlevsel ve ekonomik sınıflandırma sistemine göre hazırlarlar.

(BİO)’lerin personel rejimleri arasında birlik görülmemektedir. Bunun nedeni her birinin kuruluş kanununda ayrı düzenlemelerin yapılmış olmasıdır. 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun “Kurul Personelinin Statüsü” başlıklı (26)’ıncı maddesi, Sermaye Piyasası Kurulu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevlerin, Kurulca devamlı görev yapmak üzere atanan memurlar eliyle yürütüleceğini gerektiğinde de sözleşmeli uzman personel çalıştırılabileceğini düzenlemiştir. 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun (34)’üncü maddesi, Kurum hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, idari hizmet sözleşmesi ile sözleşmeli olarak istihdam edilen personel eliyle yürütüleceğini, Kurum emrinde yeteri kadar uzman meslek personeli ile kariyer dışı ihtisas personeli çalıştırılabileceğini düzenlemiştir. Son olarak, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun (9)’üncü maddesine göre, Kurum hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, idari hizmet sözleşmesi ile sözleşmeli olarak istihdam edilen personel eliyle yürütülür. Kurum personeli ücret ve mali haklar dışında 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabidir. Öteki (BİO)’lerin kuruluş kanunlarında da değişik düzenlemeler yer almaktadır.

(BİO)’lerle ilgili olarak belirtilmesi gereken konulardan biri de bunların işlevsel nitelikleridir. Buna göre, (BİO)’lerin bilinen idari yapılanma karşısında özgünlüklerini, yapısal nitelikleri yanında işlevsel nitelikleri de sağlamaktadır. Çünkü bu kuruluşlar bir yandan görevli oldukları alanda düzenleme yetkisi kullanarak kurallar koyarken, öte yandan da bu kurullara uygun hareket edilmesini gözetip denetlemekte ve gerektiğinde önemli parasal ve idari yaptırımlar uygulayabilmektedirler. Genel olarak (BİO)’lerin, düzenleme yetkileri, gözetim ve denetim

¹⁸⁹ R.G., T. 24.12.2003, Sy. 25326.

yetkileri, danışmanlık işlevleri, yaptırım uygulama yetkileri ve uyuşmazlıkları çözmeye işlevlerinden söz edilebilir¹⁹⁰.

(3) Türkiye’deki Bağımsız İdari Otoriteler ve Bunların Türk İdari Yapısındaki Yeri

Türkiye’de bulunan (BİO)’ler şunlardır:

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (3984 sayılı “*Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınlarına İlişkin Kanun*”, R.G., T. 20.04.1994, Sy. 21911)
- Sermaye Piyasası Kurulu (2499 sayılı “*Sermaye Piyasası Kanunu*”, R.G., T.30.07.1981, Sy. 17416)
- Rekabet Kurulu (4054 sayılı “*Rekabetin Korunması Hakkında Kanun*”, R.G.,T.13.12.1994, Sy. 22140)
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (5411 sayılı “*Bankacılık Kanunu*”, R.G., T. 01.11.2005, Sy. 25983-Birinci Mükerrer)
- Telekomünikasyon Kurulu (4502 sayılı Kanun, R.G., T. 29.01.2000, Sy.23948)
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (4628 sayılı “*Elektrik Piyasası Kanunu*”, R.G., T. 03.04.2001, Sy.24335-Birinci Mükerrer)
- Şeker Kurulu (4634 sayılı “*Şeker Kanunu*”, R.G., T.19.04.2001, Sy.24378)
- Kamu İhale Kurulu (4734 sayılı “*Kamu İhale Kanunu*”, R.G., T.22.01.2002, Sy. 24648)
- Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçecekler Piyasası Düzenleme Kurulu (4733 sayılı Kanun, R.G., T.09.01.2002, Sy.24635)¹⁹¹.

¹⁹⁰ *Gözübüyük, Tan; a.g.y., s.382-389.*

¹⁹¹ Ülkemizde sayıları hızla artan düzenleyici ve denetleyici kurumlarının kuruluş ve görev esaslarının belirli bir yapıda olmadığı; bu tür kuruluşların, karar organı olan kurulun oluşumuna, üye sayılarından atama biçimlerine, atanacaklarda aranacak niteliklerden görev sürelerine, kurum personelinin statüsünden ücretlerine ve mali haklara, kurul kararlarının yargısal denetiminden mali konularda hesap vermeye kadar her konuda düzenleyici kurumların mevzuatında farklı hükümlerin yer aldığı görülmektedir. Son dönemde oluşturulan düzenleyici ve denetleyici, idari ve mali özerkliği haiz kurumların kanunlarında öngörülmuş bulunan çok farklı yapılar, bu alanda belirsizlik ve tartışmalar yaratmaktadır. Ekonomik ve kamusal yaşamın duyarlı alanlarında faaliyet gösteren, düzenleyici, denetleyici, yönlendirici ve yaptırım uygulayıcı işlevleri olan, sözkonusu bağımsız idari otoritelerin kendilerinden beklenen görevleri etkili ve verimli bir biçimde yerine getirebilmeleri, ancak toplumun her kesiminde kabul görmeleri, etkinlikleri ve giderleri konusunda ulusa hesap verebilmeleriyle olanaklı bulunmaktadır. Bu amaçla, mevcut bağımsız idari düzenleyici kurumların etkili bir biçimde etkinlik göstermelerini sağlamak ve kamu yönetimi sistemi içindeki var olan dağınmık yapıyı ortadan kaldırarak yeknesaklığı sağlamak üzere, “*Bağımsız İdari Otoritelerin Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun*”

Görüldüğü gibi Türkiye’de Radyo Televizyon Üst Kurulu dışında öteki (BİO)’ler ekonomik alana ilişkin olup piyasaların düzenlenmesine yönelik olarak kurulmuşlardır. Bu kuruluşlar, Devlet tüzelkişiliği ve merkezi idarenin hiyerarşik yapısı dışında ayrı birer kamu tüzelkişileri olarak oluşturulduklarından, ayrıca kendilerine verilen görevleri yansızlık ve özerklik esasına göre yürüttüklerinden, bu görevlerine ilişkin olarak yapacakları düzenleyici ya da birel işlemleri merkezi idare makamlarının denetimine bağlı tutulmadıklarından ve dolayısıyla işlevsel olarak bağımsızlıklarının sağlanmış olmasından, personelini kendilerinin seçebilmelerinden ve bütçelerini serbestçe oluşturabilmelerinden dolayı bağımsız idari otorite olarak nitelendirilmektedirler¹⁹².

(BİO)’lerle ilgili öğretilerde yapılan tartışmalardan biri (BİO)’lerin Anayasa karşısındaki konumu ya da başka bir deyişle (BİO)’lerin ortaya çıkardığı anayasal sorunlardır. Genel olarak öğretilerde (BİO)’leri, Türk idare örgütü içinde merkezi yönetim ve yerinden yönetim dışında üçüncü bir kategoriye yerleştiren görüşler olduğu gibi, (BİO)’lerin yerinden yönetim ilkesi ile yönetilen hizmet yerinden yönetim kuruluşu olduğu görüşünü savunanlar da bulunmaktadır. Burada, öğretilerde yer alan her iki görüşü de ele alarak konuya açıklık getirelim: Buna göre, Giritli, Bilgen ve Akgüner’e göre; Anayasamızda (BİO)’ler için dayanak bulmanın zor olduğunu bunun nedenini ise, Türkiye’nin merkezi yönetimi ya da yerel yönetimlerin, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına göre örgütlenmiş olmaları karşısında, belirtilen bu iki ilke çerçevesinde, Türkiye’de kurulacak yeni bir idari örgütün, ya merkez ya da yerel yönetimlere bağlanmalı ya da kendisi bir kamu kurumu olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu durumda da , idari vesayet yoluyla merkezin idari vesayetine bağlı olan ya da hiyerarşik denetim gerçekleşmiş olmaktadır. Böylece, Anayasanın (123)’üncü maddesinde öngörülen “*İdarenin Bütünlüğü İlkesi*” de gerçekleşmiş olur. (BİO)’ler için, bağımsızlıkları bulunamayacağından, anayasada dayanak bulmak çok zordur ve bu durumda anılan kuruluşlar bağımsız hareket edemezler. Bu görüşü savunan yazarlar (BİO)’lerin anayasal dayanağını, Anayasa’nın “*Piyasaların Denetimi ve Dış Ticaretin*

Tasarısı” hazırlanmıştır. (BİO)’lerin kimileri “kurum” kimileri “kurul” olarak anılmaktadır. Kurul, kurumun karar organı olmaktadır.

¹⁹² *Günday*; a.g.y.,s.494. Ancak öğretilerde, bağımsız idari otoritelerin, devletten ayrı birer kamu tüzelkişiliklere sahip oldukları için merkezden yönetim kuruluşu olmayıp birer yerinden yönetim kuruluşları (kamu kurumları) olduğunu kabul eden görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşte olan yazarlar, bu nedenle bağımsız idari otoriteleri ayrı bir bölümde değil, kamu kurumları içinde değerlendirmektedir. Bununla birlikte bu görüşte olan yazarlar, bağımsız idari otoritelerin, öteki hizmet yerinden yönetim ilkesine göre kurulmuş kamu tüzel kişileri gibi idari vesayete bağlı olduklarını kabul etmektedirler. *Gözler*;a.g.y.,s.92; *Yıldırım*;a.g.y.,s.147-148.

Düzenlenmesi” kenar başlıklı (167)’inci maddesi ile “*Tüketicilerin Korunması*” kenar başlıklı (172)’inci maddelerini göstermekte ve bu kuruluşları Türk idare örgütü içinde üçüncü bir kategoriye koyarak incelemektedirler¹⁹³.

Günday’a göre, (BİO)’lerin Türk idare örgütü içinde anayasal konumlarının belirlenmesinde, Anayasanın (123)’üncü maddesinden hareketle, idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğunu ve idarenin merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına göre oluştuğunu, bu oluşumun da Anayasanın (126)’ıncı ve (127)’inci maddelerinde gösterildiğini belirtmiştir. Yazar, öncelikle (BİO)’lerin yer bakımından yerinden yönetim kuruluşları arasında yer almayacağına göre, (BİO)’leri hizmet yerinden yönetim kuruluşları yönünden incelemiştir. Yazara göre, (BİO)’ler, belli bir kamu hizmetini yürütmemektedirler. Bu kuruluşlar, bireylerin ve topluluklarının hak ve özgürlükleri ile yakından ilişkili alanlardaki etkinlikleri regüle eden, izleyen, denetleyen ve gerektiğinde de yaptırım uygulayan kuruluşlardır. Ayrıca, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının organlarının Yürütme Organı tarafından iş başına getirildiği gibi aynı yöntemle görevlerinden alınabilmeleri ve dolayısıyla bağımsız olmamalarına karşılık, (BİO)’lerin organlarının genellikle görev süreleri dolmadan Yürütme Organı tarafından görevlerinden alınmaları olanaksızdır. Öte yandan Yazar, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının işlemlerinin merkezi idare makamlarının vesayet denetime tabi tutulmalarına karşılık, (BİO)’lerin işlemleri üzerinde böyle bir vesayet denetimi öngörülmemiş olmasının yanında (BİO)’lere tanınan mali özerklik nedeniyle hizmet yerinden yönetim kuruluşlarıyla (BİO)’leri aynı kategori içine değerlendirilmesini olanaksız kıldığını belirtmiştir¹⁹⁴.

Gözübüyük ve Tan göre ise, (BİO)’lerin anayasal düzenleme konusu yapılmamış olmaları bunların varlık ve yetkilerine gölge düşürmese de, anayasal düzenleme konusu yapılmaları bunlara ayrı bir güç katabilir. Bir başka deyişle, (BİO)’lerin anayasal bir kurum olarak düzenlemeleri onları siyasal değişikliklerin sonuçlarından koruyabilir¹⁹⁵. Yazarlara göre, Anayasa, bazı düzenlemeleri ile bu tür kuruluşların oluşturulmasına dayanak oluşturmuş ve

¹⁹³ *Giritli, Bilgen, Akgüner*; a.g.y., s. 384.

¹⁹⁴ *Günday*; a.g.y.,s.496-497.

¹⁹⁵ Bilindiği gibi, Anayasa’nın (133)’üncü maddesine, 21.06.2005 tarih ve 5370 sayılı Kanunun (1)’inci maddesiyle eklenen ikinci fıkraya göre, Radyo ve Televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu oluşumunu ve görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceğini belirtmiştir. Bu düzenleme ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu anayasal bir organ konumuna getirilmiş oldu.

sonuç olarak Anayasanın (167)'inci maddesi¹⁹⁶ Devlete, sermaye piyasası ile rekabetin korunması konularında gerekli düzenlemeleri yapma olanağı vermiştir.¹⁹⁷

Ancak öğretilerde, bağımsız idari otoritelerin, devletten ayrı birer kamu tüzelkişiliklere sahip oldukları için merkezden yönetim kuruluşu olmayıp birer yerinden yönetim kuruluşları (kamu kurumları) olduğunu kabul eden görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşte olan yazarlar, bu nedenle bağımsız idari otoriteleri ayrı bir bölümde değil, kamu kurumları içinde değerlendirmektedir. Bununla birlikte bu görüşte olan yazarlar, bağımsız idari otoritelerin, öteki hizmet yerinden yönetim ilkesine göre kurulmuş kamu tüzel kişileri gibi idari vesayete bağlı olduklarını kabul etmektedirler¹⁹⁸.

(4) Türkiye Futbol Federasyonu Bir Bağımsız İdari Otorite Midir?

(BİO)'lerle ilgili olarak bu genel açıklamalardan sonra, (TFF)'nin bağımsız bir otorite olup olmadığı konusunda öğretilerde yapılan tartışmaları ele alalım. Öncelikle şunu söyleyebiliriz; öğretilerde (TFF)'nin hukuksal statüsü hakkında yapılan çalışmalarda kabul edilen egemen görüşe göre, (TFF)'nin, bağımsız bir otorite olarak kabul edilmesi olanaksızdır¹⁹⁹. (TFF), futbol etkinlikleri ile ilgili olarak, kuruluş Kanununa göre düzenleme yapan bu hizmet alanını denetleyen, Kanun ve Talimatlara aykırı eylemlerin gerçekleşmesi durumunda bu kişiler hakkında çeşitli yaptırımlar uygulayan, önlemler alan bir otorite olarak kabul etmek olanaklıdır. Ancak (BİO)'lerin yapısal ve işlevsel özellikleri dikkate alındığında, (TFF)'nin bir yandan özerkliği ve tüzelkişiliğinin bulunması, öte yandan özel hukuk hükümlerine bağlı olması, spordan sorumlu Devlet Bakanı'nın gözetim ve denetim yetkilerinin idari vesayet ya da hiyerarşi denetimi ile ilgisinin olmaması ve son olarak işlemlerinin kimi zaman idari işlem

¹⁹⁶ Anayasa'nın (167)'inci maddesi şu biçimdedir: Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler. Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.

¹⁹⁷ *Gözübüyük, Tan;* a.g.y.,s.393-394; Öğretilerde, Derdiman da, bir bakıma hizmet kuruluşu ile ilişkilendirilebilecek ve hatta hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşu sayılabilecek (BİO)'lerin, hizmet kuruluşlarından ayrılan bazı farkları itibarıyla, *Bağımsız İdari Otoriteler* adıyla ayrı bir başlık altında incelemeyi uygun görmektedir. *Derdiman;* a.g.y.,s.403.

¹⁹⁸ *Ulusoy;* a.g.y.,s. 89-100; *Gözler;* a.g.y.,s.92; *Yıldırım;* a.g.y.,s.147-148; Turan Yıldırım, "*Türkiye'nin İdari Teşkilatı*", Üçüncü Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul, 2002, s.277.

¹⁹⁹ *Giritli, Bilgen, Akgüner;* a.g.y.,s.393; *Akıncı;* a.g.y.,s.257-262; Naci Münci Çakmak, "*Türkiye Futbol Federasyonu'nun Hukuki Statüsü*" yayımlanmamış yüksel lisans tezi, Ankara, 1999,s.31.

kimi zaman özel hukuk işlemi olarak kabul edilmesi karşısında, (TFF)'nin bağımsız bir otorite olmadığı görülmektedir.

(BİO)'ler, kamu tüzelkişiliğine sahip, düzenleyici işlem yapabilen (örneğin yönetmelik), özellikle ekonomik alandaki teknik sorunların çözümünü üreten, bütçeleri hakkında 5018 sayılı Kanunda özel düzenlemenin yapıldığı, görev ve yetkilerini asli ve sürekli personel eliyle (memur ya da idari hizmet sözleşmesi ile atananlar) yürüten özerkliğe sahip kuruluşlardır. (BİO)'lerin tüm işlem ve eylemleri kanunlarda aksine bir düzenleme olmadığı sürece idari yargının denetimi açıktır ve (BİO)'lerin işlem ve eylemleri kamu hukuku kurallarına bağlıdır. Bu yönleriyle, Türkiye'de futbol etkinliklerini ulusal ve uluslararası alanda yöneten ve yönlendiren, kuruluş kanunu ile özel hukuk hükümlerine bağlı olan (TFF), bağımsız idari otorite olamaz. Bir başka yönden bakacak olursak, (TFF) ile (BİO)'lerin idari örgüt yapıları, yetkili organları, bu organların üyelerinin seçimi ve göreve getiriliş biçimleri birlikte değerlendirildiğinde her iki örgütlenme nitelikleri nedeniyle birbirleriyle hukuksal anlamda benzeşmemektedirler. Sonuç olarak (TFF)'nin Türk idari örgütlenmesinde “*kendine özgü bir yapısının*” bulunduğunu söyleyebiliriz²⁰⁰.

b. Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları (Kamu Kurumları) İle Karşılaştırma

(1) Genel Olarak Hizmet Yerinden Yönetim Kavramı

Hizmet yerinden yönetim kuruluşları bilindiği gibi, “*Yerinden Yönetim-Ademi Merkeziyet*” yönetim biçiminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Genel olarak, “*yerinden yönetim*”, idari kararların merkez örgütüne ve hiyerarşisine girmeyen kimi organlar tarafından alınmasını gerektiren bir düzendir²⁰¹. Onar'a göre, “*yerinden yönetim- ademi merkeziyet*”, *icrai kararların, merkez hiyerarşisine dahil olmayan uzuvlar tarafından alınmasını tazammun eden bir sistemdir. Bu itibarla merkeziyetin tamamen zıddıdır. Merkeziyette, idari faaliyetler karşısında, bu faaliyetten doğrudan doğruya istifade eden mahalli veya hususi menfaat sahipleri pasif bir vaziyette kaldıkları halde bu sistemde aktif bir vaziyet iktisap ederler ve*

²⁰⁰ Aynı görüşte olan Akıncı'ya göre, Federasyon bir yandan “*özel hukuk hükümlerine tabi*”, öte yandan “*özerk bir tüzelkişi*”; bir başka yönden “*bütün faaliyet (etkinlik) ve işlemleri Bakan'ın gözetim ve denetimine tabi*”, ne olduğu tam olarak anlaşılabilen bir “*hukuk garabeti*”dir. Akıncı; a.g.y.,s.262.

²⁰¹ Giritli, Bilgen, Akgüner; a.g.y.,s.184.

*kendi intihap ettikleri heyetler veya şahıslar marifetiyle mahalli ve hususi idarelere iştirak etmiş olurlar.*²⁰²”

İdarenin esaslarını düzenleyen Anayasa'nın (123)'üncü maddesi, idarenin, kuruluş ve görevleri ile bir bütün olduğunu ve kanunla düzenleneceğini, idarenin kuruluş ve görevlerini, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayandığını belirtmiştir. Bireylere sunulacak kamu hizmetlerinin, devlet kamu tüzelkişiliği dışında ayrı bir kamu tüzelkişiliği kurularak görülmesini ifade eden “yerinden yönetim” biçimi, bir coğrafi alanı esas alan yönetim biçimini anlatmakla beraber, esasında “hizmet”i ya da belirli bir “etkinlik türünü” esas alan uygulamaları da kapsamaktadır²⁰³. Bu yönden yerinden yönetim organlarının, iki görünüm biçimi vardır. Bunlardan ilki, “*Yer Bakımından Yerinden Yönetim- Mahalli Yerel Yerinden Yönetim Organları*”, diğeri ise “*Hizmet Yerinden Yönetim Organları*” ya da başka bir deyişle “*Kamu Kurumları*”dır.

Anayasa'nın (127)'inci maddesinde belirtilen il, belediye ve köy idareleri, o bölge halkının yerel ve ortak gereksinimlerini karşılamak üzere kurulmuş, kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Hizmet yerinden yönetim ise, belirli bir kamu hizmetinin merkez örgütünden ayrı ve hukuksal varlığa sahip kuruluşlar tarafından yönetilmesi, yerine getirilmesidir. Başka bir deyişle, bir kamu hizmeti taşıdığı özellikleri ve teknik yapı ve gereksinimleri yönünden merkez tarafından gereği gibi yerine getirilemiyorsa, bu tür hizmetlere ayrı bir varlık (muhtariyet-özerklik) kazandırılması yoluna gidilebilir. Bu da hizmet yerinden yönetim ilkesine göre olabilir. Öte yandan, bir kamu hizmetinin, bir hizmet yerinden yönetim kuruluşu tarafından yönetilmesinin tek nedeni de bu değildir. Bunun yanında, hizmetin daha akılcı, bu nedenle daha çabuk, iyi ve az para harcamayı gerektiren biçimde görülmesinin gerekliliği de hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının kurulmasına neden olarak gösterilebilir²⁰⁴.

²⁰² Sıddık Sami Onar, “İdare Hukuku”, Birinci Cilt, İkinci Bası, İsmail Akgün Matbaası, 1944, İstanbul, s.354-362; Ayrıca bkz. T.Yıldırım; a.g.y.,s.25-27; Günday; a.g.y.,s.61-66; Özay; a.g.y.,s.175-177; Derdiman; a.g.y.,s.87-91, R.Yıldırım; a.g.y.,s.20-22; Gözübüyük, Tan; a.g.y.,s.161-163.

²⁰³ Gözübüyük, Tan; a.g.y.,s.161

²⁰⁴ *Giritli, Bilen, Akgüner*; a.g.y.,s.189.

Yerinden yönetim sisteminin hizmet yönünden uygulanması sonucunda da Devlet kamu tüzelkişiliği dışında yer alan, Devletten ayrı bir iradeye, malvarlığına ve bütçeye sahip olan, görevlileri merkezi idarenin hiyerarşisine dahil olmayan kamu tüzelkişilikleri ortaya çıkar. Dolayısıyla yerel yönetim sisteminin yer yönünden uygulanması ile hizmet yönünden uygulanması bu konuda benzerlikler gösterdiği bu iki uygulama biçimi arasında kimi ayrımlarda bulunmaktadır. Bunları şu biçimde sıralamak olanaklıdır²⁰⁵: Mahalli yerinden yönetimde, siyasal düşüncenin, kimi esasların ve gereksinimlerin ağır basmasına karşın, hizmet yerinden yönetimde de teknik gereksinimler üstündür. Mahalli yerel yönetime tanınan özerklik bir bölgede oturan kişilere tanındığı halde, hizmet yerinden yönetimde bu özerklik, hizmetin kendisine tanınmaktadır. Bu nedenle, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının organları seçmenlerin iradesi ile belirlenmez. Buna karşılık yerel yönetim kuruluşlarının organlarının bu kuruluşların hizmet yaptıkları yerlerdeki seçmenlerin iradeleri ile belirlenmektedir. Son olarak, yerel yönetim kuruluşları birer kişi topluluğu olmasına karşılık, hizmet yerinden yönetim kuruluşları kural olarak birer mal topluluğu yapısındadır.

Anayasa Mahkemesi'ne göre de, kamu tüzelkişiliğine, dolayısıyla yönetsel özerkliğe sahip olan bu yönetimlerin hukuksal varlıkları, ya doğrudan Anayasa'nın bir maddesinden, ya da yine Anayasa'nın (123)'üncü maddesinin (3)'üncü fıkrasında ifadesini bulan (...kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetki...) den kaynaklanır. Yerinden yönetimler (hizmet ademi merkezियeti) (işlevsel yerinden yönetimler) ile (mahalli idareler) (yerel yerinden yönetimler) olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Ortak yanları, her ikisinin de idari vesayet denetimine tabi olmaları; farklılıkları ise, özerkliğin işlevsel yerinden yönetimlerde hizmetin kendisine, yerel yerinden yönetimlerde ise yöre halkının kendi adlarına için seçtikleri organlara tanınmasıdır.

(2) Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşlarının (Kamu Kurumlarının) Türleri ve Özellikleri

Hizmet yerinden yönetim kuruluşları, bir ya da birden fazla hizmetin yerine getirilmesi amacıyla, Devlet kamu tüzelkişiliğinden ayrı bir tüzelkişilik biçimde, merkezi idarenin dışında kurulan özerk ve kamu tüzelkişiliğine sahip kamu kurumlarıdır. Başka bir deyişle “*hizmetler kuruluşları*”dır. Bilindiği gibi, Anayasa'nın (127)'inci maddesi, mahalli idareleri

²⁰⁵ *Günday*; a.g.y.,s.64-65; *Giritli, Bilgen, Akgüner*; 185; *T.Yıldırım*; a.g.y.,s.25-27.

saymıştır. Kamu kurumları da kaynağını anayasadan almaktadır. Anayasanın (123)'üncü maddesi genel bir kural koyarak, kamu tüzelkişiliğinin kanun ya da kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak idari bir işlemle kurulabileceğini belirtmiştir. Kamu kurumları, mahalli idarelerden farklı olarak sınırlı sayıda sayılmamış, kanun koyucunun takdir yetkisi içinde, belli başlı hizmetlerin ayrı tüzelkişilikler tarafından görülmesi amacıyla çok değişik türlerde kuruldukları görülmektedir. Başka bir ifade ile Türkiye'de Yasama ve Yürütme Organlarının, kamu kurumlarının kuruluş, görev ve yetkileri yönlerinden takdir yetkisi bulunmaktadırlar.

Anayasa'ya bakıldığında, bir kamu kurumu olarak kurulan ve örgütlenen kimi kurumların sayıldığı görülmektedir. Bunlar arasında, Yükseköğretim Kurulu, Üniversiteler, TRT, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşlarını sayabiliriz. Ancak, kamu kurumları yalnızca Anayasa'da sayılanlarla sınırlı olmayıp yukarıda da belirtildiği gibi çok çeşitli görünümüleri bulunmaktadırlar.

Kamu kurumlarının sayılarının, yürüttükleri hizmetlerin türlerinin ve yönetim biçimlerinin değişik görünümde olmasına karşın bu kurumların ortak özelliklerini şu biçimde sıralamak olanaklıdır²⁰⁶:

- Kamu kurumlarının tümünün “*kamu tüzelkişiliği*” bulunmaktadır.Kamu kurumlarının tüzelkişilikleri, genellikle, bir mal topluluğu biçimdedir. Başka bir deyişle, kamu kurumları, bir mal varlığının belli bir hizmete ve amaca özgülenmesi ile tüzelkişilik kazanmışlardır.
- Kamu kurumlarının özerkliği bulunmaktadır. Yukarıda da söylendiği gibi bu özerklik hizmetin kendisine tanınmıştır. Kamu kurumunun türüne ve yürüttüğü hizmetin niteliğine göre, bu özerkliğin genişliği ve etkisi değişmektedir. Kamu kurumları, görev ve yetkilerinin gerektirdiği konularda idari işlem ve eylem niteliğinde hukuksal tasarrufları bulunmaktadır.
- Her kamu kurumu, belirli bir kamu hizmetini görmek üzere örgütlenmiş olup, görev ve yetkileri de bu hizmet alanı ile sınırlıdır. Başka bir deyişle, kamu kurumlarının etkinlik alanı, mahalli idareler gibi belli bir coğrafi alanla sınırlı

²⁰⁶ Kamu kurumlarının ortak özellikleri hakkında geniş bilgi için bkz. *Gözübüyük, Tan*; a.g.y.,s.307-311; *T.Yıldırım*; 186-188; *Günday*; a.g.y.,s.455-456; *R.Yıldırım*; a.g.y.,s.136; *Giritli, Bilgen Akgüner*; a.g.y.,s.285-286; *Derdiman*; a.g.y.,s.363-365.

değildir. Ancak hemen belirtelim ki, kimi kamu kurumlarının hizmet alanı belli bir alanla sınırlı olabilir (örneğin İSKİ).

- Kamu kurumlarının personeli memur ya da öteki kamu görevlileri statüsündedir.
- Kamu kurumları, kamu tüzelkişiliğine sahip özerk kurumlar olmasına karşın idarenin bütünlüğü ilkesi uyarınca, merkezi ya da yerel idarelerle ilişkili olup onların denetimine bağlıdırlar.
- Kamu kurumlarının kendilerine özgü bütçe yapısı bulunmaktadırlar, yani mali bu kurumlar, mali özerkliğe sahiplerdir. Özerk yapılarının bir sonucu olarak kamu kurumlarının ayrı bir malvarlığı bulunmaktadırlar.

Kamu kurumları değişik açılardan türlere ayrılmıştır²⁰⁷. Genel olarak kamu kurumları:

- Etkinlik alanları açısından milli-ulusal ve yerel-mahalli kamu kurumları olarak ayrılırlar. Milli-ulusal kamu kurumları, ülkenin belirli bir bölgesiyle ya da kamu idaresinin sınırıyla kısıtlı olmayıp, tüm ülke içinde etkinlik gösteren kamu kurumlarıdır. Bu tür kamu kurumlarına örnek olarak Devlet Demiryolları İşletmesi gösterilebilir. Yerel kamu kurumları ise, belli bir alanda etkinlik yerine getiren, daha çok bir yerel idareye ait hizmetin o idareden ayrılması ve ayrı bir tüzelkişilik durumunda örgütlenmesi sonucu ortaya çıkarlar. Bu tür kamu kurumlarına örnek olarak İSKİ gösterilebilir.
- Yönetim biçimleri açısından kamu kurumları, kamusal yönetim biçimleri uygulanan kurumlar ile özel yönetim biçimleri uygulanan kurumlar olarak da ayrılırlar. Kamusal yönetim biçimleri uygulanan kamu kurumlarına örnek olarak, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü gösterilebilir. Özel yönetim biçimleri uygulanan kurumlara örnek ise, Devlet Malzeme Ofisi, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu gösterilebilir.
- Etkinlik konuları açısından ise kamu kurumları; idari kamu kurumları (Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü...); iktisadi kamu kurumları (T.C.Ziraat Bankası, T.C.Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü...); sosyal kamu kurumları (Basın İlan Kurumu, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü...); bilimsel, teknik ve

²⁰⁷ Kamu kurumlarının türleri hakkında geniş bilgi için bkz. *T.Yıldırım*; 188-189; *Günday*; a.g.y.,s.456-459; *R.Yıldırım*; a.g.y.,s.136-154; *Giritli, Bilgen Akgüner*; a.g.y.,s.286-288; *Derdiman*; a.g.y.,s.365-402.

kültürel kamu kurumları (Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TRT...); kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları (Ticaret ve Sanayi Odaları...) olarak çeşitli türlere ayrılırlar.

(3) Türkiye Futbol Federasyonu, Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşu (Kamu Kurumu) Olarak Kabul Edilebilir Mi?

Hizmet yerinden yönetim kuruluşları (kamu kurumları) konusunda yapılan bu genel açıklamalardan sonra, öğreti ve yargı kararlarını da dikkate alarak (TFF)'nin bir hizmet yerinden yönetim kuruluşu olup olmadığını inceleyelim. Öğretide yer alan kimi görüşlere göre²⁰⁸, (TFF) kanunla kurulan bir hizmet yerinden yönetim kuruluşudur. (TFF)'nin hizmet yerinden yönetim kuruluşu olduğunu savunan yazarların, bu savlarını dayandırdığı nedenleri şu biçimde özetlemek olanaklıdır. Buna göre:

- Futbol bir kamu hizmeti olarak uzmanlık gerektiren bir niteliğe sahip olup, kanun koyucu tarafından, uzmanlık gerektiren futbol hizmetine bir kamu tüzelkişiliği verilerek bir hizmet yerinden yönetim kuruluşu kurulmuştur. Bu açıdan (TFF), bir hizmet yerinden yönetim kuruluşudur.
- (TFF), hizmet yerinden yönetim kuruluşlarına tanınan özerkliğe benzer bir niteliği bulunmaktadır. Bu durum, 3813 sayılı Kanun ile açıkça tanınmıştır. (TFF), tıpkı hizmet yerinden yönetim kuruluşlarındakine benzer biçimde, özerkliğinin doğal bir sonucu olarak idari ve mali açılarda da özerk bir yapısı bulunmaktadır. Bu özellik nedeniyle de (TFF), hizmet yerinden yönetim kuruluşlarına benzemektedir.
- (TFF) de , hizmet yerinden yönetim kuruluşlarında görüldüğü gibi, merkezi idarenin vesayeti altındadır. Bu vesayet durumu da, 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesinde açıkça düzenlemiştir. Buna göre, (TFF)'nin başta ulusal ve uluslararası karşılaşmalar olmak üzere bütün etkinlik ve işlemleri, spordan sorumlu Devlet Bakanlığının gözetim ve denetimine bağlıdır.
- Son olarak, (TFF), Başbakanlığın “*ilgili kuruluşu*” olarak görülmesi ve Devlet Bakanları arasında görev dağılımına ilişkin Başbakanlık genelgelerinde Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile beraber bir Devlet Bakanının sorumluluğuna verilmesi de

²⁰⁸ Gözübüyük, Tan; a.g.y.,s.396; Çakmak; a.g.t.,s.41; A.Nadi Ünal, Erkan Küçükgüngör, “*Türk Spor Teşkilatının Hukuki Yapısı*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1998/3, s.1057.

idari ve mali statüye sahip hizmet yerinden yönetim kuruluşu kabul edildiğinin bir göstergesidir.

Öğretide yer alan ve yukarıda özetlenen, (TFF)'nin bir hizmet yerinden yönetim kuruluşu olduğunu savunan görüşe katılmak olanaklı değildir. Bizce, (TFF)'nin Türk idare örgütü içindeki yerinin saptanması konusunda, öğreti ve yargı kararlarında bir çelişkinin bulunmasının nedeni, 3813 sayılı Kanununda yer alan ve (TFF)'nin hukuksal yapısını belirtilen (1)'inci maddedeki düzenlemedir. Şöyle ki; 3813 sayılı Kanunun (1)'inci maddesi, (TFF)'nin, futbol etkinliklerinde Türkiye'de tek yetkili ve görevli kılınan, bu görev ve yetkisini yerine getirmek üzere bir kanunla kurularak tüzelkişilik kazandığını göstermektedir. Bu tüzelkişilik, futbol etkinliklerini yerine getirirken özerk bir yapıya kavuşturulmuş ve aynı zamanda özel hukuk hükümlerine bağlı kılınmıştır. (TFF)'nin tüzelkişilik sorunu ile ilgili yaptığımız açıklamalarda, (TFF)'nin bu hukuksal yapısı ile özel hukuk tüzelkişisi olamayacağını, ancak bir “kamu tüzelkişisi” konumunda olduğunu belirtmiştik. İşte hukuksal sorun ya da tartışma da buradan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, (TFF)'nin bir kamu tüzelkişisi olduğu görüşünü benimseyen öğreti, ister istemez bu kamu tüzelkişisini, Türk idare örgütü içindeki yerini saptama uğraşına girmiştir. Öte yandan Yargıtay, Danıştay ve öğretide yer alan kimi görüşlere bakılırsa, zaten (TFF)'nü özel hukuk hükümlerine bağlı olarak, özel hukuk tüzelkişiliği ile genel idare dışına çıkarıldığına göre, yukarıda yapılan tartışmaların da bir anlamı kalmayacaktır. Ancak biz, (TFF)'nin genel idare dışına çıkarılan bir özel hukuk tüzelkişisi olduğu görüşünü benimsemiyoruz.

Şimdi, (TFF)'nin neden bir hizmet yerinden yönetim kuruluşu olamayacağını belirtelim. Bilindiği gibi, Anayasa'nın (123)'üncü maddesi, idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğunu ve merkezden yönetim ile yerinden yönetim esaslarına göre düzenlendiğini belirtmiştir. Anayasa'nın getirdiği bu düzenlemenin bir sonucu olarak “İdarenin Bütünlüğü” ilkesi benimsenmiştir. İdare Hukukunda, idarenin bütünlüğünü gerçekleştirme amacıyla, “idari vesayet”, “hiyerarşi” ve “yetki genişliği” esasları kabul edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, (TFF)'nin kanunla kurulan ve bir kamu hizmeti yerine getiren özerk bir kamu tüzelkişisi olduğu kabul edilirse, idarenin bütünlüğü ilkesi gereğince bu tüzelkişinin Türk idare örgütü içindeki yerini saptama zorunluluğu da doğmaktadır. Buna göre, (TFF), merkezi yönetim içinde yer alan bir kuruluş olmadığına göre bu tüzelkişilik acaba bir bağımsız idari otorite midir yoksa hizmet yerinden yönetim kuruluşu mudur? (TFF)'nin bir

bağımsız idari otorite olmadığını, yukarıda²⁰⁹ konu ile ilgili yapılan açıklamada belirtmiş olduğumuzdan, bunun nedenleri ayrıca tekrarlanmayacaktır.

(TFF)'nin hizmet yerinden yönetim kuruluşu olarak kabul edilmesi olanaksız olsa bile, bu görüşü savunan yazarlarla paylaştığımız ortak bir yön vardır, bu da (TFF)'nin bir kamu tüzelkişiliği olduğu gerçeğidir.

(TFF)'nin hizmet yerinden yönetim kuruluşu olduğunu savunan yazarlar, bu görüşlerine dayanarak olarak, (TFF)'nin idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu tüzelkişisi olarak futbol hizmetini yürütüyor olmasını göstermişlerdir. Bu bakış açısı, hukuksal olarak doğru olmakla beraber, (TFF)'nin Türk idare örgütü içindeki yerinin saptanmasında yeterli değildir. Çünkü, uygulamaya bakıldığında, (TFF)'nin idari ve mali özerkliğinin, hizmet yerinden yönetim kuruluşlara tanınan özerklikten ayrı ve bir anlamda “*tam bağımsızlık*” olarak algılandığı görülmektedir. Başka bir deyişle, (TFF)'nin özerkliği, hizmet yerinden yönetim kuruluşlara tanınan özerklikten daha üstün ve ayrıcalıklıdır.

(TFF)'nin, hizmet yerinden yönetim kuruluşu olarak kabul eden görüşe göre, (TFF), aynen öteki hizmet yerinden yönetim kuruluşları gibi merkezi idarenin vesayet denetimi altındadır. Bu görüşün dayanağı olarak da 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesi gösterilmektedir. 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesi, spordan sorumlu Bakanlığın gözetim ve denetim yetkisini düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre, Federasyonun tüm etkinlik ve işlemleri, spordan sorumlu Devlet Bakanlığının gözetim ve denetimine bağlıdır. Spordan sorumlu Devlet Bakanına tanınan bu gözetim ve yetkisi ise, Başbakanlık Teftiş Kurulunca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, görevi başında kalmasında sakınca görünen Federasyon Başkanı ya da Federasyon Yönetim Kurulu hakkında karar alınmak üzere (TFF) Genel Kurulunu olağanüstü toplantıya çağırmakla sınırlıdır. Bilindiği gibi İdare Hukukunda “*idari vesayet*”; yerinden yönetimin sakıncalarını gidermek, idarenin bütünlüğünü sağlamak amacıyla, devletin ve onu temsil eden merkezin, yerinden yönetim kuruluşlarının işlemlerini ve eylemlerini denetlemek ve gerek gördüğü takdirde bozabilmek yetkisi tanınmasıdır²¹⁰. İdari vesayet yetkisi idari denetim yetkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesinde öngörülen gözetim ve denetim yetkisi, İdare Hukukunun

²⁰⁹ Bkz.,s. 95-96.

²¹⁰ *Giritli, Bilen, Akgüner*; a.g.y.,s.190.

bilinen “*idari vesayet yetkisi*”nden tümüyle ayrılmaktadır. Çünkü, (TFF)’nin işlem ve eylemleri Devlet Bakanlığının denetimi altında olmasına karşın, (TFF)’nin hizmete ilişkin aldığı kararlar merkezi idarenin onayına bağlı tutulmadığı gibi, spordan sorumlu Devlet Bakanının idari vesayet yetkisinde görüldüğü gibi, sözkonusu kararları bozma yetkisi de bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, spordan sorumlu Devlet Bakanı’nın, (TFF)’nin kararlarını bozma yetkisi bulunmadığı gibi, Federasyon’un yerine geçerek O’nun adına karar alma yetkisi de bulunmamaktadır. Bu nedenle, (TFF)’nin bir hizmet yerinden yönetim kuruluşu olarak kabul eden yazarların, “(TFF),aynen öteki hizmet yerinden yönetim kuruluşları gibi merkezi idarenin vesayeti altındadır” biçimindeki savını kabul etmek bizce olanaklı değildir.

Son olarak (TFF) ile hizmet yerinden yönetim kuruluşları arasındaki başka bir ayırmadan söz etmek gerekmektedir. Anayasa’nın “*Yargı Yolu*”nu düzenleyen (125)’inci maddesi uyarınca, idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır. Buna göre, kamu tüzelkişiliğine sahip olan hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının da hizmete ilişkin tüm eylem ve işlemleri yargı denetimine tabidir. Durum böyle iken, eğer (TFF) bir hizmet yerinden yönetim kuruluşu ise, (TFF)’nin tüm işlem ve eylemlerinin de yargı denetimine açık olması gerekmektedir. Ancak bilindiği gibi, 3813 sayılı Kanunun öngördüğü zorunlu “*Tahkim Kurulu*” sistemi ile, (TFF)’nin kararları yargı denetimi dışında tutulmuştur. Nitekim, 3813 sayılı Kanunun, “*Tahkim Kurulunun Görevleri*” başlıklı (14)’üncü maddesi, Tahkim Kurulunun, Federasyon ile kulüpler; Federasyon ile hakemler, Federasyon ile futbolcular, teknik direktörler ve antrenörler (çalıştırıcılar); kulüpler ile teknik direktör, antrenör (çalıştırıcı), oyuncu temsilcisi ve masörler; kulüpler ile oyuncular; kulüpler ile kulüpler arasında çıkacak uyuşmazlıklar hakkında Federasyon Yönetim Kurulunca verilecek kararlar ile Disiplin Kurulu kararlarını, ilgililerin itirazı üzerine inceleyerek kesin karar bağlayacağını düzenlemiştir. Bu biçimde yapılan bir düzenleme kanımızca, Anayasa’nın “*Yargı Yetkisi*”ni düzenleyen (9)’uncü maddesi ile “*Yargı Yolu*”nu düzenleyen (125)’inci maddelerine aykırılık oluşturmaktadır²¹¹.

²¹¹ Tahkim Kurulu’nun yapısal niteliği, Kurulun oluşumu ve üyelerinin statüleri ayrıntılı olarak, “*Tahkim Kurulu*” başlığı altında incelenecektir. Bkz.,s. 111 vd.

E. Türkiye Futbol Federasyonu'nun Örgüt Yapısı

(TFF), “Merkez”, “Yurtiçi” ve “Yurtdışı” örgütlerinden meydana gelir.

1. Federasyonun Merkez Örgütü

a. Genel Kurul

3813 sayılı Kanun'un (5)'inci ve (6)'ıncı maddesi ile Ana Statü'nün (7) ile (40)'ıncı maddeleri arasında, (TFF) Genel Kurulu hakkında geniş bir düzenleme yapılmıştır.²¹² Buna göre: Genel Kurul, (TFF)'nin en üst organıdır. (TFF) Genel Kurul'u Olağan ve Olağanüstü Genel Kurul olarak iki türlü toplanır. Genel Kurul, dört yılda bir futbol liglerinin tescili tarihinden itibaren en geç kırkbeş gün içinde, Mali Genel Kurul ise, her yıl haziran ayında, Yönetim Kurulu'nun belirleyeceği tarihte olağan olarak toplanır. Toplantının gündemi ve tarihi en az onbeş gün önceden günlük ulusal iki gazetede ilan edilir ve (TFF) tarafından, Genel Kurul üyelerine yazılı olarak bildirilir. Genel Kurul gerektiğinde, toplam üye sayının yüzde kırkının noter kanalıyla yazılı başvurusu, Yönetim Kurulu'nu kararı ya da spordan sorumlu Bakan'ın çağrısı üzerine olağanüstü toplanır²¹³. Genel Kurulun olağanüstü toplantıya çağırılması durumunda, çağrıda bulunanlar gündeme esas olacak toplantı nedenini belirtmek zorundadırlar.

Olağan ve olağanüstü toplantının yapılabilmesi için üye tam sayısının yarısından fazlasının katılımı gerekir. İlk toplantıda çoğunluk sağlanamadığı takdirde, ikinci toplantı ertesi gün üye

²¹² 3813 sayılı Kanun'un “Genel Kurul” kenar başlıklı (5)'inci maddesi, 20.04.2000 tarih ve 4563 sayılı Kanun'un (1)'inci maddesi ve 10.06.2004 tarih ve 5175 sayılı Kanun'un (5)'inci maddesi ile değişikliğe uğramıştır. “Genel Kurulun Görevleri” kenar başlıklı (6)'ıncı maddesi ise, 20.04.2000 tarih ve 4563 sayılı Kanun'un (2)'inci maddesi, 10.06.2004 tarih ve 5175 sayılı Kanun'un (3)'üncü maddesi ve 05.05.2005 tarih ve 5340 sayılı Kanun'un (6)'ıncı maddesi ile değişikliğe uğramıştır. Tezimizde bu yeni düzenlemelere yer verilmiştir. 3813 sayılı Kanunun (5)'inci maddesinde yapılan 2004 tarihli değişikliğin gerekçesi şudur: “... Tasarı ile, futbola ilgili kişi ve kuruluşların Genel Kurulda yeterli ve etkin bir şekilde temsili sağlanarak, Genel Kurul üye sayısı artırılmış, sporda gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de futbolun alt yapısını oluşturan spor kulüplerinin üye sayıları ile spor ürününün asıl sahibi spor kulüplerinin oy oranı %42'den, %72'ye çıkarılarak Genel Kuruldaki temsil oranları yükseltilmiştir...”

²¹³ 3813 sayılı Kanun'un (31/2) maddesine göre, spordan sorumlu devlet bakanı, Başbakanlık Teftiş Kurulunca yapılacak inceleme ve soruşturma, görevi başında kalmasında sakınca görülen Federasyon Başkanı ya da Federasyon Yönetim Kurulu hakkında karar alınmak üzere (TFF) Genel Kurulu'nu olağanüstü toplantıya çağırabilir. FIFA 3813 sayılı Kanununda öngörülen, spordan sorumlu devlet bakanının TFF Genel Kurulu'nu olağanüstü toplantıya çağırma yetkisini, FIFA statüsüne, futbol yönetiminin özerkliğe aykırı ve siyasal bir baskı aracı olduğu düşüncesinde olduğu için Kanundan çıkarılması yönünde bir uyarıda bulunmuştur. *Milliyet*; 25.04.2007, s.29.

tam sayısının üçte biri ile yapılır. İkinci toplantıda da bu çoğunluk sağlanamadığı takdirde üçüncü toplantı bir hafta sonra çoğunluk aranmaksızın yapılır. Olağan ya da olağanüstü toplantıda Federasyon Başkanı, Yönetim Kurulu ve öteki kurulların seçimi yenilenebilir (3813 sayılı Kanun, m.5)

Genel Kurulun görevleri 3813 sayılı Kanun'un (6)'ıncı maddesi ile Ana Statü'nün (11)'inci maddesinde sayılmıştır. Buna göre (TFF) Genel Kurulu'nun görevleri şunlardır:

- (TFF) etkinlik programını ve bütçesini onaylamak, gerektiğinde bütçe değişiklikleri yapmak için Yönetim Kurulu'na yetki vermek,
- Yönetim Kurulu ve Başkanı ibra etmek,
- Ana Statü'yü yapmak ve değiştirmek,
- Yönetim Kurulu'na taşınmaz mal alımı ve satımı, aynı haklar tesisi için yetki vermek,
- Denetleme Kurulu'nca her yıl hazırlanan denetleme raporunu kabul etmek,
- Federasyonun bütçe dışı yapacağı harcamalara ve yatırımlara ilişkin usul ve esasları saptamak,
- Kanunla verilen öteki görevleri yapmaktır.

Genel Kurul delegeleri tarafından, toplantıda alınan kararlara karşı Genel Kurul tarihinden itibaren otuz gün içinde Ankara Asliye Hukuk Mahkemesinde iptal davası açılabilir. Yargılama, basit yargılama usulüne göre yapılır.

b. Başkan ve Başkanvekilleri

(TFF) Başkanı seçimi, Genel Kurul'da Yönetim Kurulu'nun on dört üyesinin seçiminden önce yapılır. Genel Kurul'da başkan adayı olabilmek için Genel Kurul üyelerinin beşte birinin yazılı önerisi gerekmektedir Başkan, Genel Kurula katılan üyelerin oyçokluğu ile seçilir²¹⁴.

²¹⁴ 3813 sayılı Kanuna, 5340 sayılı Kanunun (18)'inci maddesi ile eklenen Ek Madde (1)'e göre Genel Kurul tarafından seçilen organların başkan ve üyelerinin seçilme koşulları şunlardır:

a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak.

b) Yükseköğretim mezunu olmak (bu koşul, Anayasa Mahkemesi'nin 07.01.2006 tarih ve 26046 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 05.01.2006 tarih, 2005/55 E. Ve 2006/3 K. Sayılı kararı ile 05.01.2006 günlü, 2005/55 E. Ve 2006/4 sayılı kararlarla iptal edildiğinden, bu kurullarından uygulanmasından doğacak sonradan giderilmesi güç ya da olanaksız durum ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için kararın Resmi Gazete'de yayımlanacağı güne kadar yürürlüğün durdurulmasına karar verilmiştir).

Başkanın görev süresi dört yıldır. Ancak, 2005 tarih ve 5340 sayılı Kanun ile getirilen yeni düzenlemeye göre, Başkan üst üste ya da aralıklarla en fazla üç dönem seçilebilir²¹⁵. Başkanın yokluğunda görevlerini, Başkanın saptayacağı bir başkanvekili yürütür. Başkanın ölümü ya da istifası durumunda, üç ay içinde tekrar seçim yapılması koşulu ile birinci başkanvekili, yoksa ikinci başkanvekili, başkanvekillerinin olmaması durumunda da Yönetim Kurulu'nun kendi üyeleri arasından belirleyeceği kişi Başkanlığa vekalet eder. Öte yandan, (TFF) Genel Kurulu'na altı aydan az bir süre varsa yönetimdeki boşalmalar nedeniyle olağanüstü Genel Kurula gidilemez.

(TFF) Başkanın görevleri şunlardır:

- Federasyonu temsil etmek,
- Federasyonun etkinliklerini 3813 sayılı Kanun, Ana Statü ve öteki mevzuata göre yürütmek,
- Yönetim Kurulu'na başkanlık etmek ve Yönetim Kurulu kararlarını uygulamak,
- Yan kurulların kurulmasını ve adaylarını Yönetim Kurulu'na önermek,
- Gerekli gördüğünde yan kurullara başkanlık etmek,
- (TFF) adına harcamalarda bulunmak,
- Merkez Hakem Kurulu Başkanı ile asıl ve yedek üyelerini Yönetim Kurulu'na önermektir.

Başkan vekillerinin görev süresi ise dört yıldır. Yönetim Kurulu, kendi üyeleri arasından iki başkanvekili, birinci ve ikinci başkanvekillerini seçer.

c)Seçim tarihinden önceki beş yıl içerisinde, bir defada bir yıl ve toplam iki yıl hak mahrumiyeti cezası ile cezalandırılmamış olmak.

ç)Temerrüt halinde, kesinleşmiş vergi ve sigorta borcu bulunmamak.

d)Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar ve organize suçlardan, zimmet, nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, emniyeti suiistimal, hileli iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyeti kırıcı suçtan veya istimal ve istihlak kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından kesin hüküm giymemiş olmak.

²¹⁵ 3818 sayılı Kanunun (7)'inci maddesinin, 5340 sayılı Kanunun (7)'inci maddesi ile eklenen son cümlesinde yer alan bu düzenleme, FIFA tarafından özerkliğe aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle eleştirilmiş ve bu düzenlemenin Kanun metninden çıkarılması yönünde bir uyarıda bulunmuştur. *Milliyet*; 25.04.2007, s.29.

c. Yönetim Kurulu

3813 sayılı Kanun'un (9)'un maddesine göre, Yönetim Kurulu, Federasyon Başkanı ile Genel Kurul'un seçeceği ondört üye olmak üzere onbeş üyeden oluşur. Yönetim Kurulu'nun görev süresi dört yıldır. Yönetim Kurulu üyeliğine seçilen kulüp temsilcileri, kulüplerinin başkanı ya da kurulu üyesi iseler, Yönetim Kurulu'na seçilmekle bu sıfatları sona erer.

(TFF) Yönetim Kurulu'nun, (10)'uncu maddede sayılan görevleri arasından kimileri şunlardır:

- Futbol takımlarını kayıt ve tescil etmek, bunları liglere ve gruplara ayırmak, liglerin adlarını saptamak, ligleri düzenlemek, uygulanacak yükselme ve düşme statüsünü saptamak,
- Karşılaşma sonuçlarını tescil etmek, karşılaşmaları ertelemek, ileri bir tarihe kaydırmak, yarım kalan karşılaşmalar ile olaylı ve anlaşmalı karşılaşmalar konusunda karar vermek,
- Kulüplerin futbol dalı kurmak için yapacakları başvuruları karara bağlamak, bununla ilgili etkinlik taahhütlerini denetmek,²¹⁶
- Federasyonun merkez, taşra ve yurt dışı görevlerinde çalışan personelin ücretleri ile sosyal haklarını ve gerekli görülen federasyon kurullarının huzur haklarını, tazminatlarını, yolculuk ve yerleşim giderlerini ve yolluklarını saptamak,
- Federasyonun yurt içi ve yurt dışı örgütlerini kurmak,
- Futbol il ilgili televizyon, radyo, basılı eser yayınları ile her türlü reklam konusunda ticari ve mali hakları düzenlemek ve denetlemek,
- Başkan tarafından önerilen yan kurulları onaylamak,
- Bütçeyi hazırlamak,
- Birinci ve ikinci başkanvekilini seçmek,
- Sporda şiddetin önlenmesi için gerekli tedbirleri almak ve aldırarak,²¹⁷

²¹⁶ (TFF)'nin Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Ana Statü'nün (66)'ıncı maddesine göre, "... Futbol etkinliğinde bulunan kulüpler, Futbol Federasyonu Yönetim Kurulunun saptayacağı tescil koşul ve esaslarını yerine getireceğini taahhüt eder ve tescil ücretini öderse, tescil edilir ve belgesi verilir..."

²¹⁷ 07.05.2004 Tarih ve 25455 sayılı Resmi Gazetede'de yayımlanarak yürürlüğe giren, 5149 sayılı "Spor Müsabakalarının Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun"un (1)'inci maddesine göre: "Bu Kanunun amacı; spor müsabakalarının yapıldığı alanlar ile bunların eklenti ve çevresinde müsabaka öncesinde, müsabaka esnasında veya sonrasında şiddetli rekabet ve bunun doğurduğu fanatizm sonucu patayıcı, parlayıcı, yanıcı, yakıcı, kesici veya delici maddelerin kullanılmasının, şiddet ve düzensizliğin, kişilik haklarına, ailevi veya

- 3183 sayılı Kanun, Ana Statü ve ilgili mevzuatın verdiği öteki işleri yapmaktır.

d. Denetleme Kurulu

3813 sayılı Kanunun (11)'inci maddesine göre, Denetleme Kurulu, dört yıl için, Genel Kurulca seçilecek mali konularda uzman olan beş asil, mali konularda uzman olan beş yedek üyeden oluşur. Üyelerde kendi aralarından bir başkan seçerler. Kanunun (12)'inci maddesine göre²¹⁸, Denetleme Kurulu, Yönetim Kurulunca hazırlanan ve Genel Kurulca kabul edilen talimata uygun olarak Federasyonun mali işlemlerini Genel Kurul adına denetler. Denetleme Kurulu, her yıl hazırlayacağı yıllık denetleme raporunu Genel Kurulun onayına sunar.

Denetleme raporunda; gelir-gider tabloları, bilançolar ve yıllık etkinlikleri temel alan mali tablolar yer alır. Ayrıca kaynakların etkin, ekonomik ve verimli kullanılıp kullanılmadığı, harcamaların sportif etkinlikler için yapılıp yapılmadığı ve mali işlemlere ilişkin karar ve harcamaların amaç ve programlarına uygun olup olmadığı konularında da yer verilir. Denetleme Kurulu, raporunu Genel Kurul üyesi tüzelkişilere ve gerçek kişilere Genel Kurulun toplantı tarihinden bir ay önce gönderir. Bu yöntemle üyelerin (TFF)'nun iş ve işlemleri hakkında bilgilendirilmeleri sağlanmıştır.

manevi değerlere yönelik hakaret, sövme ve aşağılayıcı slogan ve davranışların yer aldığı sporun ruhuna, ilke ve kurallarına uymayan kötü tezahüratın önlenmesi suretiyle huzur ve güvenliğin, kişi ve dokunulmazlığı ve kamu düzeninin sağlanmasına yönelik olarak alınacak önlemler ve uygulanacak yaptırımlarla ilgili usul ve esasları düzenlemektir.” Bu maddede, Kanunun amacının çerçevesi çizilmiştir. Kanunun (8)'inci maddesi de “Federasyonların görev ve sorumlulukları”nı düzenlenmiştir. Bu maddeye göre: “*Federasyonlar, müsabakanın yapıldığı yerdeki temsilciler vasıtasıyla, sporcu ve taraftarların güvenliği için gerekli önlemleri aldırılması, denetlenmesi, bağlı olduğu uluslararası federasyonların talimatlarının uygulanmaya konulması ve gerekli ek önlemler aldırılması konusunda il ve ilçe spor güvenlik kurulu ile koordinasyonun sağlanmasından yetkili ve sorumludur.*” Bu madde ile getirilen düzenlemenin gerekçesi şudur: Federasyonların ve temsilcilerinin, özellikle karşılaşmalardan önce, kulüpler arasında işbirliği ve dayanışmayı sağlayarak, çağdaş ülkelerde yaygın biçimde oluşturulan güvenlik sistemlerinin ülke genelinde tekdüzen biçimde kurulup işletilmesidir. 5149 sayılı Kanun, Kanunun madde gerekçeleri ve yorumları için bkz. Erdener Yurtcan, “*Sporda Şiddetin ve Düzensizliğin Önlenmesi Kanunu ve Yorumları*”, Kare Yayınları, İstanbul, 2006, s.11-52. Yazar, Kanun tasarısında kullanılan “*düzensizliğin önlenmesi*” ibaresi, spor alanlarında düzenin olmadığı noktadan hareket edildiğini gösterir ki, kanun egemenliği ile bağdaşmaz diyerek haklı bir eleştiride bulunmuştur. Ayrıca 3813 sayılı Kanunun (25)'inci maddesine göre, futbol karşılaşma ve çalışmalarında kulüpler ve kişilerce disiplin ve sportmenliğine uymayan eylemler ve bunlara uygulanacak yaptırımlar, ulusal ve uluslararası yerleşik kurallara uygun olarak (TFF) Yönetim Kurulu tarafından hazırlanacak kurallarla saptanır. Saptanacak eylemlere uygulanacak cezalar, ihtar, yarışmadan men, hak mahrumiyeti, yarışmayı seyircisiz oynatma, saha kapatma, para cezası, tescil iptali, puan indirme ve küme düşürmedir. Uygulanacak para cezası, beşyüzmilyar lirayı geçemez, bu miktar her yıl 213 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca saptanan ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılır.

²¹⁸ 3813 sayılı Kanunun (12)'inci maddesinin ilk biçimi şöyledir: “*Denetle Kurulu, Federasyonun mali işlemlerini Genel Kurul adına denetler ve ayrıca her yıl hazırlayacağı yıllık denetleme raporunu Genel Kurulun onayına sunar.*”

(TFF)'nin mali yapısının, gider ve gelirlerinin Genel Kurul adına denetlemek ile görevlendirilen Denetleme Kurulunun dışında, Kanunun (31)'inci maddesinin (2)'inci fıkrasına göre de Başbakanlık Teftiş Kurulu, (TFF) işlem ve eylemlerini denetlemek, soruşturmak yetkisine sahiptir.

3813 sayılı Kanunun Denetleme Kurulu ile ilgili getirilen yeni düzenlemenin iktisadi ve mali yönden değerlendirilmesi yapıldığında şu saptama ve önerilerin yapıldığı görülmektedir: Ülkemizde yıllık cirosu 430 milyon dolara yakın olan futbolda, yıllık gider-gelir toplamı (bütçesi) 86 trilyona, bilanço büyüklüğü ise 62,4 milyon YTL.'ye ulaşan (TFF)'nin mali denetiminin, yalnızca Başbakanlık Teftiş Kurulu ya da Denetleme Kuruluna bırakılmayacak kadar önemli bir büyüklüğe ulaştığı görülmektedir. Bu yönden (TFF)'nin Sayıştay denetimine benzer bir denetim altında tutulması zorunluluğu bulunmaktadır²¹⁹.

Türk futbol yönetiminin (FIFA) ve (UEFA) kıstaslarına uyumun sağlanması ve buna ilişkin önlemlerin alınması ile denetim ve gözetimin gerekliliğinden yola çıkılarak yapılan hukuksal düzenlemelerde bütün yetki ve görevin yalnızca Denetleme Kuruluna bırakılması eleştirilecek bir konudur. Şöyle ki; anlatıldığı gibi, Denetleme Kurulu, her türlü işlemlerin hukuka, mevzuata ve uluslararası futbol örgütlerinin kıstaslarına uygun olup olmadığını Genel Kurul adına denetler ve her yıl hazırlayacağı raporu Genel Kurulu'nun onayına sunar. Durum böyle iken, (UEFA) ve (FIFA) kıstaslarına ilişkin Federasyon ve kulüplerin uyum, denetim ve gözetimi gibi çok önemli ve uzmanlık gerektiren yaşamsal öneme sahip bir görevin Denetleme Kuruluna bırakılması 3813 sayılı Kanunun önemli bir eksikliğidir²²⁰.

e. Tahkim Kurulu

(1) Tahkim Kurulu'nun Yapısı ve İşleyişi

Futbol etkinliklerinde ortaya çıkacak uyuşmazlıkların giderilmesi için öngörülen tahkim yöntemi, öncelikle 3461 sayılı Kanun ile getirilmiştir. Futbol Federasyonu'nu, (GSGM)'nin idari yapısından çıkararak, ayrı bir tüzelkişilik olarak kurulmasını sağlayan 3461 sayılı

²¹⁹ 3813 sayılı Kanun'da yapılan değişikliklerin iktisadi ve mali yönden değerlendirilmesi konusunda ayrıca bkz. Tuğrul Akşar, Kutlu Merih, "Futbol Ekonomisi", Literatür Yayınları, İstanbul, 2006, s.721-724.

²²⁰ Futbol yönetiminin yeniden yapılması sürecinde UEFA kıstasları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Akşar, Merih; a.g.y.,s. 685-703.

Kanun'da, tahkim yönteminin getirilmesine gerekçe olarak şunlar gösterilmiştir: “ (...) Kanunla getirilen bir diğer (öteki) yenilik Tahkim Kurulu'dur. Bilindiği gibi, profesyonel futbolla ilgili bütün ihtilaflar (uyuşmazlıklar, anlaşmazlıklar) bugün idari yargıya gitmektedir. İşte, bu kanun tasarısıyla getirilen özel hukuk hükümleri tabi (bağlı), özel statülü bu federasyonun kararları artık yargı mercilerine (organlarına) gitmeyecek, böylece, uzun yıllardan beri eleştirilen, profesyonel futbol mahkeme kapılarında sözü ve eleştirileri ortadan kalkacaktır. Esasen bu sistemi getirmek de gerekmektedir. Çünkü, FIFA statüsünü imzalayan ülke olarak biz, bunu (tahkim sistemini kabul etmeyi) taahhüt ediyoruz (garanti ediyoruz, söz veriyoruz); yani profesyonel futbol ile ilgili ihtilaflarda (uyuşmazlıklarda, anlaşmazlıklarda) yargı yoluna başvurmayacağımızı taahhüt ediyoruz. Şimdi bu yeni kanun ile (3461 sayılı Kanun) bu sağlanmış oluyor...”

3813 sayılı Kanunun (13)'üncü maddesine göre²²¹, Tahkim Kurulu, iki asıl ve iki yedek üyesi üniversitelerin hukuk fakülteleri ya da spor yüksekokullarında görev yapan öğretim üyelerinden olmak üzere beş asil, beş yedek hukukçu üyeden oluşur²²². Tahkim Kurulu üyeleri dört yıl görev yapmak üzere Genel Kurulca seçilir. Üyeler kendi aralarından bir Başkan seçerler. Kurul, görevinde bağımsızdır. Üyeler istifa etmedikçe ya da çekilmiş sayılmadıkça yerlerine yenisi görevlendirilemez. Tahkim Kurulu, beş üyesinin katılımı ile toplanır, kararlar oy çokluğu ile alınır. Asıl üyenin katılmadığı toplantıya yedek üye katılır.

Tahkim Kurulu başlığı altında öncelikle incelenmesi gereken konu, kanımızca yargılama işlevine sahip Tahkim Kurulu'nun yapısı, üyelerinin statüleri ve Tahkim Kurulu üyelerinin seçim yöntemidir.

Tahkim Kurulu'nun işleyişinde bağımsız olması, üyelerinin istifa etmedikçe ya da çekilmiş sayılmadıkça görevlerine devam edecekleri, hiçbir kuruluşun, bu üyelerin görevlerine son

²²¹ 3813 sayılı Kanunun, 5175 sayılı Kanunun (8)'inci maddesi ile değişik (13)'üncü maddesinin ilk biçimi şöyledir: “Tahkim Kurulu, dört yıl için Genel Kurulca seçilerek beş asil, beş yedek hukukçu üyeden teşekkül eder.” Kanunun (13)'üncü maddesinde yapılan değişiklikle, Genel Kurul tarafından seçilen Tahkim Kurulu üyelerinin bir kısmının hukuk fakülteleri ile spor yüksekokullarında görev yapan öğretim üyeleri arasından seçilmesi esası öngörülerek, mesleğinde ihtisas sahibi kişilerin Tahkim Kurulunda görev yapmaları sağlanmıştır.

²²² Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu, Merkez Hakem Kurulu ya da Federasyon bünyesindeki herhangi bir yan kurulun üyesi olanlar veya futbol kulüplerinde aktif görevde bulunanlar (profesyonel futbol kulüplerinin seçilmiş veya atanmış kurullarında görev alanlar da dahil olmak üzere) ile profesyonel futbolcular veya Futbol Disiplin Talimatı gereğince hakkında ceza verilmiş kişiler, Tahkim Kurulu üyeliği yapamaz (Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Talimatı, m.5).

veremeyecekleri ya da yerlerine yeni bir üye seçemeyecekleri türünden verilen ayrıcalıklarla, Tahkim Kurulu üyelerine yargıç güvencesi, bağımsızlığı tanınmıştır. Bunun nedeni de, Tahkim Kurulu'nun yapısının ve işleyişinin bağımsız bir mahkeme gibi algılanmasıdır. Tahkim Kurulu'nun kararlarının kesin olması, bu kararlara karşı başkaca bir idari ya da yargısal organa başvurulamaması Tahkim Kuruluna zorunlu olarak bu statülerin verilmesine neden olduğu düşüncesindeyim²²³.

Ancak, Tahkim Kurulu üyelerine, görevlerini yerine getirirken tanınan bu ayrıcalıklar ya da statüler, Anayasa'da asli ve sürekli yapılan bir uğraş (meslek) olarak kabul edilen yargıçlık için tanınan güvencelerle ya da statülerle tam olarak örtüşmemektedir. Bilindiği gibi, Anayasa'nın, "*Hakimlik ve Savcılık Teminatı*" başlıklı (139)'uncu maddesi, yargıçlar ve savcıların görevden alınamayacaklarını, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılmayacağını, bir mahkemenin ya da kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylık, ödenek ve öteki özlük haklarından yoksun bırakılmayacağını düzenlemiştir. Anayasa'nın (139)'uncu maddesinin gerekçesinde de, yargıçlık ve savcılık güvencesinin, yargıç ve savcıların görevlerinde herhangi bir düşünce ve baskıya kapılmadan tümüyle gönül rahatlığı içinde görevlerini yapabilmelerinin garantisi olduğu belirtilmiştir. Bu yönüyle, Tahkim Kurulu üyelerinin, Anayasa'nın yargıçlara tanınan güvenceye sahip olmadıklarını söyleyebiliriz. Şöyle ki: Tahkim Kurulu, Federasyon Başkanının aday gösterdiği kişiler arasından, Genel Kurul tarafından seçilerek göreve gelen kişilerden oluşmaktadır. Yani Tahkim Kurulu aynen Yönetim Kurulu oluşturulur gibi oluşturulmaktadır. Tahkim Kurulu üyeleri her ne kadar Genel Kurul üyeleri tarafından seçilse bile Başkanının gösterdiği adaylar

²²³ Bilindiği gibi, futbol ile ilgili tüm uyuşmazlıklarda (TFF) Tahkim Kurulu yetkilidir. Futbol dışında öteki spor dallarında da tahkim yolu öngörülmüştür. Bu konuda, 28.05.2004 tarih ve 25475 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "*Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Tahkim Kurulu Yönetmeliği*" bulunmaktadır. Bu Yönetmeliğin amacı, spor federasyonlarının iş ve işleyişleri ile ilgili olarak federasyon ile kulüpler, federasyon ile hakemler, federasyon ile teknik direktör, antrenör ve idareciler, kulüpler ile oyuncular, kulüpler ile kulüpler arasında çıkacak ihtilâflar hakkında federasyon yönetim kurulunca verilecek kararlar ile disiplin ya da ceza kurulu kararlarını ilgililerin itirazı üzerine inceleyip kesin karara bağlamak üzere Genel Müdürlük bünyesinde kurulan Tahkim Kurulunun görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir. Bu Yönetmelik gereğince, özerk federasyon ile kulüpler, federasyon ile sporcu, hakem, teknik direktör, antrenör, idareci ve benzeri spor elemanları, kulüpler ile sporcu, antrenör, idareci ve benzeri spor elemanları, kulüpler ile kulüpler arasında çıkacak uyuşmazlıklarla, federasyon yönetim kurulunca verilecek kararlar ile disiplin ya da ceza kurulu kararlarına karşı ilgililerin itirazı üzerine inceleme yaparak kesin karara bağlayan Genel Müdürlük bünyesinde Tahkim Kurulu oluşturulmuştur. Tahkim Kurulu üyeleri, beşi hukukçu, ikisi ise spor alanında bilimsel çalışmalar yapmış veya sporda idareci, teknik adam ve benzeri görevlerde bulunmuş, kariyer sahibi kişiler arasından Genel Müdürün teklifi ve Bakanın onayı ile altı yıl için görevlendirilirler.

arasından dört yıl için seçilmiş olması bu Kurulun bağımsızlığını ve tarafsızlığını gölgelemektedir. Futbol konusunda bütün uyuşmazlıkların çözümü için yargısal bir görev üstlenen bir Kurulun, bu biçimde oluşturulması kanımca Tahkim Kurulu'na ve kararlarına karşı yapılan eleştirilerin haklılığını ortaya koymaktadır.

Tahkim Kurulu, (TFF) Genel Kurulu tarafından seçildiği ve seçimde asıl oy potansiyeli de, Federasyon Başkanı adaylarına ait olduğu için, genellikle başkanlığı kazanan adayın listesi seçimden başarıyla çıkmaktadır. Tahkim Kurulu'nu Federasyon Başkanı seçtirmiş (ya da üyeler başkanın oy potansiyeli sayesinde seçilmiş) olunca, Başkanın, Tahkim Kurulu üyeleri üzerinde özel bir etkisinin olacağı ve Kurulun da onların tercihlerini dikkate alacağı kaygısı sürekli dile getirilir. Öte yandan, Tahkim Kurulu, Federasyon içinde yer alan bir organ olması yönünden de mali ve idari yönlerden (TFF)'na bağlıdır. Bu da, bağımlılık kuşkularını artıran diğer bir etkidir²²⁴.

Anayasa Mahkemesi'ne göre, mahkeme bağımsızlığının iki ana ögesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yargı bağımsızlığı, öteki ise yargıç güvencesidir. Bu kavramlardan her biri, bağımsızlık kavramının birer yüzünü oluşturmaktadır. Yargı bağımsızlığı ile yargıcın gerçek bağımsızlığı, yargıç güvencesi ile yargıcın kişisel bağımsızlığını ifade etmektedir. Yüksek Mahkeme'ye göre, bu iki kavram, birbirini tamamlayan kavramlardır. Bunlardan biri olmadan ötekinin varlığından söz edilemez. Öte yandan Anayasa Mahkemesi'ne göre, bir organın, yargı organı olarak nitelendirilmesi için, yargısal bir yöntem uygulaması, bundan başka üyelerinin de bağımsız ve yargıç niteliğine sahip olmaları ve yargıç statüsünde bulunması da gereklidir²²⁵.

Buna göre, futbol uyuşmazlıklarında ilk ve son derece yargı yeri olarak karar veren “*yargılama organı*” olan Tahkim Kurulu'nun yapısı, Anayasa'nın (138)'inci maddesinde düzenlenen, mahkemelerin bağımsızlığı ile örtüşmemektedir. Federasyon Başkanı tarafından saptanan ve Genel Kurulca dört yıllığına göreve getirilen kişilerden oluşan Kurulun yapısı, bağımsız mahkemelerle kıyaslanamayacağı gibi, Kurul üyelerine tanınan güvencenin de yargıç ve savcılara tanınan güvencelerle de örtüşmediğini söyleyebiliriz.

²²⁴ Samim Ünan, “*Türk Hukukunda Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Kararları*” Spor Hukuku Kolokiyumu, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.21.

²²⁵ AYM Kararı, T.11.07.1991, E.1990/39, K.1991/21, R.G.,T.23.05.1992, Sy.21236.

Öte yandan şunu da belirtmek gerekir; yargıçlık ve savcılık asli ve sürekli olarak, belli statü altında yapılan bir “uğraş (meslek)” tır. Bu uğraşa (mesleğe) girebilme, yargıç ve savcı olarak atanma koşulları, ilgili mevzuatta açıkça belirtilmiştir. Yargıçlık ve savcılığın bir uğraş (meslek) olarak kabul edildiği, Anayasa’nın (140)’ıncı maddesinde de belirtilmiştir. Anayasa’nın, “*Hakimlik ve Savcılık Mesleği*” başlıklı (140)’ıncı maddesi, yargıç ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve sorumlulukları, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici ya da sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin soruşturması açılması, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk ya da yetersizlik durumları ile öteki özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıçlık güvencesi esaslarına göre düzenleneceğini belirtmiştir. Aynı maddede, yargıçlar ve savcılarının, kanunlarda belirtilenlerden başka, resmi ya da özel hiçbir görev yapacakları da belirtilmiştir. Buna karşın, Tahkim Kurulu üyeleri, Kurul üyeliklerini asli ve sürekli olarak yapmamaktadırlar. Nitekim, Kurul üyelerinin, Kurul üyeliklerini ikinci bir uğraş olarak yaptıkları görülmektedir. Örneğin, hukuk fakülteleri ya da spor yüksekokullarında görev yapan öğretim üyeleri, Kurul üyeliği görevlerini, öğretim üyeliği görevinin yanında ek bir uğraş olarak yapmaktadır²²⁶.

Sonuç olarak, Anayasa’nın (138), (139) ve (140)’ıncı maddelerinin birlikte değerlendirilmesi karşısında şunu söyleyebiliriz: Tahkim Kurulu üyeleri, Anayasa’nın yargıçlar için tanıdığı güvencelere, yansızlığa ya da statüye sahip değildirlendir

²²⁶ Nitekim, İş Mahkemelerinde özel hukuk kişilerinin (işçi ve işveren temsilcisi) görev yapmasını öngören 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu (2)’inci maddesinin birinci fıkrasının Anayasa’ya aykırı olduğu gerekçesiyle açılan iptal davasında Anayasa Mahkemesi anılan düzenlemeyi iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi iptal kararının gerekçesinde konumuzla ilgili şu saptamalara yer vermiştir: “ İş mahkemelerindeki işçi ve işveren temsilcisi üyelerin temel işlerinin işçilik ya da işverenlik olduğu, bu kimselerin mahkeme toplantıları dışında kendi işlerinde çalıştıkları, başka bir deyimle hakimlik (yargıçlık) mesleği (uğraşı) içinde ve o meslektekilerin (uğraştakilerin) bağlı olduğu hukuk kuralları ile bağlı birer devlet görevlisi (kamu görevlisi) bulunmadıkları, hakimliğe (yargıçlığa) getirilmelerinin mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine uygun bir düzen içinde olmayıp yansız birer kuruluş sayılması olanağı bulunmayan işçi ve işveren kuruluşlarının seçimi ve yürütmenin birer bölümü olan Adalet ve Çalışma Bakanlıklarının ataması ile gerçekleştiği, görev sürelerinin ise iki yıl ile sınırlı olduğu (...) anlaşılmaktadır. Bu üyelerin hukuksal durumları, hakimlerin (yargıçların) Anayasa’nın ilgili maddelerinde düzenlenen hukuksal durumları ile açıkça çelişki göstermektedir (...) Anayasa’da öngörülen hakimlik (yargıçlık) güvencesi, bütün hakimler (yargıçlar) için öngörülmüş ve hakimlik (yargıçlık) görevinin ancak meslekten olan hakimlerce (yargıçlarla) yapılabilmesi kurallara bağlanmış, (...) yalnız askeri mahkemeler açısından hakim (yargıç) niteliğinde bulunmayan kişilerin azınlıkta olmak üzere hakimlik (yargıçlık) görevi yapmalarına izin verilmiştir.” Anayasa Mahkemesi Kararı, E.1970/ 63, K.1971/38, T.13.04.1971, R.G., T.16.11.1971, Sy. 14017. Anayasa Mahkemesi kararının da belirttiği üzere, ayrıksı durumlar dışında, Anayasa’da özel hukuk kişileri tarafından kullanılacak devlet yetkileri öngörülmüş değildir ve bu nedenle de, “egemenlik”, ya da “devlet yetkisi”, ancak ve ancak, Devletin organları tarafından kullanılacaktır. Cem Ayaydın, “ *Özel Hukuk Kişilerinin Kamu Kudreti Kullanması Sorunu ile 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun’a İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararı Hakkında Düşünceler*”, Yıldızhan Yayla’ya Armağan, GSÜ Yayınları, No.4, İstanbul, 2003, s.126.

Belirtilen bu olumsuzluklar nedeniyle Tahkim Kurulu'nun oluşumunun yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Öğretide yer alan bir görüşe göre, Tahkim Kurulunun bağımsızlığını sağlayacak düzenleme seçeneklerinden birincisi, Tahkim Kuruluna üye seçme yetkisi Genel Kurula tanınıp, iki hukukçu öğretim üyesinin, ilgili hukuk alanında görevli öğretim üyeleri arasından Üniversiteler Arası Kurul tarafından belirlenecek on aday arasından, yargıç- savcı sınıfından bir üyenin Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenen üç aday arasından, iki hukukçu üyenin ise Genel Kurulun doğrudan seçilmesiyle oluşacağı yönünde bir düzenlemenin yapılması durumunda Tahkim Kurulunun bağımsızlığının sağlanabileceği ileri sürülmüştür²²⁷.

3813 sayılı Kanun ve Ana Statünün verdiği yetkiye dayanılarak (TFF) tarafından hazırlanan "Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Talimatı"nın "Amaç ve Görev" başlıklı (1)'inci maddesine göre, Tahkim Kurulu:

- Federasyon ile kulüpler; federasyon ile hakemler, federasyon ile futbolcular, teknik direktörler ve antrenörler; kulüpler ile teknik direktör, antrenör, oyuncu temsilcisi ve masörler; kulüpler ile oyuncular; kulüpler ile kulüpler arasında çıkacak uyuşmazlıklar ile Merkez Hakem Kurulu kararları hakkında Yönetim Kurulu'na verilecek kararları,
- Futbol Disiplin Kurulu kararlarını,
- 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonunun Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun'un ve Ana Statü'nün verdiği yetkiye dayanılarak, Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu tarafından çıkartılmış talimatların, usulüne uygun olarak yayınlanmasını izleyen 7 gün içinde, ilgililer tarafından yapılan başvurular üzerine, talimatın kanun, ana statü, FIFA ve UEFA ana statülerine uygunluğunu ilgililerin ya da Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu'nun başvurusu üzerine inceleyip kesin olarak karara bağlamakla görevlidir.

Tahkim Kurulu'nun görevlerini düzenleyen ve yukarıda yer verilen düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, Tahkim Kurulu'nu önüne gelen uyuşmazlıklar hakkında, önceden yetkili ve görevli öteki organların o konuda bir karar vermiş olması gerekmektedir. Tahkim Kurulu, belirtilen yetkili organların kararlarına karşı başvuru makamı olduğundan, bu organların

²²⁷ Çolak; a.g.m., s.148.

herhangi bir kararı olmaksızın, kendiliğinden harekete geçerek bir uyuşmazlık konusunda karar veremez.

Kurul'un toplantı yapma ve karar alma biçimleri ise şöyledir: Kurul, başkanın ya da mazeretli olması durumunda başkan vekilinin daveti üzerine en az 5 üye ile toplanır. Bu toplantıya yedek üyeler de davet edilir ve toplantıya katılarak görüşmelere katılırlar ve görüşlerini açıklayabilirler. Ancak asil üyenin yokluğu nedeniyle onun yerine görev almış olanlar dışındaki yedek üyeler oylamaya katılamazlar. Başkan ve Başkan vekilinin yokluğu durumunda, kurula en yaşlı üye başkanlık eder. Özür beyan etmeden, kesintisiz üç olağan oturuma ya da bir sezonda toplam onbeş olağan oturuma katılmamış asil üyeler çekilmiş sayılırlar. Çekilmiş sayılan üye, izleyen toplantıya iştirak ettirilmez. Kararlar, karar almaya yetkili 5 üyenin en az üçünün birleşen oyu ile verilir. Oy kullanmak zorunlu olup çekimser kalinamaz. Oy kullanmayan ya da boş oy kullanan üye toplantıya mazeretsiz olarak katılmamış sayılır ve yeri sıradaki yedek üye ile tamamlanarak oylama yapılır.

Kurulun görev alanına giren konularda, başvurular, ilgili kişiler ya da kulübü temsile yetkili kişiler tarafından, Tahkim Kuruluna yönelik yazılmış bir dilekçeyle yapılır. Kurula yapılacak başvuru ve itirazlar, kararın yazılı bildirimini ya da yazılı bildirim hükmündeki duyuruyu izleyen yedi gün içinde yapılır.

(2) Tahkim Kurulu Kararlarının Hukuksal Niteliği ve Sonuçları

Bilindiği gibi, 1982 Anayasası'nın (9)'uncu maddesinde, yargı yetkisinin Türk Ulusu adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı öngörülmüştür. Bağımsız mahkemeler, Anayasa'nın (6)'ncı maddesinin (1)'inci fıkrasında öngörülen, bağımsız-koşulsuz ulusun olan egemenliği, yine bu maddenin (2)'inci fıkrasında uyarınca Anayasasının koyduğu esaslara göre, yargı alanında kullanan yetkili organlardır. Anayasa, "*Mahkemelerin Bağımsızlığı*" nı düzenleyen (138)'inci maddesi, hiçbir organ, makam, merci ya da kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, öneri ve telkinde

bulunamaz biçiminde bir düzenleme getirerek yargı organlarının Yasama ve Yürütme-İdare organlarına karşı bağımsızlığı anayasal anlamda güvence altına alınmıştır.

Bu temel düzenlemenin sonucu olarak, hakları ihlal edilen kişi ya da kişiler, haklarını bağımsız mahkemelere başvurarak aramak zorundadırlar. Yani bir hukuksal uyuşmazlığın, devlet mahkemeleri aracılığıyla çözüme kavuşturulması gerekir. Bu kuralın istisnası “*tahkim*” dir²²⁸.

Genel olarak, bir hak üzerinde uyuşmazlığa düşmüş olan iki tarafın anlaşarak, bu uyuşmazlığın çözümlenmesini özel kişilere bırakmalarına ve uyuşmazlığın bu özel kişiler tarafından incelenip karara bağlanmasına “*tahkim*” denir²²⁹. Usul hukukunda var olan hükümler gereğince (HUMK, m.516), taraflar, aralarındaki ihtilafın hakemler aracılığıyla giderilmesi konusunda da irade serbestisine sahiptirler. Taraflar aralarında yapacakları bir anlaşma ile uyuşmazlık konusunda karar verme gücünü devletin mahkemelerinden alarak özel kişilere devredebilecektir²³⁰.

Tahkimin hukuksal niteliği ise öğretide tartışmalıdır. Bu tartışma, tahkimin bir maddi hukuk, borçlar hukuku sözleşmesi mi, yoksa usul hukuku sözleşmesi mi olduğu yolundadır. Bu konuda, her iki görüş de savunulmuştur. Ancak egemen olan görüş, tahkim sözleşmesinin bir usul hukuku sözleşmesi olduğudur. Tahkim sözleşmesinin esas olarak iki önemli etkisi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi hakemlerin yargılama yapabilmesini sağlayan olumlu etkisi diğeri ise, mahkemelere başvuru olanağını kaldıran olumsuz etkisidir. Bu iki etki de usul hukukuna ilişkindir. Bu nedenle tahkim sözleşmesinin hukuksal etkisi, öncelikle usul hukuku alanında geçerlidir²³¹.

Tahkimin iki türü vardır. Bunlar, “*Zorunlu Tahkim*” ve “*İhtiyari Tahkim*” dir. (HUMK)’da yer alan tahkim, ihtiyari tahkimdir. Yani taraflar serbest iradeleri ile aralarındaki

²²⁸ Erkan Küçükgüngör, “*Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu’nun Yapısı ve Tahkim Kurulu Kararlarının Niteliği*”, AÜHF Dergisi, 2001, Birinci Sayı, Cilt 50, s.141.

²²⁹ Baki Kuru, Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, “*Medeni Usul Hukuk*”, Genişletilmiş Onbeşinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004, s.933.

²³⁰ Saim Üstündağ, “*Medeni Yargılama Hukuku*” Cilt I-II, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş Yedinci Baskı, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 2000, s.933.

²³¹ Tahkim sözleşmesinin hukuksal niteliği hakkında öğretide yer alan görüşler için bkz. Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Muhammet Özkes, “*Medeni Usul Hukuku*”, Beşinci Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006, s.642-644; H. Yavuz Alangoya, M. Kamil Yıldırım, Nevhis Deren Yıldırım, “*Medeni Usul Hukuku Esasları*”, Beşinci Bası, Alkım Yayınları, İstanbul, 2005, s. 643-644; Saim Üstündağ, “*Medeni Usul Hukukunda Kanun Yolları ve Tahkim*”, İÜHF Yayınları, No.284, İstanbul, 1968, s.68-70; Üstündağ; a.g.y., s.935; Kuru, Arslan, Yılmaz; a.g.y., s.933-937.

uyuşmazlığın çözümünü bir tahkim sözleşmesi yaparak yargı dışındaki bir kurula bırakmışlardır. Ancak kimi durumlarda, bir uyuşmazlığın çözümlenmesi için hakeme başvurmak kanunla zorunlu tutulmuş ise, burarda zorunlu tahkimden söz edilir. Bu yönden (TFF) Tahkim Kurulu, zorunlu tahkime bir örnek oluşturmaktadır.

Tahkim yalnızca, çekişmeli yargıya giren hukuk uyuşmazlıkları konusunda olanaklıdır. Kural olarak cezai, idari²³² ve çekişmesiz yargıda tahkim yoluna gidilemez. (HUMK), tahkim kararlarına karşı kanun yolu olarak temyiz yolunu düzenlemiş ve (HUMK)'un tahkim hükümlerine göre, bu temyiz incelemesi sonucunda verilen kararlara karşı karar düzeltme yoluna gidilemez.

Türk hukukunda yer alan tahkim yöntemi konusunda verilen bu genel bilgiden sonra (TFF)'nun öngördüğü tahkim kurulu ve bu kurulun verdiği kararların hukuksal niteliğini açıklayalım:

Futbol uyuşmazlıklarında 3813 sayılı Kanunun öngördüğü tahkim “zorunlu tahkimdir”. Futbol uyuşmazlıklarında zorunlu tahkim yolunun öngörülmesinin nedeni, (UEFA) ve (FIFA) statülerine uyum sağlanması amacıyla. 2003 tarihli (UEFA) Tüzüğü'nün (57/2), (59/1) ve (60/2)'inci maddeleri gereğince, (UEFA)'nın kendi yetki ve etkinlik alanına giren futbolla ilgili disiplin uyuşmazlıkları ve (UEFA) tarafından alınan idari kararlar yönünden, Denetim ve Disiplin Organı (The Control and Disciplinary Body) ile Temyiz Organı (Appeals Body) tarafından verilen kararlar kesin ve bağlayıcı niteliktedir. Bu kararlara karşı devlet mahkemelerinde itiraz edilemez. (UEFA), bu uygulamayı kendisine üye olan ulusal futbol federasyonlarının da kabul ederek, futbol mevzuatını buna göre oluşturmalarını ve bu konuda yazılı taahhüt vermelerini zorunlu tutmuştur²³³.

3813 Sayılı Kanun'da değişiklik yapan 5340 Sayılı Kanunun genel gerekçesinde de açıklandığı gibi: *"Spor mevzuatı, temel hukuk ilkelerine uygun olarak bütün ülkelerin iç hukuklarına etki edecek biçimde uluslararası niteliktedir. Uluslararası spor örgütlerine üye olan ülkeler bu kuruluşların benimsediği ilkelere ve talimatlara uyacaklarını peşinen kabul*

²³² 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun “İdari Dava Türleri ve İdari Yargı Yetkisinin Sınırı” başlıklı (2)'inci maddesinin (c) bendine göre, tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların çözümünde tahkim kurulu yetkili olacaktır.

²³³ Erkan Küçükgüngör, “Spor Hukuku Uyuşmazlıklarında Tahkim ve Alternatif Çözüm Yöntemleri”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Aralık, 2004, Cilt XXII, Sayı.4, s.60-61.

etmişlerdir". Kanun koyucu, gerekçeye de uygun olarak UEFA Statüsünde yer alan ilkeleri Türkiye'de futbolun örgütlenmesi ve işleyişi yönünden de benimsemiştir. (TFF)'nin özerkliğine de paralel olarak, (TFF)'nin yönetiminde yürütülen futbol etkinliklerinden doğan her türlü uyuşmazlıkların çözümünde zorunlu tahkim kuralı getirilmiştir. Bu amaçla, bağımsız çalışan Tahkim Kurulu oluşturulmuştur. Futbol karşılaşmalarının belli bir program içinde sürekli yapılması, karşılaşmalar arasındaki kısa zaman aralığı, uyuşmazlığın süratle ve uzman kişilerce çözülme gereksinimi başta olmak üzere başka özellikler, futbolda tahkim yöntemini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, 3813 Sayılı Kanunun, (TFF)'nin merkez örgütünü düzenleyen (4)'üncü maddesinin (e) bendinde Tahkim Kurulu oluşturulmuştur.

3813 sayılı Kanun, Ana Statü ve Tahkim Kurulu Talimatında da belirtildiği gibi, (TFF) Tahkim Kurulu kararları kesindir, idari ya da yargısal organların onayına bağlı değildir. Tahkim Kurulu, 3813 sayılı Kanunu, yargılamaya ilişkin öteki mevzuatı, Ana Statünün hükümlerini, (FIFA) ve (UEFA) düzenlemelerini ve diğer talimatları esas alarak hakkaniyete uygun olarak karar verir. Kurul kararlarına karşı itiraz, temyiz ya da başkaca bir yolla idari ya da yargısal organlara başvurulamaz. Öte yandan, (HUMK)'nin kararların açıklanması, maddi hataların düzeltilmesi ve yargılamanın yenilenmesi hakkındaki hükümleri saklıdır.

Tahkim Kurulu, başvuru ya da itirazın kısmen kabulüne ya da tamamen kabulüne ya da reddine karar verebileceği gibi başvuru ya da itiraz konusu kararın değiştirilerek karara bağlanmasına hükmedebilir. (TFF) tarafından Kurul kararları gecikmeksizin uygulanır.

Futbol uyuşmazlıklarında kanunla zorunlu tahkimin öngörülmesi ve kararlara karşı yargısal ya da idari bir organa başvurulamaması Anayasa ve kanunlar karşısında hukuka aykırılık oluşturmaktadır. Şöyle ki:

Tahkim Kurulu tarafından çeşitli futbol uyuşmazlıklarına ilişkin olarak verilen kararların maddi vakıaların saptanmasıyla ilgili kısımlar yönünden karara itiraz etme olanağını ortadan kaldırmak olanaklı olduğu düşünülse bile, özellikle hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması ile karar verme sürecini içeren usule ilişkin kurallar yönünden bu kararlara itiraz

olanağının sınırlandırılmaması gerekmektedir. Nitekim (UEFA) Tüzüğü'nün bağlı olduğu İsviçre Hukukunda hakem kararlarının yargı denetimine konu olabileceği kabul edilmiştir²³⁴.

Öte yandan yukarıda da belirtildiği gibi Anayasamıza göre, yargı yetkisi Türk Ulusu adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. Devletin egemenliği kapsamında yer alan yasama, yürütme ve yargı yetkileri anayasada yer alan organlarca yerine getirilmektedir. Başka bir deyişle kaynağını anayasadan alan yargı yetkisi, yine anayasal güvence altına alınan bağımsız mahkemelerce yerine getirilir. Ancak Yasama Organı, kanunla kimi hukuksal uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yolunu öngörebilir. Bu hukuksal düzenlemelerle, taraflar, uyuşmazlığın çözümünde yargılama yetkisini ya zorunlu olarak ya da serbest iradeleri ile uzman kişilere bırakabileceklerdir.

Belirtildiği gibi, 3813 sayılı Kanunun öngördüğü tahkim yöntemi zorunlu tahkimdir. Yani Tahkim Kurulunun görevli ve yetkili olduğu konularda taraflar uyuşmazlığın çözümünü yargı organlarına götüremezler. Bu konuda (TFF) kayıt olurken spor kulüpleri zorunlu tahkimi kabul ettiklerini ayrıca taahhüt ederler. Tahkim Kurulu kararlarının kesin olması ve başkaca bir organa itiraz edilememesi Kurulun ilk ve son derece yargılama yapan bir konuma getirmektedir. Bu da hukuka aykırıdır. Çünkü kanunla örgütlenmiş bir tüzelkişinin merkez örgütü içinde yer alan ve futbol uyuşmazlıklarında tek yetkili organ olan bir kurulun aldığı kararlarının idari ya da yargısal denetimin dışında bırakmak Anayasa'nın, "Yargı Yetkisi"ni düzenleyen (9)'uncu maddesi ile "Yargı Yolu"nu düzenleyen (125)'inci maddelerine aykırıdır. Bu düzenleme ile, bir anlamda hukuk devleti ilkesine aykırı olarak, yargı kısıntısına gidilmiş olmaktadır. Kanımızca yapılması gereken, 3813 sayılı Kanunun Tahkim Kurulunu düzenleyen maddelerinde bir değişikliğe gidilerek, yukarıda da belirtildiği gibi, özellikle usul hukuku hükümlerinin uygulanması konusunda hukuka uygunluğun sağlanması için Tahkim

²³⁴ 18.12.1987 Tarihli "İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Federal Kanunu- Switzerland's Federal Code on Private International Law" m.190: Tahkim kararlarının kesinlik niteliği, İtiraz, Genel Kural

1. Karar yazılı bildirimden itibaren kesinlik kazanır.

2. Ancak aşağıdaki koşullarda temyiz edilebilir;

a) Tek hakemin usulsüz biçimde belirlenmiş olması ya da tahkim mahkemesinin usulsüz biçimde oluşturulması durumunda,

b) Tahkim Mahkemesinin kendisini, haksız biçiminde yetkili ya da yetkisiz bulmuş olması durumunda,

c) Tahkim Mahkemesinin kendisine yapılan başvuruların ötesinde karar vermiş olması ya da istemlerden birisi hakkında karar vermemiş olması durumunda,

d) Taraflar arasında eşitliğin ya da çapraz savunma usulünde dinlenmeleri haklarına saygı gösterilmemiş olması durumunda,

e) Kararların İsviçre kamu düzenine aykırı olması durumunda. Kısmet Erkiner, "Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi, C.A.S, Açıklamalı, İngilizce-Türkçe Mevzuat"ı, Nobel Yayınları, İstanbul, 2006, s.181-190; Küçükgüngör; Tahkim,s.61-63.

Kurulu kararlarının belli konularla sınırlı kalmak (örneğin usul hukuku hükümlerine uyulup uyulmaması yönünden) koşuluyla yargı organının denetimine bağlı tutulmalıdır.

Ayrıca, spor uyuşmazlıklarında yetkili ve görevli uzman bir mahkeme kurulması da tartışılabilir. Bilindiği gibi, fikri mülkiyet ve tüketici, ticaret hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda yetkili ve görevli uzman (ihtisas) mahkemelerimiz bulunmaktadır. Spor hukuku alanında da (gerek futbol gerekse öteki spor dallarını da içine alan) konunun uzmanı hukukçulardan oluşan bir spor mahkemesi kurulabilir²³⁵. Ancak bağımsız spor mahkemeleri, tahkim yeri olarak değil, bağımsız, yansız, yargı içinde yer alan mahkemeleri içinde yer almaları gerekmektedir.

Tahkim Kurulu kararlarının niteliği konusunda yüksek mahkeme Yargıtay'ın görüşü ise şudur: Yargıtay, davacı spor kulübü, davalı futbolcuya verilen ve (TFF) Tahkim Kurulunca onaylanarak kesinleşen para cezasının tahsili amacıyla yaptığı icra takibine yapılan itiraz üzerine açılan "itirazın iptali" davasında, ilk derece mahkemesinin verdiği davanın kabulüne ilişkin kararın temyiz incelemesinde; Tahkim Kurulu kararlarının kesin olduğunu ancak bu kararların, 3813 sayılı Kanundan ve taraflar arasındaki Tek Tip Geçici Transfer ve Karşılıklı Futbol Değişim Sözleşmesinden²³⁶ kaynaklanan kesinliğin, bu kararların başka hiçbir organ

²³⁵ Bilindiği gibi, spor ile doğrudan ya da dolaylı ilintisi bulunan her türlü uyuşmazlığın çözümü için "Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi-C.A.S." kurulmuştur. *Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi-C.A.S.*, spor dünyasının özgün gereksinimlerine uygun, tahkim ya da arabuluculuk yöntemleriyle sporda ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmaya yönelik hizmet sunan ve bütün spor kuruluşlarından bağımsız ve merkezi Lozan'da kurulan bir kurumdur. için *Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi-C.A.S.*, 1984 yılında kurulmuş olup, Spor Tahkim Uluslararası Konsey'nin yönetimindedir. için *Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi-C.A.S.*, seksenbir değişik ülkeden seçilmiş, yaklaşık üçyüz kadar hakemden oluşur. *Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi-C.A.S.*'in verdiği tahkim kararlarının, herhangi bir devlet mahkemesi hükmü kadar icrai etkisi vardır. Bir uyuşmazlıktan ötürü için *Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi-C.A.S.*'a başvurulabilmesi için tarafların bu yönde yazılı anlaşmaları gerekir. Sözleşmeye dayalı ilişkilerden ya da hukuka aykırı davranışlardan doğan uyuşmazlıkların çözümünde için *Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi-C.A.S.*'in *Birinci Derece Tahkim ya da Arabuluculuk Yöntemi* uygulanır. Spor örgütlerinin organlarıncı (örneğin, UEFA Tahkim ya da FIFA İhtilafları Çözüm Komitesi) verilen kararlara karşı yapılan başvurularda ise için *Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi-C.A.S.*, *Temyiz Tahkim Usulü* uygulanır. Birinci Derece Tahkimde taraflar, uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuku seçmekte özgürdürler. Bir anlaşmaya varılamazsa İsviçre hukuku uygulanır. için *Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi-C.A.S.* ile ilgili geniş bilgi için bkz. *Erkiner*; a.g.y., 5-144.

²³⁶ Tek Tip Profesyonellik Sözleşmesi, profesyonel futbolcu istihdam eden kulüpler ile profesyonel futbolcu arasında yapılacak sözleşmelerde kullanılır. Tek Tip Profesyonellik Sözleşmesi, Profesyonel Futbol Talimatına göre düzenlenmiştir. Bunun dışındaki sözleşmeler (TFF) tarafından tescil edilmez. Bu sözleşmede taraflar, Tahkim Kurulu Talimatında belirtilen uyuşmazlıkların (TFF) Tahkim Kurulunca çözümlenmesini ve bu Kurulun kararlarına aynen uyacağını peşinen kabul ve taahhüt ederler. Profesyonel Futbolcu Sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Petek, "Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi", Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s.33-48.

nezdinde tartışma ve uyuşmazlık konusu yapılamayacağı anlamında olup, kararların ilam hükmünde olmadığına karar vermiştir²³⁷.

Ancak, 3461 sayılı Kanun döneminde, Tahkim Kurulu'nun verdiği bir kararın iptali için idari yargıda açılan davada, davalı (TFF), 3461 sayılı Kanunun (14)'üncü maddesine göre, Tahkim Kurulunca verilen kararların kesin yargı kararı niteliğinde olduğunu, bu nedenle, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na göre, Yargıtay'da temyiz edilebileceğini ileri sürerek, görev itirazında bulunmuş, idari yargı yeri ise, görev itirazını reddetmiştir. Bunun üzerine davalı (TFF), olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması için Yargıtay Başsavcılığı'na başvurmuştur. Yargıtay Başsavcılığı, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasına karar vermiş ve bu kararına hukuksal düşüncesini de ekleyerek dava dosyasını Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göndermiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi, 21.05.1990 tarihinde verdiği kararda²³⁸ özetle; “ (...) 3461 sayılı Kanunun (1)'inci maddesi ile bu Kanunun (26)'üncü maddesi gereğince, Bakanlar Kurulu tarafından yürürlüğe konulan Ana Statünün (10)'üncü maddesine göre, özel hukuk hükümleri bağlı ve tüzelkişiliğe sahip (TFF) Tahkim Kurulu, çalışmalarını Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun ilgili hükümlerine göre yaptığından bu Kurulun verdiği kararlara karşı başvuruların da Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun Tahkim başlıklı (516)'üncü ve devamı maddeleri hükümlerine bağlı olması dolayısıyla bu kararların incelenmesinin, adli yargı yerlerinin görevine girmesi gerektiği” sonucuna varmıştır.

Öte yandan Yargıtay, futbolcu ile kulübü arasında imzalanan Tek Tip Profesyonellik Sözleşmesinden ayrı olarak yapılan sözleşmelerden doğan hukuksal uyuşmazlıkların adli yargıda çözümleneceğine karar vermiştir²³⁹.

Tahkim Kurulu da Tek Tip Profesyonellik Sözleşmesinden kaynaklanmayan uyuşmazlıklarda görevsiz olduğuna karar vermiştir²⁴⁰. Tahkim Kurulunun kararları bu yönde olmakla birlikte verdiği bir kararda, kulüp ile futbolcu arasında imzalanan -Tek Tip Profesyonellik Sözleşmesi dışında- özel bir sözleşmeden doğan uyuşmazlıkta kendini yetkili ve görevli kabul etmiştir. Tahkim Kurulunun bu kararını, Yargıtay, uyuşmazlığın çözümünde Tahkim Kurulunun

²³⁷ YHGK, T. 15.12.2004, E.2004/13-722, K.2004/707; <http://www.kazanci.com.tr/kho2/ibb/files/hgk-2004-13-722.htm>.

²³⁸ (UM) Kararı, T.21.05.1990, E.1990/12, K.1990/12 (www.kazanci.com.tr)

²³⁹ Yargıtay Onüçüncü Hukuk Dairesi, T.03.03.2005, E.2004/14650, K.2005/3214 (Karar için bkz. www.kazanci.com.tr).

²⁴⁰ TFF Tahkim Kurulu Kararı, T.09.11.2000, E.2000/195, K.2000/196; karar metni için bkz. Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Örnek Kararları, 1998-2003, TFF Yayınları, Ocak, 2004, s.75-76; Ayrıca

yetkisiz olduğu gerekçesiyle geçersiz saymıştır. Yargıtay'ın bu kararı ile Tahkim Kurulunun kimi kararlarına karşı yargısal başvurunun yapılabileceği kabul edilmiş olmaktadır²⁴¹.

f. Merkez Hakem Kurulu

3813 sayılı Kanunun (15)'inci maddesine göre, Merkez Hakem Kurulu, Federasyon Başkanın önerisi ve Yönetim Kurulunun onayı ile biri başkan olmak üzere dokuz üyeden oluşur. Aynı sayıda ve aynı yöntemle yedek üye de seçilir. Üyelerin yedisi etkin (faal) olmayan hakemlerden, ikisi ise, spor alanında en az on yıl mesleki deneyimi olan kişiler arasından belirlenir. Merkez Hakem Kurulu, 3813 sayılı Kanun ve “*Merkez Hakem Kurulu Teşkilatlanma, Çalışma Prensipleri ve Görevleri ile İlgili Talimat*” nın (6)'ıncı maddesinde belirlenen görevlerini yerine getirirken, Federasyon oluşturan organlardan, spor kulüplerinden ya da kişilerden gelebilecek öneriden, yönlendirmeden ya da baskıdan uzak olmalıdır, başka bir deyişle Kurul görevlerini yerine getirirken bağımsız olmalıdır. Üyeler istifa etmedikçe ya da çekilmiş sayılmadıkça yerlerine yenisi atanamaz.

Ana Statünün (52)'inci maddesine göre, Merkez Hakem Kurulunun görev süresi, atamasını yapan federasyon başkan ve yönetim kurulunun görev süresi olan dört yıllı sınırlıdır. Merkez Hakem Kurulu kararlarından, hukuksal sonuçlar doğurabilecek ve Tahkim Kuruluna gidebilecek olanlar, (TFF) Yönetim Kurulunun onayına bağılıdır.

(TFF) tarafından çıkarılan “*Merkez Hakem Kurulu Teşkilatlanma, Çalışma Prensipleri ve Görevleri ile İlgili Talimat*” nın (6)'ıncı maddesinde sayılan Merkez Hakem Kurulunun kimi görev ve yetkileri şunlardır:

²⁴¹ Yargıtay'ın geçersiz saydığı Tahkim Kurulu kararının konusu özetle şöyledir: Gençlerbirliği Kulübü, kendi futbolcusu Deniz Barış ile 14.05.2003 tarihinde özel bir sözleşme imzalamıştır. Sözleşme hükümlerine göre, sözleşmeden vazgeçen taraf, öteki tarafa bir milyon Euro tazminat ödeyecekti. Aynı sezon sonunda Deniz Barış, Fenerbahçe Spor Kulübü ile anlaştı. Gençlerbirliği Kulübü de bu futbolcudan sözleşme hükümleri uyarınca bir milyon Euro tazminat istedi. Fenerbahçe Spor Kulübü ile Deniz Barış ise, tek tip sözleşmede böyle bir hükmün olmaması nedeni ile tazminat ödenmesinin sözkonusu olamayacağını bildirmişlerdi. Konu (TFF) Yönetim Kuruluna götürüldü. Federasyon, Gençlerbirliği Spor Kulübünü'nün istemini haklı buldu. Fenerbahçe Spor Kulübü ise Federasyon Yönetim Kurulu kararına karşı Tahkim Kuruluna başvurmuştu. Bu başvuruda, Tahkim Kurulu, Gençlerbirliği Kulübünü hukuksal yönden haklı olduğu yönünden bir karar verdi. Tahkim Kurulunun bu kararına karşı Fenerbahçe Spor Kulübü Yargıtay'a başvurdu. Yargıtay, Tahkim Kurulunun bu uyuşmazlıkta yetkisiz olduğu gerekçesi ile alınan kararın geçersiz olduğu yönünde bir karar vermiştir. http://www.hurriyet.com.tr/spor/3861246_p.asp, 09.04.2007;

- Hakem, Gözlemci ve Eğitimcilerin Ulusal Geliştirme Programı'nı çağın gerektirdiği düzeye getirmek ve uygulamak, dört yıllık stratejik planı hazırlamak ve uygulamak,
- Merkez Hakem Kurulunun yıllık planını hazırlamak ve bütçesi ile ilgili görüşlerini Türkiye Futbol Federasyonu'nun (Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu'nun) onayına sunmak,
- Merkez Hakem Kurulunun Teşkilatlanma, Çalışma Prensipleri ve Görevleri ile ilgili Talimatta gerekecek değişiklikleri Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulunun onayına sunmak,
- Atama yetkisi kendisine ait karşılaşmaların hakem, yardımcı hakemler ve gerektiğinde dördüncü hakem atamalarını Alt Komisyonlar²⁴² aracılığı ile yapmak,
- Hakemlerin, Gözlemcilerin ve Eğitimcilerin eğitilmesi, bunların sınıflara ve unvanlara ayrılması, yükselme ve indirme koşullarının belirlenmesi ile ilgili ve öteki gerekli İç Talimatları²⁴³ hazırlamak, değişiklikleri yapmak Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kuruluna onay için göndermek,
- FIFA hakem ve yardımcı hakem adaylarını tespit etmek, Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulunun onayına sunmak,
- Her yıl hakem ve yardımcı hakemler ile gözlemci ve eğitimcilerin; klasman ve kadrolarını belirleyerek Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulunun onayına sunmak,
- Karşılaşmalardaki teknik anlaşmazlıkları oyun kuralları açısından çözüme bağlamak,
- Hukuksal sonuçlar doğurabilecek kararlarını onay için Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kuruluna göndermek,
- Ceza verilmesini gerektirecek durumları Hakem ve Eğitimcileri Disiplin Kuruluna gönderilmek üzere Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kuruluna göndermek,

²⁴² Merkez Hakem Kurulu Teşkilatlanma, Çalışma Prensipleri ve Görevleri ile İlgili Talimat'ın "Alt Komisyonlar" başlıklı (10)'uncu maddesine göre, " Merkez Hakem Kurulu, 3813 sayılı Kanunun kendilerine verdiği görevleri daha etkin bir biçimde yerine getirebilmek için (Talimat'ın) dördüncü maddede belirtilen ve gerekli görüldüğü alt komisyonları kurar. Alt Komisyon Başkanları, Merkez Hakem Kurulu üyeleri tarafından seçilir. Alt Komisyonların alacakları kararlarda, Merkez Hakem Kurulu'nun onayı gerekir. Alt Komisyon üyeleri, Merkez Hakem Kurulu üyeleri arasından ya da dışından Alt Komisyon Başkanları tarafından önerilir ve Merkez Hakem Kurulu tarafından atanır..."

²⁴³ Merkez Hakem Kurulu Teşkilatlanma, Çalışma Prensipleri ve Görevleri ile İlgili Talimat'ın "İç Talimatlar" başlıklı (18)'inci maddesine göre, " Tüm İç Talimatlar, Merkez Hakem Kurulu tarafından hazırlanır ve Türkiye Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu'nun onayı ile yürürlüğe girer. Talimat ve İç Talimat değişiklikleri; (zorunlu durumlar dışında) futbol sezonu sonu ile yeni futbol sezonunun başlama tarihleri arasındaki dönemde düzenlenir."

- İl ve ilçe hakem kurulları üyelerini atamaktır.

g. Yan Kurullar

3813 sayılı Kanunun (17)'inci maddesine göre, Federasyonun etkinlik ve işlerinin yürütülmesi için gerekli olan yan kurulların başkan ve üyeleri, (TFF) Yönetim Kurulu onayını almak yoluyla Federasyon Başkanı tarafından belirlenir. Buna göre yan kurullar şunlardır: Disiplin Kurulu, Tahkik Kurulu, Teftiş Kurulu, Sağlık Kurulu, Araştırma ve Geliştirme Kurulu, Mali Danışma Kurulu, Hukuk Kurulu, Dış İlişkiler Kurulu, Profesyonel İşler Kurulu, Amatör İşler Kurulu, Gözlemciler ve Temsilciler Kurulu ve öteki Yan Kurullar.

h. İdari Birimler

İdari birimler, (TFF) Federasyonu'nun tüm işlemlerinin yürütülmesini sağlamak, Yönetim Kurulunca alınacak kararları uygulamak ve Başkan tarafından verilecek görevleri yerine getirmek üzere bir genel sekreter ve yeteri kadar genel sekreter yardımcısı, danışmanlar, teknik yönetici ve öğreticiler ile öteki idari ve teknik personelden oluşur.

3813 sayılı Kanunla verilen görevleri yürütmek ve düzenlemek amacıyla, (TFF)'nin, merkez, yurtiçi ve yurtdışı örgütü içinde yer alacak birimlerde yeni görevlendirilecek idari ve teknik personelin sayısının, çalışan personelin, toplam sayısının yüzde beşini geçmesi durumunda; bu sayının artırılması, azaltılması ve sözleşme ücretleri sınırlarının belirlenmesi, (TFF) Başkanı'nın önerisi ve Genel Kurulun onayına bağlıdır. Ayrıca Türkiye Futbol Federasyonunun organize ettiği futbol karşılaşmalarında (lig karşılaşmalarında) görevlendirilen hakemler, gözlemciler ve temsilciler görevli oldukları karşılaşmalarda herhangi bir saldırıya uğrarlarsa; ceza kanunlarının uygulanması bakımından, bunların işledikleri suçlarla, bunlara karşı işlenen suçlarda devlet memurlarına ilişkin hükümler uygulanır.

2. Federasyonun Yurtiçi Örgütü

(TFF)'nin yurtiçi bağlantısını sağlamak amacıyla tüm illerde fahri (onursal) futbol temsilcisi ve Yönetim Kurulunca gerekli görülen illerde yeteri kadar personelden oluşan federasyon

temsilcilikleri kurulur. Bu temsilciler, (TFF)'nin vereceği görevleri yerine getirir, görev alanındaki önemli olay ve sorunları Türkiye Futbol Federasyonu'na bildirir, futbolun gelişmesi için kendilerine verilen görevleri yaparlar.

3. Federasyonun Yurtdışı Örgütü

Yönetim Kurulunca gerekli görülen ülkelerde yeteri kadar personelden oluşan Federasyon temsilciliklerinin açılması ya da bunların kapatılması, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak, spordan sorumlu Bakanın kararına bağlıdır.

F. Türkiye Futbol Federasyonu'nun Mali (Parasal) Yapısı

1. Federasyonun Bütçesi

(TFF), özerk yapısının bir sonucu olarak kendi bütçesini hazırlama ve uygulama yetkisine sahiptir. Federasyonun bütçesi, Yönetim Kurulunca düzenlenerek Genel Kurulun onayından sonra uygulanır. Genel Kurul, Mali Genel Kurulu'nu her yıl haziran ayında, Yönetim Kurulu'nun belirleyeceği tarihte olağan olarak toplanarak yapmaktadır. (TFF) Başkan'ı, Federasyon gelirlerini, bütçede belirtilen esaslar çerçevesinde kullanmaya yetkilidir. Başkan bu yetkisini, sınırlarını saptamak koşuluyla başkanvekillerine ve genel sekretere devredebilir. Federasyonun bütçesinden en az yüzde iki oranında pay, eğitim etkinliklerinde kullanılmak üzere Merkez Hakem Kuruluna verilir.

Federasyon, gereksinimi olan ve amacına uygun her türlü taşınır ve taşınmaz malları bütçe esasları ve kanunen gerekli durumlarda, Genel Kurul kararı üzerine, almaya, satmaya, kiralamaya, kiraya vermeye işletmeye, ortaklık kurmaya, taşınmazları üzerinde ipotek ve her türlü hak ve yükümlülükler kurmaya ve bağış kabulüne yetkilidir²⁴⁴.

²⁴⁴ Futbol federasyonları, futbolu yönlendirme ve idare sürecinde etkinliklerinden dolayı kimi gelirler elde ederler. Gelirlerin yaratılması zorunlu olarak kimi harcamaların/giderlerin yapılmasını zorunlu kılar. Bu anlamda futbol etkinliklerinin aksamadan yürütülmesi ve sportif etkinliğin artırılabilmesi için federasyonlar kendilerine gelir-gider bütçesinin yanı sıra nakit bütçesi de yaparlar ve bu biçimde etkinliklerinin finansmanından (işleyebilmesi, gelişebilmesi için gereken parayı) sağlanan fonlar ile bunların harcaması noktasında kendi nakit akışlarını düzenler ve futbol etkinliğinin aksamadan yürütülmesini sağlarlar. *Akşar, Merih; a.g.y.,s.732.*

2. Federasyonun Gelirleri

Federasyonun gelirleri şunlardır:

- Futbol müşterek bahis oyunlarından kulüplere verilen isim hakkının % 15'i,
- Kulüplerin profesyonel (Jübile maçları hariç) müsabaka hasılatlarının % 10'u,
- Başvuru harçları ve para cezaları,
- Kulüplerin televizyon ve radyodan yapılacak müsabaka yayınlarından elde ettikleri gelirlerin % 10'u ile milli ve temsili müsabakaların televizyon ve radyo yayınlarından elde edilecek gelirler,
- Sponsorluk gelirleri,
- Milli ve temsili müsabaka gelirlerinden kesintilerden sonra kalan net meblağ,
- Tescil, vize, aktarma, aidat ve benzeri gelirler,
- Mal varlığı gelirleri, mal varlığı değerlerinin devir, temlik ve satışından elde edilen gelirler,
- Faiz gelirleri,
- Bağış ve yardımlar,
- Öteki gelirlerdir²⁴⁵.

²⁴⁵ 3813 sayılı Kanunun “*Vergi Muafiyeti*” başlıklı (24)’üncü maddesine göre: Bu Kanununa göre yapılacak karşılaşmalardan elde edilecek gelirler ile federasyonun öteki gelirleri her türlü vergi, resim ve harçtan muafır (bağışiktır). Bu madde, 3461 sayılı Kanunun (23)’üncü maddesi ile aynı düzenlemeyi öngörmekteydi. 3461 sayılı Kanunun tasarısının TBMM’deki görüşmelerinde, bu düzenleme eleştirilmiştir.. Bu eleştiri, dönemin Eskişehir milletvekili Zeki Ünal tarafından şöyle dile getirilmiştir: “ (...) *Tasarının (23)’üncü maddesi ile getirilen, her türlü vergi, resim ve harçtan muaf (bağışık) tutulma keyfiyeti (ayrıcılığı) Katma Değer Vergisinin istisna tanıyan hükümlerine aykırıdır. Şöyle ki; amatör spordan KDV alan iktidar, her nedense, kazanç getirici faaliyet (etkinlik) sayılması gereken profesyonel spordan (futboldan) KDV almamaktadır. Böylece, katma değer vergisi de ihlal edilmiştir. Profesyonel kulüplerin Dernekler Kanununa göre kuruldukları bilinmektedir. Ancak, bu kanun tasarısıyla, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre, ticari bir kuruluş hüviyeti (kimliği) verilebileceği belirtilmektedir. Bu durum, uygulamada kargaşa yaratacağından, bu maddede , beklenen amacın iyi izah edilmesi (açıklanması) gerekmektedir...*” (TBMM Tutanak Dergisi, Cilt.12., s. 120).

3. Federasyonun Giderleri

Federasyon, 3813 sayılı Kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirebilmek için ilgili mevzuat ve bütçe esasları çerçevesinde gerekli bütün harcamaları (giderleri) yapma yetkisine sahiptir.

Federasyon yıllık toplam gelirinin;

En az (% 15)'i, her bütçe döneminde 31 Aralık tarihine kadar Federasyona sunulan ve Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen projelerde kullanılmak üzere ikinci ve üçüncü liglerde takımı bulunan kulüplere,

En az (% 15)'i ise futbolla ilgili olmak kayıt ve koşulu ile her bütçe döneminde 31 Aralık tarihine kadar Federasyona sunulan ve Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen alt-yapı, eğitim ya da tesislerin yapımında kullanılmak üzere ilgili kurum, kuruluş ile spor kulüplerine, Genel Kurul kararı ve federasyonun kaynak kullandırılmasına ilişkin düzenlemesine uygun biçimde, katılım payı karşılığı olarak kullandırılır²⁴⁶.

Federasyonun bütçe dışı yapacağı giderlere (primler dahil) ve yatırımlara ilişkin yöntem ve ilkeler, Genel Kurul onayı ile belirlenir.

²⁴⁶26.10.2006 tarih ve 26328 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, "Türkiye Futbol Federasyonu Kaynak Kullandırma Talimatı",nın "Dağıtım Esasları"nın düzenleyen (5)'inci maddesine göre: Genel Kurul kararı ile belirlenen kaynak, Genel Kurul tarihinden önceki 31 Aralık tarihine kadar bu talimatta öngörülen usullere uygun olarak müracaatta bulunmuş kulüpler ve ilgililer arasında Yönetim Kurulunun uygun göreceği yöntemlerle pay edilir.

A) İkinci ve üçüncü liglerde takımı bulunan kulüplere; Genel Kurul kararı ile belirlenen kaynak, Genel Kurul tarihinden önceki 31 Aralık tarihine kadar bu talimatta öngörülen usullere uygun olarak müracaatta bulunmuş ve bu talepleri Yönetim Kurulu'nca uygun görülen kulüpler arasında, yer aldıkları kategorilere göre Yönetim Kurulu Kararı ile belirlenen miktarda tahsis edilir. Usulüne uygun sınırlı sayıda başvuru olması halinde ayrılan kaynağın başvuru sahiplerine dağıtılacak miktarı Federasyon Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

B) Futbol ile ilgili kurum ve kuruluşlar ile ikinci ve üçüncü ligde takımı bulunan kulüpler dışındaki profesyonel kulüpler ile amatör ligde takımı bulunan kulüplere; Genel Kurul kararı ile belirlenen kaynak, Genel Kurul tarihinden önceki 31 Aralık tarihine kadar bu talimatta öngörülen yöntemlere uygun olarak başvuruda bulunmuş ve bu istemleri Yönetim Kurulunca uygun görülmüş futbol ile ilgili kurum, kuruluş ve futbol kulüpleri arasında Yönetim Kurulunca belirlenen tutarda tahsis edilir (özgülenir). Yönetim Kurulu projenin büyüklüğüne ve kulübün daha önceden aldığı ödeneklere göre tahsis miktarını artırmaya, eksiltmeye ya da ek kaynak tahsisine yetkilidir.

Türkiye futbol liglerinin isim haklarından elde edilen gelirlerin (%35)'i üçüncü lig, (%25)'i ikinci lig kulüplerine eşit olarak dağıtılır. Kalan (%40)'lık bölümü ise, Federasyon payı kesildikten sonra en üst lige katılan kulüplere yine eşit olarak dağıtılır.

G. (TFF) ile Kulüpler, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ve Devlet Bakanlığı Arasındaki Hukuksal İlişki

Spor kulüpleri, 5253 sayılı Dernekler Kanunu²⁴⁷,na göre kurulan ve işleyen ve dernek statüsünde çalışan özel hukuk tüzelkişiliğe sahip kuruluşlardır. Dernekler Kanunu'nun (2)'inci maddesine göre “*dernek*”: Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek ya da tüzelkişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzelkişiliğe sahip kişi topluluklarıdır²⁴⁸.

Spor kulüpleri hakkında Dernekler Kanunu'nun (14)'üncü maddesi özel bir düzenleme getirmiştir. Buna göre: Derneklerin başvuruları durumunda; spor etkinliğine yönelik olanlar *spor kulübü*, boş zamanları değerlendirme etkinliğine yönelik olanlar *gençlik kulübü* ve her iki etkinliği birlikte amaçlayanlar *gençlik ve spor kulübü* adını alır. Spor kulüpleri hakkında, 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun (20)'inci maddesinde de, “ *spor kulüpleri, Dernekler Kanununa göre teşekkül eder ve tescil ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü teşkilatına dahil olur*” biçiminde bir düzenleme yapılmıştır.

Türkiye’de futbol etkinlikleri, Dernekler Kanununa göre kurulan ve işleyen futbol kulüpleri aracılığı ile, hem de kulüplerin Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurdukları (ya da kurulmuş bulunan şirketlere devrederek) ticari (tecimsel) şirketler tarafından yürütülmektedir. Futbol kulüpleri ile ilgili, 3813 sayılı Kanunun (26)²⁴⁹ ve (27)'inci²⁵⁰, Ana Statünün (66) ve

²⁴⁷ R.G., T. 23.11.2004; Sy. 25649

²⁴⁸ Benzer tanım, Türk Medeni Kanununun (56)'ıncı maddesinde de yapılmıştır. Anayasanın (33)'üncü maddesine göre:” *Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlamaz. Dernek kurma hürriyeti ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.*”

²⁴⁹ 3813 sayılı Kanun'un, “*Kulüpler*” başlıklı (26)'ıncı maddesi şöyledir: “*Futbol kulüpleri ile diğer (öteki) spor kulüplerinin futbol şubeleri Federasyona bağlıdır. Bunlar hakkında bu Kanun ve bu Kanuna dayanılarak*

(67)'inci ve (TFF) Profesyonel Futbol ve Transfer Talimatının (14)'üncü²⁵¹ maddelerinde düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye'de ve Avrupa'nın birçok ülkesinde futbol kulüpleri genel olarak dernek statüsünde kurulmuştur. Ancak yüz milyon dolarlara varan bütçelerin dernek örgütlenmesiyle yönetilmesi giderek zorlaşmaktadır. Bu nedenle, özellikle futbol kulüpleri, yeni gelir kaynakları yaratabilmek ve bunları özgürce değerlendirmek için şirketleşmeye yönelmektedirler²⁵².

Endüstriyel futboldan daha fazla pay alabilmek amacıyla, futbol dalında etkinlik gösteren kulüpler, futbol şubelerini kanunlarla belirtilen biçim ve kurallara göre kuracakları ya da kurulmuş anonim şirketlere devredebilirler. Kulüplerin şirketleşmesi durumunda, tescilli buldukları yerden başka yere nakilleri yapılamaz. Anonim şirketlere devirde futbolun yayılması, güçlenmesi ve yararları ön planda tutulur²⁵³.

Futbol kulüpleri ile öteki spor kulüplerinin futbol şubeleri (amatör ve profesyonel) (TFF)'na bağlıdır. Federasyon, futbol kulüplerini Yönetim Kurulunca saptanacak esaslar çerçevesinde

çıkartılacak esaslar uygulanır. Federasyon, kulüpleri Yönetim Kurulunca tespit edilecek (saptanacak) esaslar çerçevesinde kayıt ve tescil eder. Kaydı yapılmayan ya da herhangi bir vecibesini (yükümlülüğünü) yerine getirmeyen kulübün kayıt ve tescili iptal edilir. Bu kulüpler müsabakalara (karşılaşmalara) iştirak ettirilemez (katılamaz).” Ana Statü'nün (66)'inci maddesinde de aynı yönde düzenleme öngörülmüştür.

²⁵⁰ 3813 sayılı Kanun'un, “Kulüpler” başlıklı (27)'inci maddesi şöyledir: “Futbol dalında faaliyet (etkinlik) gösteren kulüpler, futbol şubelerini kanunlarda belirtilen şekil (biçim) ve esaslarda, kuracakları ya da kurulmuş anonim şirketlere (ortaklıklarına) devredebilirler.” Ana Statü'nün (67)'inci maddesinde de aynı yönde düzenleme öngörülmüştür.

²⁵¹ (TFF) Profesyonel Futbol ve Transfer Talimatının (14)'üncü maddesi şöyledir: “Kulüpler, futbol faaliyetlerini (etkinliklerini) bir ticari (tecimsel) şirket (ortaklık) haline (durumuna) getirebilmek için, Türk Ticaret Kanununa göre şirket (ortaklık) kurabilirler ya da futbol şubelerini kurulmuş olan şirketlere (ortaklıklara) devredebilirler. Böyle bir durum, kulübün klasman (sınıf) derecesi ve hakkını ortadan kaldırmaz. Ancak, kulübün şirket (ortaklık) kuruluşu ve devirden önce tescilli bulunduğu il dışında faaliyetine (etkinliğine) izin verilmez. Dernekten şirkete (ortaklığa) ya da şirketten (ortaklıktan) şirkete (ortaklığa) devir koşulları Futbol Federasyonu belirler. Federasyon, profesyonel futbolu uluslararası düzeyde başarılı bir noktaya ulaştırmak amacı ile şirketlerin (ortaklıkların) profesyonel futbol takımı kurmaları halinde (durumunda), tescil şartlarına (koşullarına) göre liglere alınmalarına karar verebilir. Şirketin (ortaklığın) Federasyonca kabulü için, Statüsünde bu ve ilgili talimat hükümlerinin uygulanacağına dair (ilişkin) bir hükmün bulunması ön şarttır (koşuldur).”

²⁵² Ülkemizde futbol kulüplerinin gelirlerini üst seviyeye getirebilmek amacıyla, ortaklık (şirket) kurma çalışmalarına 1980'li yıllarda başladıklarını görüyoruz. Bu dönemde kurulan kulüplerin profesyonel futbol şubeleri, kurulan ya da kurulmuş bulunan anonim ortaklıklara devredilmiştir... Öte yandan kimi kulüplerin bir kısmı da kulübe gelir sağlamak amacıyla ürünleştirme ortaklığı, gayrimenkul yatırım ortaklığı ve yatırım ortaklıkları gibi ortaklık kurma ya da bu ortaklıklara ortak olma yolunu izlemektedirler. Kulüpler, sermaye piyasalarına açılmanın bir aracı olarak ortaklık kurmayı istemektedirler. Ortaklık kurmak aynı zamanda dernek statüsünden de kurtulmak anlamına geliyor. *Akşar, Merih; a.g.y.,s.510.*

²⁵³ Türkiye'de futbol kulüplerinin şirketleşmesi ve halka arz biçimleri konusunda ayrıntılı bilgi için Bkz. Murat Başaran, Tezcan Atay, “Spor ve Sporçunun Vergilendirilmesi ve Vergi Avantajları”, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2003, s.76-88; *Akşar, Merih; a.g.y.,s.514-601; Devicioğlu, Çoban; a.g.m.,77-84.*

kayıt ve tescil edilir. Kaydı yapılmayan ya da herhangi bir yükümlülüğünü yerine getirmeyen futbol kulübünün kayıt ve tescil işlemleri iptal edilir²⁵⁴.

Profesyonel futbol şubesi bulunan kulüpler, genel kurullarınca onaylanan gelir ve gider tabloları ile bilanço ve gelecek döneme ilişkin bütçelerini ve genel kurul tutanaklarını genel kurulun yapılış tarihini izleyen otuz gün içinde Federasyona göndermekle yükümlüdürler. Federasyon kulüplerce gönderilen bu mali (parasal) bilgileri denetleme hakkına sahiptir. Yanlış ve yanıltıcı bilgilerden kulüplerin yönetim kurulu üyeleri kişisel olarak sorumludurlar.

Federasyon ayrıca futbol kulüpleri ve bu kulüplerde görev yapan yönetici, futbolcu ve öteki teknik ve idari personel hakkında disiplin cezası vermeye de yetkilidir. Genel olarak, futbol karşılaşma ve çalışmalarında kulüpler ve kişilerce disiplin ve sportmenliğe aykırı fiiller ve bunlara uygulanacak yaptırımlar, ulusal ve uluslararası yerleşik kurallara (UEFA ve FIFA tarafından belirlenen kurallar) uygun olarak Federasyon Yönetim Kurulu tarafından hazırlanacak ana kurallara göre saptanır. Bu konuda hakkında (TFF) tarafından hazırlanan bir “*Disiplin Talimatı*” bulunmaktadır. Bu talimat, amatör ve profesyonel futbol etkinliklerinde bulunan kuruluşları, amatör ve profesyonel futbolcuları, hakemleri, çalıştırıcı, yöneticileri, futbolcu temsilcileri ve futbolda görevli kişileri kapsamaktadır. Disiplin Talimatına göre, Amatör ve Profesyonel Futbol Disiplin Kurulları oluşturulmaktadır²⁵⁵. Bu kurullar, Federasyon Yönetim Kurulunun onayı ile Federasyon Başkanı tarafından dört yıl görev yapmak üzere atanacak birer başkan ve altışar asıl üyeden oluşmaktadır. Bu Kurulların

²⁵⁴ “(TFF) Futbol Kulüpleri Tescil Talimatı”, m. 7, Tescil Edilecek Kulüplerde Aranacak Kriterler: “Tescili yapılan ve yapılacak futbol kulüpleri ile diğer spor kulüplerinin futbol şubelerinde aranacak kriterler Federasyonca belirlenir ve ilan edilir. Federasyonca ilan edilen kriterlere haiz olmayan ve ekli taahhütname dahil istenen belgeleri süresinde vermeyen veya Federasyonca belirlenecek tescil ücretini ödemeyen kulüplerin tescil işlemleri yapılmaz. Tescil edilen kulüpler Federasyonca belirlenen kriterlerden herhangi birini sonradan kaybeder ise Federasyon o kulübün tescilini iptal eder.”

²⁵⁵ (TFF) Disiplin Talimatı, Amatör ve Profesyonel Disiplin Kurullarının Görevleri, m.6, A – Amatör Futbol Disiplin Kurulunun Görevleri: Türkiye birinciliğine varan futbol müsabakalarına katılan amatör kuruluşlar ile bu kuruluşlarda görevli futbolcu, antrenör, yönetici ve diğer kişilere ilişkin eylemlerden doğan disiplin ihlalleri ile aynı müsabakalarda görev yapan hakem ve diğer görevlilerin disiplin ihlallerini ilk derecede karara bağlar. Bu Talimatın 9. maddesine göre İl Disiplin Kurulları tarafından verilen ve Talimatın 61. maddesi ile belirlenen sınırları aşan cezalara, ilgili kuruluş ve kişilerce yapılan itirazları, itiraz mercii sıfatıyla inceler ve karara bağlar.

B – Profesyonel Futbol Disiplin Kurulunun Görevleri: Profesyonel futbol faaliyetlerinde bulunan kuruluş, futbolcu, hakem, antrenör, yönetici ve profesyonel futbolda görevli diğer kişilerin eylemlerinden doğan disiplin ihlallerini karara bağlar.

C – Amatör ve Profesyonel Futbol Disiplin Kurulları görevlerinde ve verdikleri kararlarda bağımsızdırlar.

dışında, 3813 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, alt yan kuruluş olarak görev yapmak üzere, il merkezlerinde İl Disiplin Kurulları oluşturulur²⁵⁶.

Disiplin Talimatına göre belirlenen disiplin suçlarına²⁵⁷ uygulanacak disiplin cezaları şunlardır: İhtar, müsabakadan men, hak mahrumiyeti, müsabakayı seyircisiz oynama, saha kapatma, para cezası²⁵⁸, tescil iptali, puan indirme ve küme düşürmedir²⁵⁹.

Öte yandan futbol kulüpleri ile Türkiye Futbol Federasyon'u arasında "*futbol karşılaşmalarının yayını*" konusunda da özel bir düzenleme yapılmıştır. Bu konu hakkında, 3813 sayılı Kanunun (29)'uncu, Ana Statünün (69)'uncu maddelerine dayanılarak (TFF) tarafından hazırlanan "*Yayın Talimatı*" bulunmaktadır. Genel olarak, futbol karşılaşmalarının televizyon, radyo ve her türlü teknik cihaz ve benzeri araçlarla yayınlanmasına, yayınların düzenlenmesine ve programlanmasına özellikle Federasyon Yönetim Kurulu yetkilidir. Futbol kulüplerinin yayın kuruluşu ile yapacakları sözleşmeler, Federasyonun gözetim, denetim ve onayına bağlıdır. Federasyon tarafından onaylanmayan sözleşmeler, Federasyona karşı

²⁵⁶ "*İl Disiplin Kurullarının Görevleri*", m.9: İl Disiplin Kurulları, o İl'e bağlı kuruluş ve kişilerin amatör futbol müsabakaları ile ilgili olay ve fiillerinden doğan disiplin işlerine birinci derecede bakmak ve bu Talimat hükümleri çerçevesinde gerekli kararları vermekle görevlidir. İl Disiplin Kurulları arasındaki görev ve yetki uyumsuzlukları, Amatör Futbol Disiplin Kurulunca incelenip kesin çözüme bağlanır. İl Disiplin Kurulları görevlerinde ve verdikleri kararlarda bağımsızdırlar.

²⁵⁷ Disiplin Talimatına göre disiplin cezaları şunlardır: Sportmenliğe Aykırı Hareket, Talimatlara Aykırı Hareket, Hakaret, Kural Dışı Hareketler, Ağır Saldırı, Sahtecilik, Ceza Süresini Beklememek, Milli Müsabakaya Katılmamak, Saha Olayları, Çirkin ve Kötü Tezahürat ve Davranışlar, Suça Teşvik, Tanıklıktan Kaçınmak, Müsabaka Sonucunu Etkileme, Bahis, Müsabakaya Katılmamak, Müsabaka Sonucunu Etkilemeye Yönelik Yönetim, Görevi İhmal ve Suiistimal, Doping ve Hükümlülüktür.

²⁵⁸ 3813 sayılı Kanunun (25)'inci maddesine göre: "*Uygulanacak para cezası beşyüzmilyar lirayı geçemez, bu miktar, her yıl 213 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılır.*"

²⁵⁹ "*Disiplin Kurulu Kararlarına İtiraz*", m.61: a) *İl Disiplin Kurulu kararlarına itiraz*: İl Disiplin Kurullarının, görev alanlarına giren olay ve fiillerden dolayı verdikleri ihtar, dört veya daha az resmi müsabakadan men cezası ile bir aya kadar (bir ay dahil) hak mahrumiyeti cezası ve kuruluşlar hakkında verilen üç müsabaka için saha kapatma veya seyircisiz oynatma veya resmi müsabakadan men cezası altındaki cezalar kesin olup, bu cezalara itiraz olunamaz. Yukarıdaki ceza miktarlarını aşan İl Disiplin Kurulu kararlarına karşı, tebliğ tarihlerinden itibaren yedi gün içinde Amatör Futbol Disiplin Kuruluna itiraz edilebilir. Sürekli hak mahrumiyeti cezaları, itiraz konusu yapılmassa dahi, Amatör Futbol Disiplin Kurulunca doğrudan incelenir.

b) *Amatör ve Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu kararlarına itiraz*: Amatör ve Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu tarafından verilen her türlü kararlara karşı, tebliğlerinden itibaren yedi gün içinde, Federasyon Tahkim Kurulu nezdinde itiraz edilebilir. Soruşturma merciileri de aynı süre içinde cezanın artırılması talebi ile itiraz etme hakkına sahiptir. Sürekli hak mahrumiyeti cezaları, itiraz konusu yapılmassa dahi, Tahkim Kurulunca doğrudan incelenir.

hükümsüzdür²⁶⁰. Yayın sözleşmelerinin Federasyon tarafından onaylanmadan, Federasyona karşı hükümsüz olacağına ilişkin kural Ana Statünün (69)'uncu maddesinde yer almaktadır.

3813 sayılı Kanunun (28)'inci ve Ana Statünün (68)'inci maddesi, “*Tesis ve Personelden Yararlanma*” başlığı altında, (TFF) ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü arasında yapılacak sözleşme ve protokolleri düzenlemektedir. Buna göre: Federasyon, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün tesis ve personelinden, bu Genel Müdürlükçe yapacağı sözleşme ve protokol esasları çerçevesinde yararlanabilir ve kulüpleri yararlandırabilir. Yapılacak bu protokolle, Genel Müdürlük personelinden, hangi koşullarda ve ne kadar süre ile Futbol Federasyonunda çalıştırılacağı, tesislerin hangilerinden ne koşullarla Futbol Federasyonunun ya da futbol kulüplerinin yararlanabileceği gösterilir.

(TFF) ile spordan sorumlu Devlet Bankalığı arasındaki hukuksal ilişki ise, 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesinde gösterilmektedir. 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesi, spordan sorumlu Bakanlığın gözetim ve denetim yetkisini düzenlemektedir. Merkezi yönetimin, amatör ve profesyonel futbol etkinliklerinin yürütülmesinde denetim ve gözetim yetkisini düzenleyen (31)'inci maddenin uygulanması konusu, özellikle son zamanlarda kamuoyunda tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmanın ana nedeni ise, (TFF)'nin idari ve mali özerk yapısı ile spordan sorumlu Devlet Bakanı'nın Federasyon üzerindeki denetim ve gözetim yetkisinin ne ölçüde bağdaşp bağdaşmadığı konusudur. (TFF)'nin özerkliği konusunda da söylediğimiz gibi²⁶¹, (TFF)'nin özerkliği 3813 sayılı Kanunla tanınmıştır. Futbolun yönetim-mali yapısının ve uluslararası futbol kuruluşlarının (FIFA ve UEFA) zorunlu kılmasıyla kanun koyucu, futbol yönetimini özerk bir kuruluş olan (TFF)'ye bırakmıştır. Özerkliğin ilk sonucu, (TFF)'nin merkezi yönetimden ayrı bir yönetsel yapısının ve bütçesinin bulunmasıdır. Öte yandan (TFF), kendi hizmet alanına giren, futbol ile ilgili tüm

²⁶⁰ (TFF) Yayın Talimatı, *Yayın Sözleşmesinin Geçerliliği ve Onayı*, m.7: Yayın sözleşmesinin geçerliliği Federasyon tarafından onaylanmasına bağlıdır. İşbu talimatın “*Yayın Sözleşmesi*” başlıklı (6)'ıncı maddesine aykırı sözleşmeler hiçbir şekilde (biçimde) onaylanmaz. Federasyon, onay için kendisine sunulan bu sözleşmelerden uygun gördüklerini onaylar, uygun görmediklerini geri çevirir ve sonucu kulübe ve yayın kuruluşuna yazılı olarak bildirir. Federasyon'a ibraz edilen (sunulan) sözleşme ancak ibraz edildiği (sunulduğu) futbol sezonu için geçerlidir. Bir futbol sezonunu aşan sözleşmelerin yeni futbol sezonu için yeniden onaya sunulması şarttır (zorunludur). Federasyon'un bir sözleşmeye bir önceki sezon için onay vermiş olması, aynı sözleşmeye yeni sezon için de onay vermesi mecburiyetini (zorunluluğunu) gerektirmez. Yayın hakkına ilişkin muvazaalı (danışıklı) işlem ya da sözleşmelerde taraf olan kulüp ve yayın kuruluşlarının sözleşmesi Federasyon'a karşı geçersiz sayılır. Yayın hakkına ilişkin sözleşmenin muvazaalı (danışıklı) olması halinde (durumunda) işbu sözleşmeye taraf olan kulüp ve yayın kuruluşlarının takip (izleyen) eden sezonda da taraf oldukları sözleşmeler onaylanmaz ve yayın yetki belgesi verilmez. Bu durumda yayın kuruluşu hiçbir talepte (istemde) bulunamayacağı gibi, sözleşmeden doğan edimlerini (yükümlülüklerini) ifadan da imtina edemez (yerine getirmekten kaçınmaz).

²⁶¹ Bkz. sayfa 83 vd.

konularda merkezi yönetimin ya da başka bir erkin etkisinden bağımsız olarak karar alma ve uygulama olanağına sahiptir. Bu durum, özerkliğin doğal bir sonucudur.

(TFF)'nin özerkliği kanunla tanınmış olmakla birlikte bu özerklik uygulamada tam bir bağımsızlık olarak uygulama alanı bulmaktadır. (TFF)'nin idari ve mali yapısı, karar alma ve bunları uygulama biçimi ve bu kararlara karşı denetim yolları birlikte değerlendirildiğinde (TFF)'nin kendi yetki alanına giren futbolda tam bağımsız bir kuruluş olarak görünmektedir. Bu anlamda, (TFF)'nin özerkliği, yerinden yönetim kuruluşlar ile düzenleyici ve denetleyici kurullara tanınan özerklikten ayrıdır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, bir kuruluşa özerklik tanınması o kuruluşun işlem ve eylemlerinin ya da etkinliklerinin idari ve yargısal denetim dışında tutulması sonucunu doğurmamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesi, spordan sorumlu Bakanlığın gözetim ve denetim yetkisini düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre, Federasyonun tüm etkinlik ve işlemleri, spordan sorumlu Devlet Bakanlığının gözetim ve denetimine bağlıdır. Spordan sorumlu Devlet Bakanına tanınan bu gözetim ve yetkisi ise, Başbakanlık Teftiş Kurulunca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, görevi başında kalmasında sakınca görünen Federasyon Başkanı ya da Federasyon Yönetim Kurulu hakkında karar alınmak üzere Federasyon Genel Kurulunu olağanüstü toplantıya çağırarak sınırlıdır. Bilindiği gibi İdare Hukukunda idari vesayet; yerinden yönetimin sakıncalarını gidermek, idarenin bütünlüğünü sağlamak amacıyla, devletin ve onu temsil eden merkezin, yerinden yönetim kuruluşlarının işlemlerini ve eylemlerini denetlemek ve gerek gördüğü takdirde bozabilmek yetkisi tanınmasıdır. İdari vesayet yetkisi idari denetim yetkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesinde öngörülen gözetim ve denetim yetkisi, İdare Hukukunun bilinen idari vesayet yetkisinden tümüyle ayrılmaktadır. Çünkü, Federasyonun işlem ve eylemleri Devlet Bakanlığının denetimi altında olmasına karşın, Federasyonun hizmete ilişkin aldığı kararlar merkezi idarenin onayına bağlı tutulmadığı gibi, spordan sorumlu Devlet Bakanının idari vesayet yetkisinde görüldüğü gibi, sözkonusu kararları bozma yetkisi de bulunmamaktadır.

SONUÇ

İki bölümden oluşan bu yüksek lisans tez çalışmasında, birinci bölümde, Türk spor yönetiminin tarihsel süreçte nasıl örgütlendiğini, bu örgütlerin hukuksal yapıları, kuruluş amaçları, görev ve yetkileri, etkinlik alanları ile örgüt yapıları incelenmiştir. Bu bölümde ilk önce, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın kurulmasından önceki dönem incelenmiştir. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın kurulmasından önceki dönemde karşımıza çıkan spor örgütleri, birbirinden farklı adlar altında ve değişik bölgelerde kurulmasına karşın, bu spor örgütlerinin ortak yönleri de bulunmaktaydı. Bu ortak yön ise, tüm örgütlerin, spor etkinliklerini "futbol" ile sınırlı tutmuş olmasıydı. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, Türk spor yönetimi de yeni bir hukuksal yapı içine girmiştir. Bu yeni dönemde, Türkiye'yi spor etkinliklerinde ulusal ve uluslararası alanda temsil eden, ilk resmi ve çok sporlu bir spor örgütü olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı kurulmuştur. Bu spor örgütünün, Türk spor yönetiminde bugün uygulanmakta olan tavandan tabana doğru işleyen hiyerarşik yapılanmanın tam tersine, kulüplerden genel kongreye doğru seçimle ve federatif yapıya sahip kulüplerin, örgütün bir üst basamağına federatif yetkileri devretmesiyle oluşan bir görünümü bulunmaktaydı. Bu yapısı ile Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, o dönemin Bakanlar Kurulu kararı ile kamuya yararlı dernek statüsüne alınmıştı.

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın yerini Türk Spor Kurumu'na bıraktığı dönemde ise, Türk spor yönetimi, tüm etkinliklerini o dönemin tek siyasal partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin yarı resmi bir yan kuruluşu olarak yerine getirmeye başlamıştır. Bir siyasal partiden emir ve talimatın alındığı, vali ve parti il başkanlarının o spor bölgeleri başkanlıklarını yerine getirdiği bu dönem, 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu'nun 29.06.1938 tarihinde yürürlüğe girmesiyle son bulmuştur. Bu yeni dönemde, Türkiye'de spor etkinlikleri Başbakanlığa bağlı, katma bütçeli ve kamu tüzelkişiliğine sahip Beden Terbiye Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilmiştir.

28.05.1986 tarihinde yürürlüğe giren, 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile birlikte, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü yerini,

merkezde katma bütçeli, taşrada özel bütçeli il müdürlükleri biçimde örgütlenen ve kamu tüzelkişiliğine sahip Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne bırakmıştır. 3289 sayılı Kanunun getirdiği bu yeni dönemde, futbol dahil tüm spor dallarında kurulan federasyonlar, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün gözetim ve denetimi altında bulunmaktaydı. Türk spor yönetiminde bu tek yapılı ve merkeziyetçi yönetim biçimi, 1988 tarihinde yürürlüğe giren, 3461 sayılı Türkiye Futbol Federasyonunun Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile son bulmuştur. Bu tarihten sonra ortaya çıkan Türk spor yönetimindeki ikili bir yapılanma bilindiği gibi günümüze kadar da devam etmektedir. 3461 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra Türk spor yönetimi, bir yandan yalnızca profesyonel futbolda yetkili Türkiye Futbol Federasyonu ile, öte yandan amatör futbol ve öteki tüm spor dallarında yetkili Gençlik Spor Genel Müdürlüğü biçimde ikili bir yapılanmaya gitmiştir.

Özellikle amatör ve profesyonel futbol etkinliklerinin ayrı kuruluşlar tarafından yönetilmesinin getirdiği sakıncalar ile uzman bir yönetim anlayışının zorunlu bulunduğu futbolun ülkemizde her geçen gün artan önemine paralel olarak, üyesi olduğumuz uluslararası futbol birliklerinin (FIFA,UEFA) de zorlamasıyla (futbol etkinliklerinin Devlet tüzelkişiliği dışında özerk bir kuruluş tarafından yürütülmesini öngörmesiyle) 3461 sayılı Kanunun öngördüğü futbolun örgütlenme biçimi 1992 tarihinde son bulmuştur. 1992 tarihinde yürürlüğe giren ve günümüzde de yürürlüğünü devam ettiren 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Türkiye'de artık tüm futbol etkinliklerinde tek söz sahibi özerk Türkiye Futbol Federasyonu olmuştur.

Öte yandan futbol yönetiminde başlayan özerk yönetim anlayışının da etkisi ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü de kendi iç örgütlenmesinde yeni bir yapılanmaya gitmiştir. Bu amaçla 2004 yılında yürürlüğe giren Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Özerk Federasyonları Çerçeve Statü ile artık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak etkinliklerini yürüten spor federasyonlarına da, gerekli koşulları yerine getirmesi durumunda, spordan sorumlu Devlet Bakanının önerisi ve Başbakanın onayı ile idari ve mali özerklik verilmeye başlanmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, tek başına Türkiye Futbol Federasyonu'nu ele aldık. Bu bölümde ilk önce, Federasyonun kanunla örgütlenme nedenleri, aşamalarını ve yapısal değişimini ele aldık.

Belirtildiği gibi, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü yapısı içinde bir organ olarak futbol etkinliklerini yöneten Futbol Federasyonu'nun, 3461 sayılı Kanunla ayrı bir tüzelkişilik olarak yeniden örgütlenmesinin ardından 3813 sayılı Kanunun ile özerklik tanınması ve üstelik özel hukuk hükümlerine bağlı kılınması nedeniyle hukuksal statüsü tartışmalı bir duruma gelmiştir.

İkinci bölümde, Türkiye Futbol Federasyonu'nun hukuksal statüsü başlığı altında öncelikle Federasyonun tüzelkişiliği sorununa değinilmiştir. Burada, kanun koyucu tarafından, bir yasama işlemi ile kurulan ve tartışmasız bir kamu hizmeti olduğunu kabul ettiğimiz futbolun özerk yapılı ve özel hukuk hükümlerine bağlı bir tüzelkişilik tarafından yerine getirilmesinin hukuksal sonuçlarını irdeledik.

Öğretide yer alan kimi görüşler ile Danıştay ve Yargıtay kararlarında Türkiye Futbol Federasyonu'nun bir özel hukuk tüzelkişisi olduğu savunulmuştur. Bu görüşü savunan yazarların ve yargı kararlarının tek gerekçesi de, Türkiye Futbol Federasyonu'nun 3813 sayılı Kanunun (1)'inci maddesiyle özel hukuk hükümlerine bağlı kılınmasıdır. Biz bu görüşe tümüyle katılmıyoruz. Çünkü, kanun koyucu takdir yetkisini kullanarak, uzmanlık gerektiren bir kamu hizmetinin yerine getirilmesi amacıyla, özel hukuk hükümlerine bağlı bir tüzelkişilik kurabilir. Bir kamu tüzelkişisi olan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü yapısı içinde yer aldığı dönemde, Futbol Federasyonu'nun yürüttüğü futbol etkinlikleri bir kamu hizmeti olduğunu kabul ettiğimize göre, kanun koyucunun 3461 sayılı ve ardından 3813 sayılı Kanunlarla, bir spor dalı olan futbolu bundan böyle kamu hizmeti olarak kabul etmediğini söylemek hukuksal yönden ne kadar zorsa, Türkiye Futbol Federasyonu'nun özel hukuk hükümlerine bağlı kılınmasının, O'nun tüzelkişiliğini de kendiliğinden özel hukuk tüzelkişiliğine dönüştürdüğünü kabul etmek de o kadar zordur. Kanımızca, Türkiye Futbol Federasyonu her ne kadar özel hukuk hükümlerine bağlı tutulsa bile, Federasyon bir kamu tüzelkişisi görünümündedir. Bilindiği gibi, Türk Hukuk sisteminde özel hukuk tüzelkişileri, kazanç elde etme ve paylaşma amacı güden ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulan ticari ortaklıklar; kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak amacı gerçekleştirmek üzere kurulan ve bir kişi topluluğu olan dernek; gerçek ya da tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan ve mal topluluğu olan vakıflardır. Türkiye Futbol Federasyonu, bu açıdan ne bir ticari ortaklık, ne bir dernek ne de bir vakıftır. Özel hukuk tüzelkişileri, kendileri oluşturan kişilerin iradeleriyle hukuksal yaşam bulur ve yine bu kişilerin iradesiyle son bulurlar, ancak Türkiye Futbol Federasyonu kendisini oluşturan gerçek ya da tüzelkişilerin iradelerinden bağımsız olarak bir kanunla

kurulmuş yine görev ve yetkisi ile hizmet alanı da yine bu kişilerin iradelerinden bağımsız olarak kanun koyucu tarafından belirlenmiştir.

Öte yandan özel hukuk tüzelkişileri yönünden ortak bir düzenleme sözkonusudur o da sona erme nedenleridir. Şöyle ki; özel hukuk tüzelkişileri (ortaklık, dernek, vakıf) yetkili karar organlarının iradeleriyle her zaman feshedilebilirler. Örneğin, Medeni Kanununun (88)'inci maddesi uyarınca, dernek, her zaman genel kurulunun kararı ile ya da (89)'uncu maddede öngörüldüğü biçimiyle mahkeme kararı ile feshedilebilir. Buna göre Türkiye Futbol Federasyonu'nu bir özel hukuk tüzelkişisi olduğunu kabul edersek, Federasyon Genel Kurulu'nun da her zaman bir karar alarak, Federasyonu feshedebileceğini ya da bir mahkeme kararı ile Federasyonun feshedilmesinin yolunu açmış olacağız ki bunun da hukuksal açıdan kabul edilmesi olanaklı olmayacaktır. Konuyla ilgili son olarak şunu söyleyebiliriz; bir tüzelkişinin özel hukuk hükümlerine bağlı tutulması ile türünün özel hukuk tüzelkişisi olması sonuçları itibariyle birbirinden ayrıdır.

İkinci bölümde Türkiye Futbol Federasyonu'nun özerkliği de ele alınmıştır. Uzmanlık gerektiren bir alan olan futbolun, futbolun içinden gelen kişiler tarafından yönetilmesinin gerekliliğinin bir sonucu olarak tanınan özerkliğin, gerek yürütme organına karşı gerek Federasyonun oluşturan spor kulüplerine karşı sağlanması gerekmektedir. Yurtiçinde ve yurtdışında futbol etkinliklerinde Türkiye'yi temsil eden (TFF)'nin, idari ve mali özerkliğinin, uygulamada “*tam bağımsızlık*” olarak algılandığını görmekteyiz. Bir spor örgütüne özerliğin tanınmasının nedeni, o spor dalının gelişimi ile sporcunun başarısı içindir. Özerklik, o spor örgütünü hiçbir biçimde yasama, yürütme ve yargı organlarının denetimi dışına çıkarmaz. Özerklik, genel olarak denetimsizlik ya da herhangi bir denetime bağlı olmama anlamı taşımaz.

Tez çalışmasının ikinci bölümde Türkiye Futbol Federasyonu'nun özerkliğinin yanında hukuksal statüsünün saptanması amacıyla, bağımsız idari otoriteler ve hizmet yerinden yönetim kuruluşları ile karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda, (BİO)'lerin yapısal ve işlevsel özellikleri dikkate alındığında, (TFF)'nin bir yandan özerkliği ve tüzelkişiliğinin bulunması, öte yandan özel hukuk hükümlerine bağlı olması spordan sorumlu Devlet Bakanı'nın gözetim ve denetim yetkilerinin idari vesayet ya da hiyerarşi denetimi ile ilgisinin olmaması ve son olarak işlemlerinin kimi zaman idari işlem kimi zaman özel hukuk işlemi olarak kabul edilmesi karşısında, (TFF)'nin bağımsız bir otorite olmadığını görmektedir.

Bunun yanında öğretide yer alan kimi görüşlerin aksine, kanımızca, Türkiye Futbol Federasyonu'nu hizmet yerinden yönetim kuruluşu olarak kabul etmenin de hukuken olanağı yoktur. (TFF)'nin hizmet yerinden yönetim kuruluşu olduğunu savunan yazarlar, bu savlarını özetle; futbol bir kamu hizmeti olarak uzmanlık gerektiren bir niteliğe sahip olduğunu ve bu nedenle kanun koyucu tarafından, uzmanlık gerektiren futbol hizmetine bir kamu tüzelkişiliği verilerek bir hizmet yerinden yönetim kuruluşu kurulduğunu, Federasyona tanınan özerkliğin, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarına tanınan özerkliğe benzer bir niteliği bulunduğunu, bu özellik nedeniyle de (TFF), hizmet yerinden yönetim kuruluşlarına benzediğini, Federasyonun, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarında görüldüğü gibi, merkezi idarenin vesayeti altında bulunduğunu, bu vesayet durumu da, 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesinde açıkça düzenlendiğini. son olarak, (TFF), Başbakanlığın "*ilgili kuruluşu*" olarak görülmesi ve Devlet Bakanları arasında görev dağılımına ilişkin Başbakanlık genelgelerinde Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile beraber bir Devlet Bakanın sorumluluğuna verilmesini göstermişlerdir.

(TFF)'nin hizmet yerinden yönetim kuruluşu olduğunu savunan yazarlar, bu görüşlerine dayanarak olarak, (TFF)'nin idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu tüzelkişisi olarak futbol hizmetini yürütüyor olmasını göstermişlerdir. Bu bakış açısı, hukuksal olarak doğru olmakla beraber, (TFF)'nin Türk idare örgütü içindeki yerinin saptanmasında yeterli değildir. Çünkü, (TFF)'nin idari ve mali özerkliğinin, hizmet yerinden yönetim kuruluşlara tanınan özerklikten ayrı ve bir anlamda "*tam bağımsızlık*" olarak algılandığı görülmektedir. Başka bir deyişle, (TFF)'nin özerkliği, hizmet yerinden yönetim kuruluşlara tanınan özerklikten daha üstün ve ayrıcalıklıdır. Bu nedenle, (TFF)'nin, Türk idari örgütlenmesinde "*kendine özgü bir yapısının*" bulunduğunu söyleyebiliriz

(TFF)'nin, hizmet yerinden yönetim kuruluşu olarak kabul eden görüşe göre, (TFF), aynen öteki hizmet yerinden yönetim kuruluşları gibi merkezi idarenin vesayet denetimi altındadır. Bu görüşün dayanağı olarak da 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesi gösterilmektedir. 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesi, spordan sorumlu Bakanlığın gözetim ve denetim yetkisini düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre, Federasyonun tüm etkinlik ve işlemleri, spordan sorumlu Devlet Bakanlığının gözetim ve denetimine bağlıdır. Spordan sorumlu Devlet Bakanına tanınan bu gözetim ve yetkisi ise, Başbakanlık Teftiş Kurulunca yapılacak inceleme

ve soruşturma sonucunda, görevi başında kalmasında sakınca görünen Federasyon Başkanı ya da Federasyon Yönetim Kurulu hakkında karar alınmak üzere Federasyon Genel Kurulunu olağanüstü toplantıya çağırarakla sınırlıdır. Bilindiği gibi İdare Hukukunda idari vesayet; yerinden yönetimin sakıncalarını gidermek, idarenin bütünlüğünü sağlamak amacıyla, devletin ve onu temsil eden merkezin, yerinden yönetim kuruluşlarının işlemlerini ve eylemlerini denetlemek ve gerek gördüğü takdirde bozabilmek yetkisi tanınmasıdır. İdari vesayet yetkisi idari denetim yetkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, 3813 sayılı Kanunun (31)'inci maddesinde öngörülen gözetim ve denetim yetkisi, İdare Hukukunun bilinen idari vesayet yetkisinden tümüyle ayrılmaktadır. Çünkü, Federasyonun işlem ve eylemleri Devlet Bakanlığının denetimi altında olmasına karşın, Federasyonun hizmete ilişkin aldığı kararlar merkezi idarenin onayına bağlı tutulmadığı gibi, spordan sorumlu Devlet Bakanının idari vesayet yetkisinde görüldüğü gibi, sözkonusu kararları bozma yetkisi de bulunmamaktadır.

Son olarak çalışmanın ikinci bölümünde Federasyon'un örgütsel yapısı, bütçesi ile gelir ve giderleri ele alınmıştır. Bu başlıklar altında özellikle Federasyon'un örgütsel yapısı içinde yer alan Tahkim Kurulu'nun işlevi ve kararlarının hukuksal niteliği üzerinde durulmuştur. Kanımızca, 3813 sayılı Kanunun öngördüğü zorunlu tahkim sistemi, Anayasa'nın "Yargı Yetkisi"ni düzenleyen (9)'uncu maddesi ile "Yargı Yolu"nu düzenleyen (125)'inci maddelerine aykırılık oluşturmaktadır. Bu nedenle, 3813 sayılı Kanunun Tahkim Kurulu'nu düzenleyen (14)'üncü maddesinin, anayasal ilkeleri de göz önünde bulundurarak yeniden düzenlemesi ve belli koşullar altında Tahkim Kurulu'nun kimi kararlarına karşı idari yargı denetiminin yolunun açılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ağar, Serkan, “*Türk Spor İdaresinde Türkiye Futbol Federasyonu’nun Yeri ve İşlevi*”, TBBD, Sayı.63, Mart-Nisan, 2006, Ankara.

Akşar Tuğrul-Merih Kutlu, “*Futbol Ekonomisi*”, Literatür Yayınları, İstanbul, 2006.

Alangoya, H. Yavuz-Yıldırım M.Kamil-Yıldırım,N.Deren, “*Medeni Usul Hukuku Esasları*”, Beşinci Bası, Alkım Yayınları, İstanbul, 2005.

AnaBritannica, Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 13.

Atabeyoğlu Cem, “*Sporda Devlet Mi, Devlette Spor Mu?*” , TMOK Yayınları, İstanbul, 2001.

Atay, Aytekin, “*Şahıslar Hukuku*”, Üçüncü Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1978.

Ayaydın, Cem, “*Özel Hukuk Kişilerinin Kamu Kudreti Kullanması Sorunu ile 4708 Sayılı Yayı Denetimi Hakkında Kanun’a İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararı Hakkında Düşünceler*”, Yıldızhan Yayla’ya Armağan, G.S.Ü Yayınları, No.4, İstanbul, 2003.

Azak, Necdet, “*“Spor Bakımından Hukuki Bir Tetkik, Spor Hukuku”*”, Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi, No.24, 1940.

Başaran, Murat-Atay, Tezcan, “*Spor ve Sporçunun Vergilendirilmesi ve Vergi Avantajları*”, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2003.

Bayansaldüz, Mehmet, “*Türk Spor Yönetiminde Finansal Kaynak Sağlama Çabalarının Değerlendirilmesi*”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı.160, Güz 2003, (www.meb.gov.tr)

Berk, Kahraman, “*Türkiye Futbol Federasyonunun Türk İdare Teşkilatı İçindeki Yeri*”, İÜHFM, Sayı. 2, Yıl.2006, Cilt LXIV.

Bilgen, Pertev, “*İdare Hukuku Dersleri, İdare Hukukuna Giriş*”, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1996.

Cankalp, Mehmet, “*Spor Yönetim ve Organizasyon*”, Nobel Yayınevi, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Ankara, 2005.

Çağlayan, Hakan Salim, “*Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi’ne (TMOK) Genel Bir Bakış*”, Standart Dergisi, Yıl 43, Sy. 515, Kasım 2004.

Çağlayan, Ramazan, “*Spor Hukuku*”, Asil Yayınları, Ankara, 2007.

Çolak, N.İlker, “*Türkiye Futbol Federasyonu’nun Özerkliği ve İdari Denetim*”, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı 9, Aralık 2006.

Dağlaroğlu, Rüştü- San, Haluk, “*Türk Futbol Tarihi*”, Türk Ticaret Bankası Yayınları, Ankara, 1960.

Derdiman, C. Ramazan, “*Türkiye İdaresinin Hukuksal Yönü ve Yapısı*”, Alfa Kitabevi, İstanbul, 2003.

Devecioğlu, Sebahattin, “*Türkiye Futbol Federasyonu: Yasal Kökenler ve Özerklik*” (<http://www.fesam.org.tr>)

Devecioğlu, Sebahattin- Çoban, Bilal, “*Türkiye’de Spor Kulüplerinin Halka Arzı*”, Standart Dergisi, Yıl.42, Sayı. 493, Ocak 2003.

Dural, Mustafa, “*Türk Hukukunda Gerçek Kişiler*”, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1977.

Ediz, Seyfullah-Zevkliler, Aydın-Ertaş, Şeref-Tezcan, Durmuş-Petek, Hasan, "Yenilik Doğurucu İşlemden Rücu Etmek Mümkün mü?", Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, DEÜ Yayınları, İzmir, 2004.

Erken, Nazım- Çağlar Bülent, "Spor Ekonomisi: Teorik Bir Çerçeve", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Yıl.6, Sayı. 32, Eylül-Ekim, 2003.

Erkal, Mustafa, "Sosyolojik Açından Spor", Filiz Kitabevi, İstanbul, 1981.

Erkiner, Kısmet, "Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi, C.A.S, Açıklamalı, İngilizce-Türkçe Mevzuatı", Nobel Yayınları, İstanbul, 2006.

Eroğlu, Hamza, "İdare Hukuku, Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi", Dördüncü Bası, Işın Yayıncılık, Ankara, t.y.

Ertaş Şeref-Petek Hasan, "Spor Hukuku", Yetkin Yayınları, Ankara, 2005.

Esener, Turhan, "Hukuk Başlangıcı, Genel Hukuk Bilgisi", Beşinci Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2002.

Fişek, Kurthan, "Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi" AÜSBF Yayınları, No.445, Ankara, 1980.

Genç, A. Durmuş, "Spor Hukuku", Alfa Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul, 1998.

Gençcan, Ö.Uğur, "Türk Medeni Kanunu, Bilimsel Açıklama, İçtihatlar, İlgili Mevzuat", Yetkin Yayınları, Ankara, 2004.

Giritli, İsmet – Bilgen, Pertev – Akgüner, Tayfun, "İdare Hukuku", Gözden Geçirilmiş İkinci Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2006.

Gözler, Kemal, "İdare Hukukuna Giriş", İkinci Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 2003.

Gözübüyük, A.Şeref, “*Türkiye’nin Yönetim Yapısı*”, Güncelleştirilmiş Sekizinci Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.

Gözübüyük, A.Şeref- Tan Turgut, “*İdare Hukuku, Cilt I, Genel Esaslar*”, Güncelleştirilmiş Üçüncü Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.

Günday, Metin, “*İdare Hukuku*”, Yedinci Bası, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003.

Günel, Nadi- Küçükgüngör, Erkan, “*Türk Spor Hukukunun Genel Esasları ve İlgili Mevzuat*” Yetkin Yayınları, Ankara, 2005.

Güven, Özbay, “*Türkler’de Spor Kültürü*” Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Birinci Basım, Sayı:57, Ankara, 1992.

Hiçyılmaz, Ergun, “*Türk Spor Tarihi*”, y.y., İstanbul, 1974.

İzgi, Ömer- Gören Zafer, “*Türkiye Anayasasının Yorumu*”, TBMM Basımevi, Ankara 2002.

Kabaalioğlu, Haluk A., “*Türkiye’nin İdari Teşkilatı, İdare Hukuku Dersleri*”, Cilt I, Özdem Kardeşler Matbaası, İstanbul, (t.y).

Kahraman, Atıf, “*Osmanlı Devletinde Spor*”, Kültür Bakanlığı Başvuru Eserleri, Ankara, 1995.

Kalabalık, Halil, “*Yerel Yönetim Hukuku*”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

Keten, Mustafa, “*Türkiye’de Spor*”, Yeniden Düzenlenmiş İkinci Baskı, y.y., Ankara, 1993.

Kili, Suna- Gözübüyük, Şeref, “*Sened-i İttifak’tan Günümüze Türk Anayasal Metinleri*”, Yenilenmiş Üçüncü Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul. 2006.

Köprülü, Bülent, “*Medeni Hukuk*” Genişletilmiş ve Yenilenmiş İkinci Bası, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1984.

Kuku, Harun, “*Futbol Mevzuatı*”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

Kuru, Baki- Arslan, Ramazan- Yılmaz, Ejder, “*Medeni Usul Hukuk*”, Genişletilmiş Onbeşinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004.

Küçükgüngör, Erkan, “*Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu’nun Yapısı ve Tahkim Kurulu Kararlarının Niteliği*”, AÜHF Dergisi, Birinci Sayı, Cilt 50, 2001.

Küçükgüngör, Erkan, “*Spor Hukuku Uyuşmazlıklarında Tahkim ve Alternatif Çözüm Yöntemleri*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Aralık, Cilt XXII, Sayı.4, 2004.

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, Cilt 4.

Mollaoğulları, Hacalet, “*Türk Spor Yönetiminde Yapısal Değişiklikler ve Güncel Sorunlar (1992-1998)*”, GÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998.

Morpa Spor Ansiklopedisi, Cilt 2.

Oğuzman, Kemal- Seliçi, Özer- Özdemir, Saibe, “*Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*”, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Mevzuata Uyarlanmış Sekizinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005.

Onar, Sıddık Sami, “*İdare Hukuku*”, Birinci Cilt, İkinci Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1944.

Orta, Lale, “*Dünya’da ve Türkiye’de Futbol Organizasyonları Analitik Bir Yaklaşım*”, MÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2002.

Örücü, Esin, “*Sosyal Refah Devletinde Bir Sosyal Kamu Hizmeti Konut*”, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1972.

Özay, İl Han, “*Günüşiğında Yönetim*”, Alfa Kitabevi, İstanbul, 1996.

Özay, İl Han, “*Futbolda Özelleştirme*”, İHİD, Sayı.1-3, Yıl 11, 1990.

Özcan, Hüseyin, “*Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*”, Beşinci Baskı, Olgaç Matbaası, Ankara, 1980.

Özsunay, Ergun, “*Medeni Hukukumuzda Tüzelkişiler*”, İ.Ü.H.F. Yayınları, İstanbul, 1982.

Pekcanitez Hakan- Atalay Oğuz- Özkes Muhammet, “*Medeni Usul Hukuku*”, Beşinci Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006.

Petek, Hasan, “*Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*”, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.

Püsküllüoğlu, Ali, “*Türkçe Sözlük*” Doğan Kitap, Güncelleştirilmiş Dördüncü Baskı, İstanbul, 2002.

San, Haluk, “*Belgeleri İle Türk Spor Tarihinde Atatürk*”, Türk Spor Vakfı Yayınları, No.2, İstanbul, (t.y).

San, Haluk- Ünsi, Tevfik- Var, Samim, “*Futbol Ansiklopedisi*”, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1963.

Serarslan, M.Zahit, “*Spor Yönetimi ve Örnek Olay Analizi*”, Morpa Yayınları, İstanbul, 2005.

Spor Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, 1991.

Sporda Yönetim , Teşkilatlanma ve Organizasyonlar, GSGM Yayınları, Yayın No.35, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1986.

Şafak, Ali, “*Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*”, Gözden geçirilmiş 2.baskı, Temel Yayınları, İstanbul, 1996.

Şener, Esat, “*Hukuk Sözlüğü*”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2001.

Tan, Turgut, “*Ekonomi, Regülasyon ve Bağımsız İdari Otoriteler*”, (www.danistay.gov.tr).

Tanör, Bülent- Yüzbaşıoğlu ,Nemci, “*1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

Tanör, Bülent, “*Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*”, May Yayıncılık, İstanbul, 1978.

T.B.M.M.sinin 29.06.1938 Çarşamba Toplantısında Beden Terbiyesi Kanunu Projesinin Müzakeresi Münasebetiyle Dahiliye Vekili C.H.P. Genel Sekreteri Ş.Kaya'nın Söylevi, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara, 1938.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt.26, Beşinci Devre, Üçüncü İctima, S.Sayısı.332,1938.

(TİCİ) Teşkilat ve Nizamatı Umumiye, Numune Matbaası, İstanbul,1935.

Türk Hukuk Lugatı, Üçüncü Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, 10.baskı, Ankara.

Türk Futbol Tarihi, Cilt 1-2, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2003.

Türkiye Futbol Tarihi BTGM Ankara Bölge Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1977.

Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Örnek Kararları, 1998-2003, TFF Yayınları, Ocak, 2004.

Ulusoy, Ali, “*Bağımsız İdari Otoriteler*”, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.

Uyanık, Cahit, “*Spor Aynı Zamanda Ekonomidir*”, Standart Dergisi, Yıl 41 Sy.4, Temmuz, 2002.

Ünan, Samim, “*Türk Hukukunda Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu Kararları*” Spor Hukuku Kolokiyumu, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Üstündağ, Saim, , “*Medeni Yargılama Hukuku*” Cilt I-II, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş Yedinci Baskı, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 2000.

Üstündağ, Saim, “*Medeni Usul Hukukunda Kanun Yolları ve Tahkim*”, İÜHF Yayınları, No.284, İstanbul, 1968.

Wahl, Alfred, “*Ayak Topu, Futbolun Öyküsü*”, Çev: Cem İleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

Velidedeoğlu, V.Hıfzı- M.Ataay, Aytakin, “*Türk Cemiyetler Hukuku*” İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1956.

Yıldırım, Ramazan, “*İdare Hukuku Dersleri I*”, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, Mimoza Yayınları, Konya, 2006.

Yıldırım, Turan, “*Türkiye'nin İdari Teşkilatı*”, Üçüncü Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul, 2002.

Yıldız, Doğan, “*Çağlar Boyu Türkler'de Spor*” Telebasım, , İstanbul, 2002.

Yılmaz, Ejder, “*Hukuk Sözlüğü*”, Yorum Yayıncılık, Ankara, 1982.

Yurtcan, Erdener, “*Sporda Şiddetin ve Düzensizliğin Önlenmesi Kanunu ve Yorumları*”, Kare Yayınları, İstanbul, 2006.